

HOLGER BEGTRUP

FOLKELIGE FOREDRAG

G. E. C. GADS FORLAG — KØBENHAVN
MCMXXVIII

Indhold

- [Forord](#)
- I. Hjemmet og det personlige Liv
  - [De tvende Kirketaarne.](#)
  - [Hjemmet som Menneskeslægtens levende Celle](#)
  - [Lydighed](#)
  - [De Unges indre Liv](#)
  - [Samvittigheden](#)
  - [Vovemod — Heltemod — Trosmød](#)
  - [Det ærlige Arbejde](#)
- II. Fra det danske Folkeliv
  - [Valdemarskilden](#)
  - [Det levende Danevirke](#)
  - [Den danske Sang](#)
  - [Fra Folkemøderne paa Fruebjerg](#)
    1. *Modersmaalet*
    2. *Dronning Dagmar*
    3. *Regnbuen*
  - [Baaltale i Dyrehaven](#)
  - [En folkelig dansk](#)

- [Kunstner, Joakim Skovgaard](#)
    - [Vore Landsmænd i Amerika](#)
    - [Færinge—Dansen](#)
  - III Fra Højskolelivet
    - [Den grundtvigske Højskole](#)
    - [Grundtvigs aandelige Arv](#)
    - [Fri Skoler for Voksne](#)
    - [Folkeoplysningens Opgave i vor Tid](#)
    - [Den folkelige Landbrugsskole](#)
    - [Velkomsttaler paa Frederiksborg Højskole](#)
      1. *Den 3. November 1911*
      2. *Den 3. November 1923*
      3. *Den 3. Maj 1924*
      4. *Den 3. November 1926*
    - [Thomas Birkedal Bredsdorff](#)
- [Hvorledes jeg blev »Grundtvigianer«](#)

HOLGER BEGTRUP

FOLKELIGE FOREDRAG

FORORD

Naar man i Løbet af 45 Aar har holdt omtrent 100 offentlige Foredrag om Aaret og, som sig hør og bør, har skrevet dem, før de blev holdt, vil man ikke mangle Stof til et Udvalg, der kan fylde en middelstor trykt Bog. Det vil snarere være vanskeligt at afgrænse et saadant Udvalg paa passende Maade.

Imidlertid har jeg dog ikke 4500 Opskrifter liggende, da mange af mine Taler er holdt adskillige Gange. En Del af dem egner sig heller ikke til at komme i Trykken, fordi de er af historisk Art med megen Genfortælling eller handler om kendte Digterværker, som jeg i stort Omfang har citeret. — Hvem der ønsker at kende min Virksomhed som historisk Foredragsholder, vil jeg henvise til mit Værk om »Det danske Folks Historie idet 19. Aarhundrede«, der hovedsagentlig er bygget paa Skoleforedrag over samme Emne.

Derimod har jeg i denne Samling ønsket at give Prøver paa andre Sider af min Virksomhed som folkelig Foredragsholder og har for Overblikkets Skyld inddelt den i tre Afsnit :

- 1. Hjemmet og det personlige Liv.
- 2. Det danske Folkeliv
- 3. Højskolelivet

som er de vigtigste Felter for det Oplysningsarbejde, jeg har udført.

Mine Taler om kristelige Emner har jeg ikke medtaget, og det faar staa hen, om en mindre Samling af disse senere kan blive offentliggjort.

Jeg behøver vel ikke at minde Læserne om, hvor forskelligt

et trykt Foredrag er fra det, som er holdt, fordi det mangler Talerens Liv, der egentlig kun kan præge hans mundtlige Ord. Men for dem, som har hørt ham med Velvilje, kan det vel ogsaa have nogen Interesse at læse, hvad han har sagt.

Den 21. Februar 1928.

Holger Begtrup

DET FOLKELIGE FOREDRAG

En Tale ved det nordiske Skolemøde i København den 9. August 1905.

Rundt om paa Landet her i Danmark er der i de senere Aar blevet holdt en Mængde saakaldte folkelige Foredrag. Jeg har ingen Statistik over denne Virksomhed; men jeg tager næppe meget fejl, naar jeg gaar ud fra, at der findes omtrent 1000 Foredragsforeninger, og at der gennemsnitlig holdes 10 Foredrag om Aaret i hver af dem. Sætter vi nu Gennemsnittet af Tilhørerne til 100 ved hvert Foredrag, saa har vi naaet Millionen, og dette vil jo sige, at dersom alle voksne Mennesker søgte til disse Møder, vilde hver Mand og Kvinde i vort Land (udenfor Hovedstaden) idet mindste faa et Foredrag at høre om Aaret. Men da der naturligvis er et Flertal, som ikke gider gaa efter saadan noget, i al Fald naar de ikke kan faa en Bajer eller en Svingom i Tilgift, saa maa den samlede Tilhørerkreds ansættes en Del lavere, sandsynligvis til mellem 1 og 200,000 Mennesker. Men disse hører til Gengæld hver adskillige Foredrag aarlig, og Virkningen maa for saa vidt blive større, end om alle tog ligelig Del i disse Møder.

Overfor en saa vidtstrakt Virksomhed er der alvorlig Grund til at spørge, om den gør Gavn eller Skade; thi at den skulde være betydningsløs, er aabenbart en Umulighed. Var end Indholdet af disse titusende Taler bare Vind og Vand, vilde det dog altid have nogen Virkning paa dem, der udsætter sig for den uhyre Talestrøm. Og da der dog sikkert er vægtige Ord iblandt alle dem, som lyder fra Talerstolene, bliver Følgerne mangedobbelt større. Men om de bliver heldige eller ej, det er som sagt et naturligt Spørgsmaal, og Svaret afhænger af, hvorledes den Magt bruges, som ligger i det frie Foredrag.

For en Forsamling af Lærere maa denne Sag være af særlig Vigtighed. Ved Foredragsvirksomheden fortsættes (eller modarbejdes) den Oplysning, Børneskolen og Aftenskolen har begyndt. Vi ser derfor rundt omkring Folkeskolelærerne som

Ledere af Foredragsforeningerne, og vi træffer blandt de kendte Foredragsholdere ikke faa Lærere, mest fra Højskolerne, men ogsaa fra Børneskolerne.

Af denne Grund fandt jeg det naturligt at vælge dette Emne, da jeg nød den Ære at blive opfordret til at tale her ved Mødet. Og jeg tog derhos i Betragtning, at der i vore Nabolande i de sidste Aar er begyndt et Oplysningsarbejde af lignende Art, og at det derfor mulig vilde interessere Lærere fra disse Lande at høre lidt om, hvorledes vi her i Danmark, hvor Virksomheden nu maa kaldes rodfæstet, tager denne Sag. Men jeg maa gøre opmærksom paa, at det kun er det *folkelige* Foredrag i Ordets danske, af Grundtvig prægede, Betydning, som er mit Emne. Den ret udstrakte Foredragsvirksomhed, der har til Hensigt at »popularisere Videnskabens Resultater«, og som har sine Brændpunkter i København og Købstæderne, maa jeg her lade ude af Betragtning.

Forfatteren *Jakob Knudsen* har træffende sagt, at Ejendommeligheden ved et folkeligt Foredrag er: *En dansk Mand paa en Talerstol* (overfor Tilhørere, som kan forstaa ham). — Hvorledes er det da gaaet til, at vi danske Mænd er komne op paa Talerstolen ?

Den første Dansker, som har holdt et frit Foredrag af almenmenneskelig Art, er uden Tvivl *Henrik Steffens*. — Han kom i 1802 hjem til København som Forkynder af en ny Livsanskuelse hvis Grundtanke var Aandens Aabenbaring i Naturen og Menneskelivet. Som Docent skulde han forelæse over Jordlagslæren; men hans bevidste Øjemed gik langt ud over hans videnskabelige Fag. Han vilde hæve sine Tilhørere til et højere Syn paa Livet i det hele, end Rationalismen bød dem. — Han havde af Naturen ypperlige Talegaver, og et Tilfældet der ser ud som en højere Tanke, gjorde hans Ord langt mere fri og virkningsfulde, end han selv havde drømt om. Ved sin sjette »Forelæsning« havde han glemt sine Optegnelser og kom derfor til at tale *uden Papir*, hvad der dengang var noget ukendt, selv for Præsterne paa Prækestolen. Han mærkede strakst at Talen fik et mere levende Sving, og han bestemte sig derfor til for Fremtiden at lade Papirerne blive hjemme. Saaledes gik det til, at det fri Foredrag kom til Verden her i Danmark for hundrede Aar siden, og jeg haaber, at især Svenskerne vil mærke sig dette !

Talens Indhold var til Dels noget løst Sværmeri, og Formen vansiredes af det kaudervælske Sprog som »den tyske Doktor« brugte, fordi han ikke var Herre nok over Tankerne til at kunne udtale dem paa Dansk. Men der var Ild i Talent som lyste og tændte. — Først og fremmest virkede det paa Ungdommet at

Steffens talte ud af en begejstret Tro paa Aandens usynlige Verden og hædrede de sande Digtere som Præster i Aandens Helligdom. — Dernæst greb det mange at høre ham fremstille den store aandelige Sammenhæng i Slægtens Liv og nævne Kristus med Ærefrygt som Historiens Midtpunkt. — For Talerens unge Fætter, Student N. F. S. Grundtvigt som ellers ikke forstod ret meget af den filosofiske Lære, blev disse Træk af blivende Betydning. Men naar Grundtvig i sin modne Alder skulde betegne det væsentligste Udbytte, han havde faaet af Steffens Talet saa fremhævede han det stærke Indtrykt den havde givet ham af det levende, vingede Ords Virkning paa Tilhørerne, næsten helt uafhængig af Talens forstandsmæssige Indhold.

Derfor sang han ved Steffens Død:

Ja, den fri, den stærke Tale,
Om hvad Haanden griber ej,
Men hvad dog fra dybe Dale
Baner sig til Stjerner Vej,
Ordet, som af Aanden føres,
Skaber Syn, hvor Røsten høres,
Vaagned', Steffens, her med dig !

Og han har spøgefuldt, med Mythens Billede, afmalet Steffens som Loke, der staar og vender og drejer Frejas Falkeham i sin Haand. Han vil vel dermed sige, at Steffens har fundet Befordringsmidlet for de store Livsværdier, men at han endnu kun ligesom leger med det, ikke evner at bruge den store Magt i et alvorligt Øjemed.

Henrik Steffens kom til at aabne Kilderne for to Hovedstrømninger i det sidste Aarhundredes Aandsliv. Ved sin Samtale med Oehlenschläger frigjorde han det poetiske Væld, der siden gennemrislede Vor Guldalders Digtning, og denne Virkning var næsten øjeblikkelig. Ved sine Forelæsninger lod han første Gang se et Glimt af den stærke Strøm, der i det frie Foredrag skulde øve sin voksende Indflydelse paa Folkets Liv. Men paa dette Omraade varede det en Menneskealder, inden hans Tales Virkning blev ret kendelig, og netop derved viste Ordet sin mærkelige Evne til at bære Frugt efter længe at have ligget tilsyneladende uvirksomt i Tilhørerens Sjæl.

Fortsættelsen kom, da Grundtvig i 1838 første Gang fik Lejlighed til at føre Ordet med samme Frihed som Steffens i 1802.

Det vil med Tiden blive nævnt, selv i den mindste Danmarkshistorie, som en Hovedbegivenhed i vort Folks Liv,

at Grundtvig i Høsten 1838 holdt sine historiske Foredrag paa *Borchs Kollegium*; thi dermed begyndte en ny aandelig Virksomhed af største Rækkevidde. Han var et halvt Aar før bleven befriet for Censurens trykkende Aag og havde med sit løste Tungebaand sunget:

»Moders Navn er en himmelsk Lyd,
Saa vide som Bølgen blaaner«. —

Isen brister, og de frigjorte Bølger skyller syngende imod Danmarks Kyst. I denne Stemning modtog han med Glæde en Opfordring fra en Del ældre og yngre Studerende til at holde en Række historiske Foredrag for dem, og som Emne valgte han det sidste halve Aarhundredes Historie. — Opskrifterne er siden udgivne under Navn af *Mands Minde*, men de giver kun et svagt Indtryk af den mægtige Virkning, som det mundtlige Foredrag gjorde paa Tilhørerne. — Her stod i Sandhed en dansk Mand paa Talerstolen, en Mand med lignende naturlig Veltalenhed som Henrik Steffens, men med et langt dybere og rigere Aandsindhold, en Mand i den modne Alder, ikke en sværmerisk Yngling, en prøvet Kristen, der havde kæmpet en Menneskealder for sit Folks Vækkelse og Oplysning, en Skjald, der kunde tale sit Modersmaal med større Fynd end nogen anden, og som i sin Sjæls Glæde over endelig en Gang at blive *hørt* af Danmarks Ungdom lod sit djærve Vid spille om Kap med Synernes mægtige Lynglimt.

Greben af hans Tale om Minderne fra 1807 istemte Tilhørerne en Aften hans dejlige Sang om Willemoes. Det var første Gang, der blev sunget en Fællessang ved et saadant Møde. Folkesangen fødtes i samme Stund som det folkelige Foredrag, og de to har siden fulgtes ad til Glæde og Gavn.

Da Grundtvig sluttede sine Foredrag, gav Tilhørerne deres Tak til Kende i Taler og Sange. Man følte, at der her var begyndt noget nyt, som snart burde fortsættes. — Efter Ungdommens Opfordring dannede han næste Foraar en Forening, der blev kaldt *Dansk Samfund*, og hvis eneste Opgave var at virke til Folkelivets Vækkelse ved Foredrag og Sange.

Saaledes vandt Talens Strøm et lilleLeje, hvorigennem den kunde fortsætte sit Løb. Her i Hovedstaden, hvor den først udsprang, blev dens Bane dog kun snæver. Den akademiske Verden spottede over Grundtvigs »Bragesnak«, og Borgernes Flertal lagde overhovedet ikke Mærke til, hvad der gik for sig i »det danske Samfund«. Men udepaa Larndet blev Sagen taget op med Iver af grundtvigske Præster og Lærere; smaa »danske

Samfund« dannedes i Sydsælland, Fyn, Vestslesvig osv., indtil den omsider vandt Indgang i næsten hvert eneste Sogn.

Og samtidig med, at Strømmen bredte sig, forøgede den sin Indholdsværdi ved at optage alle de levende Rørelser, som gik igennem Folket. Fra de gudelige Forsamlinger kom den kristelige Grundtone, som har været uløselig knyttet til de ægte folkelige Foredrag. Den fædrelandske Begejstring i 1848 gav Talen et kraftigere Sving og gjorde Folk lydhøre for de historiske Minder, som altid maa være Hovedemne for Folkeoplysningen. Det dygtige Arbejde i Haandens Verden lagde Vilje i Ordet; Kampen for den politiske Ret gav Talen store, samlende Maal. Digterne, som i »Guldalderen« havde sunget for en lille Kreds af »Dannede«, blev nu tolkede og tilegnede af det jævne Folk, hvis aandelige Synsevne blev mægtig udvidet derved. Skolernes Fremgang gjorde det muligt at drage sund Kundskabsmeddelelse ind i det folkelige Foredrag, og i Øjeblikket er det et vigtigt Spørgsmaal, hvorledes den senere Tids videnskabelige Erkendelse paa en god Maade kan gøre sig gældende i den folkelige Oplysning.

Saaledes har det folkelige Foredrag vidst at tage alle gode Kræfter i sin Tjeneste og har derigennem faaet en gennemgribende Indflydelse paa Folkets Udvikling. — Vi har lært at tale Dansk til danske Mennesker, og vi ser ingen Grænser for, hvad der derigennem vil kunne udrettes til Folkets Gavn.

Men selvfølgelig er denne store Virksomhed ikke vokset frem uden Udvækster, der indbyder til en drøj Kritik. En stor Del af alle de Taler, som holdes, er altfor vandede og værre end det. Sentimentaliteten eller den falske Lyrik, som er en af vort Folks store Svagheder, har boltret sig skamløst i de lave Sumpe, som har samlet sig langs Flodens Bred. Andre har vadet i det tørre Sand med saadanne Kundskabsmeddelelser, som ikke egner sig til folkelige Foredrag.

Den sidste Afvej er den mindst farlige af de to, fordi de Talere, der bliver for tørre, sætter sig selv paa Grund. Folk gider simpelthen ikke høre demt og det er jo en Hoveddyd ved de folkelige Foredrag at Tilhørerne maa komme frivillig. Derimod synes vore Landsmænd næsten umætteligt naar der bydes dem en sødladen Snakt som rører kælent ved de ømme Følelser. Antagelig er dette Grunden tilt at samvittighedsfulde Menneskevenner ofte ivrer saa stærkt fort at Foredragene først og fremmest skal meddele »nyttige Kundskaber«. Men dette beror dog paa en Miskendelse af Talens Maal og Midler. Man narrer sig selv, naar man sætter sin Opgave i at indprænte Folk Kendsgerninger gennem et eller flere frie Foredrag. Der er simpelthen ingen af vore Tilhørere,

der kan huske Enkelthederne i vor Tale Dagen efter, at den er holdt. Vi maa derfor trøste os ved Ordet: *Dannelse er det, som bliver tilbage, naar man har glemt alt, hvad man har lært.*

Ja, netop heri er det store Maal for det folkelige Foredrag træffende udtrykt. Taleren maa ikke føle sig som den, der afleverer en vellært Lektie. Han maa ikke være saaledes bunden til sin Opskrift, at han stadig tænker paa den, medens han taler. Nej, han skal virke i den Følelse, at han i denne Time har Lejlighed til et aandeligt Samkvem med de Tilhørere, han har. Det er hans betydningsfulde Hverv at virke paa levende Sjæle med det Ord, han fører.

Grundtvig var ingen romantisk Sværmer. Han var en stor Realist; thi han tog altid Sigte paa det virkelige Livs Fordringer og kæmpede drabelig mod dem, som fortrøstede sig til golde Theorier. Længe før *Spencer* havde han Øje for, at Menneskesamfundet udvikler sig som en levende Organisme. For ham var *Folkelivet* den store Kendsgerning, som det stadig gjaldt at have for Øje. Og han satte Oplysningens Maal i dette, at indvirke paa Folkelivet med et Ord, som var i Pagt med Livets dybe Grundkræfter. Dette Sigte maa frem for alt bevares. Vi har som Foredragsholdere mange Emner, mange Midler, mange Veje. Men et levende Forhold til Grundstrømningen hos det Folk, vi tilhører, — det er: en ægte Folkelighed, — er altid Hovedbetingelsen for vort Arbejdes Frugt. Her gælder det Livsværdier, som bedst udtrykkes med de gamle Ord: Hjerte og Aand, og enhver, som smiler ad dem som uklare Talemaader, røber kun derved, at de ikke er naaet til Kraftcentret, hvor der kan øves en afgørende Indflydelse paa Folkelivets fortsatte Vækst.

Naar der med Rette kan klages over Værdiløsheden i megen saakaldt »folkelig« Snak, saa ligger det ikke i, at den savner videnskabeligt Tilsnit, men at den udvisker de ægte Livsværdier. Der maa kræves større Alvor og Inderlighed. Men vi skal ikke docere videnskabelige Brokker i Steden for at tale Folket til Hjerte.

Vi, som paa Talerstolen og Tilhørerbænken har mærket noget til den levende Kraft, som gemmes i et godt dansk Ord, ja, mærket Virkningen af den Aand, som ved Ordet kan forene danske Mennesker til en levende Enhed, vi anser dette frie Ord for det ypperste Middel i Oplysningens Tjeneste, og vi ønsker inderligt, at andre Danske og Nordboerne i det hele maa faa Syn for Magten i det folkelige Foredrag, saa vi overalt i Norden kan blive Vidne til en stærkere Livsstrømning ved det frie Ord, virksomt i Sang og Tale.

Jeg vil ønske, at ogsaa denne Tale maa kunne aflægge et lille Vidnesbyrd om, at et Ord, som kommer fra Hjertet og gaar

til Hjerterne, er det lykkeligste Middel, vi har, til aandelig
Ening og folkelig Fremgang !

HOLGER BEGTRUP

I HJEMMET OG DET PERSONLIGE LIV

DE TVENDE KIRKETAARNE

En Tale i Herthadalen paa Valdemarsdagen 1922.

Naar jeg fra mit Hjem i Nordsælland skal ud paa længere Rejser i Landet, gaar Vejen gerne med Jernbanen fra København til Korsør, igennem Sællands gamle Hovedbygd, der var ryddet og dyrket, mange Hundrede Aar før der blev ordentlige »Rød« i Nordsællands Skove. Fra Roskilde til Antvorskov suser Toget forbi en Rad af historiske Mindesteder. Nogle af dem fører Tankerne helt tilbage til Hedenold. Men de vigtigste af dem knytter sig til Danmarks Middelalder og især til Valdemarstiden, hvor Roskilde, Ringsted og Sorø danner de store »Perler« i den lange Mindekæde.

Blandt alle disse Steder med deres herlige historiske Navne taler intet stærkere til min Sjæl, naar jeg ser et Glimt af det gennem Kupeens Vindue, end den Kirke med de to Taarne, der ligger syd for Banelinjen i Landsbyen *Fjennesløvlille*, omtrent midt imellem Ringsted og Sorø.

Det er jo et gammelt sællandsk Sagn, at den Kirke blev bygget af Fru Inge, da hun havde født sine to Sønner, Absalon og Esbern Snare, mens hendes Husbond, Asger Ryg, var paa Hærtog i fremmede Egne. Sagnet er ikke historisk. De to Brødre var ikke Tvillinger, og Kirkens Taarne stammer nok fra en lidt senere Tid. Men Sagnet er dog baade skønt og sandt, fordi det levende minder om det Hjem, hvorfra Danmarks Frelser og Fornyer udgik i en meget trang Tid for vort Fædreland, Ærkebiskop *Absalon*, der jo uden al Tvivl maa

nævnes som vort Lands største Mand i Middelalderen. — Her gælder i fuld Betydning Bjørnsons Ord :

Et enkelt Hjem bar saa tit et Land,
Naar ud det sendte dets Frelsermand !

For Nutidens Slægt er dette Minde blevet oplivet ved Adam Oehlenschlägers dejlige Digt: *De tvende Kirketaarne*. — Dette Digt, som jeg har kunnet udenad fra min tidlige Barndom, toner frem i mit Indre, hver Gang jeg ser de to Taarne. Vers efter Vers lyder for mine Ører, mens Iltoget ruller afsted. De kommer som friske, varme Bølger i min Sjæl og river mig ud af den sløve, verdslige Ligegyldighed, som ellers breder sig i en under saadan en Jernbanerejse.

Men det er værd at vide, at dette fuldbaarne danske Digt er kommet til Verden langt borte fra Danmark. — Det var under den forrige store Verdenskrig i Kejser Napoleons Tid, da Oehlenschläger gjorde sin store Udenlandsrejse fra 1805 til 1809. I Tyskland havde han været, om end ikke Øjen-, saa dog Ørenvidne til et af det mægtige Krigsdramas rystende Optrin. I Weimar havde han hørt Kanonerne tordne paa Slagmarken ved Jena. Han havde bagefter set Resterne af den stolte Preusserhær flygte over Hals og Hoved og de smaa Franskmænd rykke ind i Weimar, hvor de fyldte alle Gæstgivergaarde med deres Raab og Drik. Siden var han kommet til Paris, hvor han fra Kvisten af et højt Hus havde set Napoleon holde Revy over sine sejerrige Tropper. Det var mægtige Billeder af Krigen, der faldt ind i den unge Digtets Sjæl, og som naturligvis betog ham stærkt.

Men midt under disse Indtryk fra den vældige Verdenskamp vaagnede der helt andre Følelser i hans Sind. Han kom under Livet i den store fremmede Stad til at længes efter sit lille Fædreland, som laa gemt i en fredelig Krog af den kæmpende Verden. Hans Hu vendte sig fra det moderne, letsindige Dameselskab i Paris til hans unge trofaste Kæreste hjemme i Danmark. Han higede efter at komme hjem og fæste Bo med hende, og Længselen skabte et levende Billede af det fredsæle, frugtbare Hjemland, der smilede dobbelt skønt i det fjerne paa Baggrund af den store Verdens voldsomme og urolige Tilstand rundt omkring ham. — Da greb han et historisk Minde, der første Gang havde lyst for hans Øjne, da han et Par Aar før, paa Rejsen til Langeland, var kørt forbi Kirken med de to Taarne i Fjennesløvlille. Han klædte sin egen stærke Higen efter Hjemmet i middelalderligt Helteskrud og digtede om Asger Ryg, der kom ridende hjem fra Leding i brændende Længsel

efter sin unge Hustru og den Søn, han haabede at finde paa hendes Skød. — Det var jo Aftalen, han havde gjort med Fru Inge, at hun skulde bygge et Taarn paa Kirken, hvis hun fødte en Søn, og det Tegn spejdede han nu efter, mens han i rasende Ridt, langt forud for sine Mænd, nærmede sig Hjemmet i den tidlige Sommermorgen.

Over den gule Hvedemark der knejser en Bakke grøn, Bagved ligger Finnesløvlil, en By vel stor og skøn. Det var sig Herr Asker Ryg, han bad vel ved vor Frue: »Give det Gud i Himmerig, at jeg et Taarn maatte skue !« Det var sig Herr Asker Ryg, saa listelig da han lo : Der han kom paa den grønne Brink, han skued de Taarne to. Over den Kirke stoltelig de knejsed i Luften blaa. Lærken sang i den Hvedemark, mens Solen skinte derpaa.

Asger Ryg, der naturligvis vidste, fra hvilket Sted paa Vejen han første Gang kunde se Fjennesløvlille, har drevet sin Hest haardt frem med Sporerne, indtil han naaede Højens Top. Men nu fik Hesten Lov til at gaa, som den vilde. — Dens Herre bøjer sit Hoved, takker Gud og velsigner sin Hustru for den Daad, hun har øvet i Hjemmet, mens han har ført Krig i fremmed Land.

I det Billedet, her er malet, saa kort og mesterligt, af Sællands frugtbare Herlighed, har Digteren dejlig udtrykt Hjemmets fredelige Glans. Den gule Hvedemark, den grønne Græshøj, den stille Landsby i Morgensol med den røde Kirke, hvis Taarne stiger som en Tak mod Himlen for Jordens Grøde og Sønnernes Fødsel, — det er et Genbillede af Kvindens Daad, som faar alle Asgers Rygs stolte Krigsminder til at falme.

Krist signe den ædelig Dannekvinde ! Hun hviler for Altret i Kirke ;

Hun satte tvende mægtige Taarne paa Danemarks Danevirke !

Med en lykkelig Haand har Oehlenschläger grebet Hjertebladet i Danmarks Mindeblomst fra Middelalderen, da han saaledes besang det Hjem, hvorfra Absalon udgik for at genrejse sit faldne Fædreland. Men det historisk—poetiske Billede kunde aldrig være blevet rigtig levende, hvis Digteren ikke havde lagt sin egen Sjæls higende Længsel deri. — Digtet er derved blevet en Hyldest til det danske Hjem under Fredens Velsignelse ogsaa i vore Dage.

Det er øjensynligt, at Sansen for Hjemlivets Værdi er skærpet hos ham ved at færdes i den store Verden og set hvor

tom dens Ære i Grunden er, og hvor nedbrydende det er for Menneskelivet at gaa op i Kampen om Magten. Uden maaske at blive sig det fuldt bevidst har han staaet i Brydningen mellem de ødelæggende og de opbyggende Kræfter i Slægtens Liv og har med sit naturlig gode Hjertelag følt, at Hjemmet er Kilden til hele Slægtens sande Lykke. Det er ikke en Vending fra Virkelighedslivet til Romantiken i de gamle Minder, men fra Verdenslivet til Folkelivet, som har skabt Digtet om de tvende Kirketaarne. Og havde Oehlenschläger haft Ydmyghed nok til at gaa videre i samme Sport vilde han være blevet et stort Redskab for den danske Folkeaand. Dette Kald svigtede han for sin forfængelige Kunstnerære, der var blevet mægtig nærret under hans lange Rejse i fremmede Lande. Og det blev derfor andre, som maatte rejse den danske Bygd med dens tusende Hjem og de himmelstræbende Taarne. Dog glemmes det ikke, at denne Digter har gjort et herligt Udkast dertil i det aandsbaarne Kvad, vi her har dvælet ved.

Paa en mærkelig Maade har Digtet om »De tvende Kirketaarne« vundet ny Betydning for vort Folkeliv efter den store Verdenskrig, vi nylig har været Vidne til. De Tanker, som fyldte Digterens Sjæl, da han skrev det, har igen faaet Ærende til alle vaagne danske Mennesker. Vi er atter blevet stillet overfor Modsætningen mellem Verdens Kamp om Magten og Hjemmets Virke til Livets Fremgang. Krigens og Fredens Daad er malet os for Øje i kæmpestore Træk. Valget imellem Verdenslivet og Folkelivet er lagt os nærmere end nogensinde før.

Alle gode Mennesker har vel nu faaet Øje for, at det er et fredeligt Arbejde paa Hjemmets Grundt der skal opbygge Slægten efter den store nedbrydende Kamp om Magten. Men for os Danske gælder det, at vi, uden alt Hovmod, tør tro paa, at vi har faaet en særlig Opgave i den Genrejsning, som hele Menneskeslægten stunder imod.

Da Oehlenschläger skrev »de tvende Kirketaarne«, laa det folkelige Hjemliv i Danmark lavt med sunkne Taarne som Kirken i Fjennesløvlille. Men i de hundrede Aar, som fulgte derefter, rejste det sig forunderligt som »et Folkeliv af Guds Naade«. — Det var en dyb kristelig Vækkelse og en aandsbaaren dansk Oplysning, som især hjalp dertil. Men der udviklede sig ogsaa en Handlekraft til Dagens Gerning, som fik de ydre Kaar til at blomstre op som aldrig før. Hele dette jævne, muntre, virksomme Liv, som udfoldede sig i Tusinder af frie Hjem omkring i Landet, gav vort Folk et Særpræg, der ogsaa faldt Udlændinge i Øjnene. Og da Menneskevenner efter Verdenskrigen spurgte om Midler til at læge de dybe Saar, der var tilføjet de fleste evropæiske Folkeslag, søgte de blandt

andet Raad i Danmark, fordi de følte, at det oplyste Folkeliv i Pagt med et driftigt Arbejde paa Grundlag af mange gode Hjem, som her fandtes, var netop den rette Lægedom i de krigshærgede Lande. — Vistnok gjorde de sig tit overdrevne Forestillinger om Danmarks lykkelige Kaar og overvurderede den Udvikling, som de traf, især hos den danske Bondestand. Men de saae vist ikke fejl i, at der lyser et mildt Skær af fredeligt Fællesskab og god folkelig Oplysning over vort lille Land. Og de øjnede snart, at dette Skær udstraaler fra de mange Hjem, som er blevet Arnesteder for et ægte Menneskeliv iblandt os.

Men naar selv Fremmede har faaet Øje for dette, maa vi da selv aldrig glemme, at det er derpaa, Danmarks Lykke beror. Og naar Tidens Tand, der er særlig hvas i vore Dage, gnaver paa det Hjemliv, der er skabt iblandt os, saa maa vi samle al vor Kraft for at væрге derom og bygge videre derpaa. Ja, gid flere og flere gode Hjem maa rejse sig i vort Land, gid de maa samle sig til hyggelige Samlag, og gid Guds Kirke maa hæve sig blandt de smaa Menneskehjem som Tak for hans Naade imod vort Folk !

HOLGER BEGTRUP

I HJEMMET OG DET PERSONLIGE LIV

HJEMMET SOM MENNESKESLÆGTENS LEVENDE CELLE

Klods-Hans var som bekendt en Hjemmefødning, der havde sin Styrke i at tale rent ud om, hvad han oplevede paa Livets Landevej. Men han havde to Brødre, der var anderledes kundskabsrige. »Den ene kunde udenad hele det latinske Leksikon og Byens Avis for tre Aar, og det baade forfra og bagfra. Den anden havde gjort sig bekendt med alle Laugsartiklerne og hvad hver Oldermænd maatte vide. Saa kunde han tale med om Staten, mente han.« —

Af den Slags »Brødre« findes der en urimelig Mængde i vore oplyste Dage. Tidens demokratiske Aand har medført, at en Masse Mennesker, med eller uden »Forkundskaber«, snakker med om Staten og andre offentlige Anliggender, og vore mange Aviser forsyner dem daglig med nyt Stof dertil. Især drejer Snakken sig om de saakaldte »sociale Spørgsmaal«, og der er ingen Grænse for, hvor meget ulideligt Vrøvl der disktes op med mellem Aar og Dag om dette store, vanskelige Emne.

Man kan ærgre sig over dette eller smile derad. Man kan maaske ogsaa hævde, at Vrøvl er et Element, der i sin fortsatte Gæring avler en offentlig Mening med virkelig Fornuft i. Men man burde ikke være blind for, at der i al denne løse Snak virker en verdslig Aand, som kan gøre det ægte Menneskeliv

ubodelig Skade. Der er en vantro »Videnskabelighed«, som ad denne populære Vej faar Magt til at præge Sjælelivet saa stærkt, at Hjerterødderne svides deraf.

De Theorier, hvorpaa de gængse sociale Anskuelser hviler, stammer fra de franske Tænkere, der forberedte den store Revolution i Slutningen af det attende Aarhundrede. De lærte, at Menneskeslægten er sammensat af *Individer*, der fra Naturens Haand er skabte til lige Ret i Samfundet. Livsdriften i hvert af disse Individer er en sund Egenkærlighed. Enhver vil gøre sig gældende og søge at vinde Plads i Verden, selvom det sker paa andres Bekostning. Herved opstaar Kampen for Tilværelsen. Men under den lærer de enkelte Individer at slutte sig sammen til fælles Bedste. Og saaledes skabes der en almindelig Fremdrift til Gavn for hele det store Samfund.

Det er et lyst Syn paa Sagen, naar man hævder, at alle de enkelte, egenkærlige Viljers Stræben uvilkaarligt vil blive til Gavn for hele Slægten. Den store Verdenskrig synes heller ikke at stadfæste det. Og den var dog en »programmæssig« Virkeliggørelse af Theorien om en rent egoistisk Kamp om Magten, hvor den sejrer, som kan samle de fleste Individer, som Sandskorn i en uhyre Cementblok, der knuser de mindre, som kommer den i Vejen.

Hele denne hjerteløse Forklaring af Tilværelsen paa Grundlag af de talløse Indviders Egoisme er da ogsaa falsk i sit inderste Væsen. Den virkelige Menneskeslægt er aldeles ikke opstaaet som en mekanisk Sammenhobning af Individer. For en nærmere Betragtning svinder »Individet« ind til et meget luftigt Begreb, et Slags Spøgelse, som vi aldrig møder i det virkelige Liv, men som vi kun træffer i de statistiske Tabeller. Et Individ kan være en Dag gammelt eller 90 Aar. Det kan være en Mand eller en Kvinde, en Neger eller en Evropæer, en Dumrian eller en Vismand, en Skurk eller en Helgen. Alle disse Egenskaber og tusinde andre maa drages fra, naar vi skal finde et rent Individ. Og naar det er gjort, bliver der intet andet tilbage end en Ener, et Ettal, som der kan være god Brug for i Statistiken, men som aldrig optræder i Kød og Blod her paa Jorden.

Af saadanne hvide Pinde er i Grunden ogsaa Staten bygget. Ja, *Staten*, som der tales saa meget om i vore Dage, er selv kun et Luftkastel, et Begreb uden Liv og Magt. »Folket«, »Riget«, »Regeringen« og »Rigsdagen«, det er virkelige Magter i det menneskelige Samfund. Men Staten er en uvirkelig Ting, som snilde Hoveder bruger til at skræmme overtroiske Lægfolk med. — Man hører f. Eksempel ofte Skolemænd, der ivrer for et moderne gennemført Undervisningssystem, sige med Vægt og Værdighed : »Staten kan kræve, at alle Børn opdrages til

gode Borgere. Den fordrer derfor, at der indføres tvungen Skole for alle efter Konfirmationsalderen«. Men hvad er det for en Stat, som kræver dette ? Ikke Rigsdagen eller Regeringen !

Ikke Folkets Flertal ! Nej, men en lille Kreds af ærgerrige Pædagoger, der som Fagmænd tillader sig at tale »paa Statens Vegne« og maaske har det private Hensyn derved, at en saadan Udvidelse af Skolesystemet vil skaffe dygtige Stræbere ny Ære og Indflydelse.

Det samme gentager sig paa alle Felter, hvor Fagmændene heller end gerne tager et Greb i »Statens« Ror paa »det demokratiske Selvstyre«s Vegne. Vi ser derfor let, at »Staten«, som intet er i sig selv, kan gøre store Ulykker i det offentlige Liv, naar Folket ikke er paa Vagt derimod. — Men større Skade volder det i mine Øjne, at denne kolde Tale om »Individer« og om »Staten« synker ind i Menneskers Sjæle og gør dem vantro og hjerteløse i deres hele Syn paa Tilværelsen. Selv skikkelige Folk siger jo ofte: »Man kan desværre ikke nægte, at Egenkærligheden er den inderste Drivkraft i Tilværelsen. Det er Naturens Lov, som vi maa rette os efter og regne med i vor daglige Vandel !«

Derfor trænger det til at siges højt, at dette er Løgn. At al den Snak om de egoistiske Indviders Sammensvejsning i Staternes og Stændernes Kæmpeblokke er en falsk Forklaring af Menneskelivet, som vi maa kæmpe imod af al vor Magt.

Jeg nægter naturligvis ikke, at Egenkærligheden øver en stor Indflydelse paa os alle sammen. Men der er en himmelvid Forskel paa, om man, som den moderne Verdenslære, hylder Egenkærligheden som Livets dybeste Drift, eller man som ærlige Mennesker bekender, at Egenkærligheden er vor største Synd, ret egentlig Aarsag til, at Verden ligger i det Onde.

Naar man vil frigøre sig fra det fæle Mareridt, som den verdslige Tankegang i vor Tid volder Menneskeheden, saa sker det bedst ved at sætte det virkelige historiske Menneskeliv frem som levende Modsætning til det store, opdigtede Tankesystem, der længe har trykket Sindet hos de fleste saakaldte oplyste Mennesker.

Menneskeslægten er ikke blevet til, ved at der er opstaaet et Individ, en egenkærlig Ener, som har formeret sig ved Knopskydning. — Vi kan læse paa Bibelens første Blad, hvad der stadfæster sig for den sunde Fornuft, at der fra Begyndelsen af var *to*, Mand og Kvinde, som blev Ophav til alle Menneskebørn paa jorden. — Den vise Almagt, som grundlagde vor Slægt ved *to* Skabningers Fællesskab, er hævet over alle vore Lovtaler. Men den er i sit Mesterskab saa enfoldig, at vi dog evner at se et Øjemed deri. Det lægger nemlig fra første Færd en anden Grundvold for Livet end den

visne Egoisme.

Jyden, der nødig siger mer, end han kan svare til, har det Mundheld, at der ikke er bedre Folk i Verden end Mænd og Kvinder. Han kunde gerne, uden at sige for meget, tilføje, at det er godt, at der er to Slags som disse. — Mand og Kvinde er jo forskellige. De danner en Modsætning indenfor Menneskenaturen. Men netop derfor er de skabte til at udfylde hinanden. De drages sammen af denne Modsætning. De higer i de unge Aar efter hinanden. De mødes i indbyrdes Trang til hinanden, slutter Pagt med hinanden og kommer saaledes til at leve sammen i inderlig Forening, hvori den ene hjælper den anden. De nødes til at give efter for hinanden, bære over med hinanden, give sig hen til hinanden. Hvor Samlivet lykkes, glemmer hver af dem sit eget over Fælleslivet, som forener dem. Og naar de faar Børn, gaar de op i Arbejdet for deres Vel.

Saaledes dannes et *Hjem*, hvor den enkeltes Selvskhed afløses af en højere Livskraft, som vi kalder Kærlighed. Rent naturligt fødes den af Forholdenes Magt, og dermed er den Kraft sat ind i Tilværelsen, som i Virkeligheden bærer hele Menneskelivet. Det sande Hjem er en stadig Kilde for indbyrdes Kærlighed, og derfra strømmer den ud som den organiske Kraft i hele Slægtens Liv.

Hjemmet er som *Cellen* i det menneskelige Legeme. Ikke en Ener, men en levende Enhed, en lille Livskreds med sin Kærne, sin Vædske og sine Vægge, men med den mærkelige Egenskab at kunne danne ny Celler om sig, et helt Cellevæv, hvoraf Legemet bygges op. Hjemmet er den organiske Enhed, som skaber det store Samfund i Tidens Løb. Det udvider sig til en Slægt, en Stamme, et Folk, en hel stor Menneskehed. Fra denne første Livscelle er hele Menneskeslægten groet frem, som et mægtigt Træ, der skygger over Jorden. I Statistiken kan man tælle Folkemængden op i Enere. Men i det historiske Menneskeliv er Hjemmet den oprindelige Faktor, hvoraf Folkeslag er opstaaet og sammensat. Paa Hjemmets Liv beror fremdeles hele Menneskeslægtens sande Velfærd, dens organiske Liv.

Hvor megen Vægt man end lægger paa de udvortes Sammenslutninger, som allevegne stilles paa Benene i vor Tid: politiske Partier, Fagforbund, Aktieselskaber og saa videre, maa dog enhver, som ikke er skruet helt løs fra sin Livsgrund, indrømme, at det vigtigste for os alle er Hjemmets Kreds med det daglige Samliv og Arbejde i naturlig Forbindelse med andre Hjem i Nabolaget. Det er dær, vort egentlige Menneskeliv føres, det er dær, Folkelivet har sin Rod, det er derfra Livskraften kommer til alle offentlige Foretagender, hvis de ikke skal udarte til tomme Mekanismer.

Men nu kan det desværre ikke nægtes, at det naturlige Grundlag for Hjemmets Liv undergraves truende af det sidste Aarhundredes sociale Forskydninger. Det fælles Arbejde i Hjemmet, som optog Gamle og Unge i en Fortids Bondegaard, og som i svundne Aarhundreder var det sædvanlige Præg paa næsten alle Hjem, smuldrer jo sørgelig hen under vor Tids Arbejdskaar. I Byerne skilles Familiens Medlemmer tit fra Morgenstunden og mødes først igen ved Sengetid. Det kunde synes, at det saakaldte Hjem tilsidst kun vil blive en fælles Soveplads. Og selv paa Landet er der allerede et Rykud fra Hjemmet til forskellige Virksomheder og Fornøjelser, som tærer stærkt paa Fællesskabet. Der er derfor ogsaa mange Socialøkonomer, som regner med, at Hjemmets Tid snart vil være omme, at Mænd og Kvinder kun vil forene sig inderligt i den sværmeriske Ungdom, og at de Børn, som de sætter i Verden, maa overtages af det offentlige lige fra Vuggen af.

Men dette Fremtidsbillede maa vi aldrig forsone os med, saa sandt som Hjemmets fuldstændige Opløsning vil dræbe det ægte Menneskeliv iblandt os, ligesom et Legeme dør, naar dets Celler mister deres samlende Kraft og flyder over i hinanden.

Derfor er det i mine Øjne det store Livsspørgsmaal for Menneskeheden, hvorledes Hjemmene kan bevare og styrke deres Sammenhold under den kommende Tids sociale Omdannelser. Og herved er det en daarlig Trøst at lytte til tungsindige Digteres Lovtaler over de gamle Hjems svundne Lykke, da vel næsten ingen tør tro paa, at vi nogensinde vender tilbage til Fortidens idylliske Livsform. — Dog mener jeg ikke, at den Tilbøjelighed, som den ædle, folkelige Kunst har til netop i vore Dage at vise stærkt tilbage til Menneskelivets kønne Former i Fortiden, er spildt Møje. Jeg tror tvært imod, at de Billeder, som gives deraf, kan faa stor Betydning for os som en Slags mythiske Forbilleder for Hjemlivet i kommende Dage.

Men Hovedsagen bliver, om Menneskeaanden magter at skabe nyt Liv i Hjemmene under Tidens forandrede ydre Kaar. Og jeg tror ganske vist, at det kun villykkes ved Kristendommens Hjælp, selvom Virkningerne deraf vil kendes i videre Kredse end dem, hvor den kristne Aand øjensynlig er Hjemmenes Livskraft.

Vi har jo været Vidne til, hvorledes mange danske Hjem i det sidste Aarhundrede har vundet nyt indre Liv ad denne Vej. »Den gudelige Vækkelse« bragte Røre i mange Kredse af den vankundige og sløve Almue, hvis daglige Liv før havde været meget ringe. Det var, som Ilden blussede op paa Arnen, og Lyset blev sat i Stagen, saa det skinnede for alle dem, der kom i Huset. Man samlede om Bøn, Læsning og Salmesang. Og det viste sig snart, at »Gudsfrygt er nyttig til alt.« I de vakte

Hjem gik Arbejdet bedre. Børnene fik tit en bedre Oplysning derhjemme end i Almueskolen. Senere lykkedes det at faa frie Børneskoler, som ikke tog Ansvaret fra Forældrene, men hjalp med at opdrage de Smaa i de gode Hjems Aand. Siden føjedes dansk Oplysning til den kristelige. Folkesange lød ved Siden af Salmerne. Husets Tjenestefolk tog Del deri. Man begyndte Dagen med en fælles Morgenbøn og Sang. Man samledes efter Fyraften til Læsning af Ingemanns Romaner eller andre gode Folkebøger. Der blev holdt Møder med ligesindede Folk i Nabolaget. De Unge kom paa Højskole og bragte mere Sang og fornøjelige Emner for Samtale hjem derfra. — Saadanne Hjem med hjerteligt Fællesskab om aandeligt Liv blev der efterhaanden saa mange af, at de kom til at præge hele Folkets Liv paa adskillige Egne. Og da de oplyste Hjem gerne var dem, hvori der blev gjort det dygtigste Arbejde, fik de ogsaa Førerskabet i Egnens materielle Liv og forberedte de store Andelsforetagender, som vel af alle offentlige Virksomheder havde mest af Hjemlivets Præg over sig — især i deres første Begyndelse.

Naar man har været Vidne til en saadan Genfødsel af de danske Hjem midt under Kulturens ydre Fremgang, skulde man da tvivle om, at det ogsaa i det tyvende Aarhundrede vil lykkes at fylde mange Hjem med et hjerteligt og aandeligt Liv, som kan mer end erstatte det gamle Sammenhold om Dagens Gerning, og dermed styrke dem til deres Opgave som nødvendige Livsceller for ægte Menneskeliv her paa Jorden !

HOLGER BEGTRUP

I HJEMMET OG DET PERSONLIGE LIV

LYDIGHED

Foredrag ved Skolemøder i Sommeren 1919.

Vore Hjemms vigtigste Opgave er at opdrage Børnene, som fødes deri. Dette Hverv deler Hjemmet i vor Tid med Skolerne. Men det bør ikke glemmes, at Forældrene har Ansvar, og at Lærerne kun skal være Hjemmets Hjælpere ved Opgavens Løsning.

Grundlaget for al virkelig Opdragelse er, efter min gammeldags Mening, *Lydighed*. — Vil man dømme om Forældres Evne til at udvikle deres Børn til rette Mennesker, ser man først paa, om de har deres *Lydighed*. Og vil man bedømme en Lærers Anlæg for Skolegerningen, spørger man først, om han paa en god Maade kan faa Børnene til at lyde sig. — *Lydighed* alene giver det Fællesskab mellem Store og Smaa, hvorved alt indre Liv og al sand Oplysning kan overføres fra den ældre Slægt til den yngre. Derfor er det nok værd, naar vi samles til Skolemøde, hvor Forældre og Lærere kan tales ved om deres fælles Gerning som Opdragere, at søge lidt mere Klarhed over, hvad *Lydighed* egentlig er, og hvorledes den bedst tilvejebringes i Hjem og Skole.

I selve Ordet »*Lydighed*« ligger der en rigtig god Vejledning til Forstaaelse af, hvad dette Grundbegreb egentlig omfatter og indeholder. — Navneordet »*Lydighed*« kommer af Tillægsordet »*lydig*«, der atter kommer af Udsagnsordet »at lyde«, som oprindeligt betyder at høre, at lytte.

Vi har et andet Udsagnsord »*at lystre*«, der ogsaa spiller en stor Rolle i Opdragelsen, og som har samme Oprindelse som

»lyde«. Det er laant fra det nedersaksiske »lusteren«, der betyder »at lytte«, »at lyde«. Men de to Ords Historie gør sig gældende i den Forskel, der er paa deres Brug. — »Lyde« er ægte dansk og gaar derfor levende ind i de menneskelige Livsforhold. Det betegner, som saa mange af Modersmaalets Ord, lige let og frit det udvortes og det indvortes og giver Lys over Sjælelivet ved et naturligt Billede fra Sansernes Verden. Det er derfor udmærket egnet til at udtrykke det, der er Sjælen i en god Opdragelse. — »Lystre« derimod er et Fremmedord, der kun kan anvendes til udvortes Brug. Det turde være indført sammen med det fremmede Soldatervæsen og har sikkert været et Livord for de tyske Underofficerer, som i svundne Tider eksercerede med de stakkels Landsoldater. — Der er en lignende Forskel mellem »lyde« og »lystre« som mellem »levende« og »lebendig«, der henholdsvis minder om et bankende Hjerte og om en Sprællemand med Snor til.

Da »Lydighed« betegner det »at høre«, minder Ordet os om, at det, som kræver Lydighed, maa være noget hørligt, og saaledes vises vi hen til *Ordet*, der altid maa være Midlet for en sand Opdragelse. — En Fløjte eller Tromme kan man lystre. Men Ordet alene er egnet til at lydes.

Denne Forklaring af det gode danske Navneord Lydighed peger altsaa lige ind paa Midtpunktet for alt højere Menneskeliv, ind til det underfulde Kærnepunkt, hvor den usynlige Verden mødes med den sanselige som i et frugtbart Sædekorn. — *Ordet* er det beundringsværdige Middel, hvorved aandeligt Liv ad Sansernes Vej kan overføres fra Menneske til Menneske. Ja, mer endnu: fra Himlen til Jorden. Og da det er det eneste virkelige og paalidelige Middel dertil, saa rummes alt det aandelige Liv, som vi kender, i Ordet.

Heraf følger, at Ordet først og sidst, helt igennem maa være Redskabet for Skolens oplysende Gerning, ligesom Livet i Hjemmet udspringer af det Modersmaal, som d ær føres.

Det er underfuldt, at Ordet, som et Sædekorn, kan overføre Livsindhold gennem Luften fra Sted til Sted og fra det ene Menneske til det andet. Men vi har jo talløse Erfaringer derom, blandt andet ogsaa den, at et Ord, der er hørt for længe siden, og som helt upaaagtet har lejret sig i vort Sind, efter Aars Forløb, naar Jordbunden beredes derfor, kan spire, slaa Rod og maaske blive evig frugtbart for vort Liv.

Dog veed vi ogsaa, at Ordet ligner Sædekornet deri, at det kan falde paa Steder, hvor det ikke bærer Frugt, men vejres bort, inden det naaer sit Maal. — Det er en Fare, der altid er forbundet med Overførelse af Livsindhold paa lange Afstande. Det er heller ikke sikkert, at det ikke lider Skade undervejs. I Luften, som det gennemfarer, lurer der, efter Bibelens Ord,

mange Uaander, som kan stjæle det, forfalske det og fordreje dets rette Mening. Men især gør det Skade, naar Ordet ikke straks optages dær, hvor det kommer med lovlige Ærende, naar det bliver liggende paa Sjælens Overflade og maaske bliver vendt og drejet, til det visner, i Steden for at indplantes dybt i et modtageligt Sind. Vi veed, at selv Guds Ord saaledes kan forspildes, som det er fortalt i Lignelsen om Sædemanden. Hvor meget mere maa da ikke Menneskers Ord være udsat derfor ? Og det er en daarlig Trøst, at mange af de Ord, vi strør omkring os, kun er Avner og Ukrudtsfrø, der helst maa vejres hen, eftersom de aldrig kan gøre andet end Skade, hvor de slaar ned.

Det gælder da om saa vidt som muligt at sikre den lige Vej for det gode Ord fra Sjæl til Sjæl. Og hertil kræves to Ting : Myndighed, hos den der taler, og Lydighed, hos den, der hører.

—
Et Ord talt med Myndighed og hørt i Lydighed er efter min Mening Nervestregent Livstraaden i al sand Opdragelse. — Myndigheden giver Ordet dets Kraft i Farten og dets Retning mod Maalet. Lydigheden sikrer den umiddelbare aabne Modtagelse af Ordets Indhold og forhindrer den Vending og Drejning den Vindtørring paa Sjælens Overflade (for ikke at tale om Bortblæsning med Foragt), der tager Livspiren af Ordet og volder, at det aldrig naaer ind til sit rette Grosted. — Saaledes bliver Lydighed den nødvendige Betingelse for et umiddelbart og fuldstændigt Samliv i Ordet mellem Forældre og Børn, Lærere og Elever.

Ved Siden af Ordet, ført med Myndighed og modtaget i Lydighed, har Opdragelsen selvfølgelig mange andre Midler til sin Raadighed. Men de maa alle midtsamles om Fælleslivet i Ordet og stile paa at sikre den liget fuldstændige Forbindelse imellem Sjælene. — Jeg mener for Eksempel at et mildt og venligt Væsen i den daglige Omgængelse er særlig egnet til at gøre Barnesindet opladt og modtageligt. Det kan vanskeligt overvurderes hvad Gavn det gør, at Forældre og Børn som Lærere og Elever er gode Venner i bedste Forstand.

Men ogsaa Strenghed kan tit være nødvendig for at sikre Ordets Bane. Ja, jeg mener, at selv »en Haandsrækning«, det er en legemlig Tugtelse kan tænkes fornøden ved given Lejlighed. — I Almindelighed er det ganske vist en Falliterklæring naar Haanden træder i Mundens Sted og jeg skal være den sidste til at forsvare det gammeldags Tærskeri i Skole og Hjem. Men jeg tror dog at vide af personlig Erfaring, at det i denne syndige Verden er godt for et Barn at videt, at Faders Mund og Haand hører nøje sammen. Jeg vil aldrig sætte Opdragelsens Maal i, at Børnene lærer at lystre. Men jeg mener

at Lystringen undertiden kan være en nødvendig Ramme omkring Lydigheden. — Det er vist en Fejl ved den moderne Kultur, at Folk er blevene for blødsødne i Dommen over Legemsstraffe. Vi maa ikke overse, at der *kan* være kærlige og gode Opdragere, som slaar, og usle, egenkærlige Lærere, der aldrig rører Børnene med en Finger. — Hovedsagen er og bliver, om der er en ærlig Vilje til at give Børnene det bedste, enten det saa sker under strengere eller mildere Former. — Men derfor vil jeg ikke nægte, at der i det offentlige Skolevæsen er al Grund til at modarbejde daarlige Læreres Tyranni, hvorunder danske Børn i adskillige Menneskealdr har lidt utilbørligt.

For nu ikke at strande paa den Sandbanke af almindelige Talemaader, der saa ofte tager Livet af vor Skolevisdom, og heller ikke forlise i den Brænding, der rejser sig, naar Stridsspørgsmaal kommer til offentlig Forhandling, vil jeg forlade disse theoretiske Overvejelser og gaa over til en kort Fortælling om en enkelt dansk Opdrager, der i en sjælden Grad har gjort Lydighed mod Ordet til Sjælen i sin Livsgerning for at give sine Børn en saa rundelig dansk og kristelig Arv, som det var ham muligt. — Han er maaske selv kun kendt af faa blandt mine Tilhørere. Men Frugterne af hans Opdragelse er vel kendt for mange gennem hans Søn, der som dansk Taler og Forfatter blev deres vægtige Forsvarer.

Jeg tænker paa Digteren Jakob Knudsens Fader, den jydsk Præstemand *Jens Lassen Knudsen*, der levede fra 1819 til 1886.

Jens Lassen Knudsen var Søn af en sønderjydsk Kvæghandler i Ribe og var, som han selv udtrykte det, af »en konstant vestjydsk Race.« Han havde en god naturlig Sjøleary fra sit strenge, gudfrygtige Hjem og havde faaet sin aandelige Ungdomsudvikling gennem Samliv med *Christen Kold*, der var Huslærer hos hans ældre Broder, *Knud Knudsen* i Forballum. — I København lærte han i sine Studenterdage *Grundtvig* at kende og bleven fuldt forstaaende Tilhænger af hans Syn paa Kristendom og Danskhed uden at miste noget af det ejendommelige jydsk Sindspræg, som var ham i Kød og Bælt. — Som theologisk Kandidat tog han i 1852 Plads som Lærer ved *Rødning Højskole* og blev gift med en yndig og velbegavet Kvinde af den bekendte Boisenske Præsteslægts.

Hvorledes det unge Ægtepar førte deres Liv i Ordet med deres første smaa Børn, faar man et Indtryk af ved at læse et Brev, som Knudsen Juledag 1858 skrev til sin Ven Lærer *Kruse*, der havde bedt ham om at anbefale ham til Bispen i Ribe. — Knudsen skriver, at han ganske vist gentagne Gange

har været hos Bispen, men næppe til Hans Højærværdigheds Opbyggelse. »Jeg har kort sagt haft en hel Del Vrøvl med ham og »hele Kleresiet« om min Ret, som jeg paastaar, til at lade mine Børn døbe i Rødding Kirke ved udensogns Præst, og disse Vrøvlerier har naturligvis ikke sat mig højt i Bispens Kridthus«. — Derimod maa Kruse ikke tro, at han tager sig sligt nær. »A ak nej ! Jeg har, desværre, ikke det ømmeste Hjerter, men navnlig paa »Snuden« næsten en Tyrehud, saa hvad der vilde smerte mangen anden, rører næppe mig, og navnlig lader jeg Budstikkemanden (*F. E. Boisen*) under Hosianna ! og Halleluja ! døbe min Dreng »Jac. Chr. Lindberg«, saa Præsteskabet er færdig at ærgre sig et Tilfælde paa Halsen. — Hils nu din egen lille Kone ! Du kunde passende have meldt mig, hvor mange og hvilke menneskevordne Jule-Engle I har til Festens Forherligelse ! Vi har foruden en lille Søn, Kresten, fød 21—9—54, død 21—2—56, to : Dore, fød 14—7—56, og J. Chr. L., fød 14—9—58. Tøsen synger alt »Bethlehem« og »Halleluja« og lytter med Henrykkelse til Juleevangeliet; ja, hun stirrer mod Loftet, som om hun ventede Juleengelen lukt igennem Gibsdækket !«

Man forstaar heraf, at den levende kristelige Børnelærdom begyndte saa tidligt i dette Hjem, at Guds Ord nok kunde faa Myndighed i Børnenes Hjerter, saa længe de levede.

Siden kom Knudsen til Kolds Højskole i Dalum, men Samarbejdet med Kold vilde ikke lykkes. Derfor søgte han snart andensteds hen og blev i Krigsaaret 1864 Sognepræst i Aggersborg ved Limfjorden, hvor han virkede til 1872 for senere at slutte sit Liv som Præst i Lejrskov vest for Kolding.

Præstegerningen vilde i Begyndelsen lige saa lidt lykkes for ham som Højskolearbejdet, skønt han i visse Maader havde udprægede Evner til begge disse Hverv. Men, som han i 1866 skrev til Ludvig Schrøder i Askov, des lykkeligere var han i Hjemmet, hvor Opdragelsen af Børnene var ham til megen Glæde. — I Hjemmet var han saa at sige baade Fader, Lærer og Præst. Og sjælden har vist en Mand saa helt ofret sig for den Opgave at opdrage sine Børn.

Det kunde ganske vist volde et Misforhold, at hans Kraftnatur saaledes blev indesluttet af Husets Vægge, og han undgik ikke at lægge et stærkt Tryk paa Børnene derved. Alle hans medfødte Særheder fik i disse Omgivelser Lov til at udfolde sig frit. Men trods dette blev det dog en udmærket Gerning, han øvede, og for Eftertiden kan hans Opdragelse, i sin ensidige Kraft, staa som et lærerigt Eksempel paa, hvad Ordet, ført med Myndighed og modtaget i Lydighed, formaar til ædel Prægning af Barnets Sjæl.

Med en vis ydmyghed sagde Knudsen en Gang til sin Søn Jakob: »Min egentlige Livsgerning har maaske været at opdrage dig.« — Det synes maaske nogle at være en altfor lille Opgave for et Menneskes Liv. Men naar vi agter paa, hvad Jakob Knudsen kom til at udrette i Kraft af sin Faders Opdragelse, faar man et andet Syn paa Sagen. Saa skønner man, hvad et enkelt Hjem kan gøre til Gavn for et helt Folk.

Der er vel enkelte af mine ældste Tilhørere, der har hørt Pastor Jens Lassen Knudsen holde Foredrag, og saa veed jeg ogsaa, hvad Emnet var. Han talte nemlig aldrig offentlig om andet end Børneopdragelse. »Det er det eneste, jeg kan,« sagde han selv, »men det kan jeg ogsaa til Gavns.«

J. L. Knudsen kunde gerne kaldes en »Hustyrant«, men vel at mærke, en af de gode, for det var af Kærlighed til Børnene, ikke af selvisk Lune, han var streng mod sine Børn. Hans Ord var Lov, og blev der ikke handlet derefter, saa slog han. Men det var kun sjældent, det behøvedes. Han havde selv den Mening, at Børn burde have de Prygl, de trængte til, inden de blev 2 Aar gamle. I den spæde Alder skulde Tilvænningen til at lyste helst bringes i Orden som Forberedelse til senere at lyde.

Men Loven vedblev at være strengt over dem i smaat og stort. Naar Jakob skulde øves i Skrivning, gik hans Fader op og ned bag hans Stol, og hver Gang et af de »danske« d'er ikke fik den rette Opstreg, vankede der et Nakkedrag. Følgen var, at Sønnen som ung skrev saa aldeles som sin Fader, at man ikke kunde skelne deres Haand fra hinanden.

Det var altid med nogen Angst og Bæven, Børnene gik ind under de Hverv, som Faderen paalagde dem. Men det fremmede deres Ansvarfølelse og fremkaldte et dybt Livssamfund, som rodfæstede dem i alt, hvad de fik i Arv derhjemme.

Men var Loven streng, saa var Evangeliet desmere frit og mildt. De udvortes Ting blev indøvede med Orden og Tugt. Men det indre Liv blev meddelt saaledes, at enhver fik Lov »at nyde, som han nemmede.« — Gamle Knudsen var ikke bange for at være Gud Faders Stedfortræder overfor sine Børn. Derpaa kunde Sønnen støtte sin Gudstro i sine første Ungdomsaar. Men han lod dem aldeles frit tilegne sig det aandelige Livs Værdier igennem Fortælling og Sang om Guds Rige og Fædrelandet.

Med al sin Myndighed var Knudsen i Grunden en meget ydmyg Mand, en Ordets Tjener i bedste Forstand. Derfor fik Gudsordet ved Daaben og Ordet om Folkelivet og Fædrenes Minde en fast og dyb Virkelighed for hans Søn. I dette Kærnepunkt stod J. L. Knudsens Opdragelse sin Prøve i Børnenes Liv, og deraf er der meget at lære for andre kristne

Børneopdragere.

Lydighed kan aldrig læres Børn af andre end dem, som selv er lydige, — lydige mod den højere Aand, hvis Tjenere i Ordet vi alle skal være.

Bladet fra Munden !

Du, som ej tjener, paa Høj og i Lunden,

Afguders brogede Vrimmel,

Men i de Helliges Samfund paa Jord

Faderens levende Ord :

Skaber af os og den stjernede Himmel !

Tidlig og sent lad dig ringe for Øre :

Tal ikke saa, at du glemmer at høre !

Glem ej : at høre og lyde er eet !

(Af Grundtvigs Sangværk).

HOLGER BEGTRUP

I HJEMMET OG DET PERSONLIGE LIV

DE UNGES INDRE LIV

Menneskelivet er anlagt paa Fællesskab med andre Mennesker. Det ensomme Liv er en Faste, som i Længden virker dræbende. Kun i Fælleslivet findes den Næring, hvoraf et Menneske lever og vokser. »Det er ikke godt for Mennesket at være ene«, hedder det paa første Blad i Bibelen.

Vi ser derfor ogsaa, at Forsynet har sørget for, at ethvert Menneske ved sin Indgang i Verden er omsluttet af inderligt Fællesskab. Man siger vel, at et Menneske fødes ene og dør ene. Men kun det sidste er sandt. Et Barn er saa langt fra at være ene fra Begyndelsen af, at det tværtimod lever sin første Tid inden i et andet Menneske. Og naar det fødes af Moders Liv, faar det naturligt sin Plads i Hjemmets Moderskød.

I Hjemmet hos Fader og Moder har Barnet sit rette Voksested. Det er en stor Ulykke, naar et Barn staar ene i Verden. Derfor maa man højlig prise det Arbejde, der gøres i vore Tider for de hjemløse Børn, selvom de, som tager Del deri, maa sande, at det er meget vanskeligt at give saadanne smaa Mennesker en fuld Erstatning for det Barndomshjem, som de savner.

Barnet er ikke alene udvortes afhængig af sit Hjem, hvor det faar Husly, Klæder og Føde. Det er ogsaa sjælelig bestemt af Livet i Hjemmet. Hele dets Væsen gror ud af dette. »Viljen sidder i Mors Lomme«. — Selv Kristenlivet har sin Rod i Hjemmet. Der er ingen Tvivl om, at et Barn, der er døbt som lille, kan være lige saa god en Kristen som et voksent

Menneske. Men dets Gudsforhold har i alle Henseender det kristne Hjem som Mellemed. Børn er ingenlunde syndfri. Men naar et Barn synder, føles det som Brud imod Hjemmets Lov, og naar det har bekendt sin Synd for Fader eller Moder og har faaet deres Tilgivelse, saa føler det Guds Fred i sit Hjerte. Den kristne Tro tager det trygt paa Forældrenes Vidnesbyrd og lever, halvt ubevidst, paa det Guds Ord, som lyder i Hjemmet, lytter gerne til Fortællingen om Guds Rige og synger glad med, naar Store og Smaa samles til Lovsang. Et mere »bevidst« Kristenliv med Bøn til Gud i Ensomhed og med egne Ord hører ikke Barnealderen til. Men den, som derfor vil frakende Børnene ægte Kristendom, er selv en daarlig Kristen, som forveksler sine egne religiøse Bestræbelser med Guds Aands Gerning i os.

Det er unaturligt, naar et Barn sjælelig vil isolere sig fra sine Omgivelser. — Ingemann fortæller fra sit Barndomsliv i Torkildstrup Præstegaard, at han stundom kunde føle en sygelig Trang til at være ene og ulykkelig. Saa krøb han ind i »Sandhullet« under Gangtrappen, trak Lemmen til efter sig og sad med Hænderne for Ansigtet i det bælgmørke Rum, indtil han ikke kunde udholde Ensomheden længere, men slog Lemmen op igen og løb ind i den sollyse Dagligstue for at kaste sig i sin søde Moders Arme !

Nej, Børn er ikke skabt for ensomt Liv. Men naar de nærmer sig den voksne Alder, kommer Trangen til Ensomhed stærkt over dem, og da vilde det være unaturligt, om den ikke blev fyldestgjort.

Man kalder den Tid i Menneskelivet for *Overgangsalderen*, og det er et rammende Udtryk, for da foregaar der en Overgang i Sjælelivet, der næsten kan lignedes ved en ny Fødsel, hvor man af uimodstaaelig indre Drift søger ud i en større Verden. Men det, som gør denne Overgang vanskelig, ja, tit skæbnesvanger for et ungt Menneske, er, at han nødes til for en Tid at vandre ene, inden han naaer fra den forrige Livskreds ind i en ny.

Den Unge skal udløses af Hjemmets Celle for selv at danne Kærnen i en ny Celle. Og Vejen fra det Hjem, man er opfødt i, til det Hjem, man selv skal stifte, er i Virkeligheden meget trang. Men dette ser den Unge tit ikke selv. Han føres af en stærk Drift bort fra de barnlige Livsforhold og opmuntres dertil af et uklart Haab om alt det ny, som venter ham i den lokkende Verden.

Udenfor Hjemmet er der imidlertid to Verdener, som aabner sig for ham. Der er »den store Verden«, der ligger uden om, og »den lille Verden«, som findes inden i os. Til den første fører der mange Veje, bredt banede og godt belyste. Det er let nok at finde derud. Til den anden gaar der kun lønlige Stier, som ikke

altid er lette at faa Øje paa. Derhos synes Driften hos de fleste unge Mennesker mere at være til at komme *ud* i den ydre, synlige Verden end *ind* i den skjulte Verden, som de bærer i sig selv. Og dog er det sidste Hovedsagen. — »Hvad gavnede det et Menneske, om han vandt hele Verden, naar han mistede sin Sjæl ?«

Her staar vi overfor Ungdommens store Livsspørgsmaal, og her maa en Ungdomslærer føle Kald til at hjælpe, saa godt han kan. — Jeg skal ikke dvæle ved, hvad vi kan gøre for de Unge, der skal ud i Verden. Vi behøver sjældent at skynde paa dem i den Retning. Udfartstrangen er levende nok, ja, tit helt ustyrlig i vore Dage. Men de trænger visselig til at faa gode Raad med paa Vejen. De trænger især til at faa en Oplysning om Livet derude, som lærer dem at skelne imellem det menneskelige, som de bør søge, hvor de kommer, og det verdslige, som ellers let sluger dem med Hud og Haar. Hele Folkehøjskolens historiske Oplysning er rettet paa at klare dette for dem.

Vigtigere er det dog, om vi kunde hjælpe de Unge paa Vej indad i dem selv. Men dette er ogsaa ti-fold vanskeligere. Det er let nok at fortælle dem om Livet i den ydre Verden. Men det er svært, ja, tit næsten umuligt at give dem et Stød, saa de lærer at gaa ind i deres egen Sjæl. — Det nytter nemlig ikke at tordne af sine Lungers fulde Kraft: »Gaa i dig selv ! Bliv dog et alvorligt Menneske !« Det kan maaske skræmme svage Sjæle, men det hjælper dem slet ikke med at komme i Gang. For det er jo dem selv, som her maa gøre det første Skridt og siden vandre videre alene. — Vi kan ikke tvinge nogen til Selvfordybelse, og vi kan ikke følge nogen anden ind i hans Lønkammer. Naar vi er med, er det jo intet Lønkammer. — De Billeder, vi kan male af Menneskets indre Liv, giver kun en svag Tilskyndelse, og den Alvor, det vækker, at høre Tale derom, er ikke ægte Livsalvor. Det frister vel ogsaa tit Tilhørerne til at efterligne den alvorlige Taler. Men dette er ikke sandt indre Liv. Det er kun et Skin deraf, man kan tilegne sig ad den Vej.

Her ligger Grundfejlen hos mange af de nidkære Vækkelsesprædikanter, som tror, at de kan skabe kristeligt Liv ved deres stærke Ord. De kan maaske vinde en Del Tilhængere, som optager deres andægtige Talemaader og eftergør deres fromme Væsen. Men de glemmer, at en Menneskesjæl ikke er en simpel Mekanisme, og at hvert Menneske har en Sjæl, der maa følge sin egen Vej for at naa sit Livsmaal.

Vi har her i Danmark haft en Mand, der i en enestaaende Grad var kaldet af Gud til at virke for sine Medmenneskers Selvfordybelse, nemlig *Søren Kierkegaard*. Han sagde med Rette om sig selv, at det var hans Opgave »at vække Uro i

Retning af Inderlighed.« Men han var aldeles klar over, at det ikke kunde gøres ved direkte Paavirkning eller ved at gøre andre til sine Efterfølgere. Da en ivrig Læser af hans Skrifter en Gang kom op til ham og i stor Begejstring erklærede: »Jeg beundrer Dem, Hr. Magister ! Jeg er Deres Discipel !« svarede Kierkegaard: »De er gal !« og vilde ikke tale et Ord mere med ham. — At kalde sig hans Discipel var jo det samme som at sige, at han ikke havde forstaaet det mindste af, hvad Kierkegaard kæmpede for. Intet Menneske kan i denne Forstand være et andet Menneskes Følgesvend. Enhver maa i sit Inderste fremstille sig ene for Gud og lade det staa i hans Haand, hvad deraf følger. — Derfor prøvede Søren Kierkegaard ad mærkelige indirekte Veje at faa sine Medmennesker til paa egen Haand at gaa i sig selv.

Som Ven af Ungdommen kan man pines af, at det er saa svært at være dem til Hjælp i dette store Livsspørgsmaal, især naar man ser, hvor hjælpeløst famlende mange af dem staar overfor den Opgave at lære sig selv at kende, og naar man fristes til at tro, at en Del af dem aldrig faar den løst. Et helt ungt Menneske kan ligefrem være forlegent med, hvad han skal gøre med sig selv, naar han er ene og ikke har et bestemt Arbejde at udføre. Hvis det er Fyraften, og han ikke er oplagt til at gaa i Seng, skynder han sig helst med at træffe nogle Kammerater. Naar Selskabet er ordentligt, saa er den Sag jo ogsaa i sin gode Orden. Ligesom Barnet ved Leg opøves til den voksne Alders Arbejde, saaledes forberedes de Unge ved deres selskabelige Samvær til den omgang med Mennesker udenfor Hjemmet, der er en saa væsentlig Del af modne Menneskers Virksomhed i det offentlige Liv.

Men naar et ungt Menneske altid søger Selskab, naar han er ledigt og maaske tilstaar, at han vilde kede sig slemt, hvis han skulde være alene, saa er det unægteligt en trist Falliterklæring eller i al Fald et klart Vidnesbyrd om, at Vedkommende endnu slet ikke kender det ensomme Livs særlige Værdi.

Selve Kedsomheden derved kan maaske sætte et Menneske i Gang med sjælelig Selvvirksomhed. — Fru *Johanne Luise Heiberg* fortæller derom i »Et Liv, genoplevet i Erindringen«. Hun var som purung, fejret Skuespillerinde i Huset hos Kunstnerparret Wexschall, hvor der altid var Rykind af Fremmede, og hvor hun blev omsværmet af en hel Flok unge Mænd, der gjorde Kur til hende. Men hendes bedste Venner saae, at dette lette selskabelige Liv fra Morgen til Aften ikke var gunstigt for hendes personlige Udvikling, og fik hende derfor til at flytte ud til Fru Gyllembourg paa Christianshavn, hvor det daglige Liv var langt mere stille. Sønnen, Johan Ludvig Heiberg spiste til Middag hos sin Moder, og ved Bordet

var der tit en livlig og lærerig Samtale. Men naar han var gaaet, satte Fru Gyllembourg sig i et Sofahjørne med sit Strikketøj, og Hanne maatte da sidde i det andet Hjørne, uden at der blev sagt et Ord imellem dem. Hun tilstaar, at hun i Begyndelsen kedede sig grueligt i disse tavse Timer. Men hun tilføjer, at Stilheden efterhaanden hjalp hende til Eftertanke, og at den Tid paa Dagen da blev den allerfrugtbarste for hende, fordi den lærte hende at se indad og sysle med Spørgsmaal i hendes egen Sjæl. — Maaske kan andre unge Mænd og Kvinder komme til at gøre samme Erfaring. Men for de fleste skal der vist mere til.

Unge Folk vil tit undskylde sig med, at de ikke er saa kloge og dybsindige, at de saaledes kan sætte sig til »at tænke over Livet«. Men det er heller ikke det, som det gælder om. Jeg tror ikke, vi skal tilskynde de Unge til at gruble over deres Livs Gaade. De, som af Naturen har Tilbøjelighed dertil, kommer let ind i et sygeligt, selvbeskuende Drømmeliv, der slet ikke er sundt for dem. Det er ikke filosofiske Selvbetragtninger, vi skal opelske hos dem.

Jeg mindes, hvorledes min gamle Lærer *Ludvig Schrøder* i Askov ærgrede sig over dem af hans Elever, der sad oppe til langt ud paa Natten med en Pibe i Munden, læste i Henrik Ibsens Dramaer og spekulerede over Sjælens Liv med dystre Miner. De havde efter hans Mening »faaet Søren Kierkegaard forkert i Halsen« og trængte til at blive sendt ud i en Roemark for at faa den dovne Sved ud, saa at de kunde sove ordentlig om Natten.

Det er ikke sygelig Selvbeskuelse, men sand Oplysning om det indre Liv, vi maa ønske Ungdommen. Det er den, vi synger om :

Langt mere værd end det røde Guld,
Det er sin Gud og sig selv at kende.

Sand Kundskab om os selv, naaer vi kun ved Livsoplysning, det er: den Oplysning, der udspringer af Livserfaring. Og naar et ungt Menneske siger, at han ingen Erfaring har om sit eget indre Liv, saa tror jeg, oprigtig talt, at han lyver for sig selv. Der behøves vist ikke andet end fuld Ærlighed for at sande, at man har oplevet noget inde i sig selv, som vel maa vække Eftertanke, og som det er en utilgivelig Letsindighed at lukke sine Øjne for.

Hvor kan det være anderledes, da det dog er en Kendsgerning, at der foregaar en hel Omvæltning i et Menneskes Sind ved Overgangen til den voksne Alder ? Der vaagner Forhaabninger og Drifter, som er fremmede for

Barnet. Men derved vækkes ogsaa andre Egenskaber, som nu kaldes frem til bevidst Indgriben i den gærende Sjæl. Fader og Moder kan ikke længer være Formyndere for den Unge. Det er naturligt, at han dølger Bevægelserne i sit Væsen som en Hemmelighed for andre. Men det er kun forsvarligt, naar han selv vil kontrollere dem efter bedste Evne. Hertil hjælpes han af sin Samvittighed, der netop vaagner sammen med de stærke Ungdomsdrifter, og af sin Vilje, der nu ikke længer »sidder i Mors Lomme«, men danner Kærnen i hans selvstændige Personlighed.

Hvem kan nægte, at dette er Oplevelser, som hjælper den Unge til at se ind i sig selv, og som kalder ham til Kamp i hans eget Indre ? Den vakte Samvittighed maa dømme om de Tanker og Handlinger, som de vaagnende Drifter har fremkaldt. Den unge Vilje maa stræbe at udføre samvittighedens Domme. Ingen Opgave i den ydre Verden er saa vigtig som den, der hermed er givet det unge Menneske. Det er en Dødssynd, hvis han svigter den !

Hvis den Unge altsaa spørger om Raad, maa vort første Svar være: »Vær ærlig mod dig selv! Luk ikke Øjnene for, hvad der vitterligt foregaar i dit Indre ! Da er du paa Vej til i Alvor og Sandhed at lære dig selv at kende !«

Men hvis han dertil siger, at det kun er en sørgelig Kundskab, han faar om sig selv, da han dog ikke magter med sin Samvittighed og Vilje at raade over det gærende Liv, der er vaagnet hos ham, da bliver Svaret: »Gør, hvad du kan ! Og opgiv aldrig Kampen, hvor mange Nederlag den saa bringer dig !«

Der er ganske vist en moderne Livslære, der har forkyndt den Anskuelse, at de Unge ikke skal modstaa deres naturlige Drifter, og som haaner det kristne Syn paa Ungdomslivet, fordi det gør Mennesker syge og sære uden at kunne frigøre dem i deres Kamp imod Naturen. Og det er desværre sandt nok, at en saadan kæmpende ung Sjæl hverken er skøn eller glad, fordi den aabenbart er mærket af Synden. Men ve den, som derfor opgiver den standende Strid.

Der er Mennesker, som i deres Ungdom har været inde i alt dette, men som i Forbitrelse har rykket sig selv ud af Sjælekampen for al den Lidelses Skyld, som den førte med sig. De har vendt Ryggen til det hele og kastet sig ud i Verdens Liv, maaske ikke for at nyde det, men for arbejde paa, hvad de kalder en sund rationel Opfattelse af Tilværelsen. Men de er blevet falske Profeter, der kun har Aske tilbage paa Hjertets Alter, kolde Sjæle, som kun gør Slægten Skade med deres vise Raad.

Vi skal indad, hvilke Trængsler det saa fører med sig, og

hvor dyrt vi saa paa denne Vej maa sande, at »det ikke er godt for Mennesket at være ene.« — Dette er et Kors, som er plantet ved Indgangen til Sjælens Verden. — Men hvorledes kommer man det forbi ?

Ved egen Kraft lykkes det ikke. Jo, dybere man trænger ind i sig selv, des mørkere og trangere bliver Stien. Man kan ende med kun at se Fortvivlelse og Død som Maalet for den tunge Gang.

Men det lysner op i den mørke Løngang, naar man opdager, at derinde, hvor intet Menneske er med os, dær kan vi møde vor Gud. — Ja, det er Frelsen for en ensom Sjæl i haabløs Kamp, naar den i sin Vaande griber til Guds Ord, naar den, der ikke længer veed sit levende Raad, beder sit Fadervor og søger Hjælp i de Levninger af den kristelige Børnelærdom, som findes ved Hjerterødderne. Da kan Sjælens Marterkammer forvandles til et helligt Lønkammer med Fred og Lys.

Vantro Mennesker vil sige, at dette er et ynkeligt Tilbagefald til udvortes Overtro, som standser den ærlige Selvfordybelse. Men Erfaring har lært kristne Mennesker, at man aldrig kan komme dybere i sig selv end til det indplantede Ord, som ved Daaben er lagt som Grundvold for vort inderste Liv. Og hvis et ungt Menneske i sin sørgelige Ensomhed er naaet ind til dette, da tør vi sige, at han ad Sjælens Løngangssti er kommet hen til selve Livets Kilde.

Man behøver heller ikke at frygte for, at et saadant Møde med Gud i Ensomheden skal gøre Mennesket tilbøjeligt til at ville leve ensomt med sin Tro i Fremtiden. Det var jo Barneminderne og Menighedens Livsord, som bragte ham Hjælpen. Derfor vil han nu længes efter at naa videre frem til den endnu dybere Glæde, som findes i de Helliges Forsamling om Herrens Bord.

Der klages tit over, at de Unge gaar altfor lidt i Kirke. Men skal det bedres, saa nytter det ikke ad udvortes Veje at presse dem dertil. Derimod tør jeg trygt sige, at den rigtige Kirkesti gaar fra Lønkammeret til Menighedens Forsamling. Den, som har kæmpet sig igennem Ensomhed i sit Indre, skal nok lære at skønne paa de Helliges Fællesskab som det Himmerige paa Jorden, der trøster os over alle Trængsler.

HOLGER BEGTRUP

I
HJEMMET
OG DET PERSONLIGE LIV*SAMVITTIGHEDEN*

1924

En af vore Højskolekarle spurgte mig for nylig: »Hvad er egentlig Samvittigheden? Er det Guds Røst i os ?« — Jeg maatte svare nej. Guds Røst lyder kun til os i de Ord, han har talt til os ved sin Søn. Men man kan gerne sige, at der er en Efterklang af Guds Røst i Samvittigheden, for saa vidt den er det dybeste Vidnesbyrd i Sjælen om, at vi er skabte i Guds Billede.

Samvittigheden er ikke Guds Røst, thi saa maatte den være ufejlbar og tale ens i alle Mennesker. Men det gør den ikke.

Da *Georg Brandes* i sine unge Dage kom hjem fra Italien, var han fyldt af den oprørske Plan at sprænge de gamle Idealer i Luften, der hidtil havde hersket over Tankegangen i de nordiske Lande. De var efter hans Mening døde Overleveringer, som stod i Vejen for et frit og stærkt Aandsliv efter Nutidens Krav. — I dette Øjemed vendte han sig især imod den nedarvede Moral, som han fandt væmmelig farisæiskt et lummert Produkt af Kakkelovnsvarmen i de nordiske Hjem.

I dette Øjemed brugte han med fuld Bevidsthed et meget farligt Vaaben. Han søgte at paapege, hvor forskellig Moralen er i de forskellige Lande, og derved undergrave Troen paa dens absolute Myndighed, som om den indebar en evig guddommelig Sandhed. — Det var især dette, som gjorde ham forhadet blandt konservative Mennesker, for det er en

Kendsgerning, at Angreb paa Religionen forbitrer saadanne langt mindre end Angreb paa den bestaaende Moral.

Og dog havde han i visse Maader Ret. — Det er en Kendsgerning, at Moralen i ulige Verdens egne og i ulige Tidsaldre har været meget forskellig. Det var god Moral hos vore nordiske Forfædre, at en Søn hævnede sin Faders Død ved at dræbe hans Banemand. Men i vor Tid er det god Moral at lade Øvrigheden om, hvorledes Banemanden bør straffes. Det er efter Sigende god Moral hos visse vilde Stammer at spise deres Forældre, for at deres Sjæle saaledes kan »blive i Familien«. Hos os vilde det derimod være højst umoralsk.

Men man maa ikke overse, at det tit mindre er den indre Moral end den udvortes Sæd og Skik, som er saa forskellig hos Jordens Folkeslag. Vi maa heller ikke glemme, at den saakaldte Samfundsmoral og den personlige Moral, der har sit Udspring fra Samvittigheden, er to forskellige Ting, og at Menneskers Handlinger i Almindelighed bestemmes mere af den første end af den sidste.

Ludvig Schrøder hævdede, at i et sundt og lykkeligt Folkeliv vilde Borgernes Tanker og Handlinger være bundne til Fædrenes Lov, og at det var Tegn paa Folkets Tilbagegang, naar Enkeltmanden satte sin Samvittighed i Modsætning dertil, saaledes som Sokrates maatte gøre det i Athens Forfaldstid. Han pegede ogsaa paa, at »Samvittigheden« er et Ord, vi meget sjældent træffer i Bibelen, og at det var Luthers Vaande i Worms, at han ved denne særegne Lejlighed maatte trodse paa sin Samvittighed, mens han ellers følte sig bundet til Fælleslivet i den kristne Kirke og det tyske Folk.

I al Fald er det, man kalder Moral, et meget sammensat Begreb, som oftere har sin Kilde i Samfundslivet end i den enkeltes Sjæl, mens Samvittigheden, som vi her skal tale om, bor dybt inde i Menneskets Indre og slet ikke egner sig til at være Vejleder i det almindelige sædelige Liv.

Man forveksler tit den almindelige moralske Bevidsthed med Samvittigheden og fremstiller denne som en Læremester i Livets mangfoldige Forhold. — Men Samvittigheden er i Virkeligheden slet ikke snaksom og belærende. Den er noget langt mere enkelt, dybt og skarpt, en Slags Brod i Sjælens Bund, der fremkalder et Stik, en Pine, naar man kommer den paatværs.

Samvittigheden hører til det dybeste i Menneskenaturen, men at den ikke er Guds Røst i os, det ser man tydeligt af, at den kan blive syg og usikker.

Det er en Kendsgerning, at der er mange alvorlige og tungsindige Mennesker, som gaar med *en syg Samvittighed*, som ikke giver rent Svar, naar det gælder en af deres

Handlinger, som de af en sær stærk Drift stadig paany vender tilbage til og søger at bedømme.

»En syg Samvittighed« er noget ganske andet end »en daarlig Samvittighed«. En saadan faar man, naar man handler imod sin Samvittighed. Og det gør vi jo desværre tit uden at kunne undskylde os med, at Samvittigheden taler utydeligt. — Men den Mand, som har en syg Samvittighed, veed bogstaveligt ikke, om han har handlet galt eller ej. Samvittigheden svigter saa at sige sit Dommerkald og overlader den indre Retssag i to Sagføreres Vold, som procederer utrættelig, idet Tankerne »indbyrdes anklager og forsvarer hinanden.«

Sligt kalder man *Skrupler*. — De kan dreje sig om meget smaa Ting. En ung Karl gaar gennem en Landsby og tænder undervejs sin Pibe i Nærheden af en Halmstak. Efter at han er kommet ud af Byen, ovedaldes han af den Tanke, at han maaske glemte at slukke Tændstikken, at han maaske kastede den altfor nær ved Stakken, og at han muligvis gjorde det med en dunkel Forestilling om, at det kunde være morsomt at faa den Stak brændt af. Det kan være, at han gaar en Fjerdingvej tilbage for at se efter, og at han er saa heldig at finde den nedtraadte Tændstik i et Vejspor. Men hvis hans Skrupler ikke har saadan en lille udvortes Ting til udgangspunkt, saa er det ham umuligt at faa Processen standset i sin Sjæl, og den kan efterhaanden volde ham ulidelig Pine.

Et frodigt Felt for saadanne Skrupler har Lovgivningsmagten lagt ud ved at indføre Selvangivelse i Skattevæsenet. Den Dag i Slutningen af Januar, hvor Skemaet skal udfyldes, sidder der vist mange med en daarlig Samvittighed, fordi de med Vilje skriver gale Tal. Men der sidder ogsaa en Del skikkelige Folk med en syg Samvittighed, fordi de ikke synes, at de kan ramme det rette. — Deri ligger der efter min Mening en alvorlig Anke imod vort nuværende Skattesystem.

Men Skruplerne kan jo ogsaa dreje sig om endnu større Ting i Sjælens Verden, og da bliver Feberen høj i den syge Samvittighed, fordi der ikke findes nogetsomhelst paagribeligt at støtte en Afgørelse paa og intet andet Menneske, som kan tages til Dommer derover. — Stort eller smaat er vel for Resten her ikke det afgørende, da netop det mindste kan vokse til et Bjerg for den urolige Sjæls Blik. Og man forstaar, at dette er Sygdom, naar man ser, at de samme, som pines af Skrupler over de besynderligste Smaating og opdigtede Selvanklager, kan blive næsten ligegyldige, ja rent samvittighedsløse overfor større Spørgsmaal, hvorom en sund Sjæl med ærlig Samvittighed straks har sin Dom til Rede.

Naar denne Samvittighedssyge med sin gruelige Uro naaer Højdemaalet, kan den ende i Sindssyge. »Angsthjulet« sætter hele Sjælen i Brand, og Mennesket fortvivler over det Helvede, han bærer i sig.

Det er let at se, hvor lidt Samvittigheden under saadanne Forhold fortjener Navn af Guds Røst, der altid taler den klare Sandhed. Men dog kan Gud virke mægtigt gennem Menneskets syge Samvittighed til Gavn for mange andre Mennesker. »Alle Ting tjener dem til Gode, som elsker Gud«. Og Erfaring lærer, at netop Sygdom i Sindet har tvunget Mennesker ned i de Sjæledybder, som de saakaldte sunde Naturer aldrig af egen Drift vil befare. Gennem Lidelse vindes der tit rige Værdier, og sidder Lidelsen saa dybt i Sindet som selve Samvittigheden, bliver det vel ogsaa de dybeste Livsværdier, som den kan bringe for Dagen.

Herpaa har vi store historiske Eksempler. *Morten Luther* kæmpede i Klosteret fortvivlet med sin syge Samvittighed. Det førte ham til helt at give sig Gud i Vold og slutte Pagt med ham i Jesu Navn om en god Samvittighed. Derved blev han til Velsignelse for talløse Mennesker. — *Søren Kierkegaard* led af et arvet Tungesind, som voldte, at han havde uendelig svært ved at klare Spørgsmaalet: »Skyldig — ikke skyldig« i sit eget Liv. Men dette lærte ham med Lidenskab at hævde, at Freden kun vindes, naar man med et Ryk giver sig aldeles hen i Guds Vilje. — Hos *Grundtvig* møder vi det samme under hans Sjælekamp i Vinteren 1810—11. Mens han grublede over sine Synder, blev han saa rystet, at han tilsidst gik fra Forstanden. Men da han derved blev tvunget til, hjælpeløs som et Barn, at give sig hen i Troen paa Guds Naade i Kristus, vandt han den Guds Fred i sit Hjerte, som gjorde ham til en Kæmpe for levende Kristendom.

Jeg har selv paa nært Hold været Vidne til noget lignende hos min Ungdomsven *Jakob Knudsen*. Han var fra sin Overgangsalder lige til sin Død stærkt hjemsøgt af Skrupler. Men han sagde derom paa sine gamle Dage, at denne Lidelse »havde bundet ham som en Hund, som en Træl til Guds Fodskammel,« fordi han vilde være blevet sindssyg i samme Øjeblik, som han gav Slip paa sin Daabspagt. Derfor kunde han tale med sjælden Styrke om Freden, »Guds Solskin i Hjertet«, der følger med Bekendelsen af den kristne Tro. Og derfor blev han som en Samvittighed i den grundtvigske Kreds, der ellers tit fristes til overfladisk Selvglæde.

Som Højskolemand ser jeg en Hovedopgave i at vække Samvittighedslivet hos de Unge. — Den Synd, som vi ubetinget møder mest af hos vore jævnthen skikkelige Elever, er uden Tvivl Søvnmagtighed, den sjælelige Sløvhed, hvorunder

deres indre Liv ligger dødt og uimodtageligt for aandelige Indtryk.

Vi staar her ved den Johannes–Døber–Gerning, som man altid med Rette har tillagt de grundtvigske Ungdomsskoler. — Der siges vel, at denne Gerning øves bedst ved at tale til de Unge om de folkelige Minder og saaledes »drage Børnenes Hjerter til Fædrene.« Men dette kan i Virkeligheden kun gøres til Gavns overfor dem, som har faaet Samvittigheden vakt. Ja, alt aandeligt Liv uden en vaagen Samvittighed er altid overfladisk.

Et virkeligt Livsforhold til Fortidens Menneskeliv skabes kun ad denne Vej. Kun den, der i sin Samvittighed kommer i Pagt med det evige i sit eget Liv, kan virkelig tilegne sig hele Slægtens aandelige Arv.

Samvittigheden er, som jeg sagde, i sig selv kun en Smerte, et Stik som af en Brod i de dybeste Lag af Sjælen. Men denne Smerte vidner om Liv i de Minder fra Fortiden, som den knytter sig til. Det døde Væv føler ingen Smerte. Men i Sjælens syge Dele virker Samvittigheden som en Nerve, der gennem Lidelsen maner til at søge Lægedom. — Vi kender det vist alle, at der kan vaagne et Minde om en Synd, vi har bedrevet for lange Tider siden, maaske i vor Barndom eller første Ungdom. Og dog kan Samvittighedsnaget derover blive saa skarpt og levende, som om det var igaar, vi havde gjort det. — Dette kan blive en meget pinlig Paamindelse. Men vi burde alligevel være taknemlige derover, for det viser os ikke blot, at der her er noget, som skal gøres godt igen, men ogsaa, at det endnu ikke er for sent at faa det gjort. »Saa længe der er Liv, er der Haab«, det er et trøsteligt Ord, som gælder her.

Naar en fjærn Fortids Synd saaledes volder os samvittighedsnag, vækkes med det samme andre Minder, som staar i Sammenhæng dermed. Det Afsnit af vort Liv bliver maaske saa nærværende for os, at det faar samme Virkelighed som Nutidens. Vi føler ikke blot en brændende Anger, men vi mindes samtidig saa levende de Mennesker, som dengang var gode imod os, at Fællesskabet fornyes paa en mærkelig Maade. Med Glæde fornemmer man da, at Fortiden ikke er forsvundet i Tidens Strøm. Den lever jo i os, og det giver os en Fornemmelse af Evigheden i Tilværelsen, mens den, som trøster sig med, at de gamle Forseelser er begravet og opløste i Jorden, i Virkeligheden udsletter sin egen Fortid og kun tager Øjeblikkets Liv som en Realitet. Et saadant Menneske kan heller ikke nære noget virkeligt Haab om evigt Liv i Fremtiden. Hans Haab er en Blomst uden Rod, der er plantet i Sand, naar det ikke har levende Minder i Fortiden at vokse ved.

Saaledes virker Samvittigheden til at vække hele det dybere

Menneskeliv hos os til ny Vækst. Og dette kan række videre end til vort eget Liv i svundne Dage. Syndsbevidstheden kan vokse til en Erkendelse af Slægtens Arvesynd. Vi føler os som et Led af den store syndefulde Menneskeslægt, men derved aabnes vore Øjne ogsaa for den velsignede Lægedom, der er givet Slægten til Bod for alle dens Synder.

Saaledes kan Samvittighedslivet forberede os for Kristendommen, som Loven forbereder Evangeliet.

I den gamle Katekismussalme af Brorson hedder det:

Hvo staar for Paradiset der ?
 Keruben med Guds Vredes Sværd !
 Hvorfor er alt forandret brat ?
 Ak, Adam har sin Gud forladt ! —
 Hvorvidt udstraktes Syndens Løn ?
 Til Adams hele faldne Køn !
 Hvoraf kan dette blive kendt ?
 Deraf at vi fra Gud er vendt !
 Hvem siger da, at Gud er vred ?
 Det siger vor Samvittighed !
 Men naar den nu er sovet hen ?
 Saa faar den vækkes op igen !

Det sidste lyder jo noget hjælpeløst, da der ikke siges, hvorledes det skal gøres. Men sandt er det alligevel.

Mange nidkære Mennesker er i vor Tid paa Færde for at vække de sovende Samvittigheder. Men det siges ofte, at Grundtvigs Venner ikke er særlig egnede til dette Arbejde. — Jeg nægter ikke, at vi i den Henseende kan have været forsømmelige. Men naar grundtvigske Ordførere ikke kan bruge de grove Vækkelsesmidler, som for Eksempel Indre Mission har udnyttet til det yderste, saa turde det hænge sammen med, at Grundtvig har lært os saa meget om Menneskelivets Love, at vi ser, hvor tit saadanne Midler gør mere Skade end Gavn. Man kan maaske skræmme Mennesker til en vis ydre Alvor, men ad den Vej vækker man ikke deres egen Samvittighed til Spore for det indre Livs sande Udvikling.

Derimod mener jeg, at de, som frakender den grundtvigske Retning al Evne til at vække Sjælene, overser Betydningen af det Ungdomsarbejde, som vi øver. Vi virker dog efter Evne for at forkynde de Unge, hvad *Otto Møller* træffende kaldte »Danske Lov«. Men dette er netop Loven, som Hedningerne i Kraft af deres Samvittighed finder skrevet i deres Hjerter. Og den kan maaske allerbedst kaldes frem ved milde Ord til deres naturlige Hjertelag. Den maa i al Fald altid forkyndes med

Jævnhed og Sanddruhed paa Grund af det for alle kendte
Mundheld: »En Mand er en Mand, og et Ord er et Ord.«

Ja, tal nu sandt om smaat og stort
Og jævnt om alt det høje !
Thi godt er alt, hvad Gud har gjort,
Og lyst er Barnets Øje.

Netop derved vækkes Samvittigheden, som egentlig altid er
et Suk over den tabte Barnlighed. Og derved vejledes den, der
kommer i Samvittighedsvaande, ogsaa bedst til den rette Bod
og Lægedom. — Guds Naade i Kristus er jo den at gøre os til
Børn igen, hans Børn i Kraft af hans eget Ord til os i Daaben.
Og har vi først lært at stole paa denne Guds Røst til os, saa
fortvivler vi ikke i vor Samvittighedsnød, for da veed vi, det er
sandt, hvad Johannes siger: »Om ogsaa dit eget Hjerte
fordømmer dig, saa er Gud større end det og kender alle Ting
!«

Af Guds Naade, til Guds Ære
Evig glade vi skal være
I vor Herres Jesu Navn !

HOLGER BEGTRUP

I HJEMMET OG DET PERSONLIGE LIV

VOVEMOD — HELTEMOD — TROSMOD

Tale ved Højskolens Elevmøde 1917.

Vi maa være glade ved at være udenfor Verdenskrigen. Men vi maa vogte os vel for at blive vege af vore blide Kaar. — Jeg synes ikke om, at der tales om Krigerdaad i vort lille Land, der i saa Henseende magter saa lidt. Der er ingen Tapperhed i at snakke om sligt i Fredstid. Det gør ikke engang klart, hvem der virkelig vilde slaa, hvis det gjaldt for Alvor. — Derfor er jeg tilfreds med, at de militære Opraab er forstummet her til Lands under Kanonerens Torden ude i Evropa.

Men alligevel maa vi ønske en Styrkelse af Modet hos os, for at vi værdigt kan tage Del i Nutidens alvorlige Menneskeliv.

Den Kraft, som under Krigen udfolder sig i de store Lande, er jo væsentlig en Massevirkning. og deri kan vi aldrig kappes med dem. Men det Mod, jeg ønsker vakt hos Danmarks Ungdom. det er den enkeltes Mandsmod.

I 400-Aaret efter *Morten Luthers* Brud med Pavekirken skulde vi ikke glemme, hvad han lærte Eftertiden, at det fineste, det ædleste og stærkeste Mod, det er det, som har sin Kilde i Sjælens Dyb.

Det *Vovemod*, der uden at ænse egen Fare stormer dristigt frem, »Løvemodet«, hører til de skønneste Egenskaber hos det naturlige Menneske. Men det udspringer saaledes af det

ubevidste Liv, at det vist ikke kan frembringes med Vilje og Vidende. — Derfor er det heller ikke den ypperste Art af Mod. Det kan jo findes hos raa Folk, som dermed øver alskens Udædighed. Det er en Fremdrift i Sjælen, der kan bruges baade til godt og ondt ligesom alle andre Naturkræfter. Vi maa ikke beundre det blindt, som vist især Kvinder er tilbøjelige til, — ligesom Hinden, der villigt følger den Hjort, der har stanget sin Modstander ned. Men det er ogsaa dumt at foragte det. Det er et Manddomsmærke, som vi maa haabe, aldrig vil uddø, men som i høj Grad trænger til at forædles, hvis det skal blive til virkeligt Gavn i Verden.

Modet adles, naar der sættes et højt og ædelt Maal for dets Virke. Da fremkommer det, som vi kalder *Heltemod*.

De gamle Nordboer havde et stærkt naturligt Vovemod, baade til Kamp og Søfart. Men de vidste godt at gøre Forskel paa, om det havde et ærefuldt Maal eller ej. De foragtede ikke blot de feje, som uden Daad gled ned i Hels Skygger, men ogsaa de hamramme Børsærker, hvis Mod var aldeles dyrisk, og de lavpandede Jætter, som kun kæmpede om Sulet.

Valhalsdrømmen er en høj Lovprisning af det menneskelige Heltemod, der sætter Livet ind for, »hvad ædle kaldte Livets Lyst«. — Men fagrest tegner vore Forfædres Sans for Heltemodet sig dog i deres Valkyriesagn. — Mange af jer vil mindes Kvadet om *Sigrun og Helge Hundingsbane* og den store Saga om *Sigurd og Brynhild*.

Jeg haaber, at der endnu er Valkyrieblod i de unge danske Kvinder, saa at de ikke alene indynder sig ved deres Svaghed og ved at klynge sig ømt til deres Brudgom, men har Mod til at sætte ham høje Maal og kræve det største af ham. Det er en stor Lykke for en Mand at faa en Hustru, som vil, at han skal naa det højeste, naar hun da heltemodig skønner, hvori den rette Højhed bestaar ! — Der er en Renhed og Strengthed i Livskravet, som er tusend Gange mere menneskeværdig end al Verdens Kælenskab og dumme Beundring. Og paa dette Omraade har Kvinden faaet et Kald, som hendes Bejler og hendes Sønner tit maa takke for den Mandighed, de kommer til at vise i deres Færd.

Men selv det ædleste Heltemod, der kun bygger paa Menneskets naturlige Drift imod det høje, kan ikke i Længden holde sig oppe ved egen Kraft. Derfor ender alle de gamle Heltekvad saa tragisk. Ragnarok opsluger enhver Drøm om Valhal og Folkvang. »Sejrløse falder Kæmper alle !«

Det gælder da denne dybe Følelse og Vilje, som alt hvad der er skabt af Gud men smittet af Synden, at den kun ved at

genfødes til kristelig Dyd kan sejre over Verdens nedbrydende Magt. Og saaledes kommer vi til det højeste Mod, som er det kristelige *Trosmod*.

Det er en fordærvelig og foragtelig Tanke, at Kristendommen skulde gøre Mennesker mindre modige, og at den Kristne gerne maa være fej og slap, fordi vi, som det hedder, frelses af Naade uden Hensyn til vor egen ynkværdige Svaghed. — Nej, er der noget Livssyn, der opildner til Vovemod og Heltemod, saa er det Kristendommen, hvis Stifter aabenbart er Menneskeslægtens største Helt.

Dette havde Angelsakserne, som Sønner af den nordiske Kæmpeaand, klart Øje for, da de tog imod Evangeliet. De nøjedes ikke med at fremstille Jesus som det taalmodige Offerlam, men saae ham hellere som Løven fra Juda. Deres kristne Skjalde skildrede ham som den, der kæmpede djærvt imod Djævelen. De talte om hans »Heltespring« ned i Moders Liv, ud i Verden, op paa Korset og ned til Helt hvorfra han som Sejerherre fører de frelste Skarer med sig til Himlens Hal.

Det samme Billede af Frelseren som den tapre Helt møder vi hos kristne danske Digtere, hos Kingo, hos Brorson og hos i den nedbrudte Johannes Ewald. Hans korte Liv var en skuffet Heltedrøm. Men paa Dødslejet kunde han dog modigt synges :

Udrust dig Helt fra Golgata,
Løft højt dit røde Skjold !

Den kristne Kirkes Historie vidner højt om, at Herrens Heltemod gik i Arv til hans Efterfølgere, som vel kun førte Aandens Sværd, men som dog ikke frygtede for dem, der I tog Livet af dem. — Tænk paa de hellige Martyrer, eller paa Benedikt af Nursia, saaledes som Paludan—Müller har skildret ham i hans første Ungdom.

Et herligt Billede af kristeligt Heltemod har samme Digter jo ogsaa givet os i Alma Stjerne, som jeg er vis paa, at alle mine Tilhørere paa Frederiksborg Højskole vil mindes.

Netop i Aar har vi ogsaa Grund til at mindes vor Kirkefader *Morten Luther*, der for 400 Aar siden vovede at sende Fejdebrev til den officielle Kirke, og som siden i Worms ensom trodsede Kejser og Pave i Kraft af sin Pagt med Gud om en god Samvittighed.

Hvad der er Kilden til dette kristne Mod, har Grundtvig sagt i sit bekendte »Gravvers« over ham selv :

En Træl af Kød og Blod
Og tiggerarm paa Mod,

En Kæmpe dog i Færd
Sig hviler trøstig her
I Kraft af Barsedaa
Med Salighedens Haab !

Ja, Kristentroen kan give os den barnlige Tryghed, som er Livsmodets Grundvold. Den kan sætte os et himmelhøjt Maal at kæmpe for, og den kan give os den Guds Fred, der gør en Mand rolig midt i Verdens Strid. — Der er paalidelige Vidnesbyrd om, at unge danske Mænd har erfaret dette ude i Løbegravene.

Mit Ønske i Dag skal være det, at vort Folks Sønner og Døtre, mens Krigen raser omkring os, maa styrkes til et aandeligt Mod, maa føle deres Fædres Aand, den nordiske Kæmpeaand, fornyet i sig ved Kristentroen, til saadan Gerning, som Gud i Himlen kan bruge sine jordiske Tjenere til. — Og gid især I Unge, som her er blevet rørte af Ordet, maa vinde Styrke til at leve med det rette Mod !

HOLGER BEGTRUP

I HJEMMET OG DET PERSONLIGE LIV

DET ÆRLIGE ARBEJDE

1925.

Den store Arbejdsstandsning, som vi har haft her til Lands i dette Foraar, er en Begivenhed, som maa vække alvorlige Tanker hos alle Venner af Folkelivet. — Det gælder om den, som om de fleste Ulykker, der rammer Samfundet, at der har været »mange om Skylden og flere om Skaden«. Og der er ikke vundet stort ved bagefter at ville udpege »Syndebukken«. Men det er nyttigt, ja nødvendigt for os alle at overveje, hvorledes lignende taabelige Kraftspild kan forebygges i Fremtiden.

Hertil hører fornuftige Aftaler mellem Arbejderne og Arbejdsgiverne og maaske ogsaa en eller anden Lov om retfærdig og myndig Mægling, naar Parterne ikke selv kan tale sig til Rette med hinanden. — Men Skaden ligger i Virkeligheden dybere end i den udvortes Ordning af Arbejdets Gang og Lønning. Det er Opfattelsen af Menneskets Forhold til sit Arbejde, hans Ret og Pligt som arbejdende Medlem af det folkelige Fællesskab, som det gælder om at faa klaret noget bedre.

Alt Arbejde har i Grunden det Maal at omsætte Naturens Stoffer til Næring for Menneskeslægten. Dette er en fælles Opgave for os alle, og det er derfor i alles velforstaaede Interesse, at det bliver gjort saa kraftigt og enigt som muligt, mens det, saaledes set, er grov Tidsspilde, naar man arbejder paa at hindre hinanden i Steden for at hjælpes kønt ad dermed.

De gamle sagde: »Gak til Myren og bliv viis !« Men naar

man ser den mageløse Orden, Flid og Sammenhold, der findes i en Myreture eller et Bistade, kunde man fristes til at spørge, hvorfor dog Menneskene, der er saa meget klogere end disse smaa Skabninger, endnu ikke har faaet en lige saa god Ordning gennemført i deres Samfund.

Svaret ligger i, at Menneskesamfundet bestaar af Enkeltvæsener, der ikke saa let lader sig indordne i en stor Mekanik som Myrer eller Bier. Et Menneske kan ikke nøjes med at blive et lille Led i Samfundets Mekanisme. Han bærer selv en Verden i sig, og da vi desværre er egenkærlige i vor Selviskhed, maa dette afstedkomme anderledes svære Samfundsbrydninger, end vi kender fra Dyrenes Liv.

Enhver af os maa have Lov til at virke saa frit som muligt, naar vi derved ikke kommer andres Frihed for nær. Men hele Menneskemængden danner en levende Enhed, som ved fælles Hjælp maa stræbe at udnytte Naturens Midler i Menneskelivets Tjeneste for saaledes at opholde Slægtens Liv. — Derfor maa man ved Løsning af et stort Samfundsspørgsmaal sætte det i Forbindelse med det enkelte Menneskes Ansvar, ja, gøre det til et Samvittighedsspørgsmaal for hver enkelt af os.

Inderst inde er Arbejderspørgsmaalet et Spørgsmaal til hvert Menneskes Samvittighed og til det broderlige Sindelag, som skal forbinde os alle til fælles Liv og Virksomhed. — Lad os derfor se lidt paa, *hvorledes Arbejdet tager sig ud for det enkelte Menneske.*

Der var en Gang en Storbonde — langt herfra. — Han stod en frostklar Vintermorgen udenfor sin Gaard og røg paa sin Merskumspibe. Det var en selvfølende Mand, rig nok til at være flot, men ikke god nok til at gøre godt. — Saa kom der en Indsidder fra Nabolaget hen til ham med Huen i Haanden og spurgte, om han ikke kunde faa noget Arbejde, for det kneb i Vintertiden med Brød til Kone og Børn. Storbonden saae paa ham, og saa pegede han med Pibespidsen paa en Stenbunke, der laa ved Vejen. »Du kan jo køre de Sten over paa den anden Side af Vejen, Ole Peder !« sagde han. — Arbejdsmanden takkede og tog en halv Time efter fat med en Trillebør og andre Redskaber. Det var en stor Stenbunke, saa han var to Dage om at flytte den. Men saa havde han ogsaa stablet alle Stenene solidt og pænt paa den anden Vejside. — Ved Fyraften kom Gaardejeren ud og saae, hvad der var gjort. Han sagde ikke noget om Udførelsen, men rakte kun Ole Peder den sædvanlige Arbejdsløn. Arbejderen tog med Tak imod Pengene. Men saa sagde han i en ærbødig Tone: »Der skulde vel ikke være lidt mer for mig at gøre, for det kniber jo stadig derhjemme.« Da saae Storbonden fra Siden til ham og sagde med et lille Grin:

»Jo, nu kan du gerne flytte Stenene tilbage igen. Det er jo ligegyldigt, paa hvad Side af Vejen de ligger.«

Tror I, den fattige Arbejdsmand sagde Tak for det ? Nej, han gav den bøvede Gaardmand et Nakkedrag og gik forbitret sin Vej. Og det kan jeg godt forstaa, for det var en skammelig Maade at behandle en ærlig Arbejder paa. Han havde jo troet, at det var en Gavns Gerning, han havde gjort, og udført den saa godt og omhyggeligt, som han kunde ! — Havde han derimod taget imod den ny Bestilling, maaske imod at faa 25 Øre mere i Dagløn derfor, saa havde han og Arbejdsgiveren været lige store Syndere imod den Lov, der siger, at vi skal ære Arbejdet, hvor ringe det saa er. Dette kan man kræve som sin Ret, naar man til Gengæld selv gør sit Arbejde Ære.

Egentlig er det dog ikke Arbejdet, der skal æres, men det Menneske, som gør Arbejdet. Det er som en vigtig Del af Menneskelivet, at Arbejdet faar hele sin moralske Værdi. — Et Menneske burde altid være helt i sit Arbejde, saa han gør det med Liv og Sjæl. Stiller han sin Person udenfor det og udfører det rent mekanisk paa bedste Beskub, saa narrer han ikke blot dem, der har givet ham det at gøre, men han narrer først og fremmest sig selv.

Det kan desværre ikke nægtes, at den moderne Industri kan lokke mange til at indtage en saadan løs Stilling til den Virksomhed, hvorved de tjener deres Brød. Det maa ikke være nemt for en Fabriksarbejder, der hele Dagen udfører en lille, meget ensformig Del af en Tings Frembringelse, for Eksempel i Timevis ikke bestiller andet end at slaa en enkelt Bolt fast i de Maskindele, der glider ham forbi paa hans Plads i det store Værksted, — ikke nemt for ham at lægge noget af sin Sjæl ind i dette Arbejde. Men dette er en af de værste Skader ved vor Tids Massetilvirkning. Det frister Manden til slet ikke at leve i sit Arbejde. Hvis der ellers er Liv i ham, kommer han let til at regne Arbejdstiden for et tomt Rum i hans menneskelige Tilværelse. Han møder hver Dag otte Timer for at tjene de Penge, som han behøver til at leve af i sit Hjem. Men han regner egentlig ikke denne Tredjedel af Døgnet for sin egen. Det er kun et Trælleslid, han maa paatage sig for udvortes at opholde Tilværelsen. Kun det, han foretager sig i sin Fritid, kan han tillægge noget Værd for sit personlige Liv. Men dette tomme Rum udhuler hans Sjæl og gør det meget vanskeligt at faa Indhold i de Timer, der følger efter det trættende Ophold i Trædemøllen. For ham bliver det meningsløst at snakke om Arbejdet som »et Kald« og føle Livets Pulsslag i sin daglige Gerning.

Her ligger der en stor Opgave for Lederne af vore Fabrikker. De maa søge mere og mere at lægge det rent mekaniske Slid

over paa Maskinerne, og de maa se at indrette Virksomheden saaledes, at hver enkelt Arbejder kan faa sin lille Del i Tanken paa det hele, enten han saa faar en raadgivende Stemme eller maaske kan naa til at have lidt at gøre med Fabrikens Styrelse. — Idealet er vel, at alle Industrivirksomheder bliver Andelsforetagender med stor Handlefrihed for den kyndige Leder. Men det vil vist vare længe, inden denne Ordning lader sig gennemføre. — Foreløbig maa der virkes for, at den enkelte Arbejder for sin egen Skyld fæster sit Sind saa meget som muligt til, hvad han har for, hvor ensformig hans Gerning end er. Livet har en underlig Evne til at gro, selv paa mager Bund, og et Menneske kan have sin Samvittighed med, selv i det ringeste Arbejde.

Langt lettere er det dog at gøre sit Arbejde samvittighedsfuldt, naar man er Haandværker, Kontormand, Landmand eller lignende for ikke at tale om de saakaldte »Aandsarbejdere«, naar de vel at mærke føler Kald til deres Gerning. — Et rørende Træk af en gammeldags Haandværkers inderlige Forhold til sit Arbejde hørte jeg engang min afdøde Ven *Paul la Cour* fortælle. Han skulde opstille en af de sindrige Indretninger til Telegrafiens Forbedring, som han havde opfundet, paa en større Telegrafstation, og det blev overdraget en Snedker at lave den massive, polerede Mahogniplade, hvorpaa den lille Maskine skulde anbringes. Snedkeren kom personlig med Pladen og spurgte, om den var tilfredsstillende. »Ja,« svarede la Cour, »det er jo et nydeligt Stykke Arbejde.« — »Jeg har ogsaa selv poleret den,« sagde Snedkeren og strøg med sit Ærme hen over Pladen. Et saadant let Strøg over et Stykke Træ, som man i Forvejen har arbejdet længe paa med drøje Tag, kan være et kønt lille Træk af det ærlige Arbejdes Glæde ! — »Men nu skal vi have boret tre Huller her midt i Pladen, for at faa Instrumentet anbragt !« sagde la Cour. — Da mørknede Snedkerens Ansigt. »Tre Huller i den fine Plade !« sagde han. »Nej, det faar De mig ikke til. Det maa en anden gøre !« Og dermed bød han Farvel. — Det var jo lidt indskrænket af den gode Mand at tage Sagen saaledes. Men hvor vidner det om, hvilken Sjæl han havde lagt i det smukke Arbejde !

Det er denne Samvittighedsfuldhed, som skaber alt ærligt Arbejde i Verden. Det er Fusk, alt hvad vi kun gør for Betalingens Skyld, og det frister os til udelukkende at tænke paa, hvorledes Produktet tager sig ud for andres Øjne: Mesterens, Arbejdsgiverens eller Kundens. Menneskets eget Forhold til, hvad han udretter, det er Kærnen i hele Arbejderspørgsmaalet. Den største Reform deri maa gøres indvendig fra. Hvert Menneskes Samvittighed skulde vækkes

dertil, saa han følte, at skødesløst Arbejde er en stor Synd, ikke blot imod dem, der køber hans Arbejde, men først og fremmest imod ham selv ! — Saaledes kommer vort daglige Arbejde i Sammenhæng med vor Religion og først derved faar det sin rette Indstilling.

I en gammel Klosterbog fra Grinderslev i Salling staar der :
 »Hvad et Menneske er i Guds Øjne, det er han, hverken mer eller mindre !« — Dette er i Virkeligheden det eneste sande Maal paa et Menneskeliv, og det burde gøres til Rettesnor for al vor Gerning. — Enhver Mand burde føle, at Gud er hans Arbejdsgiver, og at Gud er den, der lønner ham, af Naade, med det daglige Brød. — Derved hindres man slet ikke i at søge Arbejde hos sine Medmennesker og kræve en retfærdig Løn derfor. Denne udvortes Arbejdsordning kan særdeles godt forliges med et indre Regnskab overfor Gud.

Der fortælles, at dengang Køllns Domkirke blev genopført i forrige Aarhundrede, sad der en Stenhugger i et hængende Stillads oppe i et af de to høje Spir, omtrent 45° Fod over Gaden. Han skulde udhugge nogle af de Stenrosetter, som pryder Taarnet til dets øverste Top. — Da kom der en Dag to nysgerrige Turister kravlende op til ham ad de lange Stiger for at se, hvad han havde for. — Stenhuggeren havde en Tegning af Rosetten liggende foran sig, og til deres Forundring saae de, at han nøje eftergjorde hver Linje, som Kunstneren havde tegnet i Blomsten. — »Nej, hør nu,« sagde de to Tilskuere til ham, »De gør Dem dog altfor megen Umage med det Arbejde. Der er jo ikke et Menneske, som nede fra Gaden kan se en eneste af de Streger, som De sætter i den Roset ! De har vel Akkord paa Arbejdet, saa de kunde tjene mange flere Penge ved at tage det lettere. Der er jo ingen, som kan kontrollere det alligevel !«

Stenhuggeren, som var en alvorlig Mand, saae hen til dem med et misfornøjet Blik og svarede: »Er der ingen, som kan kontrollere mig ? Der sidder vel En højere oppe, som kan se, hvorledes jeg arbejder. Det er Ham, jeg arbejder for, og jeg vilde nødig, at mit Arbejde for Guds Øjne skulde være ringere end det, I kan kritisere hinanden for dernede paa Gaden !«

Det var en Mand, som havde det rette Syn paa, hvad et ærligt Arbejde egentlig er. Og det store Arbejderspørgsmaal, som piner Menneskeslægten, bliver først til Gavns løst, naar den samme Tankegang trænger ind i alle arbejdende Menneskers Sind.

Et ærligt Arbejde skal altid gøres for Guds Øjne. Kun hvor det sker, faar Mennesket selv Velsignelse af sin daglige Gerning. Og hvor det sker, tør vi med Guds Hjælp haabe, at Arbejdet bliver til fælles Gavn og faar den Løn af andre

Mennesker, som et ærligt Arbejde altid fortjener.

HOLGER BEGTRUP

II

FRA DET DANSKE
FOLKELIV**VALDEMARSKILDEN***Sommeren 1926.*

A*xel Olrik*, der altid vil mindes som Foregangsmand i Granskningen af Danmarks gamle Folkeminder, holdt i 1895 et Foredrag, som først nylig er blevet trykt, om de Ridderborge, hvor Middelalderens Folkeviser havde deres egentlige Hjemstavn. Han var dengang sysselsat med Udgivelsen af de saakaldte »Ridderviser« og kunde derfor tale med enestaaende Kyndighed om det Folkeliv, som disse Viser afspejler, og da han var en aandfuld Gransker, kaster hans Foredrag er klart Lys over den Livskreds, som skabte vore herlige Kæmpeviser.

Olrik kalder sit Foredrag: »Et demokratisk Element i dansk Aandsliv« og vil dermed tilkendegive, at de »Riddere«, som Viserne handler om og vel ogsaa er digtede af, ikke var en snæver Kreds af højfornemme Herrer, men en udbredt Klasse af Landadel, der levede et jævnt og virksomt Liv i Lighed med de Bønders, som de boede iblandt.

Ved Træk af Viserne godtgør Olrik, at Ridderne, der egentlig var adelige Storbønder, selv tog Del i det daglige Arbejde paa Gaarden. »De gik og pløjede, saa godt som nogen Gaardmand gør nu.« — Det nævnes ganske vist tiere, at de beder Dyr, end at de kører Plov. Men man maa huske paa, at Jagten i Middelaldren ikke var en Sport for Lediggængere, men et nyttigt Erhverv til at skaffe Sul paa Bordet. — Det var jo ogsaa kun rimeligt, at Manden paa en stor Gaard ikke selv gjorde det strengeste Arbejde i Marken. Dertil havde Ridderen

sine »Svende«, — efter Visernes Udsagn en halv eller hel Snes, undertiden dog »ikke uden fem«.

Disse Svende var ikke fine Pager, som gjorde Opvartning i stadselige Dragter. De kunde vel ved højtidelige Lejligheder trække i Stadstøjet og følge deres Herre til Hest. Men til daglig var de almindelige Tjenestekarle, som arbejdede i Stald og Mark, naar de ikke var paa Jagt og Skovhugst eller paa Søen for at fiske til Husets Forsyning. — Paa samme Maade var »Ternerne« ikke Stadsmøer, men flittige Tjenestepiger, der lavede Mad, bryggede, bagte, spandt og vævede sammen med Ridderfruen, der selv styrede sit Hus.

Manden gik med i Marken, og Fruen sad i Ternernes Kreds, naar de arbejdede i Stuen. Naar Aftenen kom, havde de fælles Tidskort, om Vinteren med Fortælling og Sang, om Sommeren med Dans i Lunden til Folkevisens Toner, hvor alle sang Omkvædet. — Der er mangan Gaardmandsfamilie i vore Dage, som har mindre med deres Folk at gøre ved Arbejdet, ved Aftensædet og ved Gilderne end Ridderne og deres Fruer i Middelalderen.

Dette fælles Liv i Hjemmet var egentlig givet ved Riddernes ydre Kaar. De var ikke paa lige Fod med Landets snævre Kreds af Stormænd, som »Hviderne« her paa Sælland, der ejede mange Tusinde Tønder Land, eller som en senere Tids Grever og Baroner. De boede derfor heller ikke, som mange tænker sig, i prægtige Slotte, der knejsede i ensom Majestæt, omgivet af kostbare Haver, fjernt fra de nærmeste Naboer. Det var kun Kongerne og de store Høvdinger, som havde grundmurede Højborge med Taarn og Tinder, Ringmur og Voldgrave med Vindebro. Saadanne stolte Bygninger rejstes af de Mægtige som Fæstninger til Landeværn. Men de almindelige »Ridderborge« lignede i Virkeligheden meget mere store Bøndergaarde.

Axel Olrik beskriver nærmere, hvorledes en saadan »Borg« saae ud: »Man kommer gennem Borgeledet og forbi Graven eller Grøften over en Grønning eller Toft, hvor Dansen gaar om Aften, frem mod Gaardens Bygninger, tækkede med Straa eller Rør, men med pyntelige Fløje og Brandstænger, ikke som nu sammenbyggede, men i en uregelmæssig Kreds om Borggaarden, hvor en Lind rager op og »breder med sine Blade.« — — Midt i Borggaarden ser vi vel den Bygning, som hedder »Stuen« eller »Salen«, og til hvis Højeloft (en Række Sovekamre, Fruerstuer og så videre) en pyntelig Svalegang fører op. Rundt om ser vi: den mørke »Stenstue«, der kunde bruges til Fangetaarn, Jomfrubur, Badstue og alskens Udbygninger. Det hele gør hverken et fæstningsagtigt eller slotsagtigt Indtryk, men er baade hyggeligt og frodigt.« —

Og saa laa disse Riddergaarde som Regel ikke ensomt, men midt i en Landsby med Bøndergaarde om sig til alle Sider, — omtrent som Præstegaarden i en Bondeby nu om Dage. — Man kan ogsaa slutte af Viserne, at der gerne har været et godt Naboskab imellem Beboerne af Borgen og dem i de omliggende Bøndergaarde. Sandsynligvis har Ridderen eller Herremanden deltaget i Byens Gadestævne og raadslaaet med Bønderne om Jordens fælles Drift. Vel ogsaa taget Del i deres Gilder. De maa have levet hinanden omtrent lige saa nær i daglig og festlig Omgang som Gaardmænd og Husmænd nu gør i en gammeldags Landsby.

Ridderborgens Svende og Turner har herved dannet et godt Bindeled, da de som Regel stammede fra nærliggende Bondehjem og tit selv blev Bønderfolk efter at have tjent paa Borgen. — Der er heller ikke nogensinde i Viserne Tale om et fjendtligt Forhold mellem Riddere og Bønder, mens der ofte sigtes til, at »Hofmænd« og landlige Riddere kun kan daarligt med hinanden. — Helt anderledes artede Samfundsforholdene sig som bekendt senere, da Lensadelen knyttedes til Kongens Hof, mens Bønderne maatte gøre Hoveri paa de ny stolte Herresæder, som tit rejste sig paa nedlagte Landsbyers Jord.

Saaledes tegner altsaa det historiske Billede sig af det jævne danske Samfund, hvori Danmarks gamle Folkeviser kom til Verden som et levende, poetisk Udtryk for, hvad Mennesker dengang følte og tænkte. — Der kan ingen Tvivl være om, at det var paa Ridderborgene, deres Vugge stod. Men der er heller ingen Tvivl om, at de næsten straks kom ud over hele Landsbyen og dens Omegn, naar de først var sungne ved Dansen i Borgvænget, eller naar Svende og Møer kom paa Besøg hos Bønderne.

Man har før troet, at Ridderviserne i Begyndelsen kun havde hjemme i de adelige Borge og maaske først efter hundrede Aars Forløb trængte ind iblandt Almuen. De skulde være Udtryk for en højere Dannelse, der kun langsomt og afbleget dalede ned til Bondens Bo, — ligesom de Gyldenstykkets Huer, der først var paa Mode blandt Ridderfruer og længe efter, som en aflagt Mode hos de Fornemme, blev taget i Brug som »Nationaldragt« for almindelige Bondekvinder. — Men Olrik har paavist, at det netop maa have været Samtidens jævne Befolkning, der optog Middelalderens Viser snart efter deres Fremkomst. Disse ældste Viser er det nemlig, som i vor Tid her og der lyder i Husmandshjem, mens de fornemmere Viser fra Reformationstiden slet ikke fandt Indgang blandt Smaafolk. De maa altsaa være komne ind hos det menige Folk, inden Afstanden mellem de Fornemme og

Almuen var blevet saa stor, at Sangene i de høje Sale ikke længer fandt Genklang i Hytterne.

Alle Tegn tyder da paa, at der fra Valdemarstiden til »den sorte Død« har været et levende Fællesskab her i Danmark mellem Høje og Lave baade i dagligt Arbejde og i glade Festlag. En fælles folkelig Dannelse har præget hele Folkets Liv, selvom denne Dannelse havde sine Brændpunkter paa Riddernes Borge. Denne ægte danske Dannelse har skabt en aandelig Enhed i Folkets brede Lag. Og det vil vist glæde flere end mig ved Axel Ollriks Hjælp at have faaet Syn for det fælles Aandsliv, som raadede i vort Fædreland for 600 Aar siden, inden fransk Fornemhed og tysk—latinsk Lærdom havde gjort Overklassen fremmed for Menigmands daglige Liv og naturlige Følelser.

Grænsen for hin lykkelige Tidsalder maa sættes ved Midten af det 14. Aarhundrede, da »den sorte Død« udvortes og aandeligt lagde det blomstrende danske Folkeliv øde. — Verdensaanden, der især kom ind fra Hansestæderne, prægede de højere Samfundslag med en fremmed Kultur, mens Folkets brede Lag sank ned i aandeligt Sløvsind. Og der gik mange Aarhundreder, hvori den fælles Folkeaand kun ytrede sig meget svagt her i Landet.

Men til Lykke vaagnede Folkeaanden til nyt kraftigt Liv i det 19. Aarhundrede og skabte paany et bevidst folkeligt Fællesskab iblandt danske Mennesker af forskellige Samfundsklasser. Og de, som førte an deri, var klare over, at det var en Genfødsel af det aandelige Folkeliv i gamle Dage, der nu fandt Sted.

Ligesom der i Valdemarstiden var en enkelt Mand, der i særlig Grad blev Folkeaandens Redskab ved den store Livsfornyelse, saaledes ogsaa i det 19. Aarhundrede. Som *Absalon* historisk set blev Banebryder for det folkelige Opsving og den folkelige Samling i Kong Valdemars den Stores Dage, saaledes blev hans »Frænde« *N. F. S. Grundtvig* den aandelige Høvding for sine Landsmænd i »Folkelighedens Aarhundrede« i »Nytaarstiden«.

Men ingen vidste bedre end Grundtvig; at en ægte folkelig Dannelse ikke er nogen Enkeltmands Værk; men at den maa udspringe af Folkets eget Liv. — Det følte han fra første Færd; da han blev Talsmand for vor Tids danske Oplysning. Og derfor søgte han med Iver tilbage til Minderne om det Folkeliv med aandeligt Præg; som fordem havde været ført her i Danmark.

Dette var Grunden til, at han med store Ofre af Tid og Kraft tog sig paa at oversætte Saksos Danmarkskrønike i folkelig Stil. — Men han mærkede snart, at Krønikens latinske

Bogstaver umuligt kunde bringe Nutidens Mennesker i Livsforbindelse med Folkets Fortid. — Han maatte da bøje Hovedet endnu dybere og lytte til »den levende Røst«; der endnu mumlede om de gamle danske Minder i Almuens Arnekroge. Og her mødte han den sidste Levning af den folkelige Dannelses; som stod i Blomst; da Ridderviserne kom til Verden.

Det er, som sagt, ikke rigtigt, at de gamle Folkeviser først naaede ind i Bondestuen, efter at de forlængst var forstummede i Riddersalen. De blev baarne friske derind, saa snart de var digtede. Men derimod er det rigtigt, at Efterklngen af dem holdt sig meget længere hos det menige Folk end i deres Kreds, hvor de først blev sungne. Ja, vi veed jo alle, at det nu om Tide kun er i Hytterne, man, ved et sjældent Held, kan faa en Kæmpevise at høre, der levende er gaaet fra Mund til Mund gennem flere Aarhundreder.

Vil man vide, ad hvilken Vej Grundtvig kom til at høre den døende Røst fra det gamle Folkelivs Dage, saa maa man lægge godt Mærke til, hvad han siger derom i sit store Kvad *Nyaars—Morgen*; hvor han bringer sin gamle sydsællandske Barnepige *Malene Jensdotter* paa Tale.

Den Gamle i Gaarde,
 Fuldgod ved de Smaa,
 Hvem ej med det haarde
 Man fik over Straa,
 Men, før man det troede,
 Fra bister blev mild
 Og gik med det gode
 Da gerne i Ild,
 Saa trofast som Guldet,
 Goldammen for Kuldet,
 Hvoraf jeg med Asken kom sidst !

I hendes Mund var alle de gamle Eventyr, Viser og Vittigheder, som ellers kun spredt lød endnu i Almuens Snak, samlede i en levende Strøm, som han ligner ved Susaaen med alle dens Tilløb rundt om fra Sælland. Og af hende fik han det hele, mens han legede i Stuen, hvor hun sad værkbruden i sin Stol :

Dær døde den Gamle,
 Da alt jeg var stor,
 For stor til at samle
 De fyndige Ord,
 De Vendinger snilde,

De mange Bække smaa,
 Fra *Valdemarskilde*,
 Som gøre Susaa !
 Dog hjælp hun for Føden
 Mig Stodder af Nøden,
 Den Gang jeg blev lille igen ! —

Det er en geografisk Sandhed, at en af Susaaens Kilder med Valdemars Navn kan findes paa det gamle Antvorskov Gods i det bakkede Skovbryn øst for Slagelse. Men det er en historisk—poetisk Sandhed, at den ny danske Folkeoplysning, som staar i Pagt med det genfødte danske Folkeliv i det 19. Aarhundrede, har en af sine levende Kilder i gamle Malenes Røst, — en »Valdemarskilde«, som er rundet af det syngende Liv i Folket lige fra Valdemarernes Dage. — Heri stadfæster det sig, hvad Grundtvig har sagt, netop i Visen om Valdemarstiden:

Mindet vel lader som ingenting,
 Er dog et lønligt Kildespring !

Ja, saaledes er Aandslivets underlige Gang gennem Tiderne ! Snart breder det sig i Lys over hele Landet. Snart synes det rent forsvundet, som en Bæk, der er sunket i Jorden. Men i de saakaldte aandløse Tider har det sit Gemmested i trofaste Sjæle, hvor det hvisper i Løn, indtil det i en ny Aandens Time bliver lydeligt for hele Folket og skaber en ny Blomstring, der kendes helt ud i Haandens Verden.

Det kan vel synes urimeligt at søge en Hovedkilde til hele vor Tids danske Folkeliv i noget saa smaat, som gamle Malenes Snak og Nyn i Barnekamret. Men naar *han*, som utvivlsom blev Hovedmanden for vort Folks aandelige Oplivelse, selv har viist hen dertil, saa har vi god Grund til at tage det som en historisk Kendsgerning.

Det er Vantro overfor Folkeaanden, naar man tvivler om, at den af saa lille et Væld kan skabe saa bred en Aa. — Kristne Mennesker, som veed, at den største Aandsmagt i Verden en Gang laa gemt under Hjertet hos en fattig Kvinde i Jødeland, skulde i det mindste ikke gøre sig skyldige i en saadan Vantro !

Derved mindes vi om, at denne Kilde til Folkelivets Fornyelse egentlig ogsaa er en *Helligkilde*, eller, uden Billede, Folkeaaandens Vækkergering er kun mulig ved Helligaaandens Hjælp. Derom er det danske Folks Historie i Absalonstiden og i Grundtvigs Dage to kraftige Vidnesbyrd.

Den, der vil søge Forklaring paa den mærkelige Genfødelse af vort Folkeliv, som begyndte for hundrede Aar siden, kan

umuligt overse, at det var »den gudelige Vækkelse«, som danner Grundvolden derfor. — Senere kom der andre Hjælpemidler til: de bedre udvortes Kaar, det politiske Røre efter den franske Revolution i 1830, den stigende Oplysning, som for en Del skyldes Videnskabernes Fremgang, Begivenhederne i 1848 og meget andet — Men alle disse Bevægelser var kun som Naturforholdt der lagde Jordsmonnet til Rette for Aaens Løb fra Kilden til Havet. Og selvom Strømmen øgedes ved Tilløb fra mange Sidert saa fik den dog sin Fylde af Regnen fra oven. — Det er et *Folkeliv af Guds Naade*, som er skabt hos os, og hvad der ikke stammer fra *den* Kilde, er i Grunden kun en Plumring af det rindende Vand.

Den »Bredning« af Strømmen, som vi har oplevet, minder om den i Valdemarstiden, selvom de 600 Aar, der ligger imellem, i flere Henseender gør Forskel paa deres ydre Præg. — Folkelivet i Middelalderen var mere præget af de naturlige Følelser, mens det i vore Dage kendetegnes af det mere bevidste Tankeliv, som hører den nyere Tid til. Men Livet i begge Tidsaldrene er baaret af den samme folkelige Fællesaand. — De har begge deres inderste Kraftkilde i et nyt Opvæld af Kristenlivet. De danner begge et folkeligt Fællesskab af en levende, organisk Art. Og begge har de en Digtning, som er mere end et Kunstprodukt, — en stærk poetisk Strøm gennem Samfundslegemet.

Ved denne organiske Dannelse i vor Tid tænker jeg naturligvis ikke paa den moderne Klassedeling, der fremkommer rent mekanisk under de sociale Forskydninger. Den hører til Samfundets verdslige Side og har desværre grumme lidt med dansk Aand at gøre. Men jeg tænker paa det Samfundsliv, der bygges op tværs over de ydre Klassedeling af gode danske Hjem og deres Forbindelse til større Vennelag med fælles Syn paa Livet og fælles Virke for hele Folkets Sag.

Disse Sammenslutninger af Folk fra alle Stænder dannes ikke saa naturmæssigt som det middelalderlige Folkesamfund, der hvilede paa alles fælles, hjemlige Erhverv. — De er mere fri, og enhver gør et bevidst Valg for at træde ind i dem. I større Kredse faar de nærmest Præg af et Foreningsliv, men de gør kun Fyldest, naar de fremmer en hjertelig Enhed mellem Deltagerne deri. De kan undertiden forene praktiske Formaal, som vore landlige Andelsforetagender. Men Livet gaar af dem, naar Fællesaanden ikke længer raader i dem, saa de udarter til verdslig Forretning.

Der er samme Modsætning mellem det folkelige Fællesliv og den moderne Tids udvortes »Associationer« som mellem Asalivet og Jætterumlen i de oldnordiske Myther. Og det ser truende ud til, at det tyvende Aarhundredes Jætter igen vil

storme Asgaard. En ny »sort Død« vilde blive Følgen deraf ! — Men skønt det folkelige Aandsliv truer med at overvældes af det internationale Masserøre, tør vi aldrig slippe Troen paa, at den danske Folkeaand sejerrig vil hævde sig overfor Verdensaanden, — selvom det Samfund, den i Fremtiden danner sig, ikke kan faa samme, tilsyneladende idylliske Præg som i Middelalderen. I dette ny, fri danske Samfund har Digtningen en lignende Opgave, som de gamle Folkeviser havde i Middelalderens lykkelige Tid. Men det gælder naturligvis kun den Digtning, der med Rette kan kaldes folkelig, altsaa ikke den, der kun henvender sig til en lille Kreds af kræsne Æstetikere, men den, som vækker »den digtende Trang under Arbejdets Gang«, den, der gaar som en Sjælestrøm gennem Folkelivet, løfter hver enkelt op over hans eget Jeg og gør os til et dansk Folk i Aand og Sandhed.

Saaledes virkede Kæmpeviserne paa vore Fædre, og saaledes, kan vi med Glæde sige, virker den ægte danske Folkesang ogsaa paa Unge og Gamle i vore Dage. — Naar vi samles til Møde med Sang og Tale paa en Sommerdag under aaben Himmel, saa er det Udslag af den samme Folkeaand, der rørte sig, naar Riddere og Fruer med Svende, Møer og gode Naboer i gamle Dage traadte Dansen til Folkevisens Toner paa Grønningen udenfor Borggaarden.

Gid den Aand fremdeles maa være stærk iblandt os og samle os til fælles Virke og fælles Folkefest i vort dejlige Fædreland !

HOLGER BEGTRUP

II FRA DET DANSKE FOLKELIV

DET LEVENDE DANEVIRKE

1927.

Der er for nylig gjort et Indhug paa et af vore ældste historiske Minder.

Professor Hans Brix, støttet af Dr. Lis Jacobsen og flere, har villet røve Gorm den Gamles Dronning, Thyre, hendes Hædersnavn »Danmarks Bod« eller »Danebod« og dermed gøre Ende paa Sagnet om, at det var hende, der samlede Folk fra alle Egne af Danmark for at bygge Danevirke ved vor sydlige Grænse.

Professor Brix hævder, at man hidtil har tydet Indskriften paa den mindre Runesten i Jelling rent forkert. — Der staar paa Stenen: »Gorm Konge gjorde denne Høj efter Thyre, Kone sin, Danmarks Bod.« Dette har man hidtil helt naturligt forstaaet saaledes, at »Danmarks Bod« var et Kendingsnavn for Dronningen. Men Brix mener, at det er Kong Gorm, der tillægger sig selv Hædersnavnet »Danebod«, ventelig fordi han fik Samling paa hele Danmarks Rige. — Om Thyre veed vi i saa Fald ikke andet, end at hun var Gorm Danebods Kone. Og da hele Fortællingen om, hvorledes hun fik Danevirke bygget, efter Professor Brixes og Doktor Lis Jacobsens Mening kun stammer fra den gængse, fejlagtige Læsning af Runestenen, gaar Dronning Thyre Danebod dermed helt ud af Danmarks Historie.

Andre lærde Sprogmand og Historikere har taget kraftigt til Genmæle imod dette. De holder paa den gamle Tydning af

Jellingstenen og paa Virkeligheden af Thyre Danebods Daad. — Som Lægmand, der kender noget til Runer og Oldsagn, er jeg heller ikke tilbøjelig til at give Professor Brix Ret. — Men skulde det ske ved fortsatte Undersøgelser, at vi blev nødt til at tage Dronning Thyres skønne Navn og Bedrift ud af Danmarkshistorien, saa kan vi rolig flytte hende over i Folkesagnet, der ofte taler dybest og sandest, hvor det slet ingen »historiske Kendsgerninger« har at støtte sig paa, men des klarere vidner om, hvad Folkesindet har følt i svundne Tider.

Sagnet om Thyre Danebod, der samlede alle Danskere til fælles Daad ved Landegrænsen, staar dær uanfægtet af den moderne Kritik, som et herligt Billede paa Fædrelandskærligheden, der i al Fald maa have været levende og virkelig nok hos dem, som digtede Sagnet, — maaske i Valdemar den Stores Dage. — Derimod har det ikke synderlig Betydning, hvem der først anlagde Jordvolden dernede ved Slien, som tilmed ikke har nogen synderlig ærefuld Historie inden 1848.

Men *Danevirke* er et dejligt Ord i vort Modersmaal, som vi gør godt i at fæste til et anderledes varigt og levende Landeværn end de gamle Jordvolde, der nu er i Tyskernes Hænder.

Det var det, Grundtvig saae og sagde, da han den 4. Juli 1844 holdt sin mindeværdige Tale paa Skamlingsbanken og hilste Sønderjyderne som »Danmarks lyslevende Grænsefæstning, det sande, unedbrydelige Danevirke, vel byggt af Jord, men kun som den Almægtige bygger, der i Begyndelsen skabte Jord—Mennesket i sit eget Billede og efter sin Lignelse.«

Ja, Danskerne i Sønderjylland, det er det rette *levende Danevirke*, en bølge Vold, som dog har staaet bedre imod Fjendernes Tryk end de ydre Forskansninger. — Deres Kamp har været mere ærefuld end noget af de Slag, der er holdt nede ved Slien, og den Kamp maa alle Danske have i levende Minde, hvis vi skal faa virkeligt Gavn af den Genforening, som nu lykkelig er kommet i Stand efter Verdenskrigen.

De danske Sønderjydere Forsvar for deres Folkeliv paa Modersmaalet er Hjertebladet i de sidste halvhundrede Aars Danmarkshistorie. — Denne Kamp naaede sit Højdemaal under Verdenskrigen, da mange Tusende Sønderjyder tjente i den tyske Hær af Kærlighed til deres danske Hjem. Det er et vanskeligt Spørgsmaal at oprede for Forstanden, hvorledes det kan regnes for en dansk Daad at gøre sin Pligt i Fjendens Lejr. Men ethvert dansk Menneske føler dog i sit Hjerte, at det blev gjort i Haab for vor fælles Sag. — Den Gang blev der med

Blod og Taarer skrevet et Stykke Fædrelandshistorie, som aldrig vil glemmes. Ved de fraskilte Brødrer og Søstres store Offer blev hele vort Folks Skæbne lykkelig afgjort for lange Tider.

I Sønderjylland har Tyngdepunktet for vor folkelige Udvikling ligget lige siden 1864. Det, som dær er oplevet, er en dyrekøbt Lære for alle Danske, der har Vilje til at fortsætte vort Folkeliv paa en værdig Maade.

Sønderjyderne er i sig selv ikke bedre Mennesker end deres Landsmænd nord for Kongeaaen. Men de har i en særlig Grad været i Guds Skole under deres mange Trængsler, og deres Skolegang maa være os andre til Forbillede, hvis vor saa mærkelig opholdte folkelige Tilværelse ikke skal rinde ud i verdslig Intethed. — Men spørges der om, hvad det da er, som vi især kan lære af Sønderjyllands Historie under Fremmedherredømmet, saa vil jeg svare: Den Trængselstid har viist, *hvilken forunderlig Styrke Hjemmets Liv har overfor den ydre Verdens farligste Angreb.*

I Kampen for Danskheden stod de sønderjydske Hjem ene mod alle de moderne Kulturkræfter, som Preusserne anvendte til Landets Fortyskning. Deres Modstandere var jo ikke alene Verdens største Militærmagt. Den preussiske Regering havde ogsaa til sin Raadighed det skrappeste Politi, den dygtigste Embedsstand, det mest gennemførte Skolevæsen og den tjenstvilligste Statskirke, — for ikke at tale om hele det store Tysklands »aandelige Liv«, som ganske vist ikke var meget bevendt i Tyskernes ydre Storhedstid.

Mod alt dette, som tilsammen søgte at forvandle Sønderjyderne fra Danskere til Tyskere, stod de danske Hjem udvortes værgeløse. De manglede alt det, som Mennesker i en velordnet Stat plejer at støtte sig til: Regeringen, Embedsstanden, Skolemændene og Præsteskabet ! — Alle disse offentlige Indretninger, som andensteds øver et mildt Formynderskab over et Lands Befolkning, var deres argeste Fjender.

Hvorledes kunde da disse smaa Borger- og Bondehjem holde Kampen saa godt gaaende, at de næppe veg et Fjed under det vældige Pres ? — Thi Danskhedens Tilbagegang i Slesvig skriver sig jo i Virkeligheden mere fra den foregaaende »Danskertid« end fra Fremmedvældet efter 1864. — Ja, Gaadens Løsning maa søges i, at *Hjemmet, som Gud selv har dannet, er et bedre Værn for Menneskelivet end alle Militarismens stolte Anlæg af Cement og Jærn.*

Den Kamp, der har været ført i Sønderjylland, er, ret beset, ikke en Kamp mellem Danskhed og Tyskhed, men mellem *Folkelighed* og *Verdslighed*. Tyskerne er som Folk al Ære

værd. Men de har i det ny Kejserriges Tid været behersket af en verdslig Aand, der har gjort deres Folkeliv stor Skade. Og det er denne Preusser—Aand«, som ogsaa har tyranniseret de danske Sønderjyder.

Imellem Verdslighed og Folkelighed er der en uforligelig Modsætning. Den ene pukker paa sin Verdenskultur, den anden bygger paa sin Menneskenatur. Den ene ser Tilværelsen som en Kappelstrid af alle imod alle og hævder den haardeste Egenkærlighed. Den anden ser sit Maal i et levende Fællesskab mellem Mennesker og fremmer derved den indbyrdes Kærlighed. Den ene skaber kun Sammenslutninger efter selvisk Beregning, som vældige Cementblokke af Millioner Sandkorn. Den anden danner et naturligt og hjerteligt Fællesliv i Hjemmet, Nabolaget og Folkesamfundet med Frihed for hver enkelt til at udvikle sit særegne Væsen efter dets indre Anlæg. Verdsligheden fører i sin fuldkomne Form til aandelig og hjertelig Død. Folkeligheden rummer, trods al Brøstfældighed, et Liv af Guds Naade. Hjemmet, Folket og Menneskeheden er oprindelig Guds Værk. Men »Verden« med hele dens egenkærlige Mekanisme har Fanden skabt !

Hjemmet er den Livscelle, hvorpaa Gud fra Begyndelsen af byggede det menneskelige Samfund. Ved at forene Mand og Kvinde gjorde han den indbyrdes Kærlighed til Grundkraften i Menneskelivet. Det er en onskabsfuld Løgn, som aandløs Tænkning har gjort til et ledende Statsprincip, at Menneskelivet fra første Færd er anlagt paa den enkeltes Egenkærlighed. Nej, det inderste, nærmeste, virksomste Livsprincip er Kærlighed. Den har sin naturlige Kilde i Hjemmets Liv, og derfra kan den forplante sig til alle Grene af Slægtens store Stamtræ.

Derfor er Hjemmet saa stærkt, og det gode Hjemssammenhold saa ubrydeligt. Og derfor havde de jævne danske Hjem i Sønderjylland Styrke til at modstaa det mægtige Pres, som udenfra blev lagt paa dem af den preussiske Statsmagt. Ja, de kunde samle sig til fælles Forsvar ved at danne fri Foreninger, der virkede i Kampen for Modersmaalet, for den danske Oplysning og den folkelige Ret.

Disse Sammenslutninger, som Folkeføreren *H. P. Hanssen* har saa store Fortjenester af, blev skabt som en Erstatning for det offentlige Statsliv og Skolevæsen, der her var blevet en Fjendemagt. Men de opstod paa Hjemmets Grund i fuld Frihed og i stadig Livsforbindelse med de Hjem, hvorfra de dannedes. De blev derfor prægede af det samme Fællesskab, som raader i et godt Hjem, og kunde efter Sagens Natur aldrig løsrive sig fra Hjemmenes Indflydelse, fordi de simpelthen blev magtesløse uden deres Hjælp.

Naar de danske Hjem saaledes ved trofast Sammenhold kunde fortsætte Kampen imod »de offentlige Institutioner,« indtil Frelsen fra Fjendevold kom efter halvhundrede Aars Forløb, saa gav de derved et stort historisk Vidnesbyrd om Styrken ideres urmenneskelige Livskraft. — Og dette vidnesbyrd maa ikke glemmes i de kommende Dage. — Det maner os alle til ogsaa i Fremtiden at *bygge vort Folkeliv paa Hjemmenes levende og faste Grundvold*, som paa et levende Danevirke, der selv under udvortes Fred altid maa vedlige holdes og styrkes, hvis Folkets Liv ikke skal lægges øde.

Vi maa nemlig ikke glemme, at Kampen for vor Danskhed ingenlunde er ført til Ende derved, at de preussiske Magthavere har maattet rømme Nordslesvig. — Nej, den Kamp er standende, saa længe Danmark staar, og den maa føres lige saa fuldt paa de fredelige danske Øer som i det omstridte Grænseland.

Kampens inderste Væsen er ikke Krig mod vort Nabofolk. Den kan snarere kaldes en Borgerkrig, for saa vidt som vi har Fjenden midt iblandt os og daglig lider under hans giftige Angreb. — Det er Verdenskulturen, som under mangfoldige Former omringer og belejrer os, og som med sin aandelige Giftgas vil bringe Død og Fordærv over vort ægte danske Menneskeliv. Og det kan godt hændes, at denne Jættemagt lammer og besejrer os bedre nu, da vi efter Grænseflytningen fristes til den Tanke, at der er Fred og ingen Fare for den danske Sag.

Vi mærker det allerede mellem Sønderjyderne, der saa længe har været paa Vagt for deres danske Hjemlivs Ret. — Nu da Staten, Skolen og Kirken er blevet »danske«, fristes Hjemmene til at overlade Danskhedens Værn til »det Offentliges« Forsorg, uden at tænke paa, at der under dansk Flag og Vaabenskjold kan føres et lige saa verdsligt Regimente som Preussernes, eller — for ikke at gøre vore brave danske Embedsmænd Uret — dog aldrig kan tilføres Mennesker dansk Liv ad Styrelsens Vej. Netop de bedste af de ny dansksindede Præster, Skolelærere og andre Statstjenere i Nordslesvig vil være de første til at indrømme dette.

For heller ikke at gøre vore Landsmænd i Sønderjylland Uret, maa vi huske paa, at det økonomiske Tryk, som hviler over hele Evropa efter Verdenskrigen, er faldet særlig tungt paa dem og derfor let kommer til at optage alle deres Tanker. — Deres Beholdninger af tyske Sedler blev straks værdiløse, og Stigningen af Kursen paa den danske Krone, de høje Skatter, Prisfaldet paa Landbrugsprodukterne med meget mere har voldt Nød i mange Hjem og kan ikke opvej es af de Pengeofre, Statskassen villigt har ydet efter Evne. — Man kan ikke vente,

at Sønderjyderne straks skal erkende, at de daarlige Tider er en Følge af hele Evropas Tilbagegang i Velstand. Man maa finde det undskyldeligt, at de søger Aarsagen i mere nærliggende Forhold og fristes til at kaste Skylden paa den danske Statshusholdning, selvom det for et roligt Overblik er klart, at Krisen har helt andre Grunde og kun kan overvindes ved Taalmodighed i Modgangen, Sparsommelighed i det daglige Liv og stærkt Arbejde for et dygtigere Erhverv. — Det kan næppe undgaas, at de trange Kaar virker lammende paa det folkelige Liv. Der er virkelig Nød paa Færde.

Men naar vi vender Blikket til det aandelige Liv, saa tør vi dog haabe, at Trængselstiden nu, som før, vil fremme en indre Fornyelse, der ogsaa i udvortes Henseende kan blive den bedste Hjælp til at skabe lysere Kaar. Det bærer det danske Folks Historie for hundrede Aar siden et godt Vidnesbyrd om.

Fremfor alt afhænger dette af, at den kristelige og folkelige Livsoplysning paa Hjemmets Grund, der har staaet sin Prøve under de mange Aars Fremmedherredømme, nu, da den ydre Frihed er vundet, udvikles med fuld Kraft. — Det vilde være et altfor stort Tab for os alle, hvis de gode Hjem, som i den haarde Strid har viist deres forunderlige Styrke, skulde svækkes i Fredens Dage. Der er tilvisse lige saa god Brug for dem nu som nogensinde. Har de danske Hjem i Sønderjylland før staaet for os andre som lysende Forbilleder, saa skylder de fremdeles at vise os et godt Eksempel paa den Selvstændighed, der ikke taaler, at nogen ydre Magt, enten den saa er tysk eller dansk, tager Retten og Ansvarer fra dem.

Det maa ganske vist indrømmes, at det langt fra var alle sønderjydske Hjem, som i Preussertiden var vaagne og fuldt bevidste om deres Kald. Nu da Landet ligger aabnet for vor Iagttagelse, ser man med Misnøje, hvor svækket Folkelivet mange Steder er blevet under Fremmedherredømmet, hvor stor en Materialisme, menneskelig Vankundighed og aandelig Ligegyldighed der har raadet, ogsaa i Kredse, der gerne vil kaldes danske. Deres Danskhed har tit kun viist sig paa det politiske Omraade, mens den i andre Henseender er blevet sørgelig forsømt. For saa vidt trænger Sønderjyderne mindst lige saa meget til folkelig Vækkelse som nogen Egn i det øvrige Land.

Men i aandelige Spørgsmaal nytter det jo aldrig at regne med Massen af et Lands Befolkning. Selv i de mest vakte Egne af Danmark er det altid en mindre Kreds af Hjemmene, som bærer hele Udviklingen. — Saaledes har det ogsaa været i Sønderjylland, og det er disse Hjem, som vi fortrinsvis skylder Danskhedens Bevarelse. Det er dem som har ført an, og det er dem, der har sat Hjemlivets Præg paa hele Kampen. — Det er

disse vaagne Hjem, som vi maa bygge vort folkelige Haab paa ogsaa i Fremtiden, i Tro paa, at de kan faa flere og flere af deres Nabohjem med i det danske og kristelige Liv, som de er Arnesteder for. — Det er de samme Hjem, som jeg særlig tænker paa, naar jeg gerne vil sige til de danske Sønderjyder: Slip ikke den Magt, I har vundet, men hjælp os andre til med al Kraft at kæmpe for Hjemlivets Ret ! Hele det danske Folks sande Liv er afhængigt deraf !

Først og fremmest ligger naturligvis Hjemmets Opgave i at opdrage dets Børn. Men Hjemlivet maa gøre sig gældende i langt videre Kredse. Det skal som Hjertets Pulsslag føre ny hvide og røde Blodlegemer ud i alle Samfundets Lemmer. Ja, Kirken, Skolen og det offentlige Liv skal fornyes med Tilførsel fra de vaagne danske Hjem. Den lutherske Statskirke i Nordslesvig gik i høj Grad den preussiske Stats Ærinde. Præsterne lagde deres Tilhørere paa Sinde, at de efter Guds Bud maatte lyde Øvrigheden og slutte sig helt til det store tyske Vaterland. Kristelig talt var det jo ligegyldigt, om et Menneske var dansk eller tysk, naar han kun var en from Kristen. — Det var en given Sagt at vaagne danske Mennesker, som havde erfaret den uløselige Sammenhæng mellem deres Menneskelighed og deres Kristendom, umulig kunde opbygges ved saadan Tale, men maatte søge deres kristelige Opbyggelse paa andre Steder end i deres Sognekirke. Trangen dertil kunde vel tit være svag nok. Men hvor den fandtes, fremkaldte den et kristeligt Fællesliv i Hjemmet og nogle Steder ogsaa et frit Menighedsliv indenfor større Kredse. Rigest udfoldede dette sig vel i Rødding, hvor Cornelius Appel og efter ham Lycke i en lang Aarrække virkede som Præster for en stor Frimenighed. Men ogsaa Povlsens Kreds i Bovlund og de andre smaa Frimenigheder i Øst og Vest var med til at fremme det danske Kristenliv i Folkets Trængselstid.

Selv om hele denne Bevægelse var som en lille Glød, der blussede op i en stor Askedyng, saa var den dog i Venners Øjne et dejligt Varsel. Vi saae her Kristenlivet forny sig paa Hjemmets Grund, hvor det altid maa have sit jordiske Udspring, og vi fandt i de sønderjydske Frimenigheder et Forbillede for frit Menighedsliv i hele Danmark. — Det vilde være sørgeligt, om denne spæde Plantning nu skulde visne bag Muren af den genindførte danske Folkekirke. Men »de smaa Kredse«, der har dannet sig efter Genforeningen, hvor man samles til Daab og Nadver i en Dagligstue, tyder da ogsaa paa en Vækst af Hjemmets Menighedsliv, der kan blive til Velsignelse for mange.

Paa Skolens Omraade var der ligeledes smaa lykkelige Livstegn under Fremmedherredømmet. — Det ubarmhjertige

preussiske Skolevæsen havde ganske vist onde Følger allevegnet hvor Danskerne sløvt nøjedes med at sende deres Børn i den tyske Skole. Paa vore Efterskoler og Højskoler fik vi sørgelige Vidnesbyrd om den aandløse Uvidenhed, som det havde avlet hos mange unge Sønderjyder. Men vi fik andre Elever derovre fra, som gav os et helt andet Billede af Hjemmenes Sjælerøgt. De Karle og Piger, som kom fra opvakte danske Hjem i Sønderjylland, hørte gerne til vore allerbedste Tilhørere og var tit usædvanlig fremmelige i de almindelige Skolefag. Mange af dem kunde for Eksempel skrive en god og fejlfri dansk Stil. Og den Kundskab havde de faaet ved deres Forældres Undervisning i Hjemmet. Ogsaa paa dette Omraade viste Hjemlivet sin Evne til at give Børnene det bedste.

Det vilde være trist, hvis alle de offentlige danske Skoler, der nu er komne i Gang i det genvundne Land, skulde kvæle de Spirer til en ægte Hjemmets Skole, som Nøden drev frem i Preussertiden. Gud give, at de brave Sønderjyder, som i de trange Tider gjorde, hvad de kunde, for at bevare det danske Folkeliv hos deres Børn, nu ikke vil lægge Hænderne i Skødet og roligt overlade til »det Offentlige«, hvad dog ingen andre end Hjemmene selv kan gøre til Gavns ! — De burde, med deres dyrekøbte Erfaringer, være Førere for hele det danske Folk i denne store Livssag.

Ogsaa paa det offentlige Livs Omraade har vi noget at lære af Sønderjyderne, især med Hensyn til et hjemligt dansk Folkestyre. Det har ærgret mig, at den forhærdede danske Klassepolitik straks slog Bom for sønderjydsk Indflydelse paa dette Omraade. Men jeg slipper ikke Haabet om, at den folkelige Fællesaand, som blev baaret oppe af de gode danske Hjem i Sønderjylland, efterhaanden vil gøre sig gældende til Fremme af en mere folkelig Politik i Danmark end den, vi for Tiden har.

Ja, gid vi paa alle Livets Omraader maa høste Gavn af den Guds Skole, hvori Sønderjyderne har gaaet i de mange Aar, de var skilte fra os andre. Og saa slutter jeg min Tale med en Sang om *det levende Danevirke*, hvori jeg har prøvet at lægge det, som Talen har drejet sig om.

Vold af Jord om Danmarks Vænge
 Er til Værn for lidt;
 Den kan Fjenden sagtens sprænge
 Med sin Dynamit !
 Men den Vold, som Gud har dannet
 Af det Folk, som bor i Landet,
 Den kan staa i Storm og Bølger,

Bære Slagets Følger.

Er der Liv i Folkestammen,
Gaar den ikke ud !
Holder Danskerne kun sammen,
Bødes alle Brud !
Det er Sjælen i den Vise,
Som vil Dronning Thyre prise,
Og den Sandhed staar, om alle
Runestene falde.

Lad da kun de Lærde pille
Sten fra Træets Rod
Og fra Dronning Thyre skille
Navnet »Danebod« !
Fuglene i Træets Krone
Kvidrer dog den gamle Tone;
Hædersnavn i Folkets Minde
Har den ædle Kvinde !

Folkelivet af Guds Naade,
Det er »Danmarks Bod«,
Værn mod Verdens Ve og Vaade,
Rigets faste Rod !
Liv i Hjem, i Skole, Kirke,
Det er Folkets Danevirke,
Og det Liv kan bedre samle
Os end Gorm den Gamle !

HOLGER BEGTRUP

II FRA DET DANSKE FOLKELIV

DEN DANSKE SANG

Tale ved Landeværnsfesten i København den 5. Februar 1927.

Mine Damer og Herrer !

Det er en stor og glædelig Begivenhed, der samler os til Fest i Aften — i mine Øjne den lykkeligste Oplevelse for vort Folk efter Genforeningen for syv Aar siden ! — at vi endelig i *Landeværnet* har fundet en fælles Opgave, som alle gode danske Mennesker kan enes om. — Det er en Trøst for os, der længe har sukket over, at Arbejdet for den danske Sag ved Landegrænsen ikke rigtig kunde komme i Gang paa Grund af vor indbyrdes Uenighed.

Den Grund, hvorpaa vi nu samles til fælles Virke, er jævn og tryk. Det er jo selve den danske Jord, det gælder. Og faar vi først den sikret som Folkets Eje, saa tør vi haabe, at et nyt, levende Danevirke rejser sig derovre i en Kreds af gode Hjem, hvor Danebrog vajer højt paa Stang og det danske Folkeliv blomstrer med al den Rigdom, som er givet os i vort herlige Modersmaal.

Det er efter min Mening et lykkeligt Greb, Indbyderne til denne Fest har gjort ved at lade den danske Sang være Udtrykket for Festens Stemning. For det er jo, som Bjørnstjerne Bjørnson har sagt:

Sangen har Lysning, og derfor den gyder
Over dit Arbejd Forklarelsens Skin;
Sangen har Varme, og derfor den bryder

Stivhed og Frost, saa det tører i dit Sind;
 Sangen har Evighed, derfor den skyder
 Fortid og Fremtid i Hob for dit Syn,
 Tænder uendelig Attraa og flyder
 Bort i et Lyshav af Længsler og Lyn ! —

Ja, Sangen er ikke, som Tosser tror, kun festligt Klingklang i ledige Timer. Den er en Stormagt i Menneskelivet, som har gennemtonet Slægten fra Arilds Tid under dens Daad og daglige Færd. — De Lærde gætter paa, at Sangen i Urtiden blev Ophav til selve Menneskesproget. Men sikkert er det, at den har fulgt mange Mennesker gennem hele deres Liv. Den har nynet ved vor Vugge, den har ildnet os i vor Ungdom til at stræbe mod høje Livsmaal, den har givet Mod og Munterhed til det daglige Arbejde i Manddomsaarene, og den har været til Trøst og Fred paa de gamle Dage.

Igennem det danske Folks Liv har Sangen gaaet som en levende Strøm. — Vi veed, hvorledes de gamle Folkeviser slyngede sig ind i Middelalderens daglige Liv hos Adelsfolk og Bønder, hvorledes man samledes paa Grønningen ved Ridderborgen midt i Landsbyen og dansede til dens Toner. Een sang for og alle de andre sang Omkvædet med. — Disse Viser bar de store historiske Folkeminder og de stærke, tit tunge Skæbner i Enkeltmands Liv fra Mund til Mund. De toner endnu for vore Øren som en Havfrusang over Tidens Bølger. Det er Danmark i de gamle Dage, vore Fædres Hjerteslag og Aandedrag, som vi mærker deri.

Lytter I, som end har Lyst
 Til at høre Havfrusangen,
 I hvis Barm er end et Bryst,
 Hvælvet efter Bølgegangen,
 I hvis Aarer end en Flod
 Slynger sig iblandt Kærminder
 Af det danske Hjerteblood,
 Rosenrødt i Liljekinder !

I den nyere Tid med dens fremmede Kultur gik Kæmpeviserne af Mode. Der nynnede kun smaat paa dem i de straatakte Hytter, hvor man i vore Dage har kunnet optegne deres sidste Efterklang. Men selv i Enevældens aandløse Aarhundreder sprang der dog nu og da en Tone frem fra Folkedybet, som da *Laurits Kok*, der var Præst for sællandske Bønder, skrev sin »Dannevirke—Vise« efter Svenskekrigen, og *Johannes Ewald* i det attende Aarhundrede digtede sin storladne Sang : »Kong Christian stod ved højen Mast —«,

blandt Fiskerne ved Øresundet. — Der var dog ingen Sangbund for saadanne Fædrelandsdigte hos det sovende Folk. De var som Skatte, der laa glemte til kommende Tidens Brug.

Men under den folkelige Genfødsel i det nittende Aarhundrede skabtes der en ny Digtning i Danmark, der er blevet en samlende og løftende Magt i Folkets Liv paa samme Maade, som Kæmpeviserne var det i Valdemarstiden.

I Slutningen af det attende Aarhundrede fløj der en forunderlig Opsang med vækkende Kraft ind til os fra den store Verden i Vest. Det var *Marseillaisen*, en Marsjvise for Mennesker i Stormgang, hvori man mærker Pulsslaget af det franske Folks voldsomme Frihedsrøre ! — Nogle unge studenter, der sad sammen i kammeratligt Lag, lyttede betagne dertil. Der tændtes en lille Gnist af Verdensbranden i deres Sjæle, og der kom et svagt Ekko af Stormraabet i deres Klubviser. — *Jens Zetlitz* rejste sig og sang:

At Slyngler hæves til Ærens Top,
 At Smiger mæskes og Sandhed tigger,
 At Rige sluger de Arme op,
 Og Dyden nøgen paa Gaden ligger,
     At Baand og Stjerne
     Og tomme Hjerne
 Forenes ofte, ja, mer end gerne —
     Det ser man tit !

Men *Rahbek* tyssede paa Ungdommen ved at foreslaa »Vort Selskabs Skaal !« og snart gled Sangen over i den »uskyldige« Drikkevises Toner, mens man sad skikkeligt om Punsjebollen og talte, lidt lallende, om Frihed, Lighed og, især, om Broderskab. Det var, som naar tamme Gæs letter lidt paa Vingerne ved at se en Flok Vildgæs stryge hen over Himlen og derefter vralter hen til Gaasedammen.

Det maa dog ikke overses, at den enstemmige Selskabssang i Klubberne blev et Forbillede for senere Tidens Folkesang. — I *Rahbeks* Drikkelag blev, saa at sige, Sangens Bæger støbt. Og da den gamle Punsj blev skyllet af det, stod det rede til at fyldes med en bedre Drik, en Skjaldemjød, der blev krystet af det danske Folks store Oplevelser i det ny Aarhundrede.

Guldalderens Digttere stod for den første Bryg, godt hjulpe af de unge Tonekunstnere. *Oehlenschläger* sang for: »Der er et yndigt Land —.« *Ingemann* fulgte efter med sin milde »Danevang ved grønne Bred —«. Hver af de mange Digttere, vi dengang havde, gav sin Stemme med i Laget, snart med højtidelig Alvor, snart i munter Skæmt. Men ingen af de andres Røster kom dog til at runge saa vidt eller lyde saa længe som

en ensom Mands, der stod udenfor det anerkendte Digterlaug.

Det var *Grundtvig*, der ved et Livsoffer i de unge Dage blev viet til Sanger for det menige danske Folk. — Han begyndte sin Digterbane som en nordisk Skjald, der kappedes med Oehlenschläger om at fremstille Oldtidens Kæmpeliv, og hvad der fattedes ham af Skønhedsfylde, det bødede han paa ved en enestaaende Kraft i Udtrykket. Tidens Ungdom sværmede en Stund for ham, og han rakte med Held efter Kunstnerkransen. Men da ramte Guds Ord som et Hammerslag hans haarde Hjerter, saa at han sønderknust sank i Knæ for Krybben i Bethlehem. Fra den Tid opgav han sine stolte Kunstnerdrømme. Ja, han var rede til at lade al Digtning fare i Jesu Navn. Men, som han selv siger: »Harpen, som jeg hængte paa Herrens Alter, rakte han mig selv igen, og glad slaar jeg de nystemte Strengene !«

Ved dette Omslag gik der en lovende Kunstdigter tabt. Men til Gengæld blev vort Lands største digteriske Kraft nu sat ind i Guds og Folkets Tjeneste. — Grundtvig forstod, at Poesien ikke er givet os til Leg i ledige Timer eller blot til Nydelse for den lille Kreds af Kunstkere. Den er en væsentlig Side af det almene Menneskeliv, som det gælder om at fremkalde hos alle, hvis Tilværelsen ikke skal blive en tør Vandring gennem Verdens Støv. I hver Sjæl, der er skabt i Guds Billede, skulde der gerne vækkes »en digtende Trang under Arbejdets Gang«. Og det maa gøres med Liv og Lune paa vort jævne Modersmaal. Saa begyndte han da at kvæde »Bjarkemaalet« for det sovende Folk:

Sol er oppe,
Skovens Toppe
Glimrer alt som Gimles Tag ;
Bud os bringer
Hanevinger,
Hanegal om klaren Dag.
Vaagner, vaagner, danske Helte !
Springer op og spænder Bælte !
Dag og Daad er Kæmperim !

Længe skrev og digtede han som for døde Øren. Men det lærte ham, at Folket kun kan vækkes ved det levende Ord, som lyder i Forsamlingen. Og da Vækkelsen ad den Vej omsider kom, saa fandt han ogsaa villige Øren og glade Røster for sin folkelige Sang. I 1838 holdt han første Gang en Række fri historiske Foredrag, som han kaldte »Mands Minde«, her i København. Ved Slutningen af et af disse Foredrag, som handlede om Slaget ved Sællands Odde i 1808, istemte

Tilhørerne uvilkaarlig Sangen om Willemoes: »Kommer hid, I Piger smaa —«, og fra den Tid blev det Skik, at der blev sunget folkelige Sange ved hvert folkeligt Foredrag. — »*Det danske Samfund*«, som Grundtvig og hans Venner stiftede i 1839, udgav nogle smaa Hefter »Viser og Sange«. De blev Forbilledet for de mange Sangbøger, der nu er udbredt over hele Landet, hvor de bruges ved folkelige Møder, paa Højskolerne, i Børneskolerne og i Hjemmene.

Det danske Folk blevet syngende Folk. Tusender af unge Mennesker har faaet deres aandelige Vækkelse gennem Folkesangen. Den har frigjort deres stavnsbundne Sjæle, givet dem Begejstring for Folkets fælles Liv, for Frihed og Fremskridt, Fædreland og Modersmaal. Og den har lært dem at sætte sig værdige Livsopgaver, ægget dem til at søge tjenlig Oplysning og fulgt dem ud i et driftigt Arbejde som gode danske Borgere.

Ved alt, hvad Folket i den følgende Tid oplevede, blev dets Skat af Sange stadig øget. Yngre Digtere traadte i Grundtvigs Spor: *Ingemann, Ploug, Hostrup, Richardt*, Nordmanden *Bjørnson* og mange flere, lige ned til *Jeppe Aakjær* og andre i det tyvende Aarhundrede, glædede sig ved at blive Forsangere for Folket.

Lad mig som et Eksempel nævne et enkelt Træk fra »det mærkværdige Aar 1848«, hvor Digterne fylkede sig om Danebrog som de norrøne Skjalde om Kongebanneret i Slaget paa Stiklestad. — Det var ide bevægede Foraarsdage, da Københavnerne levede og aandede i Tanken om den danske Hær, der skulde samles for at sendes over til Sønderjylland. Frederik den Syvende red hver Dag paa sin hvide Hest til Eksercerpladsen for at sige et kongeligt Ord til de bortdragende Hærafdelinger, og »Landsoldaterne« blev hyldet med Blomsterregn og Hurraraab, naar de marsjerede gennem Byen til den nybyggede Banegaard for at køre med Jernbanen fra København til Roskilde. — Da kommer en Dag den vittige Visedigter *Peter Faber* op til sin Ven Komponisten *Emil Hornemann*. — Nu skal du høre en ny Marsj, jeg har lavet, siger Hornemann og sætter sig til at spille den paa Klaveret. — Faber finder den storartet, og da han gaar hjem gennem Gaderne med dens Takter i Haand og Fødder, begynder det ene Vers efter det andet at forme sig efter Melodien:

Den Gang jeg drog afsted,
Den Gang jeg drog afsted,
Min Pige vilde med,
Ja, min Pige vilde med. — —

Saaledes kom »Den tapre Landsoldat« marsjerende til verden. Den blev straks spredt i Tusinder af Aftryk og naturligvis sunget allevegne, men især af Soldaterne, som rykkede i Felten. Det var »Aanden fra 48«, saaledes som den ytrede sig hos jævne Mennesker, der her var sat paa Vers !

De ny Folkesange kom først rigtig til Sønderjylland med de danske Soldater. Efter de raske Krigssange fulgte de vemodige Mindesange over de Faldne. Siden fulgte alle de opbyggelige Sange om Fædrelandet, Modersmaalet og de historiske Minder. — Saaledes lærte Sønderjyderne at synge paa Dansk, og de lagde det ikke hen igen, da de ved Krigen i 1864 blev skilt fra os andre. Nej, da voksede netop den danske Sang frem i deres Hjem og ved deres hjemlige Møder. Den styrkede deres Kærlighed til det fælles Fædreland, gav dem Mod i deres lange, haarde Kamp og ildnede Haabet om den Fremtidsdag, da Danebrog atter skulde vaje over deres Hjem. — Selv under Verdenskrigens dybe Elendighed er der mange Vidnesbyrd om, hvorledes de sønderjydske Soldater ude i Tyskernes Løbegrave trøstede sig ved at synge, eller i al Fald fløjte, deres kære danske Sange.

Hvem kan da tvivle om, at den danske Sang nu vil tone med Liv i de frie danske Hjem, der rejses paa den danske Jord ved Landegrænsen, og blive et kraftigt Middel til at fremhjelpe vort Folkeliv i de Egne, hvor det mer end noget andet Sted gælder om, at Danebrog vajer frit og højt for alle Vinde !

Lad os derfor raabe et Leve for den aandsbaarne, fri og stærke danske Folkesang !

HOLGER BEGTRUP

II FRA DET DANSKE FOLKELIV

FRA FOLKEMØDERNE PAA FRUEBJERG

Siden 1896 har der hver Sommer ved St. Hanstide været holdt et Folkemøde paa Fruebjerg i Gribskov, hvor jeg som Mødets Leder har ført Ordet, og hvortil jeg som oftest har skrevet en Sang. — Som Prøve paa, hvad jeg der har sagt, meddeles her to Taler, hvoraf den ene blev holdt før Verdenskrigen, den anden under Krigen, med Tilføjelse af to Sange, som maaske snarest maa kaldes for smaa rimede Folketaler.

Modersmaalet

Sunget paa Fruebjerg den 20. Juni 1909.

Modersmaal, som alt i Oldtids Dage
Toned over Danmarks grønne Vang !
Fædres Maal, som lød i Sang af Brage,
Runged vidt med Vikingstaalets Klang !
Sødt du genlød fra de gyldne Streng,
Den Gang *Hjarne* kvad om Frodes Død;
Havets Bølgeslag om Havfrusenge
Vugged Tonen under Mindets Glød.

Modersmaal ! I Danmarks Middelalder
Klang du lifligt fra de Unges Kor;
Sært paa Hjertets dybe Længsler kalder
Folkevisens jævne danske Ord.
Ak, men disse Streng snart forstummed,
Tysken bredte sig i By og Borg;
Bonden kun paa Visens Omkvæd brummed,

Nynned Dansk om Hjertets dybe Sorg.

Holberg kom og sagde drøje Skoser, —
Skæmten var i al Fald ægte dansk, —
Fejed ud en Flok latinske Gloser,
Snakked selv dog ræsonerligt Fransk.
Kingos Kvad og *Brorsons* fromme Sange
Spændte atter Sprogets gyldne Streng;
Ewald stemte den med Hænder bange,
Dejligt klang den fra hans Sygeseng !

Aanden vaktet i det ny Aarhundred,
Harpens Lyd blev rig og tonefuld;
Oehlschläger sang, og »Norden undred«,
Herligt »klang i Muld det gamle Guld«.
Grundtvig talte varmt til Folkets Hjerte,
Hundred Skjalde kvad i klangfuldt Kor,
Gennem Sejrens Fryd og Slagets Smerte
Voksed Livet i de danske Ord.

Danske Folk, du har i Modersmaalet
Al den Kraft, hvoraf din Fremtid gror !
Blødt som Vidjens Vaand og haardt som Staalet
Er det Hjertets Trøst og Styrkegjord.
Rør da djærvt din ægte danske Tunge !
Rens din Mund for løs og fremmed Snak !
Lær paa Dansk at tale og at sjunge,
Og sig saa din Tunges Skaber Tak !

Dronning Dagmar

Paa Fruebjerg den 20. Juni 1909.

Navnet paa den smukke Banke midt i Gribskov, hvor vi samles til Folkemøde, gemmer et Minde fra Middelalderen. — Den maa jo aabenbart være opkaldt, sammen med Kilden ved dens Fod, efter »Vor Frue«, d. e. *Jomfru Marie*, som i gamle Dage var alle fromme Sjæles Trøst.

Jeg veed ikke, om der er andet end netop Navnet, der minder om Mariadyrkelsen, som her har været drevet, ventelig under Paavirkning fra det nærliggende Kloster i Æbelholt. — Men Navnet alene minder mig om noget, som hører med til det danske Folks Liv igennem Tiderne, og som bør være med som en Grundtone ved et Folkemøde som dette.

Den Følelse, der fik Millioner til at bøje Knæ for Vor Frue i Middelalderen, var jo næret af *Moderligheden*, det varme

Hjertelag for alle dem, der som Børn trænger til Hjælp og Trøst, den milde og tilgivende, den hjælpende og nærende Kvindelighed, hvoraf alt Liv her paa Jorden vokser op. Alle, der følte sig syndige og domfældte, syge og saarede, smaa og hjælpeløse, flokkedes om Vor Frues Knæ og bøjede sig dybt for Moderhjertet med de rige Livskilder, som de trængte til at styrkes ved.

Som Moderen er Livet i Hjemmet, saaledes maa Moderligheden være en Grundkraft i Folkelivet. Det er Hjertesiden af Fælleslivet, det, som forbinder os til et virkeligt Brodersamfund, og det, som gør os modtagelig for Aandens Magt.

Den danske Folkedigtning i Middelalderen har fremstillet en anden Kvindeskikkelse end Jomfru Marie med Mildhedens Majestæt, som Udtryk for den hjertelige Medfølelse med det menige Folks Sag. Det er *Dronning Dagmar*, som egentlig blev gjort til en Folkehelgen, en dansk Jomfru Marie. Om hende siger Folkevisen :

Der glæddes ved baade Store og Smaa,
Den Fattige og den Rige:
Der glæddes Bonden og Borger mest
Af Hjertens Grund tillige.

Hun kom uden Tyngde, hun kom med Fred,
Hun kom goden Bonde til Lise:
Havde Danmark altid saadanne Blomster,
Man skulde dem ære og prise.

Alle, saa mange i Danmark vaare,
De monne Dronning Dagmar behage :
Saa længe hun leved paa Jorden her,
De havde saa gode Dage. —

Det er værd at lægge Mærke til, at den Lovtale, Folket gav *Dronning Dagmar*, ingenlunde er en almindelig lyrisk Sang om en Kvindes Ynde og Fromhed, men at den har et tydelig praktisk Præg, som man kunde fristes til at kalde socialøkonomisk. — Naar det hedder, at »hun kom uden Tyngde«, saa er det fri Handel, der sigtes til, mens Folket sang om hendes Modbillede, »den onde Bengærd«, at hun bad om Told til Morgengave :

Kære Herre, I lade det saa gaa :
I lade vore Lande i Jerne slaa !

Hun mener dermed, at der skulde spændes Jernkæder foran alle Havneindløb, for at der kunde kræves Afgift af de Skibe, der kom sejlene med udenlandske Varer.

Derimod hedder det i Dagmarvisen, at hun bad Kong Valdemar:

I giver alle Plovpendinge til
Og alle Fanger af Jerne !

Hun ønskede Folket fritaget for den ny tyngende Jordskat og Fangerne, især de politiske, løste af deres Lænker.

Med andre Ord: Dagmar staar som en elskelig Talsmand for en fredelig, frisindet og sparsommelig Statsskik, der kan gavne alle Smaakaarsfolk, de jævne Bønder og de stræbsomme Borgere.

De finder det maaske upoetisk at udlægge den rørende Vise om Dronning Dagmar saa politisk. Men det er jo en tør historisk Kendsgerning, at den har et Indhold af denne Art. Og naar vi i vor Tid stødes derover, saa kommer det kun af, at vi selv er blevet vante til at handle altfor prosaisk om alt, hvad der vedkommer Folkets daglige Liv og Samfundets nødvendige Krav.

Af Dagmarvisen, og af hele Middelalderens folkelige Hyldest til den hjælpsomme Moderkvinde, skulde vi netop lære at ofre noget mere Hjertelag paa de store Samfundsspørgsmaal, der dog staar som en Livssag for mange, især af »de Smaa« i Samfundet.

Der er vist ikke saa faa Patrioter, der ser mørkt paa Folkets Fædrelandssind nu om Dage. De store Sager, som man gerne bruger til Prøvesten paa, om Mennesker elsker deres Fædreland, har ikke den samlende Magt som før. Forsvarsvæsene, er der delte Meninger om, og det synes at ligge mange fjernt. Aandelig Tale om Folkeoplysning har heller ikke Mængdens Øren. Den giver i al Fald kun mat Genklang hos de brede Lag. Oplysningen opfattes mere som Enkeltmands Sag end som en folkelig Gerning.

Men man maa tage Folk, hvor de er, og jeg tror, at det for Tiden gælder om at føre Fædrelandstanken stærkere ind paa de Livsomraader, hvor Folket rører sig med Liv og Sjæl. Det er jo da Aandslivets største Opgave at kaste Lys ind i det arbejdende Folks Hjem og Hjerter. Man skal derfor ikke forsmaa at knytte Talen til hver Mands Kamp for det daglige Brød. Men den maa ikke nøjes med en kold praktisk Kundskab om det faglige. Derved tjener man kun Selviskheden og forener ikke Mennesker om det, der er fælles. Nej, Talen skal være i inderlig Pagt med det hjertelige. Den skal sænke sig ned paa

det jævne, hvor Hjertet i Regelen bedst findes. Men den skal vidne med Varme om Fællesskabet. Den skal stræbe mildt at overvinde det selviske ved at tale kærligt om de fælles store Maal. Den skal søge at adle det menige Folk med Aandens og Hjertets forenede Dyder.

Hostrup skrev i Provisorietiden et Digt om »vore Førere«. Han peger deri paa de tre store danske Dronninger: *Thyra*, som stod for Landeværnet, *Margrethe*, som virkede for Nordens Enhed, og *Dagmar*, der havde Hjerte for det jævne Folks daglige Kaar. — Jeg vil slutte min Tale i Dag med at lade jer høre de Ord, som han lægger den sidste i Munden :

I Danmark ligger Kampens Maal.
Jeg fører an, men ej med Staal,
Som kun mod Vold vi drage;
Jeg løste Fangerne af Jern,
Gav Lise til de Svage,
Og atter maled Frodes Kværn
Guld som i gamle Dage.

Ja, Kampen gælder Liv og Aand,
Thi Aanden dør i Mørkets Baand
Og Nødens Lænker trange.
Vor Folkekraft, til Stordaad kaldt,
Er bunden hos de mange,
Saa der er eet, som gaar for alt,
At fri den ædle Fange !

Regnbuen.

Paa Fruebjerg den 20. Juni 1915.

Naar mørke Skyer samles over Egnen,
Og stærke Lyn sig skærer gennem Regnen,
Og Tordenbragets Bulder
Med Bud om Død og Brand
Sig vildt, stormægtigt ruller
Hen over By og Land, —
Ængstes Folk i de trange Stuer,
»Herrens Vejr« vi med Bæven skuer,
Herrens Vejr !

Men naar saa Mulmet deler sig og lysner,
Naar Tordendrønet fjerner sig og tystner,
Og Solens Straaler bryder

Sig i den svangre Luft,
Mens alle Blomster fryder
Os med forynget Duft, —
Ser vi glad Regnbuskær i Skyen,
»Herrens Tegn« hvælveth over Byen,
Herrens Tegn !

Et Herrens Vejr nu vandrer over Jorden,
Kanonbrøler vildt som Himlens Torden,
Og Lyn i Lyn det flammer,
Hvor Byer staar i Brand,
Mens stærke Folkestammer
Til Drab sig spænder an. —
Fredens Ven gruer i sit Hjerte,
Rædselsbud hver Dag volder Smerte,
Rædselsbud !

Ja, trykket tungt af Verdens Nød vi tier,
Men trøstigt dog paa Herrens Tegn vi bier.
Vi veed, hans Vilje mægter,
Trods Krigens Ulivssaar,
At give Jordens Slægter
En ny, velsignet Vaar. —
Over Mulm, hvorved Hjertet skælver,
Herrens Haand Regnbubroen hvælver,
Herrens Haand !

Det er en mærkelig, højst alvorlig Tid, hvori vi samles til
Fruebjergsmøde i Aar. — Over næsten hele Evropa raser
Verdenskrigen, mens Danmark sammen med det øvrige
Norden ligger som en lille fredlyst Plet, der dog fra alle Kanter
paavirkes af det voldsomme Uvejr omkring os.

Vi kan synge med Jonas Lie :

Midt i en Jerntid, som ikkun tror
Den Magt, som Vaabnene vinder,
Du ligger rolig, du høje Nord, — —

Men midt i Verset maa vi standse. Den ungdommelige
Studentsang fra Treserne passer dog ikke for os. Vi kan ikke
synge den næste Linje med Rette:

— I Aandens Sollys og skinner.

Norden ligger ikke en Gang »roligt« i sin Fred. Der hviler

en ængstende Uro over os, som er vel grundet i de farlige Verdensforhold. — »Aandens Sollys« skinner heller ikke stærkt over vort Land. Vi lever snarere i et tungt Graavejr, som dannes af Udløberne fra de Tordenskyer, der trækker om i Øst og Syd og Nord, saa vi har Aarsag til at spørge: Kommer Uvejret ikke op over vore egne Hoveder ?

Men vi maa ikke lade os friste af disse Forhold til enten at leve letsindigt uden Tanke paa Faren eller at synke sammen i hjælpeløst Mismod over de truende Udsigter.

Klogskaben byder os at holde os stille under de store Naboers vældige Kamp. Og den Stilhed, der for Tiden ruger over vort offentlige Liv, kan godt blive til Gavn for vort Folkeliv, paa samme Maade som et enkelt Menneske kan have Gavn af ensom Eftertanke. — Men det er ikke nok, at vi er stille som Mus for ikke at bryde den nødvendige Neutralitet. Vi maa bruge den belejlige Tid til Samling om det, der kan styrke og opholde Folkets Liv under den Dødsfare, der truer os i det store Ragnarok.

Herom vilde jeg gerne tale tydeligt og opbyggeligt for mine Landsmænd. Min Sjæl er mer end nogensinde stemt for Broderskab med alle Danske. Jeg synes, Verdenskrigen maa lære os, at det, som vi har fælles, og som vi maa frygte for at miste, er meget mere værd end det, som skiller os. — Men denne Stemning har endnu ikke dæmpet det gamle Kævl iblandt os. Da jeg for nylig holdt en Tale paa Antvorskov, hvori jeg med det fredeligste Sind søgte at vise, hvad Krigen kan lære os, blev jeg bagefter angrebet stærkt fra begge de to Lejre, som før Krigen førte det store Ord fra hver sin Side om vort Forsvarsvæsen. Fra dem, der bygger deres Haab paa en radikal Verdenskultur, blev jeg skyldt for at »forherlige Krigen«. Fra modsat Side, hvor man maaler Fædrelandskærligheden efter de militære Foranstaltninger, blev min Tale stemplet som det sædvanlige »Højskolebavl«. — Men her, hvor jeg er vant til at have Tilhørere, som forstaaer mig, haaber jeg at kunne klare Sagen noget bedre, — selv om jeg paa Forhaand maa opgive at gøre mig forstaaelig for dem, for hvem aandelig Tale kun er »Bavl«.

Det være langt fra mig at forherlige den gruelige Verdenskrig, som nu føres. Jeg anser den for den største Ulykke, som i min Levetid har ramt Menneskeheden, og jeg føler daglig et Tryk derunder, som er nær ved at lamme mit Livsmod. Men som Kristen veed jeg, at selv de værste Ulykker ved Guds Haand kan vendes til det gode, og derfor spejder jeg efter »Herrens Tegn« i de bælgmørke Skyer.

Jeg kan godt forstaa, at de, som kun tror paa blinde Naturlove, kan finde med Georg Brandes, at det ikke er andet

end Rædsel og Elendighed, der kommer ind over Menneskeheden fra denne vældige Forstyrrelse af Fredens fremskridende Kultur. — Men netop de store Ulykker skulde lære Mennesker at se noget dybere i deres egen Tilværelse. Da vilde de finde, at der er en Lidelsernes Skole, som kan være heldbringende baade for den enkelte og for et helt Folkeslag. — Vi siger ikke, at det er Gud, som fremkalder Krigen. Nej, den har Fanden voldt ved at indpode os Mennesker den nederdrægtige Selviskhed ! Vi finder det ukristeligt, naar de krigsførende Magter misbruger Guds Navn til Fanemærke. Men derfor nægter vi ikke, at Gud ogsaa gennem de gruelige Krige kan tage os i sin Skole.

En Mand med Hjertet paa rette Sted vil aldrig lovprise Sygdom og Død. Men skønt vi bærer Had til Døden og af Naturen frygter de Lidelser, som kan volde den, er vi dog ikke blinde for, at der ogsaa gennem Lidelse og Død kan virkes noget godt hos dem, der lægger deres Skæbne i Guds Haand. — Saaledes er Sygdom blevet til Velsignelse i mange Hjem. Saaledes har *Sønderjyderne* lært at tage den Ulykke, der ramte dem for halvhundrede Aar siden, som et Ridderslag af Herrens Haand. Og saaledes kan der ogsaa komme noget godt ud af den haarde Nød, hvori de nu er stædte, og som synes at gaa til Grænsen af, hvad de som Mennesker kan bære. — Ja, gid hele det danske Folk maa lære af vore Brødres Lidelser ved at dele deres Sorg og dele deres Haab. Dær ligger en dyb Kilde til Styrkelse for os alle !

Paa samme Maade har de mange Nederlag, som danner Danmarks Krigshistorie i de sidste hundrede Aar, ikke blot været Aarsag til store Tab, men ved Guds Førelser været til Vinding for Folkelivets dybere Udvikling og maaske bjerget os fra at gaa til Grunde i den verdslige Kulturstrøm, der under udvortes Fred stadig angriber et lille Folks Særpræg.

Vi syndige Mennesker kan vel ikke undvære alvorlig Modgang til at holde os vaagne i Selvtugt og Gudsfrygt under Livet her i Verden. — Den gunstige Tilværelse med Lykkens Medbør frister os til at leve paa Overfladen og sætte alt ind paa udvortes Fremgang og Nydelse. Sjælen kan tilstøves saaledes deraf, at den mister sit Adelsmærke, som er dens levende Længsel efter Evigheden.

Da *Grundtvig* var kommet over den svære Sindssygdom, der i 1844 afbrød hans lykkelige Liv i Tresaarsalderen, skrev han til sin Datter Metha:

Du lille, du kære ! i Støvskyers Egn
Til Taarer vi trænge, som Dug og som Regn,
Om Høstgildesange

Skal lyde i Vange;
Det lifligste Solskin fra Vuggen til Baaren
Er Smil gennem Taaren. —

Dette Smil gennem Taaren svarer i den store Natur til Solstraalen gennem Regnskyen, som lægger Regnbueglans over Jordens Taagedal. Og Regnbuen er ikke blot et Udtryk for al Livets sande Poesi, men et skønt Billede paa den Trøst over Verdens Sorg, som det giver, naar man ser den i Lyset fra det Høje.

Verdensudsigterne er endnu dunkle, ja, næsten bælgmørke. Det er ikke til at sige, hvad denne store Krig vil komme til at betyde for Menneskeslægtens Fremtid. Tydeligst ser man de mægtige Tab, den volder, ikke blot af Formue og Menneskeliv, men ogsaa af Fællesfølelser mellem Folkefærdene. Men et Lysglimt i de sorte Skylag er det dog for mine Øjne, at vi lærer at se sandere paa Livets virkelige Kaar.

Jeg tænker derved mindre paa, at vi faar skarpere Syn for, hvor stor Ondskabens Magt er, hvor mange grimme, grusomme Lidenskaber Krig kan vække hos ellers skikkelige Mennesker. Men jeg tænker især paa den Lære, vi faar, om Menneskelivets usikre Lod i denne Verden.

Vi luller os til Daglig altfor let i den Forestilling, at vor jordiske Tilværelse er vel betrygget, assureret og garanteret paa alle Kanter i det velordnede, fredelige Kultursamfund med dets Politi, dets Læger og så videre — Derfor har vi godt af at mindes om den Sandhed, at vi i Virkeligheden aldeles ikke kan sikre os mod Døden, at vi altid, selv under smilende udvortes Fred, vandrer som paa Randen af en Afgrund, at det er, som Grundtvig sang under det store Folkerøre i 1848 :

Maane og Sol
Sidder løse paa Stol,
Som et Lagen det gaar
Under alt, hvad bestaar.

Først naar vi ser vort Liv som en farlig Færd over det urolige Verdenshav, faar vi rigtig Trang til at søge Hjælp hos ham, som styrer Storm og Bølger. Og da faar vi Hjerte for Digterens Trøst:

Dog din Ven sidder fast i det Høje,
Over dig vaager Forsynets Øje.
Lad kun Lovsang afløse vor Klage,
Thi end lever den Gamle af Dage !

Grundtvigs dybe Fædrelandskærlighed udsprang historisk i af den Kendsgerning, at han i sin første Manddom havde set Danmarks Dødsfare under den store Verdenskrig for hundrede Aar siden. — Han var den Gang rede til at ofre sit Liv for Fædrelandet, men han fandt, at det var »Galenskab«, naar den løst begejstrede Ungdom vilde bygge alene paa Folkets egen Kraft. Han vidste, at et Folk lige saa lidt som hver enkelt af os er i Stand til selv at opholde sit Liv. Men han fæstede sin Tro paa Danmarks Frelse til Gud alene, og deraf fødtes det stærke, folkelige Haab, som blev Drivkraften i hele hans Virke for Folkets Sag.

Det er denne *folkelige Forsynstro*, som vi trænger til at faa vakt paa ny. — Det var kommet saa vidt under Verdenskulturens Paavirkning i den sidste Fredstid, at man næppe kunde nævne Gud i Sammenhæng med Tale om Fædrelandet, uden at det blev spottet som gejstligt Præk. Men nu har Tidens Alvor givet bedre Ørenlyd derfor, og dette maa agtes som den første Solstraale, der falder gennem de tunge Uvejrsskyer, hvoraf vi er omringede.

Kommer denne Gudstro kun rigtig frem, saa skal Verdens Nød og vort eget Folks mulige Trængsler nok blive os en gavnlig Skole til dyb, ægte menneskelig Udvikling. — I den Tro vil vi lære bedre at omgaas hinanden som Brødre og føle vort lille Folkesamfund som en aandelig Enhed, hvori Smaa og Store hjælper hinanden af et godt Hjerte. — Den Tro kan gøre os alle »folkelige« for Alvor, fordi den vidner om, at »vi er alle Kongebørn, skønt fattige og ringe.« Ved den kan vi faa de vanskelige Samfundsspørgsmaal løst i den rette Aand, saaledes at hver ikke blot kræver sit eget, men alle ser paa det fælles Bedste.

I den Tro kan vi maaske ogsaa være med til at gaa Guds Ærende, naar de store Verdensfolk efter den ødelæggende Krig trænger til Lægedom for deres dybe Saar og er blevet bedre oplagte til at modtage den Oplysning, som Gud har forberedt det danske Folk til at bringe ud i Verden.

Med saadanne trøstige Tanker kan vi vel skimte nogle svage Strimer af Regnbuens dejlige Farver i det overskyede Himmelrum og haabe paa en god Udgang af disse Tidens Elendighed.

Over Mulm, hvorved Hjertet skælver,
Herrens Haand Regnbubroen hvælver,
Herrens Haand !

HOLGER BEGTRUP

II FRA DET DANSKE FOLKELIV

BAALTALE I DYREHAVEN

*ved Spejdernes Fest i Ulvedalene til Indtægt for Nationalmusæet den 21.
August 1925.*

Det er en snild Tanke, vore »Spejdere« har faaet: at tænde Baal herude i Dyrehaven, nu da de lyse Nætter er omme, men Aftnerne endnu er lune. Og det er et smukt Formaal, de har dermed: at bringe Hjælp til at sikre vore rige Skatte af synlige Minder om Folkets Liv i svundne Tider mod den Fare, som truer dem under vort Nationalmusæums nuværende Forfatning.

Naar man vil stævne *Nutidens* Københavnerne til Værn om vor *Oldtids* Minder, kunde man ikke finde et bedre Sted til Stævnet end det, hvorpaa vi samles i Aften. — *Her mødes det ældste og det yngste Liv i Danmark paa en forunderlig Maade.* Dyrehaven er jo det eneste Stykke Land i disse Egne, som har faaet Lov at ligge dækket af sin gamle Skov, som hele Nordsælland laa for tusend Aar siden.

Skov og Sø fra Sund til Fjorden,
Klit mod Kattegat,
Ingen Plovdrift over Jorden,
Ulv og Hjort i Krat, —
Saadan laa i gamle Dage,
Uberørt af Daad og Sage,
Denne Del af Gefions Have,
Gylfes Kongegave !

Men da *Absalon* sendte sine Munke ind i Nordsøllands Skove

og byggede sin Borg ved Købmandshavnen, trængte Kulturen frem i de øde Egne og skabte et Brændpunkt for nyt dansk Folkeliv i vor herlige Hovedstad.

Dog var det godt, at vore oldenborgske Kongers middelalderlige Jagtlyst skaanede en Plet af Skoven i Hovedstadens Nærhed. For denne kongelige Dyrehave forvandlede jo i »Folkelighedens Aarhundrede« til et fredlyst Valfartssted for den store Stads Indbyggere. Og det er ikke godt at sige, hvorledes Menneskelivet, kunde have holdt sig friskt i København uden dette dejlige Kursted i den fri Natur.

Nu, da Storbyen har bredt sig lige ud til Dyrehavens Hegn, er det Stedt hvor vi samles, blevet et mærkværdigt Berøringspunkt mellem Kultur og Natur mellem den ældste og den nyeste Form for Livet i Danmark, en Slags »Kraftstation« for modsatte Elementer, der kan elektricere Mennesker til munter Handling. — Det er derfor intet Under, at Livet netop her *slaar Gnister*.

En saadan Gnist var det, som for over hundrede Aar siden tændte Luerne i det aandelige Baal, som vi kalder Guldalderens Digtning. Det var jo *Oehenschlägers* »St. Hans–Aften–Spil« med dets fortryllende Blanding af nyfødt og ældgammelt aandeligt Liv, som blev Forspillet dertil.

Det første Billede, som møder os i denne Digtning, er *den gamle Gravhøj*, overgroet af Foraarets friske Græs og overskygget af de hundredaarige Bøges nys udsprungne Løv.

Du lave Høj !
Din Hvælving fjerner fra Lys og Støj,
Din Urne staar
Fra Oldtids Aar,
Af Aske fuld,
I det dybe Muld;
Ubevægelig den staar,
Til eengang den store Klokke slaar !

Med dette Indtryk fra ældgammel Fortid vandrer den unge Digter ind i Skoven, som giver ham andagtsfulde Følelser af den evige Aand i Naturen.

Saa huldt til den hellige Bøgeskov
Det vinkte mig,
O, Jord ! hvor end aldrig den tunge Plov
Havde furet dig !

Men næppe er han indenfor Dyrehavens Port, før han omringes af *Dyrehavsbakkens* larmende Løjer, som

Københavnerrhumøret har skabt ved Skovens hellige Kilde. — Oehlenschläger blander sig i den glade Vrimmel og samler Indtryk af Livet i Skoven, som han rødmosset og smilende bringer hjem med sig til Staden, — som en Yngling med Favnen fuld af Foraarsblomster med Ukrudt og vissent Løv iblandt.

Den Gang var Dyrehavsbakken med al sin Kommers et fornøjeligt Mødested for glade Folk, som vilde more sig i det Grønne. Saaledes mindes jeg den endnu fra mine Drengaar, da jeg gik Fødtur hertil med mine Kammerater, kørte i Karrusel og saae Skomager Dass fra min Fødeby Birkerød opføre Mester Jakels Komedier. — Men jeg er bange for, at den ustyrlige Larm og den kaade Letsindighed nu har forjaget Kirsten Pil og alle ædle Muser fra denne historiske Plads, saa Kilden, er løbet tør i det hvirvlende Støv.

Derfor er det godt, at vi kan flytte længere ind i Skoven, og at vi derinde har faaet anden Festlighed i gang, som bedre svarer til ældre Tiders glade Møde mellem de store Minder og det nærværende Øjeblik. — Jeg tænker paa de skønne danske Skuespil, som nu opføres her i Ulvedalene i de lyse Sommeraftner, og paa en Baalfest med Tale og Sang, som den, vi holder her i Aften.

Ogsaa dette Baal er tændt af St. Hans–Ormens Gnist, som Oehlenschläger synger om. Det drager ikke blot alles Øjne, men ogsaa alle modtagelige Sind til sig ved sit flammende Vidnesbyrd om Naturens dybe Grundkraft, dens voldsomme Drift, dens rensende Magt, dens himmelstræbende Luer !

Lad den da tale til os i Aften for ogsaa hos os at opflamme Gløden i vor Sjæl, samle de spredte Emmer og faa Begejstringen for vore fælles store Folkeminder til at blusse højt iblandt os !

HOLGER BEGTRUP

II FRA DET DANSKE FOLKELIV

EN FOLKELIG DANSK KUNSTNER

Joakim Skovgaard

1856 — 18. November — 1926.

Her er ikke Stedet, og jeg er ikke Manden, til at give en sagkyndig Fremstilling af Joakim Skovgaards Kunstnerbane. Vi veed alle, at han er en af Danmarks ypperste Malere, og der vil sikkert nu, da han fylder de Halvfjerds, andensteds blive Lejlighed til at læse, hvad Kritikere af Faget mener om hans store Indflydelse paa Kunstens Udvikling i vort Land.

Men Skovgaard er noget mere end en udmærket Maler. Han har, som sin aandelige Læremester *Grundtvig*, sat sin Kunst i Menneskelivets Tjeneste og derved gavnet og glædet sine Landsmænd i langt videre Kredse, end vore Kunstnere plejer at faa i Tale, og derom er der gyldig Grund for mig til at tale, da jeg hører til dem, der i mange Aar har haft megen Glæde af hans folkelige Kunst.

Al Kunst er i sit Ophav almen–menneskelig. Der er mange Vidnesbyrd om, at den bildende Kunst hos Naturfolkene og hos vore Fædre i Oldtid og Middelalder dannede en organisk Del af det almindelige Folkeliv. Men i den nyere Tid har Kulturen frembragt en »højere Kunst«, som langt fra er folkelig, fordi den har udløst sig af Fælleslivet, gjort sig til en særegen Nydelse for en Overklasse med dannet Smag og sørgelig unddraget sig sit Kald til at give hele det menige Folk Sans for Livets Skønhed. — Denne Skilsmisse mellem Kunsten og det daglige Liv har været tillige stor Skade for Kunstnerne selv og for os andre almindelige Mennesker. Og derfor skylder vi stor

Tak til dem, som atter bygger Bro mellem den ægte Kunst og det daglige Menneskeliv, saa at Menigmand igen kan faa Del i den Forædling, som Kunsten kan give os.

Det hører til Danmarks gode Lykke i det sidste Aarhundrede, at Ordets Kunst i Digtningen er traadt det jævne Folk saa nær, at det har kunnet adles derved. — Allerede Oehenschlägers Ungdomsdigtning, der barnligt gik tilbage til den folkelige Poesi fra Oldtid og Middelalder, forenede paa umiddelbar Maade Kunst og Folkelighed. Men først hos Grundtvig blev Digtningen for Alvor folkelig, da han opgav at bejle til Laurbærkransen og stillede al sin poetiske Evne i Kristenlivets og Folkelivets Tjeneste. Ved ham blev den danske Digterkunst til en Magt i det daglige Liv, og adskillige andre Digtere har senere traadt i hans Spor .

Men det har været sværere at faa den bildende Kunst til paa samme Maade at træde i Livets Tjeneste. Derfor har vi maattet se, at vort »oplyste« Folk, som dog fik Brug for den ægte Digtning i dets Sjæleliv, har viist sig saa sørgelig sjælløst overfor de synlige Kunstværker, har stillet sig fremmed dertil og tit røbet en overmaade daarlig Smag, naar det dog havde Trang til at pryde Hjemmet med Billeder eller bygge sine Huse lidt pynteligt. — Paa dette Omraade har der først i den sidste Menneskealder viist sig nogle Tegn til Fremgang. Og herfor skylder vi især Tak til de gode Kunstnere, som har arbejdet med folkeligt Syn paa deres Gerning, og iblandt dem staar Joakim Skovgaard som den første og bedste.

For Grundtvig maatte der et stærkt Gennembrud til, inden han lærte at stemme sin Harpe saaledes, at det kunde give Genlyd hos jævne Mennesker, der nylig var vaagnede til aandeligt Liv. Men hos Joakim Skovgaard synes den samme Drift at være vokset ganske naturligt frem gennem hele hans Livsførelse. — Dette hænger sammen med, at han saa at sige er født ind i det aandelige Liv, som blev fremkaldt ved Grundtvig. Hans Fader, den udmærkede Landskabsmaler *P. C. Skovgaard*, havde tidlig sluttet sig til den grundtvigske Kreds. Sammen med *J. T. Lundbye*, *Lorenz Frølich* og flere hørte han til det Vennelag, der samlede sig om Grundtvigs to ældste Sønner, og som fik Tilskyndelser til deres kunstneriske Arbejde fra Grundtvigs Syn paa Livet.

Det var en ægte dansk Kunst, de øvede. Men det var dog mere vort Lands Natur end vort Folks Historie, som blev deres Virkefelt, — ikke fordi de satte Naturen over Folkelivet, men fordi de følte, at de endnu ikke magtede at gøre det historiske Menneskeliv til Emne for deres Kunst.

I et Brev, som *J. T. Lundbye* skrev i 1841 til Digteren *Ingemann*, og som nylig er offentliggjort i »Tilskueren«, giver

han en udmærket Forklaring af sin Kunstneriske Stræben. — Brevet er en Tak for et Eksempplar af »Valdemar Sejer«, som Digteren havde sendt ham, og som Lundbye sammen med P. C. Skovgaard havde haft stor Lyst til at udstyre med Billeder :

»Hvor højt jeg skatter Deres Gave, kan De let indse, Hr. Professor, naar jeg siger Dem, at det er min højeste Stræben ogsaa i mit Fag efter Evne at vise vort Lands ejendommelige Skønheder. Ja, det er min Ungdoms kæreste Drøm: at bringe det Nationale ind i Kunsten; men jeg taler ikke derom uden til et Par ligesindede Venner. — — Alt som Barn læste jeg med Begærlighed Deres historiske Fortællinger, komponerede efter dem og sagde trøstigt til alle, at jeg vilde være Historiemaler. Men da jeg kom paa Akademiet og lærte, at der hører mere end Vilje til at fremstille Scener af Historien, mægtige og fromme Karakterer med Simpelhed og Storhed uden Overdrivelse, — da nedstemte jeg Tonen og er nu glad ved at fremstille, hvad der viser sig for Øjet. Jeg har lært at skatte vort Lands Skønhed, som frisk opfattet og frit gengivet er en vid Mark for Maleren. Hvor glad kan jeg da ikke være, — kan jeg end ikke male Kæmpen selv, saa kan jeg dog ofte med inderlig Glæde fremstille hans grønne Høj, tittende op af Kornageren, med de mægtige graa Stene. — — I Øjeblikke synes det mig, som jeg kunde, ved med Kærlighed at tegne Skraaningen af de grønne Banker, Pilen, som spejler sig i det dunkle Mosevand — kort tusinde ganske simple Genstande — aflokke dem Skønheder, der ligger ukendte, som udyrkede Marker.

Man kan vist ikke tænke sig et bedre Udtryk for, hvad der besjælede de unge Kunstnere Lundbye og Skovgaard, end dette paa een Gang saa ydmyge og haabefulde Syn paa deres Gerning som et Led i den danske Folkevækkelse, hvis store Talsmænd de fandt i Grundtvig og Ingemann ! For Skovgaard var det maaske lettere end for Lundbye at »blive ved Jorden« og gøre det danske Landskab til sit kunstneriske Hjemsted. Men ogsaa han følte Sammenhængen mellem Naturen og Aanden og forberedte ved sin Livsgerning den næste Slægt og især sine egne to Sønner til at gaa videre paa Kunstens Bane — ind i den Verden, hvor Skønheden inderligt forener sig med Menneskets Kamp for de højeste Livsmaal.

I dette Syn paa Forholdet mellem Kunsten og Livet fandt han en god Støtte, da han ægtede Professor *Joakim Frederik Schouws Datter Georgia* og sammen med hende dannede et Hjem, der blev præget af kristelig Aand og jævn Danskhed. — Her kom Sønnen, der fik Navn efter sin berømte Morfader, til Verden den 18. November 1856, og her blev han og hans yngre Broder, *Niels Skovgaard*, lige fra Barndommen opdragte til at blive to gode danske Kunstnere.

Faderen gav dem selv en grundig Uddannelse i Tegning og Maling og udviklede derigennem deres medfødte Kunstsans i alle Retninger. Med Hjemmets kristelige og danske Børnelærdom blev de som Drengene sat i *Hans Gregersens fri Skole*. Deres Kunstnersind og Menneskelighed kom saaledes til at indgaa i en levende Enhed allerede fra Barndommen af, og under deres Faders Vejledning naaede de tidlig saa vidt i kunstnerisk Smag og Haandelag, at det siden faldt dem let at lade Aand og Haand følges ad, alt som deres indre Liv voksede i Fylde og følte Drift til at udtrykke sine Ideer i udvortes Værker.

Allerede som tyveaarig havde Joakim Skovgaard gennemgaaet Kunstakademiet og kunde male smukke Landskaber og Billeder af Dyr og Mennesker. Fire Aar senere studerede han den nye franske Malerkunst, og paa mange Rejser har han i Aarenes Løb gjort sig fortrolig med den klassiske Kunst i Holland, Italien og Grækenland. Men hvor meget han end lærte af udenlandske Mestre, vedblev dog hans Faders gode danske Malerskole at danne Grundlaget for hans Kunst, og hvor meget han end tilegnede sig ved Studiet af Klassikernes Værker, blev det dog altid omsat i hans egen Kunstnersjæl til Udtryk for, hvad han personlig havde paa Sinde.

Da han saaledes var blevet Mester i sit Fag, begyndte han i sin tidlige Manddom at udfolde sit Livsindhold i en sikker og selvstændig Kunst. Og nu lykkedes det ham at virkeliggøre en god Del af, hvad hans Fader og Lundbye havde drømt om i deres Ungdom: gennem Kunsten at give Bidrag til det nydanske Folkeliv, som Grundtvig havde været Banebryderen for.

Hertil har Joakim Skovgaard givet saa stort et Tilskud, at man trøstigt kan regne ham for en af Grundtvigs mest fremragende Disciple i vor Tid. Ja, der er næppe nogen anden, som med mere barnlig Hengivenhed og mere mandig Kraft har traadt i den store Høvdings Fodspor, ingen, hvis Dagværk er saa kendeligt i den Kæmpestil, Grundtvig altid priste, som Joakim Skovgaards.

Forholdet imellem en Profet og en Kunstner, der virker i samme Aand, er i visse Maader nærmere end imellem Profeten og hans almindelige Lærlinger. Her bliver der ikke Tale om Eftersnak, men desmere om Gerning, som svarer til det vækkende Ord. Det forekommer mig stundom, at Kunstnerhaanden har fortsat Digterordet bedre end Talernes Tunge. — Er der i vor Tid nogen, der fortæller bedre Bibelhistorie, end Skovgaards Pensel har gjort det i Viborg og andre Steder? Man fristes ligefrem til at sætte et

Spørgsmaalstegn ved Paastanden om, at Ordet altid er Aandens ypperste Middel, naar man staar i Domkirken og lader Øjet følge Billede efter Billede, der synes at tale højt om alt, hvad Grundtvig har sagt og sunget ud af Israels dejlige Saga ! — Men den rette Forklaring er jo den, at saaledes taler Skovgaards Malerier kun til den, der fra Barnsben har hørt Bibelhistorien levende fortalt i den samme Aand, hvori Maleren selv har kendt den fra sin Barndom.

Naar Skovgaard i sin Manddom fik Drift til at male ud af sine Barndomsminder, saa tror jeg, det hænger sammen med, at han »kom paa Højskole« — ikke som Elev, men som Gæst hos *Ernst Trier paa Vallekilde*. De Foredrag, han der hørte af Trier om Abraham, Isak og Jakob, og den Glød, der var i Triers egen jødiske Sjæl, har sikkert ildnet Skovgaard og givet ham nogle af hans første Ideer til bibelske Billeder. Men der er ogsaa Spor af, at Højskolens Tale om Nordens Myther og de gamle danske Folkeviser slog Rod i Kunstnerens Sjæl og gav ham gode Motiver til folkelig Kunst.

Da han var tredive Aar, begyndte hans Hu at staa til kristelig Kunst, og det blevet godt Varsel for hans Fremtidsgerning, at et af hans første Arbejder i den Retning var de syv Billeder, han i 1886 tegnede til »Den signede Dag«. — Hvor kønt og naturligt har han ikke deri ladet Engen og Skoven, Ørnen og Lærken sammen med de smaa Barneengle frembære Skabningens Morgensang til Guds Ære ! Disse Billeder viser allerbedst, hvorledes det nu lykkedes ham at gøre Overgangen fra det ligefremme Landskabs- og Figurmaleri til den historiske Kunst, der udtrykker Menneskelivets Indhold med samme Ægthed i Tonen, som der er over de Skovgaardske Naturbilleder. Den herlige Ørn, der stiger over Skov og Bjerg paa Vejrets Vinge, er som et Symbol for den Kunstnersjæl, der nu var ved at hæve sig fra Livet i Naturen til de store Syner i Aandens Verden.

Imellem Tegningerne til »Den signede Dag« findes Skovgaards første bibelske Billede, der forestiller Jesusbarnet i Betlehem. Men hans første Malerier over bibelske Emner er ellers »Engelen, der rører Vandet i Bethesda Dam«, og »Pennina, der spotter Hanna«. Disse er dog, som han selv har sagt, »egentlig ikke religiøse Billeder«. — Derimod gælder dette i høj Grad den Altertavle, som han kort efter malede over Motivet: »I Dag skal du være med mig i Paradis !« Her er selv Skoven og Marken, for ikke at tale om den dybe blaa Himmel, hævet op i en højere Verden uden at tabe deres kraftige og levende Farver. Der ligger virkelig Paradisluft over Landskabet. Men dybere endnu taler dog Billedets Menneskeskikkelser til vort Hjerte: den arme Røver, som

knæler i de Pjalter, hvormed han blev naglet til Korset, og Frelseren i sin straalende Kjortel med den rige Glorie om Hovedet, det er et Møde mellem Guds Kærlighed og en stakkels Synder, som fortæller hele det kristne Glædesbud i et eneste Træk. Og saa de glade Engle, som bringer Røveren de ny Klæder, og den alvorlige Engel med Flammesværdet udenfor Paradismuren! Det er et dejligt Billede, som heldigvis nu kan ses i København saa vel som paa Manø, til hvis Kirke det oprindeligt blev malet.

Men det afgørende Gennembrud af Joakim Skovgaards kristelige Kunst kom dog først med det store Billede af »Kristi Nedfart til de Dødes Rige«, som blev udstillet i 1894. — Jeg er aldrig blevet grebet saa stærkt af noget andet Maleri som af dette. Vejen til Forstaaelse deraf var forud banet hos mig ved mit Kendskab til Angelsaksernes kristelige Kvad om Herrens Helfart og Grundtvigs Gengivelse deraf i det storslaaede Digt: »I Kvæld blev der banket paa Helvedes Port —.« Det var jo ad samme Vej, Kunstneren selv var kommet til sit Emne. — Men ud over det historisk-poetiske Indhold talte dette mægtige Billede indtrængende til min Sjæl paa en mere umiddelbar Maade, fordi det maalede noget, som jeg tit har følt i mit Indre.

Det var ikke Kristus i sin Heltekræft eller Eva i sin Ydmyghed, som først drog mit Øje til sig. Nej, det var de Dødes Skare, som de kommer frem i Række bag Række og Lag under Lag, saa det med Støtte af det kæmpestore Lærred virkelig giver Indtryk af de talløse Tusender, der har levet i Slægt efter Slægt for at synke i Jorden som kraftløse Dødnings. Alle disse skyggeagtige Skikkelser og Aasyn, hvori man kun svagt skelner gamle fra unge og Mænd fra Kvinder, men som alle bærer samme sørgelige Præg af graaladen Ensformighed, — de taler saa rystende sandt om, hvad vi Mennesker er i os selv: et Ler uden Liv og Farve, saaledes som det Stof, hvoraf vi er dannede, og hvortil vi vender tilbage, uden andet Tegn paa Evighed end den Higen derefter, som er saa gribende fremstillet i deres fremstrakte Arme og vidaabne Munde. — Det ramte mig ved første Syn næsten overvældende, hvor sandt et Billede der her var givet af Menneskeslægtens Skæbne. Men da jeg fulgte de Dødes Blik, mødte jeg saa Billedet af ham, der kommer for at skabe Liv af Døde. Endnu i sine Gravklæder skrider han uimodstaaelig frem over Øgler og Drager, mens Lyset vælder ind af de sprængte Porte bag ved ham. Det er en herlig nordisk Udlægning af Ordet: I Kristus er Livet ! — Og tilsidst saae jeg saa paa hende, vor fælles Moder, den første Synderinde, som knæler foran Frelseren med Hjertets Bekendelse paa hele Slægtens Vegne.

Det er et dybt Træk i det angelsaksiske Bibelkvad, at Eva

trænger sig frem foran sin Mand, som Kristus har kaldt paa med levende Røst. Hun gik forud for Adam paa Syndens Vej under Fristelsen i Paradis. Derfor alene er det, at hun nu igen iler forud, da det gælder om at aflægge den store Syndsbekendelse. Mødet imellem hende og Kristus maler paa en ny og mere rammende Maade det samme Grundtræk i Kristendommen, som Skovgaard tidligere havde afbildet i Mødet mellem Kristus og Røveren i Paradis. Eva er Menneskehjertet, det dybe, underfulde, som Gud dannede af Leret, uden Evighed i sig selv, men med Rum for Evigheden som Naadegave i Jesus Kristus. — Og se, hvorledes dette Hjerter fyldes med Liv, da det aabner sig for Naadens Væld ! Blodet strømmer atter fra Hjertet ud i hele Legemet, saa vi ser hende genoplivet med dejlige Farver, gyldent Haar og rødmende Kinder midt imellem de afmægtige graa Skygger i Hel, — et Varsel om, hvorledes hele Menneskeslægten skal genfødes til nyt, evigt Liv i Kristus.

Jeg synes, at dette Billede giver Højdemaalet af, hvad denne kristelige Kunstner har haft at forkynde. Alle de mange smukke Billeder, som han siden har malet, er som en Udstrømning af det Liv, som her havde sit store kunstneriske og menneskelige Gennembrud hos ham. — Hvor mildt og yndigt dette Liv kan males i daglige Omgivelser, fik man at se, da Joakim Skovgaard efter sit Besøg i de Dødes Rige igen kom op i Solen og gjorde en Altertavle af den gode Hyrde i Faareflokken midt paa den jævne Mark. — Til dette Billede knytter der sig for mig et personligt Minde. Min Kone og jeg kom en Sommerdag over til Anders og Augusta Pedersen paa Klevanggaard, hvor Skovgaard opholdt sig for at male Faar. Han havde fæstet sit Maleri paa en sorttjæret Ladeport i Gaarden, og det var, som den virkelige Sol paa Himlen smilede mildt til Billedet i den fri Luft og straaede igen fra Glorien om Hyrdens Hovede. Det hele blev en sand og skøn Virkelighed for vore Øjne.

Da Joakim Skovgaard med disse og andre Billeder havde viist sig som en Mester i kirkelig Kunst, fik han i 1895 sin store Livsopgave: at dekorere Viborg Domkirke, og den følgende halve Snes Aar ofrede han paa dette mægtige Arbejde, der baade kunstnerisk og rent rumligt er et af de største, som nogensinde er budt en Maler.

Det er fremhævet af kyndige Folk, hvor mange forskellige Evner der krævedes af den Mand, som skulde løse denne Opgave: fuldt Mesterskab i Tegning og Maling, sikker Smag og Sans for, hvad der virker smukt under disse særlige Forhold, Fasthed i Grundplanen forenet med Aabenhed for alle ny Idéer under Udførelsen, Greb paa at bruge selvstændige Mænd som Medhjælpere og Anlæg for at lede det kunstneriske og

haandværksmæssige Samarbejde paa en praktisk Maade. Dertil kom, at Skovgaard efter omhyggelige Prøver fandt, at Billederne burde males i den vaade Kalk efter en Fremgangsmaade, som var ny for ham selv, og at Kirkens store Flader tvang ham ind paa en særlig Stil uden Brug af det sædvanlige Perspektiv. Der kunde nævnes mange flere Dyder, som Mesteren for dette Værk maatte opøve sig i under Arbejdets Gang, ikke mindst Taalmodighed overfor mislykkede Tilløb, som umulig kunde undgaas. Men allermest gjaldt det dog om, at hans Sjæl var rig nok til at skabe de mangfoldige Billeder, som dækker mere end to Skæpper Land i Flademaal, og stærk nok til at sammenholde dem alle i en levende Enhed, der paa een Gang svarede til det højtidelige Rum og til det mægtige Indhold, der her skulde fremstilles paa en værdig Maade.

Det kan næsten svimle for en at tænke paa, hvad der saaledes blev lagt paa en enkelt Mands Skuldre, og det maa vække stor Beundring, at han viste sig Opgaven voksen og fik Arbejdet gennemført paa saa kort en Tid. — Jeg tror, Forklaringen ligger i, at Manden, Som er et Geni, har udført sin Gerning i barnlig Tro og med Ønsket om at udrette den til Guds Ære.

Det Spørgsmaal er ofte fremsat, om en kirkelig Maler behøver at være et kristent Menneske. Jeg synes, det besvarer sig selv, naar man ser, hvorledes vantro Kunstnere, selv med store Evner, har fortaget sig paa at tegne eller male bibelske Billeder. Snart har de givet os storstilede men hjertekolde Udstyrsstykker, snart er de gledet ud i modbydeligt Føleri. Det er ikke let at sige, hvad Skade denne Paramentkunst har gjort Kirkegængere, der i Forvejen er fristede til at forveksle from Sentimentalitet og højtidelig Andagt med ægte Følelser ved den offentlige Gudstjeneste. Selvfølgelig kan der være Altertavler af ukristne Kunstnere, som har Værdi ved den rent menneskelige Fremstilling af Emnet. Men kristelig Kunst kan det ikke kaldes, og saadanne Billeder hører vel i Grunden lige saa lidt hjemme i Menighedens Samlingssal som de mange Romancemelodier i dens Salmesang.

Joakim Skovgaard har selv ytret sig kortelig om denne Sag i den Afhandling, han skrev til Oplæsning ved et Vennemøde i Viborg Domkirke den 8. September 1907. — »Engang« — siger han — »sagde en fritænkensk Kollega til mig, at det var ikke længere de Kristnes Tid til at male bibelske Billeder. De havde gjort det godt, men nu var det Fritænkernes Tid til at fremstille Emner af denne Bog. De vilde kunne gøre det friskere og med nyt Syn, ny Forstaaelse. — Det gav mig noget at tænke paa. Hans Ord randt mig i Hu, naar jeg saae bibelske

Billeder, malede af Dalsgaard eller Niels Skovgaard. Men det var mig alle Tider en Glæde, saa tydeligt det kunde ses, at de var malede netop af Troende. —«

Hvad Skovgaard mener om Spørgsmaalet, kan jo nok læses mellem disse Linjer. Men jeg tør sige det stærkere, end han har gjort, at Kunsten kun kan være opbyggelig for Menigheden, naar den er øvet i Menighedens Aand. Og dette er det, som for mig kaster Livets Glans over Skovgaards Malerier i Viborg Domkirke. Man maa naturligvis sige om dem, som om Bibelen selv, at de er Menneskeværk med de Fejl og Skrøbeligheder, der altid følger med dette. De indebærer heller intet Liv i sig og kan derfor heller ikke vække Liv hos dem, der gaar og ser paa dem. Men for den, som betragter dem ud fra det samme aandelige Syn paa Livet, hvori de er malede, kan de godt styrke Troen paa Aandens Magt over kristne Mennesker, helt ud i deres Hænders Gerning.

For Resten er disse »døde« Billeder trods den stærke Stilisering »livlige« nok, og det er værd at lægge Mærke til, hvorledes dette er naaet mere ved Figurernes Holdning end ved Ansigternes Udtryk. Ansigtstrækkene kan man ikke se saa nøje paa den store Afstand. Men hvor talende er til Gengæld ikke Skikkelserne i deres forskellige Bøjning eller Strækning af Hals og Lemmer ! — Se for Ekempel paa Abraham og Isak, der vandrer op ad Morias Bjerg ! De er begge trætte, men paa hver sin Maade. Naar Isak faar hvilet sig lidt, kan han atter springe rask omkring. Men paa Abraham ligger Alderens og Sorgens Tryk, som ikke saa let lader sig afkaste som Brændet paa Isaks Ryg.

Vil man have et Indtryk af den levende Fortælling i Skovgaards Billeder, saa er det heldigt at staa i en Krog af Kirken, naar en Flok Børn fra en Landsbyskole myldrer ind ad Døren med deres Lærer i Spidsen. Han behøver ikke at give dem mange Forklaringer. Børns Øjne ser tit bedst. De gaar fra Billede til Billede op igennem Skibet og raaber til hinanden : »Se, der er Noah, som slipper Duen ud ! — Nej, han tager den ind ! — Det er Josef, som taler med Farao om hans Drømme ! — Der er Gulvkalven ! og så videre« — Naar de kommer op i Korsarmen og Højkoret, bliver de mere stille. Nu kommer Læreren til Orde, hvis han da ikke ogsaa er bleven tavs ved at staa overfor det gribende Billede af den hellige Nadver eller den herlige Fremstilling af Kristi Opgang fra Dødsriget i Spidsen for de Genløste med de to Engle, som aabner Portens gyldne Fløje.

Naar man følger Bibelhistorien, som her er fortalt fra Skabelsen til Himmelfarten, kan man let opdage, hvad det er for en dansk Oversættelse, Skovgaard især har holdt sig til. Det

er ikke den autoriserede ordrette Gengivelse af de gamle hebraiske og græske Skrifter. Den har han kun raadspurgt, naar det gjaldt om at klare Enkeltheder i Fremstillingen. Men hans Hovedkilde har været Grundtvigs fri, digteriske Oversættelse i hans lange Række af bibelske Sange. Med faa Undtagelser ligger der en af disse Sange til Grund for hvert af Billederne. Ingensteds har Skovgaard tydeligere end her viist, at det er Grundtvig, som har sunget Israels Saga ind i ham fra hans tidligste Barndom. Saaledes gaar Digter og Maler Haand i Haand for at pryde Herrens Helligdom med levende Blomster.

Da Skovgaard og hans Hjælpere var færdige med at dekorere Koret og Kirkeskibets Vægge, faldt det altfor tydeligt i Øjnene, at de ældre »romanske« Dekorationer paa Skibets flade Loft stemte meget daarligt sammen med de ny Kalkmalerier. Derfor var det godt, at Skovgaard senere fik Lov til at afslutte sit store Arbejde med en Række straalende Billeder fra Jesus' Barndomshistorie paa dette Loft.

Da alt var gjort færdigt med farvede Ruder, Kandelabre og saa videre efter Skovgaards Tegning, kom Viborg Domkirke til at staa som Nordens største og dejligste Billedbog. Der valfarter nu aarlig mange Tusende fra alle Landets Egne til Viborg for at se disse Billeder. Men for de mange fleres Skyld, som ikke kan overkomme den lange Rejse, er det godt, at hele Billedrækken i gode Gengivelser med forklarende Tekst er udkommet paa Tryk. Og dog har dette ikke været fyldestgørende for os, som ønsker, at alle Børn i kristne Hjem maa faa Glæde af Skovgaards bibelske Billedkunst. Det viser sig nemlig, at de store Kirkemalerier i lille sort Gengivelse ikke egner sig til en Billedbog for Børn.

Ingen saae dette bedre end Skovgaard selv, og han laante derfor gerne Øre til os, som bad ham om at tegne en ny Række bibelske Billeder paa Grundlag af Vægmalierne i Viborg, men bedre egnede til boglig Gengivelse. Baade han og hans Hustru talte tit om denne Plan. Men det stod klart for ham, at et saadant Arbejde vilde kræve megen Tid, naar det skulde gøres godt, og da han langt fra sad med Hænderne i Skødet efter Fuldførelsen af Dekorationen af Viborg Domkirke, men tværtimod havde mere travlt end nogensinde med mange ny og store kunstneriske Arbejder, gik der adskillige Aar, hvori Tanken om Billedbibelen blev skudt til Side, og jeg frygtede næsten for, at den aldrig skulde blive virkeliggjort.

Omsider lykkedes det ham dog at komme i Gang dermed. Jeg tror, at Augusta Pedersen i Lille-Veum har sin Del i, at det skete, og jeg veed, at den unge Forlægger Aage Marcus var meget virksom for at fremme Sagen. Men selvfølgelig var det Skovgaards egen Drift, som blev det afgørende. En Mand som

han kan i dybere Forstand aldrig arbejde efter andres Bestilling.

Det var en stor Glæde for mig, at han bad mig ordne Teksten til den paatænkte Bog. Vi blev let enige om, at den maatte dannes dels af en fri dansk Oversættelse af de Bibelstykker, som Billederne svarede til, og dels af et Udvalg af Grundtvigs bibelske Digte, der hører saa nøje sammen med Skovgaards Tegninger. — Vort Samarbejde var let og lærerigt for mig. Jeg kunde faa Lov til at gøre Forslag til Billeder, og han gav til Gengæld gode Raad med Hensyn til Tekstens Ordlyd. Hans Hustru fulgte lige til sin Død Arbejdet med levende Deltagelse og gav adskillige Vink, som det var værd at efterkomme.

Nu foreligger disse »Bibelske Billeder« i udmærket kunstnerisk Udstyr og Tryk til en virkelig »folkelig« Pris. De syner kun lidt i Sammenligning med Kæmpeværket i Viborg, men jeg er vis paa, at de i Fremtiden vil kappes med dette om at støtte Fortællingen af Bibelhistorien for danske Børn i kommende Slægter.

Dette Arbejde danner ingenlunde Slutningen paa Joakim Skovgaards virksomme Kunstnerliv. Han er stadig optaget af ny store Opgaver. Han har blandt andet malet en Række storstilede Mønstre til vævede Tæpper paa Christiansborg over Emner fra de gamle danske Folkeviser og er for Tiden ved at dekorere Korrundingen i Lunds Domkirke med store Mosaikbilleder. Hvem veed, om det ikke ogsaa lykkes, som Karl Madsen nylig har foreslaaet, at faa ham til at dekorere Korrundingen i Ribe Domkirke !

Men det gøres ikke nødigt her at opramse alt, hvad hans rastløse Kunstnersjæl fremdeles sysler med. Det har kun været min Hensigt ved denne festlige Lejlighed at fremhæve den Betydning, som Joakim Skovgaards Kunst har haft for dansk Folkeliv og Kristenliv i vore Dage. — For dette vil især Grundtvigs Venner, som vel forstaar det bedst, sige ham hjertelig Tak. Han er, som Julius Lange i sin Tid lidt spottende sagde, »Malerkunstens Grundtvig«, og med dette Hædersnavn kan vi godt hylde ham paa hans syvtiaarige Fødselsdag.

HOLGER BEGTRUP

II FRA DET DANSKE FOLKELIV

VORE LANDSMÆND I AMERIKA

I Efteraaret 1924 gjorde jeg, sammen med min Søn Frederik, en Foredragsrejse i De Forenede Stater efter Indbydelse af »De samvirkende Ungdomsforeninger«, som hører til »Den danske Kirke« derovre.

I henved halvtredje Maaned susede vi med Eksprestog og Biler rundt i de fleste af Staterne, fra New York til Seattle, derfra langs Stillehavet til Los Angelos, videre til den Meksikanske Havbugt og op langs Østkysten til Ny-Englands-Staterne. Foruden Sørejsen over Atlanterhavet tilbagelagde vi omtrent 8000 Miles paa denne Rundrejse, besøgte omtrent 40 Pladser med store Mellemrum og talte ved omtrent 60 Møder.

Det er klart, at man ikke i en saadan Hurlumhej kan faa noget grundigt Kendskab til et fremmed Land. Det er kun flygtige Indtryk, man faar paa Farten, og jeg skal nok vogte mig for at prale af min Indsigt i det amerikanske Samfundsliv. Men der er dog enkelte store Træk deri, som staar saa fast og levende i min Erindring, at jeg er vis paa, de stemmer med Virkeligheden.

Den Kendsgerning er især blevet indbanket i min Bevidsthed, at U. S. A. er en vældig Arbejdsmark for Menneskeheden.

Landet er paa Størrelse med Evropa og har mindst lige saa megen dyrkelig Jord. Men Indbyggernes Tal er endnu kun en Fjerdedel af vor Verdensdels. Der arbejdes med Kraft derovre, med mere Hjælp af Maskiner end hos os. Men det vil vare længe, inden Markerne kan drives saa godt som i et dansk

Husmandsbrug. Strækninger saa store som hele Danmark ligger endnu udyrkede, skønt Jorden i sig selv er god. De mangler kun Jernbaner, Vandledninger og andre Midler til at gøres brugbare. Selv i en Stat som New York findes der øde Gaarde, som Farmerne har forladt, fordi det lønner sig bedre at arbejde i Byerne. I de egentlige Korn-Stater i Midtlandet er Jordens Drift mange Steder temmelig overfladisk. Og i Vesten findes der uhyre store Strækninger, som endnu ikke er komne under Ploven. — Trods den vældige Industri i Storbyerne er Landvindingen og Arbejdet paa at gøre sig Jorden underdanig endnu det største Samfundsspørgsmaal i De Forenede Stater. Derfor maa det forekomme et fornuftigt Menneske ubegribeligt, at Staternes Styrelse efter Verdenskrigen har slaaet Bom for Indvandringen af Landmænd fra Nordevropa, da det dog — trods alt det amerikanske Maskineri — først og fremmest er arbejdende Mennesker, Landet trænger til.

I Kampen for at bringe Prærien under Ploven har vore Landsmænd længe været i første Linje sammen med Nordmænd og Svenskere. Ingen har slidt mere paa den amerikanske Jord end de indvandrede Nordboer, som hjemmefra har været vant til strengt Markarbejde. Og deres Flid har som Regel lønnet sig godt. Der sidder nu i Tusindvis af danske Farmere med store Ejendomme, som i deres Ungdom drog over Havet uden andet Gods end deres Livsmod og et Par kraftige Næver. Hjemme havde de kun Udsigt til at blive jordløse Husmænd, og nu har de det udvortes bedre end de danske Gaardmænd. Man behøver blot at komme indenfor Døren hos en af disse Farmere for at opdage, at de sidder godt i det. De lever i alle Maader saa »komfortabelt«, at de alene af den Grund aldrig vilde vende tilbage til det gamle Land. Deres Hjem har ganske vist ikke det ædle Præg af arvet Dannelse som en køn dansk Bondegaard, men de er langt mere moderne, med alle nymodens Indretninger, flotte maskingjorte Møbler, magelige Gyngestole, kostbare Spilleværker og så videre. Deres Mad er i vore Øjne overdaadigt med rigeligt Kød, Grøntsager og herlige Frugter tre Gange daglig. Og saa har de deres Biler. — Ved et Møde i en dansk Nybygd langt borte fra Storbyerne spurgte jeg et Par Mænd, hvor mange Biler der var. De saae paa hinanden og sagde: »Ja, gamle Ole Hansen vil jo ingen have, og Rasmus Nielsen har solgt sin, men han køber snart en ny. Vi andre har jo hver sin, og nogle har to !«

For saa vidt er De Forenede Stater et Lykkens Land for fattige Danskere. Men hvis man tror, at en Mand, som i Eventyret, blot behøver at drage til det fjerne Vesten for at forvandles fra en arm Indsieder til en holden Herremand, saa tager man storlig fejl. Der ligger et Kapitel imellem, som har

været drøjt at komme igennemt og som endnu kan læses i de gamle Farmeres furede Ansigtstræk og krogede Lemmer: en Menneskealders Rydningsarbejde, der har været saa strengt, at man her til Lands maa ud til de jyske Hededyrkere for at finde Magen dertil. Minderne derom er mangan Gang saa tunge, at de kaster Skygge over den unge Slægts Arbejdslyst. Man kan høre en af disse gamle Pionerer med det store graa Skæg sige: »Vi sled for haardt. Vore Børn skal spares derfor!« Men man kan ogsaa høre dem klage over, at Børnene, som nu vokser op i Velstand, har tabt al Lyst til Markarbejde. »De vil ind til Byerne. Vi veed snart ikke, hvem der skal tage Farmen her, naar vi gaar bort !«

Det vilde være en stor Ulykke for vore Landsmænd derovre, om denne Flugt fra Jorden skulde tage Overhaand. — Det er dog ved deres ærlige Bondearbejdet at de har skabt deres gode Hjem og vundet Hæder som nogle af de bedste Borgere i U. S. A. — Naar man spørger en indfødt Amerikaner, hvad han mener om de Danske, kan han svare: »De er stærke Folk, de er flittige, og de er ærlige, and then a little squareheaded!« Det sidste betyder, at de er nogle Dummerhoveder, fordi de gaar og træller saa haardt med Jorden i Steden for at vælge en anden Business, som giver mindre Slid og flere Dollars. — Men Yankee'erne, som selv ikke gider røre ved en Plov, maa være glade ved de indvandrede Farmeres »Dumhed«, for det er den, som daglig udvider Grunden for det sunde Menneskeliv paa Arbejdsmarken derovre, og som gør, at Spekulanterne ikke æder hinanden som Edderkopper i en Flaske.

Det er det samme ærlige Arbejde, som har reddet mange Tusinde Indvandrere fra menneskelig Undergang. — Det har jo ikke altid været første Klasses Folk, som gik over Atlanterhavet. I mine Drengaar oppe i Nordsælland sagde vi ikke: »Han er rejst til Amerika«, men »Han er stukket til Amerika !« Og saa var der altid en, der spurgte: »Hvad har han gjort ?« — Det er en Kendsgerning, at mange Mennesker i Midten af forrige Aarhundrede drog derover, fordi de paa en eller anden Maade var kommet paa Kant med Forholdene i det gamle Land, og ikke saa faa gjorde det for at slippe bort fra Politiet. Naar man betænker, hvor mange »mislykkede Subjekter« Evropa i Aarenes Løb har sendt over til Onkel Sam, som om han var Forstander for en Forbryderkoloni, maa man højlig undre sig over, at De Forenede Stater ikke bærer flere Mærker deraf. Men her har Arbejdet viist sin Magt til at oprette Menneskers Liv. — Hvor tit er det ikke sket, at en ung Mand med en uheldig Fortid er blevet forvandlet fra den Stund, han satte Fod paa den fremmede Kyst. Han har staaet overfor

Valget: at dø af Sult eller at tage fat med al sin Kraft. Den Tanke er gaaet gennem hans Sjæl: »Nu ligger det store Hav imellem mig og det Land, jeg med Skam forlod. Herovre kender ingen min Brøde. Her kan jeg begynde forfra, her kan jeg ved ærligt Arbejde under frie Kaar kæmpe mig frem til at blive en hæderlig Borger i Verdens største Samfund !« Og han har taget fat af al Kraft paa, hvad der faldt for, indtil han naaede sit store Maal.

Ingensteds i Verden har vel Arbejdets Velsignelse baaret bedre Frugter end i dette nye Land. Det er et herligt Blad i Menneskeslægtens Saga, at saa mange, der af ydre Nød eller af Ungdomsfald blev drevne til at drage til Amerika, har fundet fuld Oprejsning og Fremgang som arbejdende Mænd i det store, frie Land. Og det har sat et mandigt Stempel paa hele Samfundet derovre. — Man taler saa meget om Mammonsdyrkelsen i De Forenede Stater, som om det var Borgernes eneste Maal at dylge Rigdomme sammen. Men de amerikanske Millionærer er som Regel ikke Levemænd, der kun attraar den højeste Luksus. De er snarere Arbejdsmænd, som har Brug for stadig flere Penge til at sætte store Foretagender i Gang. De rigeste af dem er ikke Kapitalister, som sidder med Hænderne i Skødet, men overtravle Folk, der har mer end otte Timers dagligt Arbejde, og som personlig tit lever meget nøjsomt. Det er langt snarere den store Virksomhed end de overdaadige Nydelser, som fortryller deres Sjæle. Og selvom deres Liv i dybere Forstand tit er gruelig verdsligt, saa har det dog en sund Kraft i deres utrættelige Energi. Men lykkeligere er naturligvis det kraftige Arbejdsliv som vore Landsmænd kan føre ude paa Landet, hvor de sidder i gode Hjem og lægger Kraften i at drive deres egen Jord, især naar de bor saa tæt sammen, at dansk Folkelighed kan blomstre iblandt dem.

Det ærlige Arbejde er et uundværligt Naturgrundlag for Menneskers Liv. Men vi maa jo ikke glemme, at der til en sand menneskelig Tilværelse hører et indre Livsindhold, som selv de rappeste Hænder ikke kan skabe. Derfor gælder det om, at de travle Arbejdsfolk kan finde sammen i et godt aandeligt Fællesskab, og dette er ogsaa lykkedes for adskillige af vore Landsmænd i Amerika.

Der lever omtrent en halv Million Mennesker af dansk Byrd i De Forenede Stater. Men mange af dem er ved at tabe deres Danskhed, fordi de bor spredt mellem engelsktalende Amerikanere. Ja der er ikke saa faa af de danske Indvandrere, som med Flid har søgt bort fra deres Landsmænd, fordi de tænkte, at de des hurtigere skulde blive ægte Amerikanere, naar de dukkede ensomt ned i det store Folkehav. Som Mennesker

er de tit gaaet til Grunde, og selvom det er lykkedes for dem udvortes at vinde frem, har deres Sjæleliv faaet triste Kaar derved. — Flertallet af de Danske føler da ogsaa godt, at de trænger til hinanden i det fremmede Land. Der har derfor dannet sig store Foreninger imellem dem, som »Det Danske Brodersamfund« og »Dania«, der hver har adskillige Tusende Medlemmer. De støtter hinanden og har selskabelige Sammenkomster af forskellig Art. Men det er vist ofte en temmelig tynd Nationalfølelse, som præger deres Fællesskab.

Vil man derimod træffe danske Samfund derovre, som virkelig danner en folkelig Enhed, saa maa man søge til de Kredse, som har forenet sig om fælles Gudsdyrkelse paa Modersmaalet. Den Kendsgerning tror jeg, at selv ukirkelige Mennesker villigt erkender.

Her staar vi ved et Livstræk, som ogsaa i nogen Maade gør sig gældende blandt Amerikanerne af engelsk Byrd. — Naar man vil forklare sig, hvorfor det amerikanske Folkesamfund endnu ikke er gaaet til Grunde i den rent verdslige. Kamp for Tilværelsen og den aandløse Mammonsdyrkelse, saa er det ikke nok at pege paa den stærke Arbejdskraft, som udmærker dette Samfund. Nej, saa maa man søge dybere ind efter en livsopholdende Magt. Saa maa man agte vel paa, hvad Historien fortæller om de »Pilgrimsfædre«, der dannede den første europæiske Bygd i Ny-Englands-Staterne for 300 Aar siden. — Det var ikke Eventyreret som drog ud i Verden for at vinde Guld og grønne Skove; men det var gudfrygtige Almuesfolk, som kun forlod deres Hjemlandt fordi de ikke fik Lov til at samles til fri Gudstjeneste efter deres Hjerters Drift. Det var de alvorlige og nøjsomme Puritanere, som Samvittigheden drev i Landflygtighed og som i deres Nybygder holdt strengt paa en sædelig Orden, der stemmede med, hvad de havde lært af den hellige Skrift. I deres Kredse kom senere ogsaa Religionsfriheden til virkeligt Gennembrud. Fra deres Kredse udgik den moralske Kraft, der som en kendelig Strøm gaar igennem Nordamerikas Historie lige til vore Dage og endnu lægger en Idealisme ind i Borgerlivet, som opholder det trods dets vældige Verdslighed.

Disse Alvorsmænd har endnu Ætlinge, som kækt fører deres aandelige Banner frem mellem de myldrende Verdensbørn. De Forenede Stater er ikke blot en stor Arbejdsmark, men det er stadig en Kampplads, en Vigridsslette, hvor Aser og Jætter fører deres standende Strid. Uden den puritanske Islæt vilde Kampen for Tilværelsen i sine mægtige Former snart være endt i et almindeligt Ragnarok. — Herom bærer Staternes Historie Vidne paa hvert et Blad. Tænk paa en Mand som *Abraham Lincoln*, som er den mest yndede af alle Landets Stormænd!

Og tænk paa *Woodrow Wilson*, der midt i Verdenskrigen rejste et Krav paa folkelig Ret og Frihed, som, trods alt, sikkert vil bære gode Frugter i Fremtiden !

Ogsaa blandt de første nordiske Indvandrere, som landede derovre for hundrede Aar siden, var der til Lykke nogle, som førte deres Gudstro med over Havet, og som fik deres Landsmænd til at bygge smaa Blokhuse i Skoven eller paa Prærien, hvor de kunde samles paa Hviledagene for at dyrke deres Fædres Gud. — Først var det gudelig vakte Lægfolk, som tog denne Gerning op. Senere drog en Flok Præster til De Forenede Stater for at komme de danske Nybyggere til aandelig Hjælp. I Slutningen af det nittende Aarhundrede naaede man saa vidt, at der dannedes en dansk Kirke derovre med omtrent halvandethundrede Præster, som fik deres Uddannelse i selve Landet, og hened dobbelt saa mange Menighedskredse, der ligger spredt over alle Staterne.

I 1893 skiltes Kirken i to Dele: »Den forenede Kirke«, som nærmest er præget af Indre Mission, og »Den danske Kirke«, som gaar i grundtvigsk Retning. Det var denne Kirkes Menighedskredse, hvortil jeg var indbudt som Taler, og — uden at forurette »Den forenede Kirke«, som jeg ikke lærte nærmere at kende — tør jeg vist sige, at »Den danske Kirke« er den, hvori Danskhed og Kristendom findes bedst forenede. — I det hele har Grundtvigs Tanker om den inderlige Sammenhæng mellem Folkelighed og Kristendom fundet en særlig god Jordbund hos de Danske i Amerika. Dette Livssyn har mange prøvede Venner iblandt dem, og det har viist en stor Magt til at drage ny Indvandre til sig.

Naar man i en af disse Kredse kan faa Indtryk af at tale til lutter vaagne Grundtvigianere, saa er det ingenlunde, fordi Flertallet har ført denne Anskuelse med sig hjemmefra. — Vi veed jo godt, at de fleste Emigranter fra Danmark har følt sig lige saa fattige paa aandeligt Liv som paa jordisk Gods, da de drog ud i Verden. Mange af dem har vel ment, at de ikke havde meget hverken i den ene eller den anden Retning at takke det gamle Land for. Det har været en rent udvortes Trang til bedre Kaar, som drev dem fra deres Hjemstavn, og deres Tankegang var tit udpræget materialistisk. — Men naar de saa stod ene i det store fremmede Land, er der vaagnet en Længsel efter de hjemlige Omgivelser, og de har følt Trang til at søge sammen med Landsmænd for at faa lidt Hjælp og Opmuntring i den første Tids pinlige Ensomhed. De har maaske ogsaa længtes efter at høre et dansk Ord igen. Da kan en Landsmand, som de tilfældig er truffet paa, have fortalt dem, at der nogle Mile borte laa en Kirke, hvor Danskerne plejede at mødes om Søndagen, og de har søgt derhen — ikke for at gaa i Kirke,

men for at komme i Selskab med disse Landsmænd. Det kan være, at de ved deres første Besøg kun har faaet lidt ud af Kirketjenesten, om de da ikke er blevet rørt af en gammel Salme, som de kendte fra deres Barndom. Men desmere Fornøjelse har de ventelig haft af Kaffegildet bagefter og den venlige Snak, som dær blev ført. I al Fald kom de senere igen, og tilsidst lærte de maaske, at det, som foregik indenfor Kirkedøren, alligevel var det bedste.

Hos saadanne Mennesker er der ofte foregaaet en dyb Sindsændring, ikke en brat Omvendelse, men en gradvis Opvækkelse af det, som laa dem dybest i Sjælen, skønt de aldrig før havde tænkt derpaa. Minder om deres Barnetro er vaagnet i levende Sammenhæng med Minderne fra Barndomshjemmet. Og da er de godt i Gang med at vokse til danske Kristne midt i den fremmede Folkeverden. For dem vil Grundtvigs Tale om Livsforbindelsen mellem Danskhed og Kristendom svare aldeles til deres personlige Erfaring. I deres Kreds vil den aandelige Arv fra Fædrelandet være trygt bevaret, netop fordi de først blev bevidste om den ude i Verden. Den bliver ikke en Skat, som de tærer paa, men et nyt Liv, som daglig gror i deres Indre.

Til dette danske Kristenliv blandt vore Landsmænd i Amerika er alt vor Haab knyttet for Danskhedens Fremtid derovre. Det var min bedste Oplevelse paa den lange Rejse at komme til Kreds efter Kreds, hvor dansk Sprog og dansk Hjertelag endnu er lyslevende blandt Folk, der i en Menneskealder eller mere aldrig har været i Danmark. — Ja, det var en Hjertensglæde at mødes med dem, at høre dem synge gamle og ny danske Sange og Salmer, at have dem som Tilhørere, naar jeg med Hjerte og Mund stræbte at tale Dansk til dem i mine Foredrag, at se deres straalende Øjne, deres Smil og Taarer, trykke deres Hænder og faa deres Hilsen til det gamle Land! Det var en Hjertestyrkning, som bar mig over alle Rejsens Besværligheder, saa jeg kom friskere hjem, end jeg var draget ud paa den lange Færd.

I de Kredse, hvor Hjemmene danner et Vennelag omkring Kirken, er ikke alene de Gamle, som udvandrede, da de var unge, men ogsaa den yngre Slægt, som er født i Amerika, endnu kærnedansk. Det var helt rørende at lægge Mærke til, hvorledes deres Sprog røbede, fra hvilken Kant af Danmark de stammede. Jeg traf en »Indfødt«, som talte godt Lollandsk, skønt han ikke vidste, hvad Lolland var for noget ! Selv blandt de danske Præster er der adskillige, som aldrig har set Danmark, men som med hjertelig Varme og aandelig Kraft vidner om dansk Kristendom og Folkelighed.

Paa den anden Side kan det ikke nægtes, at der selv i gode

danske Hjem derovre opvokser Børn, som er stærkt paa Vej til at blive helt amerikaniserede, og som efter eget Sigende kun vanskelig kan forstaa et dansk Foredrag. — Her staar vi overfor det egentlige Livsspørgsmaal for vore Landsmænd i De Forenede Stater: Hvor længe kan de blive ved at tale Dansk ?

Det er en given Sag, at alle de, som vokser op i Amerika, fra Barnsben lærer Engelsk. Kan Forældrene ikke tale det godt, eller holder de af indre Grunde fast ved altid kun at tale Dansk i Hjemmet, saa kan Børnene jo dog ikke komme et Skridt fra Døren uden at lære Engelsk af de andre Børn paa Gaden. Før de er en halv Snes Aar, kommer de i offentlige Skoler, hvor alting gaar paa Engelsk. Siden møder de det samme paa Sportspladsen og i Forretningslivet. Og her maa man agte vel paa den Forskel, der er paa Kampen for Modersmaalet, saaledes som den er blevet ført i Sønderjylland og nu maa føres i Amerika. Blandt Sønderjyderne var Børn og Forældre altid enige om at værges sig mod det tyske Sprog, som de preussiske Myndigheder vilde paatvinge dem. Men den dansk–amerikanske Ungdom higer selv med god Grund efter at blive lige saa dygtige i det engelske Sprog som alle andre Borgere i den store frie Stat. Tilegnelsen deraf er jo uløselig forbundet med hele det Samfundsliv, som de længes efter at tage Del i. Enhver dygtig ung Mand eller Kvinde attraar med Rette i den Henseende at blive »en hundrede Procents Amerikaner«. — Det kan nok falde svært ved Siden deraf at faa Øje paa, at Modersmaalet dog slet ikke kan undværes, hvis man vil vedligeholde det hjertelige og aandelige Liv, som man har faaet Del i indenfor Hjemmet og dets Vennelag. Der kræves intet mindre, end at de Unge virkelig kan bruge begge Sprog, det danske for deres indre, det engelsk–amerikanske for deres ydre Livs Skyld.

Naar jeg kalder dette for et Livsspørgsmaal, saa er det, fordi Sagen drejer sig om langt mere end selve Sproget. Det er Brydningen mellem Hjerternes Liv og Fremgangen i Verden, som spejler sig deri. Kampen er ganske den samme, som allevegne maa føres mellem Hjemmene og den store Verden. — Det er for at bevare det indre Menneskeliv med dets aandelige Værdier, at Modersmaalet maa holdes i Hævd. Det er en falsk Lære, at dette kan lykkes ved Hjælp af den ydre Oplysning paa et andet Sprog. Derfor ligger den største Fare for Danskheden i Amerika i det store ny Skolesystem, som især efter Verdenskrigen er bygget op i De Forenede Stater, — et Babelstaarn, hvoraf de fleste Amerikanere er uhyre stolte.

Under Krigen blev det en hellig Sag for alle amerikanske Patrioter at kæmpe mod Tyskheden, som har stor Udbredelse og Magt i Staterne derovre. Chauvinisterne ansaa det for

Forræderi imod det store Fædreland at bruge andre Sprog end det engelske. Selv skikkelige Danskere blev uglesete, naar de talte deres Modersmaal paa offentlige Steder. Mange krævede endog, at alle Skoler paa fremmede Sprog skulde forbydes. — Under denne Stemning fik de Skolemænd Vind i Sejlene, som vilde gøre den offentlige Skole til en stor Amerikaniseringsanstalt, og det lykkedes dem i mange Stater at gennemføre en tvungen Skolegang fra Syv- til Attenaarsalderen, hvor alt naturligtvis gaar udelukkende paa Engelsk. Man oversaa i sin pædagogiske og patriotiske Iver, at Systemet egentlig løb ud paa at gøre hele Landets Ungdom til en Flok Seminarister. Først efterhaanden dagedes det, at de saakaldte High-schools for de sekstenaarige, som man byggede ovenpaa Børneskolen, tit kun blev Skoler for »Sport and Flirt«, som afvænnede de Unge fra legemligt Arbejde uden at gøre dem duelige til virkelige Studier.

En Modbølge begynder at rejse sig inden for den amerikanske Skoleverden mod hele denne store Mekanisme. Udmærkede Opdragere taler Naturens og Menneskelighedens Sag og vinder Tilhængere for deres friere Syn. Aandfulde Forfattere har ogsaa peget paa, at det vilde gøre det amerikanske Folkesamfund fattigere, hvis man fik udryddet de forskellige Nationaliteter og Sprog af Landet. Men endnu gaar Strømmen dog stærkt i den Retning, som de store Skolesystemer betegner, og selv mange af de yngre Danskere er grebne af den. De ser ikke, at den fører dem fra den fri Natur ind i den store Fabrik, som leverer maskingjorte Amerikanere.

Den samme Ulykke, som truer Menneskelivet i alle civiliserede Lande gennem deres offentlige Skolevæsen, er overhængende for de smaa danske Kredse i De Forenede Stater. Hjemmene fristes til at overlade Børnenes aandelige Opdragelse og Ernæring til den velorganiserede Skole, som fabrikkerer Verdensborgere med visne Sjæle i Millionvis. Den almindelige Kamp mellem Menneskelighed og Verdslighed faar her Præg af Brydningen mellem Hjemmets danske og Skolens engelske Sprog og desværre opgiver mange Forældre snart Modstanden imod den tilsyneladende tvingende Overmagt. — Man kan gysset naar man i hver lille By derovre ser et stort Skolepalads, der saa at sige er bygget af Sten fra de ruinerede Hjem !

Dog maa vi Danske, der er vant til at føre vort Folkeliv midt imellem overmægtige Verdensriger, ikke tabe Modet, men trøstigt kæmpe for Hjertets Ret i denne syndige Verden og stole paa, at vi i den Kamp har den højeste Stormagt paa vor Side. — I denne Sammenhæng maa det kaldes en særlig Lykke for de danske Amerikanere, at der i Staterne ikke findes noget

offentligt Kirkevæsen, der kan velsigne den offentlige Skoles Uvæsen. De kan tværtimod i fri danske Menigheder finde det bedste Værn for Modersmaalets og Hjemmets Ret. — Det er ogsaa glædeligt at se, at der blandt vore Ordførere derovre er kække Talsmænd for denne Ret, og at der hist og her rejses Skoler for Smaabørn og Højskoler for den voksne Ungdom, hvori dansk Aand driver Værket.

Men først og fremmest bliver det naturligvis de danske Hjem, som for Livets Skyld maa opelske Børnene i Modersmaalet, saa de aldrig glemmer, at det alene er deres Hjertesprog. — Kan Hjemmenes Danskhed staa Tidens Uvejr igennem, saa vil der nok snart, ogsaa hos de engelsktalende Amerikanere, vaagne en almindelig Trang til Oprør mod Skolens Tyranni og blive bedre Kaar for en fri Oplysning paa Hjemlivets Grund. —

Saa længe der er danske Hjem i Amerika, saa længe er Danskhedens Saga ikke ude. Det skulde ogsaa nødvendig ske for det amerikanske Folkesamfunds Skyld. Jeg tror, at vore Landsmænd har et Budskab at bringe deres Medborgere i De Forenede Stater om Livet i Hjem, Skole og Menighed, som kun kan gives i Aandens Kraft, hvor der virkelig leves frit og stærkt paa Modersmaalet. Derpaa bygger jeg mit Haab om den danske Sags Fremtid i det store Land vest for Atlanterhavet.

HOLGER BEGTRUP

II

FRA DET DANSKE FOLKELIV

FÆRINGE—DANSEN

En Festtale paa det kongelige Theater den 27. November 1927.

Da jeg har den Ære at være den første, som faar Ordet ved denne Fest, vil jeg begynde med at byde vore Gæster fra Færøerne hjertelig velkommen her paa den danske Skueplads i København.

Jeg tror at kunne gøre det paa hele denne store Forsamlings Vegne. For jeg veed, at vi, som her er samlede, og mange flere af os Danskere, har glædet os til dette Møde med Færingerne og ønsker at gøre Samværet med dem i disse Dage saa festligt og saa hjerteligt, at de kan rejse hjem til deres fjerne Ø med dyrebare Minder derom.

Altsaa :

Heilir og sælir, Føringir, Brøour og S;ystrar!

Gid I maa føle jer saa godt hjemme iblandt os, at Glæden derved maa præge vort korte Samvær og styrke vort fri »Samband« i kommende Tider !

Det er et mærkeligt Folkestævne, inden for det danske Riges Grænser, vi oplever i Aften. — Her mødes en Flok Bønder og Fiskere fra Rigets mest afsides Bygd, over 1200 Kilometer ude i Verdenshavet, med Indbyggerne i vor store Hovedstad, — Folk, som fører det samme nøjsomme og farlige Liv paa Fjeld og Sø, som deres Fædre har gjort i tusende Aar, med Folk, der i godt og ondt har Præg af Evropas moderne Kultur i det tyvende Aarhundrede.

Og denne Modsætning øges ved, at Færingerne hører til en anden Gren af den nordiske Stamme end vi. — Færingerne er ikke Danskere. De er af norsk Æt og danner nu et lille selvstændigt Folk med et Sprog, som ingen af os forstaar, hvis vi ikke har lært det. — Jeg tror, vi Danske gerne under dem fuld Frihed til at leve deres eget Liv med hjemligt »Selvstyre« paa Grundlag af deres særegne Modersmaal. Men vi haaber til Gengæld, at naar det danske Folk og den danske Statsstyrelse heri viser et voksende Frisind, saa vil dette styrke det »Samband«, som længe har forenet os — til Gavn for begge Parter.

Det var en daarlig Vinding, om Færingerne kunde gøres til Danskere og øge vort Folketal med en Snes Tusende Individider. Men det er en stor Værdi, at vort Rige rummer en lille Folkestamme, der holder fast ved noget af det bedste af Nordens gamle Folkeliv.

Heraf vil vi faa et kraftigt Glimt at se, naar vore Gæster nu viser os en Prøve paa deres mærkelige, ældgamle *Folkevisedans*.

Det er næsten meningsløst at sammenstille denne syngende Kædegang med, hvad man kalder Dans i andre Lande. Der er ikke mere Lighed imellem dem end mellem en Bardehval i Nordhavet og et Snøreliv af Fiskeben.

Den moderne Dans er jo international. Det eneste »folkelige« ved den stammer, saa vidt jeg veed, fra Negrene, som ogsaa er Mestre for dens skraldende Musik. Dens eneste Livstraad er unge Mænds og Kvinders Fryd ved at mødes i Festens Hvirvel. Og denne røde Traad er flosset ud i et tyndt Spind, hvori de enkelte Par snor sig, hvert for sig, under en moderne Kamp for Tilværelsen mellem alle de andre Par. Kun Salen og den brusende Musik danner en udvortes Helhed af det brogede Virvar.

De gammeldags Sanglege, som hist og her er taget op igen, og som vi ogsaa vil faa at se her i Aften, bærer mere af Fælleslivets Præg.

Men langt dybere vidner Færingedansen om, hvorledes Folkets Sjæleliv, ja, selve Folkeanden kan adle et festligt Lag.

Tag derfor ikke denne Folkevisedans som et forældet Sidedestykke til alle andre Maader at danse paa. Men tag den som et levende Bud fra de gamle Dage, da Menneskelivet ikke splittede sig i broget Individualisme, men samlede sig i enfoldig Glæde over Folkets fælles aandelige Arv. Selve Kædedansen er ikke Sjælen deri. Nej, vi maa lytte til *Sangen*, som toner over de taktfaste Trins ensformige Bølgeslag.

Disse Sange har gaaet fra Mund til Mund i mange Hundrede Aar. De er kendte af alle, og netop derfor opliver de al den aandelige Rigdom, der er samlet i Folkets Minde: Livets haarde Kampe og Sorger, dets muntre Glæde og dets hellige Alvor.

Enhver glemmer sig selv, gaar op i det Liv, der synges om, bliver eet med de andre og eet med Fædrene. — Dansen er ikke en letsindig Adspredelse. Nej, den rummer alt det bedste, som disse Mennesker kender. Derfor kan deres Præst danse for, og Festen kan slutte med en Salme.

I de færøske Folkeviser ytrer Modersmaalet sin højeste Kraft og Ynde. I dem har det gamle norrøne Maal levet frit og fagert i mange Hundrede Aar. I de mange Tusende Vers er alt det samlet, som andre Folkefærd søger i deres Bogverden. — Grundtvig vilde sige, at det her stadfæster sig, hvor meget mere det levende Ord har at sige for et Folk end de døde Bogstaver.

Det er ikke alene Folkepoesien, som blomstrer i disse Kvad. Det er ogsaa Folkets Historie, der strømmer igennem dem. —

Deres ældste Emner er tagne fra de Sagn om Stordaad, som Vikingerne førte med sig i Landnamstiden, eller hentede hjem fra Norge og Island. De gaar saa langt tilbage i den graa Oldtid, at de melder om Sigurd Favnesbane og de andre Sagnhelte fra den gothiske Folkevandrings Dage. — Som en levende Strøm

tager Folkevisen ogsaa Stof med fra de følgende Tider. —

Selve Folkedansen er jo et Minde fra den senere Middelalders Riddertid, da man over hele Norden dansede til Kæmpevisens

Toner. — Det lille Folks egne Skæbner, dets djærve Føreres

Daad, dets mythiske Drømme om gode og onde Vætter, som bor i Bjergene eller i Havets Dyb, — alt dette glider ind i deres lange Viser. — Selv den bitre Kamp, der førtes mod det danske

Handelsmonopol for hundrede Aar siden, giver Stof til nye Kvad. *Poul Nolsø*, Færingernes dristige og snilde Fører i denne

Kamp, var selv Digter og lavede *Fuglekvædet*, som spotter

Rovfuglene, de danske Embedsmænd, der plyndrede de hjemlige Fugles Reder, skønt Kongeørnen i København gerne vilde se sine færingske Smaafugle til Bedste.

Endnu lever de gamle Danse fra Middelalderen og de endnu ældre Kvad paa Færøerne, især i afsides Egne som paa Suderø, hvorfra vore fleste Gæster er komne. — Det er det eneste Sted i Verden, hvor der endnu er en levende Levning af denne Form for folkeligt Aandsliv, der fordum blomstrede i hele Norden.

— Intet Under, at Færingerne selv holder deres Folkevisedans højt i Ære. Vi andre maa ogsaa lære at skønne derpaa. Et

saadant levende Levn er i Virkeligheden mere værd end alle de Minder om et forsvundet Liv, som vi samler i vore Arkiver og

Musæer.

Derfor maa vi være taknemlige for det Bud derom, som vore Gæster lyslevende bringer til Danmark. Derfor skal vi tilsidesætte al moderne Kritik for at prøve, om dog ikke ogsaa vi kan blive grebne om Hjertet af den gamle nordiske Aand, som derigennem taler til os.

I *Fuglevædet* ligner *Poul Nolsø* sig selv ved en *Tjaldur*, den rødnebede Strandløber paa Kysten, der ved sit Skrig varer alle Smaafugle imod Ravnene og Rovmaagen. — Jeg veed ikke, hvad han vilde sige til, at hans Vise i disse Dage maaske skal synges for den kongelige Ørn i København. Det maatte dog vist have glædet ham.

I al Fald er *Tjaldur* nu kommet sejlene til os over det stormfulde Hav. Vi vil haabe, at den fremdeles maa flyve tit mellem Danmark og Færøerne, saa Samkvæmmet imellem os maa holdes godt vedlige, til Gavn og Glæde for os alle sammen.

HOLGER BEGTRUP

III

FRA HØJSKOLELIVET

***DEN GRUNDTVIGSKE
FOLKEHØJSKOLE***

Foredrag ved det nordiske Højskolelærermøde i Molkom i September 1921.

Da vi første Gang holdt nordisk Højskolelærermøde, paa Testrup Højskole i 1883, sagde en af de svenske Deltagere, — jeg tror, det var Theodor Holmberg, — at den danske Folkehøjskole havde et Fortrin for den svenske og norske derved, at Danmark havde haft en mere bevæget Historie i det 19. Aarhundrede end de to andre nordiske Lande. Han tænkte vist især paa vore Krige med Tyskerne og den Udvikling, vi har vundet gennem folkelige Lidelser og Sorg, da Sønderjylland blev taget fra os.

Han mente med Rette, at dette havde præget den danske Højskole og givet os rige Kilder at øse af i vor Skolegerning. Thi det er sandt, at den folkelige Højskole staar i inderlig, Pagt med Folkets Skæbne, og dette maa man forstaa, naar man skal danne sig en rigtig Forestilling om den grundtvigske Højskoles Oprindelse og Virkemaade.

Det slaar ikke til at behandle den som et »pædagogisk Fænomen«, udsprunget af en genial Tænkens Ideer om Opdragelse, eller som en ny Skoleform, der kan forklares og bedømmes efter sine ledende Principer. Det er ikke en enkelt, Mands kloge Hjerne, men selve den danske Folkeaand, der har bragt denne Skole til Verden.

Grundtvig kaldte den ny Højskole en Skole for Livet. Og derved tænkte han ikke blot paa at den skulde forberede sine Lærlinge til Deltagelse i det virkelige Liv, i Hjemmet og det borgerlige Samfund. Men han vilde dermed ogsaa sige, at den

var uløselig knyttet til Folkelivet. — Folkehøjskolen i Danmark er en Frugt af hele den folkelige Udvikling i det 19. Aarhundrede og kun i Sammenhæng med denne lader den sig fuldt forstaa. — Derfor maa en Redegørelse for dens Oprindelse og senere Vækst nødvendigvis blive *historisk*.

Grundtvig var over 60 Aar gammelt da den første Folkehøjskole blev oprettet i Rødding 1844, men Højskoletanken havde spiret hos ham fra hans tidlige Ungdom. Allerede som tyveaarig Kandidat skriver han i sin Dagbog, at der ved Læsning af en af Oplysningsalderens moralske Fortællinger, »**Landsbyen Bøgelund**«, er vakt Lyst hos ham til »engang i Tiden ogsaa at opbyde alt for Bønders Opklaring.« — Skønt han derved nærmest tænker paa, hvad han kan udrette som vordende Landsbypræst, peger hans Udtryk hen paa, at han fik det første Stød til sit folkelige Oplysningsarbejde af den raadende »Rationalisme«, som han siden i religiøs Henseende blev en afgjort Modstander af.

Under hans Ophold paa Langeland i 1805—1808 blev hans Fædrelandskærlighed opglødet ved Englændernes Overfald paa København og hans dybere Liv vakt ved en ulykkelig Kærlighed. I Nordens Mythologi fandt han et Billedsprog for sine ny Følelser. — Men det var dog først i de følgende Aar, at han, efter sin kristelige Opvækkelse, under Fædrelandets dybe Nød kom i Pagt med Folkets inderste Liv og undfangede Tanken om den folkelige Oplysning som Hjælp i Nøden.

Den store Verdenskrig for godt hundrede Aar siden førte det danske Folk til Afgrundens Rand. Venner og Fjender spaaede det lille Riges snarlige Undergang. Skilt fra Norge, røvet den Velstand, der var samlet i den foregaaende blomstrende Handelstid, fattigt paa aandeligt Liv, laa Folket trykket under den golde Nærings sorg.

Grundtvig skrev i 1814 :

Fæderneland !
 Paa Afgrundens Rand
 Saa bleg og blaa
 Du ligge maa;
 Nu spænder Hel
 Sin Buestreng
 Og reder vel
 Din Ormeseng.

Men netop i denne allermørkeste Tid, under Folkets dødlignende Dvale, fik han paa en mærkelig Maade et nyt Haab for Danmarks Sag, et Haab, som han selv kaldte »urimeligt«, men som han aldrig siden mistede.

Dette Haab var ikke udsprunget af, at han opdagede ny, store Dyder hos sine Landsmænd i Prøvelsens Aar. Det er overhovedet usandt, naar Grundtvig saa ofte er bleven beskyldt for at overvurdere sit Folk. Ingen kendte bedre dets Ringhed, og ingen havde dømt strengere om det. — Nej, sit Haab for Fædrelandet fæstede han alene til Gud i Himlen. Af sit Folk ventede han kun, at det ærligt skulde erkende sin egen Afmagt og ydmygt give sig Gud i Vold.

Det var hans personlige Erfaring, at Himlens Naade først kan virke, naar Mennesket er kommet til Erkendelse af Sandheden om sig selv og sine Kaar i Verden. Det samme gjaldt ogsaa i hans Øjne et Folk. Og det var det eneste Gode ved den Ulykke, som havde ramt Danmark, at Sandheden nu laa afdækket for alle dem, der vilde se den. Døden truede øjensynligt vort Fædreland, og han kaldte det »Galenskab«, naar en Flok unge Studenter i de Dage paastod, at »et Folk ikke kan gaa til Grunde, naar det ikke vil.« — Men han trøstede sig ved Troen paa, at et Folk ikke kan gaa til Grunde, naar *Gud* vil bevare det. Og dertil fæstede han sit Haab.

Danmark med sit nøgne, hærgede Muld i Bølgernes Vold havde ingen anden Frelse at vente end den, der kommer ovenfra, og maatte derfor tage sit Liv af Guds Naade.

Muldjord i Bryst
 Ser den Høje med Lyst,
 Dær kan Solstraalen bo,
 Dær kan Himmelbyg gro !
 Han, som hører, naar Muldjorden sukker,
 Den med perlende Taarer bedugger.
 Med den Trøst kommer Troen tilbage,
 At end lever den Gamle af Dage !

Han sad saa at sige ved Danmarks Dødsleje med en Bøn til Gud om Frelse for Folket i dets sidste Aandedrag, og derved kom han i Føling med sit Folk som ingen anden. Det var i Kraft af denne Pagt med den næsten afmægtige Folkeaand, at han dannede sig sine Tanker om en aandelig Oplysning, der stemte heltud med Folkelivets Kaar.

Det var *et Folkeliv af Guds Naade*, Grundtvig haabede paa, og dette Haab blev ikke beskæmmet. Han blev selv et Redskab til dets Opfyldelse, da han som Ordets Tjener hjalp til at bringe Himmelsol og Himmelsæd til den sukkende Muldjord. Og havde han før sagt med Sorg :

Fæderneland !
 Paa Afgrundens Rand

Saa bleg og blaa
Du ligge maa —

saa lærte han senere at synge :

Fæderneland !
Som paa Afgrundens Rand
Midt i Bølgerne blaa
Skal du blomstrende staa
Med din Maj og med dine Kærminder
Som en Mø med let rødmende Kinder !
Du endnu har det bedste tilbage,
Det laa gemt hos den Gamle af Dage !

Mærk vel: Han ser ikke Danmark hævet højt over alle Farer. Det ligger fremdeles lavt og aabent for Bølgeslaget med udvortes bange Kaar. Men det blomstrer af Guds Naade midt i Verdenshavet. Men netop under disse Forhold kan Folkelivet bedst holdes vaagent, levende, bævende og takkende, — som alt Menneskeliv maa være for at bære den rette Frugt.

I Tro til den almægtige Gud blev Tanken om den danske Folkehøjskole undfanget under Fædrelandets dybeste Nød. Men den maatte undergaa en stærk Udvikling i Grundtvigs eget Indre, inden den blev tjenlig til at føres ud i Livet.

Hvem der læser hans Afhandlinger i Tidsskriftet »Danne–Virke« fra 1815 til 1818 med Mottoet:

Klokken i den danske Kirke,
Det er Sagas klingre Skjold —

vil stadig skimte Højskoletanken, der glimter frem i hans aandfulde Drømmerier. — I Begyndelsen af Tyverne fæstes hans Blik paa Sorø som det Sted, hvor den danske Højskole bedst kan rejses. — Men det kraftigste Stød til nærmere Udformning af Højskoletanken fik Grundtvig ved sine Englandsrejser i 1829—1831 og ved den kongelige Kundgørelse af den 28. Maj 1831 om Indførelsen af raadgivende Stænderforsamlinger.

Det er en historisk Kendsgerning, der ofte bliver fremhævet, at Grundtvig i sine første Skrifter om »Højskolen i Soer« sætter denne i Forbindelse med den Oplysning, der maa gives Bønder og Borgere, dersom de paa en værdig Maade skal fylde deres Plads i det ny Folkeraad. — Men det maa ikke overses, at det kun er den særlige Lejlighed, der bringer Grundtvig til, klogt nok, at betone denne særlige Side af Højskolens Opgave. Selve

hans Tanke om Folkeoplysningen har et videre og dybere Sigte. Man kan derfor heller ikke gøre Lejlighedsskrifterne om den borgerlige Højskole i Sorø til Kimbladene for hele hans levende Idee, og man fejler storlig, efter min Mening, naar man i vor Tid søger at gøre disse gamle Papirer til Grundlov for den nordiske Folkehøjskoles videre Udvikling i det 20. Aarhundrede.

I Forhold til den dybe og frodige Livstanke er hans theoretiske Skoleplaner fra Tredverne og Fyrerne baade magre og ensidige. — Som den levende Begyndelse til Folkehøjskolen skulde man hellere fremhæve de folkelig–historiske Foredrag, »**Mands–Minde**«, som han holdt i 1838, da »det levende Ord« i Tale og Sang første Gang fik Lejlighed til at vise, hvad det magter overfor en lyttende Forsamling af dansk Ungdom !

Den fyldige Vækst af hans store Idee indtræder først sammen med selve Folkelivets ny Udfoldelse paa Modersmaalet, der saa smaat forberedes i Fyrerne og sætter sin skønneste Blomst i »Aanden fra 48«. — Fra den Tid næres Tanken, der var undfanget i Grundtvigs Sjæl, af alle de Kilder, der nu vælder op af Folkelivets Grund.

Som den dybeste af disse Kilder nævner jeg *den gudelige Vækkelse*. — Dette er den ældste af de folkelige Rørelser i det 19. Aarhundrede, og det maa regnes for en Guds Lykke, at Folkets Vækkelse begyndte saaledes i den fattige Tid efter Napoleonskrigene. En ægte Folkerejsning grundlægges bedst paa Talen til den sovende Samvittighed. Derved kommer *det* til sin Ret, som ligger dybest i Folkesindet, og hvor samvittigheden er vakt, skal nok alle de andre Kræfter, der slumrer i Menneskenaturen, blive kaldt frem til fornyet Liv.

Det næste Frembrud af Folkeliv, som blev en Kilde til Folkeoplysning, var *Røret i 1848*. Men det var mindre Frihedsbevægelsen, langt mere Kampen for Fædrelandet, som havde den vækkende Virkning paa Folkets brede Lag. Under Krigen med Tyskerne i 1848—1850 viste det sig som under Krigen med Englænderne i 1807—1814, at Folkets Livsfare kalder dets dybere Liv frem. Aanden fra 48 vakte en Fællesfølelse og gav de Enkelte personlig Erfaring om, hvad det er at være eet med sit Folk.

Paa Grundlag af den gudelige og den rent folkelige Vækkelse byggede C. Kold sin Skole. Han er den egentlige Banebryder for Grundtvigs Højskoletanke, fordi han fandt ind til det menige Folks Sjæleliv og tilførte det Livsoplysning som Tjener for Guds Aand og Folkets Aand.

Hvorledes man skulde bringe aandeligt Lys til det Folk, der havde viist sin Hjertevarme for Fædrelandet ved at ofre Liv og

Blod, det udtrykte Grundtvig rammende i Sangen om Menigmanden, der faldt i Istedslaget, og som glemte sin egen forestaaende Død af Glæde over Danskernes Sejer :

Og I, som Lys vil tænde
I Borgestuen her,
O, lader Lyset brænde,
Saa det er Ilden værd,
Saa Danmarks Engel ser med Smil og Graad
I Lys sit Hjerte og sin Daad !

I Samklang hermed kunde Kold sige: »Det blev min Opgave at gøre Begejstringen fra 1848 varig i vort Folk.«

Gaar vi videre i det historiske Overblik, saa kommer vi til *Nederlaget i 1864*, der blev saa overordentlig frugtbart for Folkelivet og Folkeoplysningen. — Her vil jeg kun pege paa det mandige Arbejde til Landets Genrejsning, som Foregangsmænd paa alle Omraader tog op efter Krigen, og som klart genspejler sig i Folkehøjskolen. — Tænk paa en Mand som Ludvig Schrøder, for hvem det var Livsopgaven at føre »et Ord, som avler Daad«, og som altid lovpriste »det jævne, muntre, virksomme Liv«, der skulde skabes i »de tusende Hjem«. Her fik Sammenhængen mellem det daglige Livs Gerning og den menneskelige Folkeoplysning en ny Forklaring i Grundtvigs Aand.

Endnu en Kilde maa fremhæves. Det er *den danske Digtning*, der allerede sprudlede frem, mens den folkelige Jordbund endnu laa i Vinterdvalet og som i Begyndelsen kun var et Varsel om det kommende Liv, en Lærkesang over Marken, inden Ploven var sat i Gang. — Denne Digtning blev nemlig ikke blot en Kunst til Nydelse for de æstetisk Dannede, men den blev en Strøm gennem Folkets Liv og Virke, den vakte Livslængslerne hos Ungdommen, den blev en Opsang under Arbejdet og et fuldtonigt Udtryk for Glæden over det ny Folkeliv af Guds Naade.

Kun Tosser tror, at de danske Højskolemænd vil gøre den unge Slægt æstetisk ved den megen Tale om Poesi. Nej, vi stemmer Harpen for som *Orfeus* at faa Stenene til at flytte sig, som *Villemand* at tvinge Trolden til atter at bære Bruden op af Verdslighedens Strøm.

Ja, Modersmaalet er ved Digternes Hjælp blevet et herligt Middel til Livets Opløftelse og Klaring i Aandens Lys. Og det virker stærkest, hvor det bruges friest. Derfor er det vingede Ord blevet os et lykkeligt Middel til at bringe Danmarks Ungdom en folkelig Livsoplysning.

Da den grundtvigske Højskole saaledes har sine Kilder i

Folkelivets Dyb og næres af alle de stærke Strømninger i Folkets Historie, saa er det givet, at kun den kan være en ægte grundtvigsk Højskolelærer, som har øst af de samme Kilder og levet i de samme Strømme.

En rigtig Højskolemand er noget andet end Skolemand. Han er snarere en folkelig Præst, en Slags Profet, der altid maa holde den hellige Ild brændende. Han gaar ikke til sin Gerning som den, der vil meddele sine Landsmænd Smuler af den videnskabelige Dannelse, han har hentet paa Universitetet. Han maa helt anderledes »gaa ud i Folket« for at dele dets Liv, og det ikke af Nedladenhed, men for sin egen Skyld, fordi han føler, at han selv kun lever ret ved at leve med sit Folk. — Han kan godt have særegne Evner og Kundskaber, som han dyrker og bruger, men det bedste maa for ham være den Folkelighed, han har fælles med selv den ringeste Landsmand, som er vakt til Deltagelse deri.

Kun ved at ofre sit Liv paa dette, i Tro til Gud, i Kærlighed til Fædrelandet, i Haab for Folkets Fremtid, bliver han viet til sit Kald. — Sin Myndighed faar han af Folkeanden, og han maa øve sin aandelige Gerning i fuldkommen Frihed. — Til Gengæld kan han ikke kræve sit Levebrød sikret paa Livstid. Han maa ogsaa i den Henseende dele Folkelivets Kaar og kan vist have godt af en Gang imellem at mindes om, at »det gaar som et Lagen« under alt i denne Verden. Thi han maa fremfor alt være vaagen og levende fornemme Livets Bølgegang for at kunne vidne ærligt om det »Folkeliv af Guds Naade«, hvis Tjener han er.

Jeg overser ikke, at vi ved Siden af denne profetiske Gerning har et godt almindeligt Skolearbejde at passe, eller at en ærlig Arbejder er sin Løn værd. Men jeg har ønsket med min Tale i Dag at minde nordiske Medarbejdere om, hvad der er Sjælen i vor velsignede Gerning, hvor Vældet findes, som vi aldrig maa slippe Forbindelsen med, hvad det er, som hidtil har gjort Højskolen til en Aandsmagt i det nordiske Folkeliv.

Som ung gik jeg i Folkehøjskolens Tjeneste, ikke for at søge en Levevej, heller ikke for at lade mit akademiske Lys skinne for ulærde Landsmænd, men for selv at leve Folkelivet, føle Fællesskabet, drikke af de folkelige Livskilder og saa tjene mine Brødre, som Gud vilde. — Jeg har aldrig følt mig skuffet i mit Valg. Jeg mener, vi har et skønt aandeligt Kald. Lad os, naar vi mødes som her, dele Glæden derover med hinanden !

HOLGER BEGTRUP

III
FRA HØJSKOLELIVET**GRUNDTVIGS AANDELIGE ARV**

Tale ved det nordiske Højskolelærermøde i Hardanger den 2. September 1926.

Det er i Dag 54 Aar sident Grundtvig døde. Kun de ældste Gubber iblandt os kan huske ham af Selvsyn. Jeg saae, som trettenaars Dreng, hans Ligtog, men ham selv har jeg aldrig set.

I de mer end halvhundrede Aar, der er gaaet, siden han, højt bedaget, lukkede sine Øjne, er der sket en mægtig Omformning af Menneskelivet, ogsaa i vore nordiske Lande. Hele vort Folkesamfund har faaet et andet Præg. Selv Bønderne er blevet Industridrivende, og den ny Arbejderklasse er kommet frem i første Linje. Nylig har Verdenskrigen vendt op og ned paa mange nedarvede Forhold og Forestillinger. — Det er derfor ganske umuligt at gøre Gamle Grundtvig til Foregangsmand for folkelige Fremskridt og Folkeoplysning i det tyvende Aarhundrede. Hvis vi prøvede derpaa, vilde det gaa os som Danskerne i Oldtiden, der bar den døde Kong Frode tre Aar om Landet indtil de, for Lugtens Skyld, maatte højlægge ham ved Værebro.

Grundtvig »efter Kødet« er forlængst smuldret i sin Kiste, og hans mange Skrifter samler stadig mere Støv over sig. Kun enkelte Bogorme, som jeg for Eksempel, har vor Ganning af at granske dem. Men det vilde være meningsløst i vore Dage at følge den afdøde Stormand i tykt og tyndt eller gøre hans Ord til Forskrift for det levende Menneskeliv iblandt os. — Der er ganske vist ikke opstaaet nogen ny Profet af samme Kraft her i Norden, som vi kunde flokkes om. Men her gælder Ordsproget: »En levende Hund er bedre end en død Løve !« Og vi maa hver for sig som raske Støvere søge at spore de Veje, hvorad Fremtiden gror for den unge Slægt i vor Tidsalder.

Men skal dette ikke udarte til en vild Jagt over Verdens Vidder, saa maa vi komme i Hu, at *den Aand lever endnu*, som Grundtvig i sin Tid tjente, og hvad Grundtvig har vidnet om Aandens Gerning i Norden, det er en levende Arv, som vi ikke tør slippe, selvom vi føler os aldeles frit stillede i Brugen deraf.

Det gælder da om *at skelne grandt mellem Levende og Dødt* i Grundtvigs Efterladenskaber. Men det er en Kunst, som Menneskenes Børn altid har haft svært ved at nemme. — Tænk blot paa, hvorledes det er gaaet de nordiske Kristne med Arven efter *Morten Luther!* Der er endnu en Mængde Lutheranere, der betragter hans Reformation i det sekstende Aarhundrede som en uforbederlig og uforanderlig Daad af Herrens Aand, saa at de bogstavelig sværger paa de Bøger, som Luther og Melankton, saa godt de kunde efter Tidens Lejlighed, sammenskrev for fire Hundrede Aar siden !

Mange danske Kristne har dog lært af Grundtvig, at de eneste rette Lutheranere er dem, som gaar videre i den samme Aand, der drev Luther, saa at de som han holder sig til Guds Ord og for Resten lader Livet udvikle sig frit i Herrens Menighed. — Men som Grundtvig allerede for hundrede Aar siden hævdede, at den lutherske Reformation stadig skal fortsættes, saaledes maa alle »Grundtvigianere« nu enes om, at den grundtvigske Reformation ogsaa skal fortsættes med ny Fremskridt i Folkelivet efter Tidens Tarv.

Det er derfor en vigtig Sag, at vi nordiske Højskolemænd, der vel alle har lært noget af Folkehøjskolens Ophavsmand, drøfter med hinanden, hvor vidt vi endnu har Brug for Grundtvigs Tanker i vor Skolegerning. Og det er derom, min Tale skal dreje sig i Dag.

Bjørnstjerne Bjørnson har sagt i sit Digt om »Fremtidens Land«:

Alt af vort Arbejd, som bliver til Gavn,
Vokser i Slægter, som glemte vort Navn !

Jeg kunde have Lyst til at kradse et Bogstav ud i den sidste Linje og saa anvende Rimet paa Grundtvig, hvis Navn i at Fald ikke vil »glemmes«, saa længe det danske Folk lever. Saaledes rettet vil disse Linjer udtrykke, hvad jeg anser for den levende Arv efter Grundtvig:

Alt af hans Arbejd, som bliver til Gavn,
Vokser i Slægter, som gemte hans Navn !

Vil man have et historisk Bevis for, hvor lidt det er i Grundtvigs Aand at hænge i Bogstaverne fra hans Bøger, saa

kan man lægge Mærke til den store Forskel, der er mellem hans Planer paa Papiret for »den kongelige Højskole i Sorø« og de folkelige Højskoler, der i Virkeligheden blev Frugten af hans Ord.

Naar man sammenligner Grundtvigs Beskrivelse af »Højskolen i Soer« med *Christen Kolds* Folkehøjskole i Dalby, saa finder man, at de udvortes ikke har andet tilfælles, end at de begge er fri Skoler for voksne Mennesker. Og dog var det netop ved Kold, at Grundtvigs Højskoletanke blev virkeliggjort. Kold fik fra Grundtvig hele sit Syn paa den aandelige Folkeoplysning. Men han førte den ud i Livet paa sin egen Maade, som Grundtvig var den første til at godkende. —

Kolds Skole var mere grundtvigsk, end den offentlige Skole i Sorø nogensinde kunde være blevet. I en Statsskole vil der aldrig blive Rum for Aandens frie Virke. — En stor Folkesag maa udgaa fra Folkets eget Liv og kan ikke frembringes ved selv de bedste Bestræbelser af et politisk Statsstyre. Kun Folkeanden har skabende Kraft dertil.

De danske Højskoler, der kom i Gang efter Krigen i 1864, mens Grundtvig endnu levede, optog adskillige af Mesterens Tanker, som Kold havde ladet ligge. Især var *Ludvig Schrøder* ivrig for at udnytte Grundtvigs Ideer i videste Omfang. Men samtidig førte de ny Højskolemænd paa mange Felter deres Arbejde længere ud, end Grundtvig havde peget, og den Gamle glædede sig over at se sin Livstanke gro efter den ny Tids Tarv.

Han havde jo altid fremstillet Højskolen som »en Skole for Livet« og havde aldrig dannet sig et afsluttet pædagogisk System. Derfor frydede det ham, at hans Lærlinge i Pagt med Folkelivet gav Skolens Arbejde tidssvarende Form. — Det er en stor Misforstaaelse, som Udlændinge tit gør sig skyldige i, at Grundtvig, ligesom Verdens andre berømte Skolemænd, har dannet et fast Program for den Skole, som bærer hans Navn. Vi maa stadig minde dem om, at han var en *Profet* for det danske Folk og ikke en *Professor* i Pædagogik. Han gav kun de grundlæggende Ideer og ønskede for Resten, at Folkehøjskolen skulde vokse op som et frit groende Træ af den danske Jord.

Det er saa ravgalt som muligt at kalde Mænd som *Ludvig Schrøder*, *Ernst Trier* og *Jens Nørregaard* eller *Christopher Bruun*, *Olaus Arvesen* og *Viggo Ullmann* for Grundtvigs Eftersnakkere. De var hans fri Arvetagere, **som med stor Selvstændighed førte hans folkelige Grundtanker videre efter Livets Krav i deres Tid.**

Paa samme Maade maa vi Højskolemænd i det tyvende Aarhundrede skride djærvt fremad, — hvis den grundtvigske Skole ikke skal dø hen som en balsameret Levning fra forrige Aarhundrede. — Men vi maa aldrig glemme, at det var

Grundtvig, som først tændte den hellige Ild, der er Sjælen i hele vor Virksomhed, og vi skylder ham de store Syner, som en levende Ungdomsskole ikke kan undvære. Vi maa kun ønske, at den samme Folkeaand, der rørte sig saa kraftigt i Grundtvig og det første Kuld af nordiske Højskolemænd, ikke vil forsmå at tage os i sin Tjeneste.

I det Tidehverv, som vi nu oplever, vil der sikkert blive meget at ændre i Folkehøjskolens Virksomhed. Ja, der er ikke et eneste Punkt i vort Skoleprogram, som vi ikke maa finde os i at faa undergivet en ny Prøvelse.

Den aandelige Omvæltning, der nu gaar for sig, minder mig om, hvad *Henrik Ibsen* skrev i December 1870 til *Georg Brandes*: »Hej, hvor Ideerne vil ramle omkring os! Og det kan sandelig ogsaa være paa Tiden! Alt det, vi til Dato lever paa, er jo kun Smulerne fra forrige Aarhundrede, — og den Kost er jo dog nu længe nok tygget og tygget om igen !« — Disse Ord kan komme til at ramme os, hvis vi ikke er aandelig vaagne og trolig fortsætter den folkelige Reformation, der alene kan forebygge en rent verdslig Revolution i vort Aandsliv.

I det skikkelige Danmark lod det sig vel nok gøre at holde Højskole aldeles i den gamle Stil endnu en Menneskealder. Vi har saa mange smukke Foredrag paa Lager, og Flertallet af den Ungdom, som gæster vore Skoler, spørger ikke altfor ivrigt efter nyeste Nyt. Men Følgen vilde uvægerligt blive, at vi tabte Forbindelsen med det virkelige Menneskeliv omkring os og kun fik til Opgave at meddele den bedre stillede Landbefolkning lidt grundtvigsk Aandsdannelse til søndagsbrug. — Vil vi ikke se Folkehøjskolen forvandlet fra et frit voksende Træ paa aaben Mark til en kælen Potteplante i velhavende Folks Stuer, saa maa vi rodfæste den der, hvor Samfundslivet rører sig stærkest nu om Dage, i nypløjet Jord med frisk Blæst over Landskabet.

Vi maa agte paa den Omvurdering af alle Livsværdier, som er foregaaet i Verden.

Vi maa stræbe ogsaa at faa de ny Samfundsklasser i Tale. Vi kan ikke dvæle ensidig ved de nationale Følelser, som raadede i forrige Aarhundrede.

Vi kan ikke nøjes med at fortælle om vort eget lille Land, nu da hele Verden staar aaben for raske unge Folk.

Vi kan ikke længer regne med Lærlinge, der har nok i at sidde og lytte til vore aandfulde Foredrag.

Vi maa have færre af disse Foredrag, flere Samtaler med de Unge, mere Lejlighed for dem til Selvarbejde og så videre, og så videre.

Jeg kan ikke overkomme at nævne alle de Forandringer, der

snarlig maa gennemføres i Højskolens Arbejde. Det kan yngre Folk vist ogsaa gøre bedre end jeg. — Jeg selv er vel for gammel til at vinde ret langt frem ad de nye Veje. Men det kan jeg dog sige med Sandhed, at Udsigten til denne store Omdannelse indenfor Højskolen ikke skræmmer mig. Jeg ønsker undertiden, at jeg var tredive Aar yngre, for at tage mere virksom Del deri, og jeg misunder næsten mine Eftermænd, som faar saa store Opgaver at løse.

Folkehøjskolen har ingensinde haft større Maal at stræbe imod end nu, da den skal væрге sine gamle Venner i Bondelandet imod at gaa i Reaktion, vinde nyt Land i Storbyerne og i Arbejderklassen over hele Riget og hjælpe andre Folkeslag i Gang med lignende Ungdomsskoler i alle Egne af Verden. — Det maa være skønt at være en ung Højskolemand med Kræfter i sig nu i 1926!

Men hvor meget der saa end i den kommende Tid maatte blive ændret i Folkehøjskolens Virksomhed, saa maa vi under alle Omflytninger fremfor alt vaage over, at den hellige Ild ikke slukkes paa Arnestedet. Den er vor umistelige Arvelod fra Højskolens Fader.

Lad mig da kortelig nævne, hvad der i mine Øjne er det uforgængelige i Grundtvigs Syn paa Folkeoplysningen.

Den dybeste Kilde til den Idealisme, der gennemstrømmede Grundtvigs Liv, var hans barnlige Tro paa Gud. — Han vidste i sin modne Alder godt at skelne mellem Kristendom og Menneskelighed, og han regnede det ikke for Skolens Sag at præke for de Unge. Men i hans eget Liv var Kristentroen den bærende Kraft, som lagde Glød i hans Hjerte og Himmellys i hans Syner. Uden det kristelige Haab om evigt Liv vilde hans Syn paa Menneskelivets Herlighed være svundet som en romantisk Ungdomsdrøm.

Det var hans Kristendom, som gjorde ham til en folkelig Mand. Kun den, som tror, at Gud har skabt os Mennesker til evigt Liv, kan i Længden fastholde Tanken om, at alle Mennesker er Brødre, og at selv de fattigste og enfoldigste kan vokse op til Kongebørn i Aandens Rige.

Denne Tro paa Menneskets evige Værdi kan en ægte Højskolemand ikke undvære. Men jeg tvivler om, at den kan findes, hvor Troen paa Gud som vor Skaber er gaaet tabt. — Man behøver naturligvis ikke at være en rettroende kirkelig Kristen for at være en god Ungdomslærer; men en ren Gudsfor nægter egner sig ikke til at forkynde en ideal Livsanskuelse med Kraft og Varme.

En anden, aldeles nødvendig Forudsætning for at være en ægte Højskolemand er levende Forbindelse med det Folk, vi

hører til. Og heri staar Grundtvig som et lysende Forbillede for os alle. — I Ulykkesaaret 1814, da Danmark blev skilt fra Norge og laa som en lav Holm i Verdenshavet, aabenbart udsat for at skylles bort af den næste Stormflod, der rejste sig, blev Grundtvigs Skæbne knyttet til hans Folks paa en mærkelig Maade. Jeg tror, at hans Bøn for Fædrelandet var med til at redde det fra Undergang. Og da han sad med foldede Hænder ved Danmarks Dødsleje, gav Gud ham et underligt Haab om Folkets Oprejsning til nyt Liv. — Han forgudede visselig ikke det danske Folk, som hans Fjender sagde; han saae det i dets hjælpeløse Usseldom som et sukkende Ler i den Almægtiges Haand :

Muldjord i Bryst
 Ser den Høje med Lyst,
 Der kan Solstraalen bo,
 Der kan Himmelbyg gro !
 Han, som hører, naar Muldjorden sukker,
 Den med perlende Taarer bedugger;
 Med den Trøst kommer Troen tilbage,
 At end lever den Gamle af Dage !

Den Tro, synes jeg, enhver Højskolemand maa have for at kunne bevare Hjertelaget i sin Livsgerning. Han maa som Grundtvig se paa sit Fædrelands Historie som et Folkeliv af Guds Naade, hvori han skal tjene sine Landsmænd ved at bringe dem saa meget af Guds Sol og af Ordets Sæd, som hans eget Hjerte kan rumme.

Da Grundtvig havde bundet sit Hjerte til Folkets Sag, var det hans Attraa at faa det vakt af den dødlignende Dvale, hvori det laa. Og her kom hans Kristendom ham atter til Hjælp ved at lære ham det Middel, hvormed det maatte gøres. — I Kirken gjorde han den »Opdagelse«, at Menigheden lever af Guds Ord, som det lyder ved Daaben og ved Nadverbordet. Og deraf forstod han, at ogsaa Folkelivet maa vækkes ved *et levende* Ord paa Modersmaalet.

Af den Tanke er Højskolen født. Og hvis vi nogensinde slipper den, vil den visselig dø. Men det er ikke givet, at det levende Ord altid skal bruges paa samme Maade som i den hidtilværende grundtvigske Højskole, hvor det daglig lyder i lange Foredrag. — Dette er et Laan fra den lutherske Kirke, hvor Præsternes timelange Prækener ofte anses for Hovedsagen ved hele Gudstjenesten. Men det hænger ogsaa sammen med god gammel Folkeskik i Norden, hvor vi veed, at Fortælling af Sagn og Saga gav den unge Slægt dens bedste aandelige Næring.

Vi ældre Højskolemænd er saa vante til denne Form for Forkyndelse, at vi vel altid giver vore Tilhørere mest gennem saadanne Foredrag. Men, som jeg før nævnte, er det meget muligt, at Foredragene i Fremtidens Højskole, i det mindste for en Del, bliver afløst af Samtaler mellem Lærer og Lærlinge, og dette vilde ikke være noget Forræderi mod det levende Ord, som maaske tit rører sig friest og trænger dybest ind under et livligt Ordskifte. — Derimod kalder jeg det dræbende for den levende Skole, naar man søger at opløse den i »Studiekredse«, der sender skrevne Opgaver og Besvarelser rundt imellem Deltagerne, eller naar man vil forvandle Højskolens Høresale til Læsestuer, hvor det ligefrem er forbudt at tale højt for ikke at forstyrre de Studerende, der sidder med hver sin Bog for Næsen! — Sligt kan være godt nok bagefter, naar et ungt Menneske vil eftertænke, hvad han har hørt paa Højskolen. Men med Studiekredse og Bogsamlinger vækker og oplyser man aldrig Folkelivet i et Land.

Ved Ordets Hjælp skal vi leve saa stærkt og rigt med hinanden som muligt. Og hvor dette sker, har Folkehøjskolen sin rette Grund at trives i. — Dette er den virkelige Tilværelse i Modsætning til Bøgernes Skyggeverden. Ja, jeg kunde tænke mig en udmærket Højskoleelev, som næsten aldrig aabnede en Bog, men som under virksomt Arbejde levede og aandede i alt, hvad der rører sig i hans Folk.

Grundtvig blev aldrig træt af at prise det virksomme Menneskeliv i Modsætning til Bogormenes ensomme Gnaven. Dette maa ogsaa Folkehøjskolen stadig have for Øje. Vi skal altid huske, at vore Elever kommer fra deres daglige Arbejde og skal vende tilbage dertil efter endt Skolegang.

Især skal vi mindes de *Hjem*, hvorfra de kommer. — Hjemmet er Moderskødet for Folkets fælles Liv og for alt ægte Menneskeliv i Verden. — Paa Trods af den moderne Lære om »Individerne«, der i egenkærlig Drift rotter sig sammen til socialt Massevirke, tør jeg sige, med *T. Homme*, at Hjemmet er den Celle, hvoraf hele Menneskesamfundet gror op efter Guds Lov, hvis Væsen er indbyrdes Kærlighed.

Dette grundmenneskelige Syn paa Tilværelsen var Grundtvig en mægtig Talsmand for. Af det udsprang hans historiske Betragtning af »Menneskeslægtens Levnedsløb«, som for ham var Kilde til al ægte Oplysning. — Ve os, om vi nogensinde slipper dette af Syne! Her har vi en Idee af evigt Værd, som de nordiske Folk i særlig Grad er kaldede til at forkynde Verden, og som aldrig har trængt mere til at hævdes af Hjertets Grund i Aandens Kraft end i det tyvende Aarhundrede, hvor den fordømmelige Materialisme og den ulykkelige Individualisme forener sig om at ødelægge Guds

Skaberværk.

Jeg sagde ført at den nordiske Folkehøjskole vistnok i mange Henseender bør ændres efter Tidens Tarv. Men Tidens *Tarv* er noget andet end Tidens *Krav*, som der raabes saa gabmundet paa i vore Dage. Det vilde være usselt, om vi vilde stræbe at arte os efter den Tankegang, som fører det store Ord rundt omkring os. Nej, vi har Tanker af evig Art, som vi maa sætte alt ind paa, selvom de gaar paa tværs af Tidens brede Strøm.

Det var Grundtvig aldrig ræd for at gøre. Han foragtede Modens Skræddermaal paa Menneskelivet og sagde med *Stærkodder*:

Væk, blødsødne unge Seller !
 Viger for den gamle Svend !
 Bukker dybt for ham, som tæller
 Skokke Aar med Sværd ved Lænd !
 Helten ej med Strømmen følger,
 Paa ham brydes Tidens Bølger,
 Over ham vel Skummet gaar,
 Men forsølver kun hans Haar !

Et saadant aandeligt Kæmpemod hører til det bedste af Grundtvigs Arv. Jeg haaber, at det aldrig maa savnes hos dem, der skal virke i den nordiske Folkehøjskoles Tjeneste !

HOLGER BEGTRUP

III
FRA HØJSKOLELIVET***FRI SKOLER FOR VOKSNE****En Højskoletale for Københavnerne 1927.*

I vor Tid veed alle, at **Oplysning** er Magt. Ethvert ungt Menneske, der gerne vil frem i Livet, spørger først om, hvorledes han kan skaffe sig flere Kundskaber og mere Forstaaelse af Livets Forhold. Han føler, at han kun derved kan finde en gunstig Plads i Samfundet. Han aner maaske ogsaa, at Oplysningen vil gøre hans personlige Liv rigere og friere. — Men ad hvilken Vej naaer man bedst at blive et oplyst og udviklet Menneske ?

Lad os tænke os, at dette Spørgsmaal stilles af en ung Mand, der i sin Barndom har gaaet i den almindelige Folkeskole, og som efter sin Konfirmation har staaet i Lære i et eller andet Fag, mens han maaske et Par Aftner om Ugen har faaet lidt dertil svarende faglig Undervisning.

Det nyttet nemlig ikke at tænke paa et »Skolemenneske« som uafbrudt har faaet Undervisning, fra han var syv Aar, til han er blevet atten Aar. En saadan vil fortrøste sig til, at han længe har været paa Vej til »højere Dannelse«, selv om denne maaske er lidt maskingjort. — Hvis han er ked af den megen Skolegang, vil han formodentlig længes efter at faa en lille Ansættelse, hvortil hans Afgangseksamen kan give ham Adgang. — Hvis han endnu ikke er mæt af Kundskaber, vil han stræbe efter at komme til Universitetet for med Tiden at blive Embedsmand eller søge til et Seminarium for at fortsætte i Skolefaget, saa længe han lever. — Men det brændende Spørgsmaal: Hvorledes skal jeg blive et dannet og oplyst Menneske ? rører sig næppe i hans Sjæl. Han er jo saa oplyst og dannet, som Skolen kan gøre ham, og den levende Trang til

Selvudvikling er sandsynligvis sløvet hos ham af det normale Trit gennem den offentlige Skoles mange Klasser.

Men der findes dog endnu heldigvis et Flertal af unge Mennesker, som uden højere Skolegang maa arbejde med Hænder og Hoved for det daglige Brød, for hvem Oplysningen ikke er blevet en banet Levevej, og som maaske netop derfor mere indtrængende spørger, hvorledes de skal vinde den.

Hvis et saadant Menneske midt under det daglige Livs Arbejde begynder at føle Savnet af nyttige Kundskaber og personlig Udvikling, da tør jeg sige, at han i denne Følelse har en bedre Hjælp til at vinde sand menneskelig Dannelse end mange af dem, som er overmætte af deres lange Skolegang. — Ja, selv de, der Livet igennem maa sukke over, at de i deres Ungdom har lært altfor lidt, kan deri have en Spore til stadig Selvudvikling, som driver dem længere frem i »Livets Skole« end mange af deres velstuderte Kammerater. — Men naturligvis maa man ønske for dem, at de i den lærelystne unge Alder kan faa deres Trang til mere Oplysning tilfredsstillet. Og Spørgsmaalet bliver da, hvorledes det bedst kan ske.

For de fleste ligger det nær at tænke, at det er faglige; Kundskaber, som de først og fremmest maa søge at skaffe sig. De vælger da at gaa paa en teknisk Skole, som svarer til deres Arbejdsfag. Men selvom de mærker Nytte deraf i deres praktiske Virksomhed, vil Trangen til personlig Udvikling ikke kunne fyldestgøres ad denne Vej. — De vil da maaske prøve, om en almindelig social Oplysning paa Grundlag af populær-videnskabelige Foredrag, Samtaler, Studiekredse og så videre. kan udfylde det manglende. Og hvis de træffer gode Vejledere paa dette Omraade, vil det sikkert kunne udvide deres Syn paa Livet i det borgerlige Samfund. — Men endda vil der savnes noget, som imødekommer deres dybeste Trang til aandelig Udvikling. Og netop gennem saadanne Studier vil det kunne klare sig for dem, at det, som danner en Mand til fri og kraftig Virksomhed, ligger dybere inde i Sjælen end Sansen for de sociale Spørgsmaal. — De vil da forstaa, at *en rent menneskelig Levelære* i Virkeligheden er Kærnen i al ægte Oplysning, og dermed vil Trangen vækkes til at søge en fri Skole, der virker for almenmenneskelig Oplysning.

Ude paa Landet er noget saadant prøvet gennem mange Aar i *de grundtvigske Folkehøjskoler*. — Det er en historisk Kendsgerning, at det brede Lag af den danske Landbostand i Løbet af de sidste hundrede Aar er forvandlet fra en uvidende Almue til en veloplyst Befolkning, hvis Arbejde gør Landet Gavn og Ære, ogsaa i fremmede Folks Omdømme. — Dette Fremskridt skyldes for en væsentlig Del Bøndernes voksende Oplysning. Men naar man ad historisk Vej vil undersøge,

hvorledes Folkeoplysningen er opstaaet og har bredt sig ud over Landet, saa vil man snart se, at det er gaaet ad den Vej, som jeg lige har antydnet: *indenfra* — *udad*, fra det rent menneskelige til det strengt faglige og ikke omvendt.

Begyndelsen blev ikke gjort med stor materiel Fremgang og dygtig landøkonomisk Undervisning. Tiderne var meget daarlige for Landbostanden efter Napoleons mangeaarige Verdenskrig. Landboreformerne fra Slutningen af det 18. Aarhundrede gik aldeles i Staa, og de forarmede Bønder var saa træge og vankundige, at enhver videnskabelig Oplysning vilde have været spildt paa dem. — Nej, det var fra en helt anden Kant, den store Udvikling kom i Gang. Der gik en stærk aandelig Vækkelse forud for de materielle Fremskridt og den stigende Sagkundskab. — Det var Menneskenes Samvittighed, der allerførst kom i Røre. Fromme Almuesmænd, der selv var vaagnet af Syndesøvnen under haarde Sjælekampe, indbød deres Venner og Naboer til de saakaldte »gudelige Forsamlinger«, og da Præsterne var dumme nok til at ville standse dette »aandelige Kvaksalveri« ved Politiets Hjælp, voksede Bevægelsen under Forfølgelsen, og Vækkelsen gik i store Bølgedrag ud over hele Landet. — De vakte Mennesker viste snart, at »Gudsfrygt er nyttig til alt.« Lægprædikanterne blev Foregangsmænd for et nyt Landbrug. Naar de hjerteglade, med Kingos Morgensalmer paa Læberne, drog fra Egn til Egn for at holde Møder, blev de med det samme Lysbringere i andre Henseender. Med Guds Ord var det, som om Solen stod op over det natmørke Land. Flere og flere kom op af Dynerne, tog Del i Morgenbønnen og gik saa ud til vaagent Dagværk i Mark og Stald. — Igennem det nationale Røre, som fulgte efter den religiøse Vækkelse, blev den snævre pietistiske Synskreds udvidet. Og da der nu ogsaa kom bedre Tider med stigende Kornpriser, fik de vakte Bønder Lyst og Evne til at gøre noget mere for deres egen og deres Børns almindelige Oplysning.

Paa dette Grundlag var det, at Grundtvigs Tanker om en *Folkehøjskole* for voksne Mennesker blev virkeliggjort. — Han satte som den ny Skoles Maal at meddele *Livsoplysning*. Og dermed mente han en Oplysning, som stod i det nøjeste Forhold til det virkelige Liv hos Folket, som udsprang af dette Liv og belyste Livet i dets højeste og dets jævreste Former. — Højskolen, som henter sine Elever fra det daglige Arbejde maa paa ingen Maade give dem Afsmag for Haandens Gerning, men skal tværtimod give dem mere Lyst dertil. De Unge maa ikke lokkes til at gaa videre ad den studerende Vej. De skal helst fra Skolen vende tilbage til den Virksomhed, hvorfra de kom. Skolens Indflydelse skal vise sig i, at de arbejder bedre, med oplyst Sans for Værdien af »et jævnt og muntert, virksomt

Liv paa Jord, opklaret Gang i ædle Fædres Spor med lige Værdighed i Borg og Hytte.«

Denne folkelige Levelære meddeles paa Højskolen gennem aldeles fri Tale, hvoraf Tilhørerne frit kan nyde, hvad de nemmer. Den er snarere en Forkyndelse end en Undervisning. Derfor maa der hellere stikke noget af en Profet end af en Professor i den folkelige Højskolelærer. Alt beror paa, om Ordet trænger ind i Tilhørernes Sjæle og vækker deres indre Liv til fortsat Selvvirksomhed.

En saadan Skoleform kan naturligvis udarte til den løseste Snak, der kun avler Vrøvl og Vigtighed hos en Flok umodne unge Mennesker. Men naar der er Aand og Alvor i Talen, kan den faa den dybeste Virkning paa de Sjæle, som gribes deraf. Og det er en Kendsgerning, at Tusinder af vort Folks Ungdom paa Højskolen har lært at danne sig et sundt Livssyn og at leve derefter.

En Mester i at føre Ordet med denne Virkning var Folkehøjskolens Foregangsmand *Christen Kold*, der nu tit nævnes i Pædagogernes Kreds som Danmarks mest geniale Skolemand. — Naar hans Skole har baaret saa rige Frugter, der spores helt ud i det praktiske Livs mange Forgreninger, saa skyldes det, at han sigtede paa det centrale i Menneskets Liv og Virksomhed ved at vække Sjælelivet hos det menige Folk. For en voksen Mand er det Hovedsagen, at han bliver stillet i et saadant Forhold til Livet omkring sig, at han kan drage Lære af det, som han oplever, mens mange af de døde Skolekundskaber kun gemmes som Ragelse i Hjernens Pulterkammer. Kan han kun tænke selv, saa kommer al anden Kundskab nok i Aarenes Løb.

I vor Tids Folkehøjskoler lægges der dog mere Vægt paa Meddelelsen af nyttige Kundskaber, end *Kold* gjorde. Hver Skole har en Kreds af kyndige Lærere, der underviser efter en ordnet Skoleplan i Dansk, Skrivning, Regning, Tegning, Historie, Samfundslære, Geografi, Naturlære m. m., og Eleverne tilskyndes til Selvarbejde i forskellige Fag. — Desuden er der oprettet særlige *Fagskoler*: Landbrugsskoler, Havebrugsskoler, Haandværkerskoler og Husholdningsskoler, hvor der meddeles Fagundervisning paa Grundlag af Videnskabens Resultater. — Paa *Askov Højskole* gives der en udvidet Højskoleundervisning, som strækker sig over flere Vintre og kan føre Eleverne temmelig langt frem i historiske, matematiske, naturvidenskabelige og sproglige Studier.

Folkehøjskolen kan altsaa ikke længer beskyldes for at forsømme Kundskabsmeddelelsen, og denne bærer tit gode Frugter, naar Eleverne ved Selvarbejde, Boglæsning og Studiekredse virker med til bedre Udbytte af Lærernes

Undervisning. — Men trods flittigt Arbejde med forskellige Fag har den grundtvigske Højskole ikke svigtet sin Grundidee. Endnu er Hovedsagen for enhver ægte Højskolemand ved fri Forkyndelse af sit aandelige Livssyn at vække Sjælelivet hos de Unge og ildne dem til selv at tænke over Livets Betydning. Og endnu vil de bedste af vore Elever altid regne det for det vigtigste Udbytte af deres Højskoleophold, at de blev paavirket af denne aandelige Tale. — Hvis der ikke længer lød et Ord paa Højskolerne, der kom fra Hjertet og gik til Hjertet med Bud om Menneskelivets høje Maal, saa vilde disse synke ned til at blive aandløse Lærestalter af samme Slags som saa mange andre Skoler for Voksne i vore Dage. Men den hellige Ild brænder endnu. Og vi, som lever for at holde den vedlige, kan kun ønske, at den ogsaa maa blive tændt for de Dele af vort Folk, der hidtil har staaet upaavirkede af den levende Tale paa de danske Folkehøjskoler.

Dette burde være et brændende Spørgsmaal for alle Venner af dansk Folkeoplysning. — Naar man er Vidne til, at Skolemænd fra alle Kanter af Jordkloden kommer rejsende til Danmark for at lære de grundtvigske Folkehøjskoler at kende, maa man dobbelt beklage, at omtrent Halvdelen af vort eget Folk staar fremmed overfor denne ejendommelige danske Skoleform.

Byboerne og især Københavnerne ser paa Folkehøjskolen som en Skole for Bønder, og de færreste tænker paa, at der ogsaa i vor Hovedstad var god Brug for en fri Ungdomsskole af samme Art og i samme Aand. Og dog tør jeg sige, at en Højskole til almenmenneskelig Oplysning vil kunne gøre uberegnelig Gavn i denne store By, selvom den herinde i mange Henseender maatte faa en anden Form end ude paa Landet, efter de Livsforhold, som her gør sig gældende.

Jeg har viist, hvorledes de landlige Højskoler er groet op af den historiske Udvikling hos den danske Bondestand. Men Folkelivet i København har formet sig paa en helt anden Maade, skønt der ikke er saa stor Forskel paa danske Mennesker i By og paa Land, som mange bilder sig ind.

Naar man særlig tænker paa de brede Lag af Bybefolkningen, den saakaldte *Arbejderklasse*, saa er dens Historie ganske vist meget afvigende fra Bondestandens. — Selve dens Tilblivelse er jo af temmelig ny Dato. Bønder har der været i Danmark, saa længe Landet har været beboet og dyrket. Men Nutidens talrige Arbejderstand er først opstaaet i Løbet af det sidste Aarhundrede gennem Industrialismen. Arbejdernes Overgang fra en uvidende Almue til en oplyst og indflydelsesrig Klasse af Folket har derfor først kunnet foregaa i allernyeste Tid. Og mens Udviklingen paa Landet begyndte

med en aandelig Vækkelse, der siden efterfulgtes af materiel Fremgang, synes det materielle Levespørgsmaal at have været den første, næsten eneste Drivkraft i Arbejdernes Fremgang.

Helt rigtig er denne materialistiske Opfattelse af den sociale Udvikling i Hovedstaden dog ikke. Det maa ikke overses, at der hos de første Socialister brændte en Begejstring for »Frihed, Lighed og Broderskab«, som var af aandelig Art, og som der ogsaa i Fremtiden maa regnes med, naar der skal virkes for menneskelig Oplysning i disse Samfundskredse. — Men for de fleste staar det vel som en Kendsgerning, at det er Kampen for det daglige Brød, der har præget hele den store Arbejderbevægelse indtil denne Dag, i god Overensstemmelse med Karl Marx's Theorier. Og dette maa man tage med i Regningen, naar man vil bringe Arbejderne en Oplysning, som svarer til deres Livsførelse. En Folkelærer maa jo altid tage sine Folk, hvor de staar, naar han skal faa Held til at hjælpe dem længere frem.

Vi maa alle beundre det Stortværk, som det social-demokratiske Parti har øvet til Arbejderklassens udvortes Fremgang. De andre Klasser af Folket maa indrømme, at den Forbedring af Arbejdernes Kaar, som de saa sørgelig forsømte, da de alene havde Magten dertil, er blevet mesterlig iværksat af Arbejderne selv gennem trofast Sammenhold. — Der kan endnu være noget at vinde; men i det hele er Arbejderklassens udvortes Frigørelse og Ligestilling med Landets øvrige Befolkning nu lykkelig gennemført. — Kampen for dette har hidtil lagt Beslag paa alle Kræfter, og skønt der, som sagt, har været en vis Idealisme med deri, har det næppe kunnet undgaas, at en rent materialistisk Livsbetragtning er blevet stærkt udbredt under den almindelige Stræben efter materiel Opkomst.

Des mere gælder det nu om, at den indre, aandelige Side af Menneskelivet maa dyrkes op i disse Kredse af vort Folk. — Med et nærliggende Billede kan man sige, at Arbejderne i den sidste Menneskealder har opført en stor Fællesbygning og faaet den godt under Tag. Men nu bliver det næste: at faa indrettet gode, hyggelige Lejligheder, varme og lyse Menneskeboliger i det store Hus. — Dertil vil der kræves en ægte menneskelig Oplysning. Og dette, tror jeg, bliver Fremtidsopgaven for alle sande Arbejdervenner, hvis da den næste Menneskealder skal præges af lige saa stor, ja større Idealisme end den, der fandtes hos de gamle Socialister i Halvfjerdserne. Ja, her ligger en Opgave, som mere end Lønkampen kan blive gennemlyst af Frihed, Lighed og Broderskab !

Man vil maaske indvende, at København med sine utallige Skoler for Børn og Voksne ikke trænger til noget nyt paa dette

Omraade. Ogsaa Arbejderne har jo nu opnaaet fri Adgang til de fleste af disse Lærestalter, har faaet egne Fagskoler til teknisk og social Uddannelse, har Bogsamlinger og populære Fordragsholdere i Hobetal osv. Men den ringe Brug, som de gør af alt dette, viser tydeligt, at de endnu mangler det vigtigste: De savner en fri Skole for voksne Mennesker, hvis eneste Maal er at tage sig af deres personlige Udvikling for derved at hjælpe dem til et rigere Menneskeliv i deres Ensomhed, i deres Hjem og i deres offentlige Færd.

Mange Tegn tyder paa, at dette Savn føles af en Del unge Arbejdere. Nu, da man ikke længer er saa optaget af Lønkampen, der efter sin Form krævede tæt Sammenslutning og stor Enshed i Tankegangen, — nu begynder Enkeltmandslivet at skyde friere frem. Begavede unge Arbejdere føler sig ikke længer alle drevne til at blive Agitatorer for den fælles sociale Sag. De ser ikke deres eneste Fremtid i at blive socialistiske Taler, Bladmænd, Forretningsførere eller Rigsdagsmænd i Partiets Tjeneste. De føler derimod en stigende Trang til personligt Liv og ser et skønt Maal i at kunne oplyse andre om den fri Menneskeligheds grænseløse Muligheder. Ingen Egn af Aandens Verden skal for Fremtiden være stænget for dem og deres jævnlige!

Ad hvilke Veje dette Maal skal naas, staar vel endnu dunkelt for os alle. — Nogle raader den københavnske Ungdom til at søge ud til Folkehøjskolerne paa Landet. Flere Tusende Københavnerne, af alle Aldre og begge Køn, har i de sidste seksten Aar været *otte Dage paa Højskole* i deres Sommerferie. Og vi derude skulde intet have imod, om de unge iblandt dem derved fik Lyst til at være en hel Vinter eller tre Sommermaaneder som Elever paa vore Skoler. Den dybere Livsbetragtning, som man maa ønske Tidens Ungdom, kan vel ofte bedre fremkaldes i fredelige, landlige Omgivelser end i den travle Bys forstyrrende Tummel. Kendskabet til den opvakte Ungdom paa Landet kunde vist ogsaa virke gavnligt paa en ung Københavners Sjæleliv. Sandt at sige, kunde vore Bønderkarle ogsaa trænge til at have nogle livlige Hovedstadsboere iblandt sig, naar det gjaldt om at drøfte Tidens brændende Spørgsmaal.

Andre har prøvet paa at begynde en grundtvigsk Højskoleundervisning inde i Hovedstaden. — *Johan Borup* har jo i mange Aar virket som københavnsk Højskolemand. Jeg tror, at han især ved sine egne Foredrag og Samtaler har forøget den almindelige Dannelse hos sine Lærlinge ikke saa lidt. — I *Grundtvigs Hus* gøres der ogsaa, under Ledelse af Mænd som *Ernst Borup*, et godt Oplysningsarbejde i

Folkehøjskolens Aand.

Atter andre har ment, at den almindelige Oplysning blandt københavnske Arbejdere fremmes bedst indenfor de bestaaende Organisationers Ramme. Med velvillig Støtte fra de gamle socialdemokratiske Ledere har dygtige yngre Mænd oprettet en Arbejderhøjskole, der synes at vinde god Indgang i Arbejderkredse. — Naar Organisationerne, som jeg haaber, vil give denne Skoles Lærere aldeles fri Hænder, saa kan en saadan Skole vist blive til meget Gavn. Men Frihed maa der til, for at de rette Mænd skal kunne øve en forsvarlig Gerning paa Aandslivets Omraade. Jeg ønsker, at denne Skoles Lærere mere og mere vil lægge Vægt paa en rent menneskelig Oplysning uden altfor meget Hensyn til den særlige socialdemokratiske Katekismus. Da vil der ogsaa ad denne Vej kunne udvikle sig en fri Ungdomsskole, som er i Slægt med vore landlige Højskoler.

Men alle disse frie Skoler i Hovedstaden er endnu kun smaa Tilløb til den store Opgaves Løsning. Vi synes endnu at trænge til Foregangsmænd, som ad personlig Vej har lært, hvorledes de unge Arbejdere kan bringes i Forbindelse med Menneskelivets inderste Kilde. — Heller ikke jeg, hvis Gerning er bundet til Folkehøjskolen paa Landet, har noget sikkert Raad at give. Men jeg har talt i det Haab, at de Tanker, jeg har fremsat, kan virke ansporende paa den yngre Slægt, som føler, hvor Spørgsmaalet brænder. Det er aabenbart de Unge selv, som her maa tage fat, og jeg siger til dem, hvad Hostrup skrev i sin Højskolesang fra 1876:

Derpaa maa I unge svare,
 Det til eder staar,
 Om af Røret sig skal klare
 Dag med Krans om Haar !

HOLGER BEGTRUP

III
FRA HØJSKOLELIVET**FOLKEOPLYSNINGENS OPGAVE I
VOR TID**

I Gads Magasin for Januar 1928 findes der en interessant Afhandling: *Er vor Forfatning brugbar ?* af den fremragende socialøkonomiske Forfatter *Carl Thalbitzer*. De Tanker, han deri fremsætter, vil jeg gøre til Udgangspunkt for nogle Betragtninger over *den danske Folkeoplysnings Opgave i vore Dage*, fordi jeg mener, at han paa en slaaende Maade har tegnet det offentlige Livs nærværende Tilstand som en passende Baggrund derfor.

Som Indledning fastslaar Thalbitzer, at »Parlamentarismen kræver en paa bredt demokratisk Grundlag udbygget *Folkeoplysning*«. En saadan findes jo langt fra alle vegne. Det er efter hans Mening derfor kun visse Dele af den hvide Races Lande, særlig de ikke-katholske i Vestevropa, som egner sig for et parlamentarisk Regeringssystem. I disse har Bogtrykkerkunsten i sin mægtige Udvikling skabt en læsekyndig, selvtænkende og ethisk ansvarlig(?) Befolkning, som har Betingelser for at tage Del i det offentlige Liv. — Men samtidig »skabte man den Frase i Menneskerettighedernes Evangelium, at Menneskene fødes lige. Man stillede de to Begreber *Stat* og *Individ* overfor hinanden«, uden at agte paa, at »Staten opløser sig i en Sum af Personer«, og at »Individet kun er en Fiktion.«

Herom siger Th. træffende Ord, som jeg, i mine Taler om Samfundslivet og den Enkelte, mange Gange har brugt med næsten de samme Vendinger :

»Hvad er et Samfunds Individ? Noget yderst forskelligt,

umuligt at definere. — — Individet som saadant er i denne Forbindelse kun et statistisk Begreb uden Hensyntagen til dets Kvalitet. Den rige og fattige, den kloge og dumme, den stærke og svage, den hæderlige og uhæderlige tæller akkurat lige meget i Stemmeurnen.« — Eller, som jeg paa mere bredt Dansk tit har udtrykt det: Staten og Individerne er to nymodens Spøgelse, der til stor Skade har trængt sig ind i Nutidens Tankegang og skudt Livets Virkeligheder: Folk og Land og hvert enkelt Menneskes ejendommelige Liv sørgeligt til Side.

Det er, efter Thalbitzers Mening, Grundfejlen i det parlamentariske System, at det »bygger paa et Vælgerfolk af jævnbyrdige Enere«. Og det er i Virkeligheden umuligt at bygge et Lands Styrelse paa dette opdigtede, aldeles løse Grundlag.

Historien viser da ogsaa, at Parlamentarismen, hvor den har spillet en Hovedrolle i Folkenes Liv, har hvilet paa en helt anden og meget snævrere Grundvold. Det er et Mindretal af Folket, som har baaret den oppe. Saa snart den bliver alles Sag i udvortes Henseende, smuldrer den hen. Thi hvad det enkelte Individ bidrager er jo en forsvindende Ubetydelighed. Og naar alle skal snakke med, bliver det hele til tomt Vrøvl om sociale Spørgsmaal.

»Englands Verdensherredømme« — siger Thalbitzer — »byggedes i ældre Tid paa 10.000 Citymænd og Godsejeret som faktisk besatte Parlamentet og Ministerpladserne. Denne lille Kreds beherskede Verdensriget . . . som en eksklusiv Overklasse, fuld af Kundskab, Velstand og Samfundsmaal.« Men naar Indflydelsen spredte sig til alle »Individer«, opløser den sig i Afmagt.

Jeg skal ikke følge Thalbitzers Fremstilling af, hvorledes »Demokratiseringen« i Virkeligheden forbereder Parlamentarismens Undergang, hvorledes de mest oplyste mister Indflydelsen ved deres alsidige Syn paa Samfundsspørgsmaalene, mens de lidet oplyste danner et blindt Flertal i kloge Agitatorers Vold, eller hvorledes Folkets kaarne Mænd, som oprindeligt havde til Opgave at føre Tilsyn med Regeringens Handlinger, forvandles til en Slags Regeringskomité, der sidder inde Aaret rundt, og — trods megen faglig Dygtighed — dog aldrig kan komme til Ende med det altid mangfoldigere Lovgivningsarbejde og sjælden kan samle sig om et enkelt betydningsfuldt folkeligt Spørgsmaal, da Sagernes Mængde bringer Virvar i det hele.

Det er ikke Thalbitzers Kritik af det nuværende Regeringssystem, Som jeg vil ind paa. Men der er en særlig Linje i hans Fremstilling, Som jeg har Brug for, fordi den i høj Grad vedkommer *det folkelige Oplysningsarbejde*, som er mit

Livs Opgave.

Han gør opmærksom paa, at saalænge det var et oplyst Mindretal af Folket, som bar den parlamentariske Udvikling, var *det levende Ord* Drivkraften i det hele.

»Da Parlamentarismen fødtes paa det evropæiske Kontinent, havde det levende Ord sin Magt over Sindene. Presse og Bøger var kun primitivt organiserede, nærmest forbeholdt Overklassen. Enhver Henvendelse til »Folket« skete gennem det levende Ord, ved Præsterne paa Prækestolen, ved Proklamationer fra Kongens Slot, ved Taler paa Møder. — Rigsdagssalens Taler blev Glanspunktet i den fri Forfatning, og ude i Landet rejste sig Forsamlingshuse og Foreninger, der foranstaltede Folkemøder med Taler og Sange.« —

Men *nu*, siger han, forekommer dette Billede aldeles forældet »i Belysning af vor Tids mekaniske Lyd- og Billedfrembringere.«

»Som Vore Forfædre for 1000 Aar siden staar den Dag i Dag vore Politikere paa Thinge og taler. Og styrer Land og Rige gennem deres Tale paa Thinge, mens Højttalere brøler over Pladser og Gader, Lysplakater giver Jordklodens sidste Nyt, Biograferne hensætter Menneskene i amerikanske Perspektiver, og Negermusikken bruser paa Restauranter og i Danseklubber.« — Det meste af Avisernes Indhold vilde være aldeles uforstaaeligt for vore Forfædre. — Og hvor meget forstaar vi selv deraf ? —

»Er det da underligt, at mange foretrækker at søge Livets Mening i Benene i Stedet for i Hovedet ? Og giver baade Politik og Parlamentarisme en god Dag.«

Der er nogen Trøst for en ældre Fyr som mig i disse Udtalelser af en Mand, der staar midt i Tidens Rørelser. Jeg har før troet, at det var et Alderdomstegn hos mig, at jeg har mistet den levende Sans for Politik, som jeg nærede i min Ungdom. Men nu ser jeg til min Beroligelse, at dette har gyldige Grunde i selve den moderne Tids Udvikling.

Ganske vist er Thalbitzers Samfundsbillede stærkt præget af Livet i Storbyen med dets Hovedstadsblade osv. Vi Folk paa Landet kan dog endnu tillægge »levende« Ord om Dagens Spørgsmaal nogen mere Virkelighedsværdi. Men hvem tør nægte, at den samme »Mekanisering« af Meddelelser og Tankegang med voksende Fart udbreder sig til hver Vraa i Landet? Og hvem tør modsige Manden, naar han fortsætter:

»Som det i Øjeblikket er, er den folkelige Oplysning ikke mere Fundament for Statens Ledelse. — — Saa gold, tom, passiv den folkelige Oplysning indsuges af Folkemasserne, gør den Politiken til et værgeløst Offer for den sensationslystne Presse, for Valgmaskineriet og de halvdannede Sagkyndige,

som alle er lige saa kloge som Politikerne. — Det Slægtled, som førte Folkeoplysningen og den fri Forfatning frem og satte Livet ind paa deres Gennembrud, maa vige Pladsen for en Ungdom, som selvfølgelig ikke vil trække i deres aflagte Klæder. — — I de parlamentariske Lande staar Ungdommen raadvild overfor den gældende Form for Statsstyret, betragter vel nærmest det politiske Liv som et Kuriosum og de meget talende Politikere som gamle Gedebukke, hvis Slagfærdighed den morer sig over.«

Den endelige Sejer, som den fri Forfatning vandt med den ny Junigrundlov af 1915, blev i Virkeligheden mere en Gravsten paa den historiske Kirkegaard end Indledning til et nyt Opsving i den folkelige Frihedsudvikling !

Saa sørgelig tegner Stillingen sig for en kyndig Iagttager, og vi maa jo desværre tilføje, at den almindelige Opløsning rækker langt ud over det politiske Liv. Den naaer ud til alle Omraader af det offentlige Liv i vore Dage. Og det er ikke for meget sagt, at den truer hele det danske Folkeliv, som blomstrede op i forrige Aarhundrede, med en elendig Undergang i den ny Tids almindelige Verdslighed, hvori »Erhvervsinteressen« bliver den eneste rørige Drift.

Men Thalbitzer ser dog ikke mistrøstigt paa Tingenes Tiistand, fordi han tror paa »den *Higen* efter noget varmere og dybere, som altid har hævet den hvide Race op over den øvrige Menneskehed.« Han regner med, at den folkelige Oplysning vil finde sig selv og give denne Higen sin rette Bane. Og her er det Glimt, hvortil jeg gerne vil knytte mine Betragtninger. Thi skønt han sikkert har et andet Begreb om Folkeoplysning end jeg, virker hans Ytring derom som en Tilskyndelse paa mig.

Vi maa gøre os klart, at Folkets Tilstand er en helt anden, end den var, da Grundtvig tog fat paa folkelig Oplysning for 100 Aar siden. — Vi staar ikke som han overfor en søvni og vankundig Almue, der i *enhver* Henseende trængte til Vækkelse. Paa Overfladen er der et langt mere rørigt Liv i Befolkningen, og en vis overfladisk Oplysning har bredt sig ud til de allerfleste i Landet. Men det kan være et Spørgsmaal, om den gammeldags sløve Vankundighed var vanskeligere at faa Bugt med end den moderne udvendige Kultur. De er i al Fald begge lige langt fra Maalet, som for os maa være *et aandeligt oplyst Menneskeliv*.

Det er klart, at vi ikke kan have noget Makkerskab med al den Kultur, der i Tidens Aand og med alle moderne Midler forøger den Slags Oplysning, der opstaar som en naturlig Frugt af Tidens egen Udvikling. Jeg tror snarere, at vi med Magt maa løsrive os fra den Indflydelse, som den verdslige Tidsaand har

øvet paa os i Aarenes Løb. Selve Folkehøjskolen staar nemlig Fare for at verdsliggøres derved.

Vi behøver vel ikke at erklære den moderne Oplysning Krig. Men jeg er vis paa, at Modsætningen imellem den og os er saa dyb, at vi blot ved at virke kraftigt i den Aand, vi tjener, vil komme i den skarpeste Modsætning til dem, som Tidsaanden har begejstret. Og det er egentlig en Sorg for mig, at denne Modsætning ytrer sig saa lidt nu om Dage, fordi det synes mig et Tegn paa, at vi har været altfor svage i vor Aand.

Striden med de andre er dog ikke Hovedsagen. Men Kampen for Livet i den Kreds, som vi med vort Ord kan række, det er, hvad vi af al Magt i disse livsfarlige Tider maa sætte Kraften ind paa. For det gælder i Sandhed vort Menneskelivs og vort Folkelivs Frelse fra den verdslige *Syndflod*, som truer det i vore Tider.

*

Den *Verdslighed*, der i saa høj Grad præger Nutidens almindelige Kultur, kunde friste os Kristne til at gaa samme Vej, som Kirken fulgte i Romerriget, og indeslutte os i vort særlige Menighedsliv med Opgivelse af det fordærvede Menneskeliv omkring os. Men dette vilde være en stor Synd og en ynkværdig Svaghed. — Vi maa selvfølgelig ikke opgive Troen paa Menneskeligheden og paa det danske Folkelivs Fremtid. Men vi maa være taknemlige for, at vi i vort kristne Fællesliv har den nødvendige Grundvold for det Arbejde, vi skylder at gøre blandt vore Landsmænd. Et saakaldt frit Stade midt i Tidens Strøm giver ikke Styrke dertil.

Men naar vi da fra vort kristelige Stade overvejer, hvorledes vi skal virke til Støtte for det menneskelige midt i Verdens Hvirvel, saa tror jeg nok, at Opgaven i vort Tid maa minde stærkt om *Sjælenes Redning fra Syndfloden*.

Det aandelige Liv er et Fællesliv. Det kender vi Gud ske Lov noget til som Kristne. Og det har vi i den svundne Tid ogsaa gjort nogle Erfaringer om i det danske Folkeliv. — Men Forudsætningen for Deltagelse i det aandelige Fællesskab er *de enkelte Sjæles Opvækkelse*. Og herpaa maa vistnok Hovedvægten lægges i den nærværende Tid, da Fællesskabet mellem Mennesker truer med at blive en rent mekanisk, udvortes Sammenslutning.

Der er ganske vist eet Fællesliv af dybere Art, der endnu ikke har mistet sin Magt over Sjælene. Det er *Hjemmet*. Men selv dette, som vel maa kaldes for Menneskehedens Livscelle, bliver jo farlig angrebet af Tidens Aand.

For Børnenes Liv er det Hovedsagen, at Hjemmet faar Fred og Frihed. Men for voksne Mennesker maa vi ned *i den*

enkeltes Sjæleliv for at modvirke Tidens Opløsning.

Den Tale, vi har ført om Folkelivet, har ikke længer nogen rigtig Magt over de Unge. Den er ikke længer stærk nok til at gribe deres Sind. Hvad er vel egentlig for Eksempel »Aanden fra 48« for en Yngling i det 20. Aarhundrede andet end et historisk Minde fra svundne Dage?

Vi maa *bagom* det store Folkerøre i det 19. Aarhundrede, *bagom* hele den grundtvigske Folkevækkelse, dersom vi vil have Tag i Nutidens Ungdom. Vi maa tilbage til Begyndelsen, som ligger forud for det folkelige Livs Opblomstring, til det, som man i sin Tid kaldte den gudelige Vækkelse, og som i Virkeligheden var Sjælen i Højskolens Virksomhed fra først af, da Kold holdt sine stærke Taler til den Vaagnende Ungdom for snart 100 Aar siden — selvfølgelig med aabent Øje for Ungdommens *nuværende* Stilling i Tidens Brydninger.

Det er med andre Ord *Sjælelivet* og ikke *Aandslivet*, som vi maa rette vor Opmærksomhed paa. Men det forstaar sig: Det er en aandelig Oplysning om Sjælelivet, vi skal bringe de Unge. — Det er ikke Psykologi, vi skal docere. — Og vi maa altid have det aandelige Fællesskab i Tanken, som den sjælelige Vækkelse skal forberede Ungdommen til. —

Saaledes tror jeg, vi i vor Tid bedst øver den Johannes–Døber–Gerning, som tit er nævnt som Folkehøjskolens Opgave. — Og saaledes tror jeg, vi sikrest rammer det, som søgende unge Mennesker selv længes efter.

Skønt nødtigt, maa jeg indrømme, at de Unge for Tiden synes at have mere Brug for *Søren Kierkegaard* end for *Grundtvig*. Men jeg regner det trøstigt til det forberedende Stadie, hvorigennem de kan føres ind til selvstændig Tilegnelse af de Livsværdier, som vi skylder Grundtvig Oplysning om.

Naar vi ser vor Opgave i at vække det dybere Sjæleliv hos vore Tilhørere, saa vil vi ogsaa snart komme til at føle, at den har Udsigter til at bære Frugt. — Som en Højskolemand af den gamle Skole maa jeg desværre tilstaa, at meget af min Tale om de grundtvigske Ideer, som heldigvis endnu finder Ørenlyd i en Forsamling som den paa Liselund (eller i al Fald hos en Del af de Ældre i den), tit forekommer mig som »spildte Ord paa Ballelars« overfor en Flok unge Mennesker. Jeg svigter ikke derfor de Ideer, hvorpaa jeg selv har levet længe nok til at sande deres varige Værdi, men jeg føler, at de i Ungdomsskolen godt kan taale at gemmes, til der bliver bedre Brug for dem. Derimod har jeg næsten altid Glæde af det, naar jeg taler til de Unge om Personlighedslivet. Da faar jeg Fornemmelsen af, at »Lærerens Evne og Elevens Trang mødes« paa en frugtbar Maade.

Og da jeg indser, at der her er en stor Gerning at gøre til Fremme af det ægte Menneskeliv iblandt os, saa ser jeg ingenlunde mørkt paa vort folkelige Oplysnings–Arbejde i Nutiden, men haaber tværtimod, at det skal blive til Velsignelse for den kommende Slægt.

Kan Folkehøjskolen hjælpe de Unge til at gaa i sig selv og derved give dem den rette Modvægt imod Tidens centrifugale Opløsning af Menneskelivet, da har den en Gerning at øve, der visselig ikke er ringere end den, som den kan have udrettet i Folkelivets Tjeneste i de svundne Dage!

Det er sagt tit og sandt, at Nutidsslægtens Ulykke er, at den sjælelige Udvikling ikke har staaet Maal med den udvortes, som er saa iøjnefaldende. — *Her* ligger vor Opgave. Gid den maa lykkes til Guds Ære og den unge Slægts Gavn !

HOLGER BEGTRUP

III
FRA HØJSKOLELIVET***DEN FOLKELIGE
LANDBRUGSSKOLE***

Tale ved et Møde paa Tune Landboskole den 19. Juli 1925 efter Afsløringen af en Mindesten for C. Christensen.

Det glæder mig at være med til denne Fest, hvor saa mange af Tune Landboskoles gamle Lærlinge og Venner er samlede. Skønt jeg ikke kan kaldes Stamgæst paa dette Sted, har mine Tanker tit vandret med venlig Hu til denne ægte gamle Landboskole midt i det sællandske Bondeland. — Jeg har i mange Aar kendt *C. Christensen*, hvis Minde vi fejrer i Dag, og som vi alle saae op til som een af vort Folks ypperste Lærere. Jeg har været Kammerat fra Ungdommen af med *Brink Lassen* og *Otto Christensen*, og jeg har for mange Aar siden gæstet det gode jydsk Hjem, hvorfra Forstander *Bredkjær* er udgaaet.

Men hvad der især har glædet mig ved Tanken om Tune Landboskole, det er det Broderskab, som der altid har været imellem den og de danske Folkehøjskoler. Det aandelige Samvirke imellem de Skoler, der giver almen—menneskelig Oplysning, og dem, der giver Landbrugerne faglig Kundskab, er nemlig efter min Mening af den største Betydning for vort Folk, og derom vilde jeg ved denne festlige Lejlighed gerne tale lidt nærmere.

*

Det er jo anerkendt i hele Verden, at det danske Landbrugs høje Stade i første Linje skyldes den faglige Oplysning, som i de sidste Hundrede Aar er givet det brede Lag af Folket, som dyrker den danske Jord. — Jeg vilde komme som en Saul imellem Profeter, hvis jeg her paa Tune vilde holde Foredrag

om, hvorledes denne Oplysning er bragt tilveje. Men jeg kan dog ikke dy mig for at begynde med nogle smaa Bidrag til Landbrugsvidenskabens Historie, som jeg henter fra min egen Slægts Saga.

Min Farfars Far, Magister *Erik Gjørup Begtrup*, som i det attende Aarhundrede var Præst og Provst i Mols, var en Foregangsmand i Datidens Landbrug. Han har efterladt sig et stort Haandskrift, som er i mit Eje, og deri gør han omhyggelig Rede for de Fremskridt, han indførte i Præstegaardens Drift omkring 1750 med Læplantning, Kompostgødning, Kartoffelavl, Havedyrkning og saa videre, saa vel som for den Omordning af Byen Vistofts Jorddeling og Sædskifte, som han bragte i Stand og skrev Vedtægter for.

Hans levende Sans for Landbruget og Lyst til at gøre Optegnelser derom gik i Arv til hans Søn *Gregers Begtrup*. Da denne som theologisk Kandidat og Dr. philosophiæ i Slutningen af det 18. Aarhundrede gjorde en stor Udenlandsrejse med offentlig Understøttelse, gik Naturen over Optugtelsen, saa han, i Steden for at høre theologiske Forelæsninger ved de udenlandske Universiteter, kastede sig over Studiet af Landbrugets Tilstand i Tyskland, Frankrig, Belgien, Holland og England. Efter sin Hjemkomst til København begyndte han at holde agronomiske Forelæsninger ved Universitetet. I 1801 fik han Ansættelse som Professor i Faget, og nogle Aar senere fik han Kongen til at udstede en Forordning om, at de theologiske og juridiske Studenter, som flittigt hørte hans Forelæsninger, derved skulde have et Fortrin ved Ansøgning om Embeder som Præster og Herredsfogder omkring i Landet. Uden denne Forordning havde han næppe faaet mange Tilhørere, da han var lidt tør og især sværmede for Statistik, som man kan se af hans bindstærke Beskrivelse af Landbrugets Tilstand i de forskellige Egne af Danmark. Nu var der dog nogle, som fulgte hans Forelæsninger, og blandt dem blev enkelte senere som Landsbypræster ivrige for at indføre et bedre Landbrug i deres Sogne. Men det hele var kun smaat bevendt, fordi der manglede Modtagelighed for theoretisk Belæring hos Datidens Bønder.

Gregers Begtrup var Professor i Landøkonomi lige til sin Død i 1841. Men han havde en farlig Konkurrent i Statsøkonomen *O. C. Olufsen*. I flere Semestre skal han slet ikke have haft nogen Tilhører, og jeg er bange for, at han paa sine gamle Dage stod som en Hindring for den videre Udvikling af det Fag, som han i sin Ungdom brød Vejen for. — Men da han var død, kom den Mand frem i første Linje, som efter manges Mening har gjort mest til, at Landbrugsvidenskaben endelig kom i den rette Stil og bar sine

rige Frugter, nemlig *B. S. Jørgensen*, der var af nordsællandsk Bondeslægt, og som havde faaet sin videnskabelige Uddannelse paa H. C. Ørsteds Lærestalt for anvendt Naturvidenskab. Han var i en Menneskealder Sjælen i den ny Landbohøjskole, der blev oprettet ved Lov af 8. Marts 1856, og vore ældre Landbrugsskolelærere er vistnok enige om at prise hans mange Fortjenester af Sagen.

Man maa dog ingenlunde tro, at Landbohøjskolen straks fik stor Indflydelse paa det praktiske Landbrug. Det var kun enkelte Foregangsmænd, som *E. Tesdorpf*, der var modne til at tage Lære af den ny Videnskab. Der krævedes en Forskole af helt anden Art, inden vi naaede frem til den *Vekselvirkning mellem Videnskaben og det jævne Arbejde*, som er Hemmeligheden ved det danske Landbrugs nuværende høje Standpunkt. Og det var slet ikke den faglige Oplysning i mere populær Stil, som her kom til at bygge den første Bro. Nej, det var den almindelige Folkeoplysning, som satte Gang i Fremskridtet og aabnede vore Bønders Øren for Videnskabens faglige Belæring.

Vil man have et levende Eksempel paa, hvorledes »gudelig Vækkelse« og folkelig Oplysning kunde dygtiggøre en arbejdsom Bonde i hans Landbrug, saa vil jeg henvise til *Peter Larsen Skræppenborg*. Han havde af Naturen en vældig Arbejdslyst. Man kan sige om ham, at det under alle Livsforhold var et Maal for ham at faa Sveden godt ud. I sin Lømmelalder dansede han altid med de tykkeste og tungeste Piger for at naa dette Maal. Siden kom han i sin Opvækkelse »paa Lovens Svedebænk«. Og da han var blevet klar over Kristendommens Velsignelse, talte han i mange Hundrede Forsamlinger derom med Liv og Sjæl, ja, som der er sagt, baade med Arme og Ben, saa Sved og Taarer randt omkap ned ad hans Kinder. Men over dette glemte han aldrig det daglige Arbejde i Stald og Mark. Han var oppe før nogen anden i sin Gaard, vækkede sine Karle med en af Kingos Morgensange og løb saa foran dem ud i Marken, hvor Sveden randt i Strømme.

Denne lyslevende Mand blev stærkt optaget af Grundtvigs Højskoletanker. Men det er betegnende for ham, at han havde skarpt Øje for den Fare, at de unge Bøndersønner skulde blive for fine til det daglige Slid, naar de saaledes kom til at sidde paa Skolebænk. — Da Grundtvig i 1853 fyldte 70 Aar, samlede hans Venner Penge ind til en Folkehøjskole, der skulde bære hans Navn og staa under hans personlige Opsyn. — I den Anledning skrev Peter Larsen i Bladet »Dannebrog« for den 3. Februar 1854 et aabent Brev til Grundtvig, som nok kan være værdt at læse to Gange.

»I Sommer,« skriver han, »da Indbydelsen fra flere

agtværdige Mænd udgik til paa Deres 70-aarige Fødselsdag at bringe Dem et Tegn paa vores Taknemlighed ved at sætte Dem i Stand til at grunde en dansk folkelig Højskole, tænkte jeg straks: Ja, det er vel Forfængelighed —. Dog da Forfængelighed gerne vil være med, hvor den synes, der er lidt Ære at høste, faldt det mig straks ind: Ja, 50 Rdl. skal du jo dog af med ! Noget efter faldt »Kirkens Genmæle« mig i Hænderne, som jeg ikke havde set i mange Aar og næsten glemt, men nu blev mit Hjerte ret varmt, og jeg tænkte straks: Det er dog skammeligt at glemme en saadan Mand ! Der skal 100 Rdl. til. — Straks efter var der en Præst, som sagde til mig: Det undrer mig, at Peter Larsen ikke giver 1000 Rdl. til Grundtvigs Højskole! Jeg sagde da, at saa maatte Præsten i det mindste give 2000 Rdl., thi hans Gaard var, om ikke just saa stor som min, saa, naar min Gæld skulde fra, saa kunde det vel gaa lige op, og saa havde han sit Kald foruden. Han begyndte da: Jeg kan ikke give en Skilling, uden at jeg skal laane dem! — Dette fortæller jeg Dem nu, fordi vi stakkels Bønder altid skal være saa miskendte, fordi vi ikke gør nok. Ja, de siger endog om os, at vi vender Skillingen tre Gange og ser paa den, før vi giver den ud. Ihvorvel jeg nu rigtignok er gerrig som en Jøde, kan jeg dog ikke lide dette Gnieri, hvis det er sandt, ellers kan jeg holde vi stakkels Bønder det tilgode, om vi vil vide, hvortil vi bruger vor Skilling, for den er tit sej at faa fortjent. — Dog, da vor Herre nu i Aar har maget det saaledes, at Kornet næsten koster det dobbelte af, hvad vi havde gjort Regning paa, synes jeg, at jeg skal af med 200 Rdl. til denne Højskole. Men betale dem før hen i April, dette synes jeg ei godt at kunne, for nu har jeg købt Patent-Gødning for 200 Rdl. og Drænsrør for 100 Rdl., og dem skal jeg have betalt først. Dette skal jeg nu have Dem fortalt, for at De kan vide, at jeg passer paa at saae, hvor jeg kan vente at høste, og at jeg som Bonde gerne vil passe min Dont. Jeg tænker ogsaa, at det er Dansk. — Men een Ting vil jeg nu til Gengæld gerne have at vide af Dem, og det er, hvad der da egentlig skal læres paa denne Højskole. Det lille Ord »Høj«, det er noget, som vi Bønder er meget bange for; thi vore Knægte er i Almindelighed hovne nok; skulde de endnu lære mere Hovnhed eller Højhed, saa kommer vi ingen Steder med dem. Vi tænker jo mest paa, at kunde de lære at blive til dygtige Arbejdere, saa var de os og dem selv mest tjenlige. Men lære at pløje, mergle og dræne, det kommer de vel ikke til, og det er vi vel ogsaa snart allesammen Mestre i, saa det behøver de ikke. Lære at elske deres Modersmaal og Fædreland, det er noget, som vi synes, er saa ligefrem som Fod i Hose, det behøver de heller ikke. — Hvad er det da ? Religion ? Nej, det kan det vel heller ikke være,

da der jo saa maatte læres flere Slags, naar det skulde være for det danske Folk, da det ikke indskrænker sig til een. — Jeg har brudt mit Hoved og kan ikke godt forstaa, hvad de dog egentlig skal lære. Men det kommer vel af, at jeg er et af de Æsler, der spørger om, hvortil det duer, naar det ej kan ædes, og hertil siger jeg, det maa due til noget, naar det ellers skal gaa i mig! — Nu er jeg ellers kommen i Tanker om, kære gamle Grundtvig ! om det ikke er fornuftige Mennesker, de skal lære at blive. Men saa tænkte jeg straks igen: Sikke Daarskab! for det er jo at stile paa det umulige, da det kun staar i vor Herres Haand at give os denne Evne. Derpaa tænkte jeg om igen: Det er maaske til at bruge deres Fornuft! Denne Tanke kan jeg ikke komme fra og synes, dersom jeg nu har truffet det, saa er jeg glad, og det to Gange, for det synes jeg, kunde der være noget i og blive til noget, hvad enten saa den skulde hedde Høj- eller Lav-Skole, for en saadan Indretning, den tror jeg, at vi højliggen kunde trænge til !« —

Det er klart, at Peter Larsen har mere Indsigt i Højskolesagen, end han giver det Skin af med sin lune Snak. Men det er ogsaa klart, at han holder stærkt paa, at den Oplysning, Bønderne skal have, maa være nøje forbundet med deres daglige Arbejde. Det er en »Skole for Livet« i jævne Forstand, han taler for. Men det er dog ikke en Fagskole i Bondearbejdet, han ønsker. Nej, det er en rent menneskelig Udvikling, der efter hans Mening trænges til, saa de Unge kan lære »at bruge deres Fornuft«. Og dermed har han, paa sin ejendommelige Maade, udtrykt den Idee, som er blevet virkeliggjort i den danske Folkehøjskole.

Først naar Menigmand ved en jævn Tale om »alt det høje« i Menneskelivet har lært at tænke selv, kan den Oplysning komme ham til Gode, som Videnskaben har at bringe om hans daglige Arbejde. — Det vilde have været »spildte Ord paa Balle-Lars«, hvis Regeringen umiddelbart efter de store Landboreformer havde sendt hundrede Landbrugslærere ud for at holde faglige Foredrag for Bønderne. Men et Par Menneskealdre senere, da den gudelige Vækkelse og det folkelige Røre i 1848 havde sat Liv i Sindene, og da de fremmeligste havde faaet Ørene op for den folkelige Sang og Tale, som Højskolerne førte, mens det praktiske Arbejde med Mergling og Dræning var kommet godt i Gang, — først da var Tiden inde for en faglig Oplysning om et forbedret Landbrug.

Folkehøjskolerne, med *Christen Kold* som Fører, var skudt godt frem i Frederik den Syvendes Dage. Nederlaget i 1864 i voldte et nyt mægtigt Fremstød i al borgerlig Virksomhed. Og nu kom endelig Tiden for de folkelige Landbrugsskoler, der skulde danne det levende Mellemlid mellem Landbohøjskolens

Videnskab og de opvakte Landmænds praktiske Arbejde. — Et Par Aar efter Krigen tog Dannemanden *Jørgen la Cour* fat derpaa i Kongens Lyngby. Og fem Aar senere omdannedes *Tune* til en god sællandsk Landboskole under Ledelse af de to unge Mænd, *A. Svendsen* og *C. Christensen*.

Disse to Landbrugskandidater havde begge været Elever paa *Hindholm*, og hvor nær de stod Folkehøjskolen, ser man af, at de, ligesom *la Cour*, knyttede almindelig Højskoleundervisning i god grundtvigsk Aand til den faglige Landbrugslære. *Anders Svendsen* skal have holdt udmærkede Foredrag om de nordiske Myther, *C. Christensen* fortalte Danmarkshistorie, og *Peter Lodal*, der et Par Aar efter kom til, var en ypperlig Dansk lærer.

Denne Forening af almindelig og faglig Oplysning blev dog senere opgivet. Erfaring lærte, at hver Ting tages bedst for sig. Og den voksende Forstaaelse af Ungdomsskolen gjorde det muligt at regne med to Vintres Skolegang, saa at de unge Karle først kom paa en almindelig Folkehøjskole og siden paa en Landbrugsskole. — Fagskolen blev ogsaa besøgt af en Del Elever, der ikke forud havde været paa Højskole. Men Tunelærerne hævdede altid, at deres bedste Lærlinge var dem, der kom fra en god Folkehøjskole. De mødte, efter Svendsens offentlige Vidnesbyrd, med bedre Forudsætninger end de, der f. Eks. havde taget Præliminæreksamen, og *Christensen* føjede til, at *de* Folkehøjskoler gav den bedste Forberedelse til Landboskolen, som ikke fuskede med Landbrugsfag.

Men trods det skarpe Skel, der efterhaanden blev draget mellem de to Skoleformer, var der hos Tunefolkene en dyb Forstaaelse af den levende Sammenhæng mellem Folkehøjskolen og Landbrugsskolen. De fulgte ikke alene de samme Undervisningsmaader, med Foredrag i folkelig Form, Sang i Timerne og Fællesliv paa Skolen, men de virkede, hver paa sin Vis, i den samme Aand.

Dette Broderskab i Aanden har været til stor Velsignelse for vor folkelige Oplysning. Og vi maa inderlig haabe, at det aldrig dør ud imellem os. For hvis det sker, bliver Folkehøjskolerne let fjernede fra det virkelige Livs Arbejde, og Landbrugsskolerne forvandles til aandløse Faganstalter uden Forbindelse med de aandelige Rørelser i Folkelivet. De yngre Landbrugsskoler, som opstod i andre Landsdele, *Ladelund* i Jylland, *Dalum* paa Fyn osv., havde fuld Forstaaelse af dette. Og jeg tør sige, at det ogsaa i vore Dage er en Livssag for Landbrugsskolerne, at de ikke slipper Folkehøjskolens Broderhaand, eller med andre Ord, at de bliver ved at være *folkelige* og ikke nøjes med at popularisere den moderne Videnskab.

Paa den anden Side er det jo klart, at Landbrugsskolerne har

en Hovedopgave i at holde en virksom Forbindelse ved Lige med den videnskabelige Landbohøjskole i København.

Ogsaa i den Henseende var Svendsen og Christensen indsigtfulde Foregangsmænd, ligesom Jørgen la Cour, og heri mødtes de til Lykke med de ypperste af Landbohøjskolens Mænd, som godt forstod, at deres Videnskab vilde blive temmelig ufrugtbar, dersom den ikke kom til at virke Haand i Haand med Folkeoplysningen. De indsaa, at det nære Forhold var til gensidigt Gavn, fordi deres Videnskab i særlig Grad trængte til at faa Tilskyndelser fra det arbejdende Folk, som den ønsker at tjene. — Det er, som før sagt, den store Hemmelighed ved det danske Landbrugs høje Stilling, at der her i Landet findes en levende Vekselvirkning mellem Theori og Praksis. Men Muligheden deraf ligger i den almindelige Oplysning af folkelig Art.

Tænk paa en Mand som *Docent Fjord!* I hans Sind var Videnskabelighed og Folkelighed mærkelig forenede. Han var en Folkelærer i Ordets bedste Betydning. Men han vidste det godt, at hele hans store Forsøgsvirksomhed aldrig kunde være lykkedes, hvis han ikke havde fundet Medarbejdere blandt de oplyste Landbrugere og især paa de folkelige Landbrugsskoler rundt om i Riget.

Om dette Vekselspil har jeg i mine unge Dage faaet et levende Begreb som Lærling af *Ludvig Schrøder* paa Askov. Og deri veed jeg, at ikke blot de ældste Tunelærere, men ogsaa *Brink Lassen*, som var min Kammerat paa Askov Højskole, var fuldt ud enig med Schrøder.

Hvorledes Landbrugsskolerne i det tyvende Aarhundrede klarer deres betydningsfulde Kald som Mellemmænd mellem det arbejdende Folk og den stadig fremskridende Videnskab, veed jeg desværre mindre om. Jeg tilstaar til min Skam, at jeg i de senere Aar har savnet nærmere Føling med Landbrugsskolens Mænd, hvorfor jeg ogsaa stundom har tænkt paa, at det vilde være herligt, om der laa en Landbrugsskole saa nær ved Frederiksborg Højskole, at jeg i en ledig Time kunde løbe over og snakke lidt med dens Lærere. Selv til Slangerup Landbrugsskole er der lovlige langt for et saadant stadigt Samkvæm. Men jeg mærkede godt paa min afdøde Ven *Thomas Bredsdorff*, hvor megen Glæde han havde af sit Samvirke med Skolen her i Tune.

Skønt jeg altsaa kender mindre til det sidste Slægtled af Landbrugslærere, end jeg burde, tager jeg dog næppe fejl i det Indtryk, at de tit føler Vanskeligheden ved at forene Videnskabelighed og Folkelighed, og at de stundom føler sig fristede til udelukkende at følge den første.

Folkeaanden, som hos den ældre Slægt gjorde sig saa stærkt

gældende, synes i vor Tid desværre at være mindre virksom iblandt os. Fagdelingen gør sig til Gengæld dygtig bred paa alle Omraader. Den har efter Systemskiftet lavet vor gode danske Politik om til en Klassekamp, der aabenbart volder store Ulykker. Den har paa Oplysningens Felt givet den »objektive Videnskabelighed« et stærkt Forspring for den fælles Folkelighed. Mon den ikke ogsaa driver mange dygtige Landbrugskandidater til at se deres eneste Maal i at popularisere den fremskredne Videnskab, som har sit Sæde paa den kongelige Landbohøjskole ?

Jeg dømmmer ikke, men jeg staar med et ængsteligt Spørgsmaal derom.

Skulde en saadan Opfattelse gøre sig gældende paa vor Tids Landbrugsskoler, da var de afvegne meget fra deres Fædres Spor. Da turde jeg sige rent ud, at de havde glemt de gamle Idealer og slukket den hellige Ild paa Skolens Arnested. — De første Landbrugsskoler stillede sig, ligesom Folkehøjskolerne, i Folkets Tjeneste. Og hvor meget *Lys* de saa hentede fra den københavnske Lærdom, saa fik de dog alt deres *Liv* fra Folkets Liv. Hvis den levende Forbindelse her skulde bryde, da var den folkelige Landbrugsskoles Saga ude i Danmark.

Men jeg haaber, ja jeg veed, at denne Skoles udmærkede unge Forstander og hans prøvede Lærere er enige med mig i, at her er en Fare for den gode Sag, som det gælder om af al Kraft at modvirke. Derfor vil jeg slutte disse Betragtninger med et varmt Ønske om, at Tune Landboskole altid vil komme sin grundfolkelige Oprindelse i Hu, og at det fremdeles maa lykkes for dens Ledere at arbejde i en ægte folkelig Aand, med aaben Sans for Videnskabens store Fremskridt, men især med det gode Hjertelag for det danske Folk, som drev A. Svendsen og C. Christensen til at rejse deres Landboskole her i Sællands brede Bondeland.

En saadan Landboskole længe leve !

HOLGER BEGTRUP

III FRA HØJSKOLELIVET

VELKOMSTTALER PAA FREDERIKSBORG HØJSKOLE

Ved Begyndelsen af Vinter- og Sommerskolen plejer vi at holde et offentligt Aabningsmøde. Nogle af mine korte Taler ved den Lejlighed vil jeg her gengive.

1.

Den 3. November 1911.

Vi vilde gerne, at den Oplysning, I faar her, kunde blive sat i inderlig Forbindelse med jeres personlige Liv. *Livsoplysning* maa udspringe af Livet og, klaret i Ord, kaste Lys over Livet, saa at vi kan leve det bedre, som virkelig oplyste Mennesker. — Men den Kunst er svær, at faa en inderlig Forbindelse mellem Skolen og det daglige Liv bragt i Stand.

Naar jeg nu skal tale til en ny Flok, som kommer fra Arbejdet for at sidde en Vinter paa Skolebænk, saa har jeg Lyst til at dvæle lidt ved det Liv, I kommer fra, og den Undervisning, I gaar ind til, for at klare Forholdet imellem dem.

De fleste af jer kommer jo fra Landbruget, og jeres Sind er sikkert fuldt af mer eller mindre bevidste Minder om det daglige Liv paa en Bondegaard. — I har været med til en Afslutning derhjemme. For Høsten og Efteraaret er jo den Tid, hvori vi indsamler Frugten af Sommerens Grøde. — Kornhøsten, den travle, men glade Tid ude paa Sædemarkerne,

er jo længst forbi. De fleste af jer har vel været med til at faa Sæden damptærsket og har maaske endnu Fornemmelser af Tærskværkets Larm under det raske Arbejde, Støvet og Lugten af det modne Korn og den tørre Halm.

Men i Nutidens Landbrug er der jo meget andet, der skal bringes i Hus eller kules ned i Efteraaret, Roerne, Kartofflerne og saa videre. — Hvor er det tilfredsstillende for Sindet, som en god Fuldførelse, naar Roerne kommer hjem i godt Vejr, som de fleste Egne har haft det i Aar. De dejlige brungyldne Barres med deres kraftige, grønne Blade, og de stærkt, næsten stramt lugtende Kaalroer med deres violette Farver blandet med bleggult! Hvor maa det være fornøjeligt for en flink Karl, som har været med til at saa dem, tynde dem, luge dem, tage dem op og med et raskt Hak skille Top fra Rod, læsse dem paa Vognen og stable dem i Kulen! Hvor maa det være rart, naar man lukker efter med Halm og kaste et let Lag Muld over dem med den staalklingende Spade !

Og hvor maa det være lunt og godt i det kolde Efteraar at færdes i Stalden, naar det mørkner, og Kørerne, der nylig er tagne ind, staar og gumler godt, mens der dufter af Hø fra Stænget og Roer fra Oplagsrummet !

Men det maa ogsaa være skønt at komme ud fra Gaarden, hvor Poplernes Blade falder over de gule Stakke, til Ageren, som nu skal vinterpløjes. Det hører med til Afslutningen, samtidig med at det forbereder det ny Aars Høst. — Tænk paa den Lykke for Landmanden, at der altid er noget nyt, der spirer! Vintersæden er oppe og staar frisk og grøn mellem de golde Stubmarker og det sorte Pløjeland.

I kender det bedre end jeg, hvad for en dejlig Ting det kan være, at gaa bag Ploven saadan en Efteraarsdag med kølig, klar Luft, rask Blæst og muntert Sollys, som giver det brogede Løv i Skoven dobbelt Glans imod den blaa Himmel. — I har vel ogsaa følt, hvad for en mandig Gerning det er at pløje med en god Nutidsplov. — I gamle Dage gik de med klodsede Hjulpløve, der maatte styre sig selv og helst gled uden om de store Sten i Marken. To Mand og fire eller seks laadne Bæster, en hel lille Karavane trak sendrægtigt afsted over den fattige Jord. Nu driver een Karl sit kraftige Spand og fornemmer for hvert Fjed, at det er ham, der staar for Styret, ham, der har Ansvar for, at Pløjningen bliver jævn og Furen lige. Jeg tror, at dette Arbejde har bidraget ikke saa lidt til at gøre Bonden selvstændig.

Men kommer vi nu til den anden Side af Sagen: hvad I som Mennesker med Sjæl i Livet har tænkt og følt, mens I gik i det daglige Arbejde, — ja, saa nytter det vist ikke, at jeg vil gætte

paa, hvad der er groet og høstet paa *den Ager*. Kun tør jeg gaa ud fra, siden I nu kommer her, at Tankerne ikke har været trælbundne ved Sliddet, og Blikket ikke udelukkende har været vendt imod Jorden.

I enhver ynglings Sind rører der sig mangehaande Forestillinger, som han ikke selv har Klarhed over, og det er disse indre Rørelser, som vi skal hjælpe til mere Lys og Livskraft ved vort Ord. — Det daglige Livs Arbejde kender I jo af egen Erfaring, og skønt det er en udmærket Jordbund for al menneskelig Udvikling, vil det dog ikke blive det Emne, som Talen kommer til at dreje sig om her paa Skolen.

Min Ven Alkærsig har rigtignok nylig skrevet, at det »næsten er grueligt«, naar jeg i min Bog om det danske Folks Historie i det 19. Aarhundrede kun har ofret nogle faa Sider paa at skildre det betrængte Landbrug i Aarene 1814—1824. Men om sligt kan det efter min Mening ikke nytte at tale vidt og bredt. Meget af vort daglige Liv ligger udenfor den historiske Udvikling. Arbejdet for Brødet har i mange Maader været ens gennem alle Tider. Vi kan se af de gamle Ægypteres Gravbilleder og af Homers Iliade, at Jordarbejdet ikke har ændret sig stort i 3000 Aar. Og de store Forandringer, som Maskinerne har fremkaldt i de sidste hundrede Aar, har langtfra saa megen Værdi for det egentlige Menneskeliv, som mange vil tillægge dem.

Men det er dette Menneskeliv, som det kan føres paa det ærlige Arbejdes Grund, der er Genstand for vor Tale her paa Skolen. Vi vilde gerne hjælpe til dets Vækst hos hver af jer, indad i Personlighedslivet, udad i Folkelivet og videre ud i den store Verden, hvor Menneskeslægten færdes. Det er denne Sæd og Høst, som vi her skal sysle med. Men jeg har nævnt Arbejdet derhjemme for at minde jer og os om, at det er Forudsætningen, det gode Muld, hvoraf alt sundt aandeligt Liv skal gro op.

2.

Den 3. November 1923.

Da jeg var ung Højskolelærer, var det min Bekymring, om jeg nu ogsaa havde nok at sige. Selv et Foredrag, som var omhyggelig forberedt og fyldt med Stof, som jeg havde samlet længe i Forvejen, skrumpede saa løjerligt ind, naar jeg holdt det, og slap gerne altfor tidligt op. — Nylig læste jeg i *Grønvold Nielsens* fornøjelige *Erindringer*, at det gik ham paa

samme Maade. Som ung Lærer paa *Vejstrup Højskole* sled han i 4 Dage fra Morgen til Aften for at lave et Foredrag »om Jordens indre Varme«, men da han havde staaet et Kvarter paa Talerstolen, var det hele fyret af, og han maatte gaa ned med en tom Følelse i sin Sjæl.

Vi gamle Talere kan jo bedre faa nok at sige i vore Foredrag. Vi har opnaaet en næsten farlig Øvelse i at sætte vore Tanker, Følelser og Erfaringer frem i Talens Form, og vi synes tit, at vi ikke har Tid nok til at faa alt det sagt, som ligger os paa Sinde. — Men for os opstaar der en anden Bekymring: om det, vi har at sige, nu ogsaa er noget, som Ungdommen har Lyst til at høre og Gavn af at tilegne sig.

Det er jo en Kendsgerning, at Afstanden mellem Gamle og Unge er meget stor. *Arne Garborg* kaldte en Gang Modsætningen imellem to Slægtled for den største i Verden, større end den mellem Mand og Kvinde, rig og fattig, Nordmænd og Danskere! Og skønt der var nogen Overdrivelse i hans Tale om de Unge og de Gamle som to fjendtlige Lejre, saa kan jeg udmærket godt forstaa, hvad han mente dermed.

Men er Afstanden stor mellem en ældre Taler og en ung Tilhørerkreds, saa bliver den jo desværre større fra Aar til Aar. — Da jeg begyndte som Højskolelærer paa Askov, var jeg paa Alder med mine Elever. Da jeg blev Forstander paa Frederiksborg, var jeg næsten jævnaldrende med Elevernes Forældre, og nu er jeg omtrent lige saa gammel som deres Bedstefædre! — Jeg kan da nok ængstes for, om jeg endnu kan raabe Ungdommen op over det Svælg af Aar, som ligger os imellem. Ja, ikke blot raabe dem op, men virkelig mødes med dem paa samme Grund, som vi dog skal, hvis Ordet skal gøre dem Gavn.

Ludvig Schrøder har sagt et tit gentaget Ord om, at »Højskolens Gerning ligger dær, hvor Lærerens Evner mødes med Elevernes Trang.« — En gammel Lærer kan jo nok endnu have Evner, og han har da i sin Erfaring og i sine Studier et rigt Stof at øse af. Men kan han ogsaa komme i Føling med Elevernes Trang og virkelig møde den med sine Ord?

Gennem umiddelbar, naturlig Samhu kan det næppe ske. — Naar vi ældre vil lade, som vi var unge, gør vi, trods al Livlighed i Gebærderne, en sørgelig Figur. Vi har ikke længer det ufærdige, groende og gærende Sjæleliv, som kendetegner Ungdommen. Vi kan derfor ikke føre en jævnbyrdig Samtale med de Unge, det er: en Samtale, hvori begge Parter famler og søger fremad i Fællesskab. — Hvis det altsaa, som nogle mener, er Hovedsagen for en Ungdomslærer at stille sig paa lige Fod med sine Lærlinge, tænke og føle, som de gør, eller i al Fald gaa helt ind i den Tankegang, som er dem naturlig, saa

maa gamle Folk nødvendigvis gaa bag af Dansen.

Men dette er heller ikke det allervigtigste i Højskolen. — At det er vigtigt, nægter jeg dog ikke. Jeg tror egentlig, det er daarligt bevendt med en Ungdomsskole, hvor der kun er gamle Lærere. Vi trænger stadig til unge Medarbejdere, som kan møde Eleverne i en kammeratlig Forstaaelse. — Men naar man gør denne rent naturlige Samfølelse mellem Lærere og Elever til Hovedsagen, saa beror det efter min Mening paa et aandeligt Fejlsyn med Hensyn til Højskolens egentlige Opgave.

En Ungdomslærer, siger man, skal tage sine Elever, hvor de er. — Ja, vel! Det bliver man nok ogsaa nødt til, naar man overhovedet skal tage dem. — Men han skal ikke blive med dem, dær hvor han tager dem. Saa blev hele hans Gerning kun et aandeligt Krostuehold! — Nej han skal til med sine Ord føre dem videre og højere op. Og hvor denne Vej opad gaar, det skal han ikke lære af Tilhørerne, der maaske kun har en ringe Anelse derom. Det skal han vide af sine egen indre Erfaring, saa sandt han selv fører et aandeligt Liv og har gjort det fra den Tid, da han selv var ung.

At forkynde dette aandelige Liv for den unge Slægt, det er en ægte Højskolemands Livsgerning. Og dertil bliver han ikke for gammel, saa længe Aanden vil bruge ham og »forny hans Ungdom ligesom Ørnens.«

Det er netop Aandens Kendetegn, at den magter at forene alle, som giver sig ind under dens Førerskab. Aandens Liv er et Fællesliv, hvori Gamle og Unge mødes i inderlig Ening.

Hvis Aanden, som mange mener, kun var noget personligt, noget for hver enkelt ejendommeligt, saa vilde den langt fra hjælpe os ud over den Forskel, som Aar og Udvikling sætter, imellem Mennesker. — Hvad saadan en ung Mand som een af jer tænker ved sig selv, hvad han drømmer om og har at kæmpe med, det kan vi gamle Lærere kun svagt ane, hvis I ikke giver os en særlig Fortrolighed. — Men som Regnen, der falder over Marken, trænger ned til hver Plantes Rod og giver den Vækst, saaledes kan det aandelige Vidnesbyrd trænge ind i hver enkelts Sjæledyb og virke nyt Liv derinde. Og som Solen faar alt til at gro — »Alt løfter Solen, fra Myg til Sæden !« — saaledes er Aanden en løftende Magt i Sjælens Liv. Og denne Løftelse er netop Hovedsagen i Ungdomstiden.

Vel sandt, vi mødes ogsaa her til et nyttigt Arbejde med Pen og Bog. Det kan baade Gamle og Unge forstaa, at der er Brug for, og dær har vi ældre jo adskillig, at hjælpe jer til Rette med. — Dette vilde jeg ligne ved Pløjning og Harvning som Muldets Beredelse. Men dertil kommer saa Ordets Sæd med Aandens Sol og Regn. — Kun derved bliver Skolen først rigtig frugtbar for jeres kommende Menneskeliv.

Det afgørende er, om et Menneske i sin Ungdom møder et varmt og paalideligt Vidnesbyrd om Aandens Verden. Hvor mislykket er ikke Menneskelivet uden dette Møde med Aanden!

Jeg anser alle de vilde Lyster, de kaade og letsindige Handlinger, hele det ustyrlige Væsen, hvortil mange stakkels unge Mennesker hengiver sig, for et Udslag af en ustillet, og vel i Regelen ubevidst, Trang til et stærkere og friere Liv, som uvilkaarlig melder sig med den voksne Alder. — Men endnu mere ynker jeg i Grunden de skikkelige, sløve, søvnige unge Sjæle

De arme Mænd,
Som uden salige Glæder kan gaa Livet hen,
Som ej begriber, hvad Gud har gjort,
Som ene veed,
At Munden er den nærmeste Port
Til Salighed !

Det er vort Hverv at kalde saadanne dorske Sind op af Søvnne og at faa de ustyrlige til at bruge deres Kræfter til et værdigt Maal. — Og dertil kan alt det hjælpet som vi byder dem paa Højskolen: Livets Poesit Historiens stærke Tale om Menneskeslægtens Liv gennem Tiderne, Naturkundskabens paalidelige Vidnesbyrd om Livets Love og Guds Skabergerning, — alt baaret af Tro paa Menneskelivets oprindelige Adel og Oprejsning af dets dybe Fald ved Guds Naade i Kristus !

Gid det maa lykkes for as at give og for jer at modtage dette aandelige Vidnesbyrd. Da skal det nok sandes, at Unge og Gamle kan mødes i Aanden til Gavn og Glæde for begge Parter!

3.

Den 3. Maj 1924.

Der er vist ingen af de nordiske Digtere, der har givet et saa umiddelbart og friskt Udtryk for det naturlige Ungdomssind som *Bjørnstjerne Bjørnson*. — Som Moralist og som Dramatiker kan han have sine Mangler. Men som Lyriker er han forunderlig. — Jeg tror, at de Sange, som han har strøet i sine »Bondefortællinger«, vil tone længere end noget af hans andre Greb i Digterharpen. De er sungne lige ud af et gærende

ungt Sind. De er tit uklare i Mening og urolige i Formen, men det giver dem netop en Ynde mere og et stærkere Livspræg end de fint formede, afklarede Kunstværker over lignende Emner. — De er *halvkvædne* Viser, og det er netop det fortryllende ved dem.

Bjørnson har givet en herlig Opsang for den mandlige, Ungdom i Digtet:

Løft dit Hovedt du raske Gut !

Men jeg er dog nær ved at tro, han især er de unge Pigers Forsanger. Jeg synes, han som ingen anden har givet os Billedet af Livet i en ung Kvindes Sjæl. — Eller skulde det være en personlig Erfaring, som jeg dog ikke tør forklare nærmere, der gør, at jeg ser en frisk, lyshaaret Jente tegnet for mit Minde som denne Digtets Fylgje ?

Det er derfor hændet mig flere Gange, at jeg har søgt til ham, naar jeg skulde sige et lille festligt Ord med Aabningen af vor Sommerskole. — Og i Aar er det en af hans korteste Sange, egentlig kun et Vers med Morgenstemning i, som jeg har nynnet paa ved Tanken om den Pigeflok, der samles her i Dag.

De kender det vist alle. Det staar i *Fiskerjenten*:

Dagen er oppe, Glæden tændt,
 Mismodets Skyborg stormet og brændt !
 Over de glødende Fjelde
 Lyskongens Hærskarer tjælde.
     Oppe, oppe, Fugl i Lund !
     Oppe, oppe, Barnemund !
 Oppe mit Haab med Solen !

Hvor er dog disse Ord, uden al Forklaring, en frydefuld Opsang i en dejlig frisk Morgenstund! — Det er næsten Synd at gaa dens Tanker efter. Ingen Udlægning kan gøre en ung Sjæls Glæde over den rigere. Man kan snarere frygte for at stryge Duggen af derved. — Men lad mig dog prøve at dvæle lidt ved Sangens Indhold. Det hænder vel ogsaa en ung Pige, naar hun har sunget af Hjertens Lyst, at hun falder lidt i Tanker ved Ordene, hun sang, og stundom kan denne Eftertanke bære Frugt af Digtningens Blomst.

Dagen er oppe, Glæden tændt !

»Begrebsforvirring !« knurrer den prosaiske Kritiker. »Lyset tændes, og derved vækkes maaske Glæden !« — Men hvor prægtigt gives ikke Sindets Fryd i Morgenstunden med disse Ord, hvor det tindrende i Straaleglansen og det tindrende i Sjaeleglæden gaar op i eet! — Det er noget af det samme, som den unge Hanne Pätges følte, da hun syttenaarig var hos Wexschalls og hver Morgen sprang ud af Sengen med Fryd

over en ny Dag. Og det er, hvad jeg saa tit tænker og ønsker, at I unge Piger maa føle hver Morgen, naar I vaagner til en ny Dag her paa Skolen i Sommerens Løb.

Mismodets Skyborg stormet og brændt !

Det er sandelig et Billedsprog af høj Poesi! — Vi kan jo se Solen staa op mellem mørke Skyer, der har ruget tungt paa den østlige Himmel, og ligesom sprænge dem til Siderne og forvandle deres dystre Mørke til straalende Farver, saa hele Skybanken bliver som et Baal. — Saaledes kan ogsaa vore tunge Nattetanker sprænges, gennemglødes af Morgenglæden og blive Næring for et Offerbaal i en takkende Morgensang. Ja, selv Livets tunge, faste Virkelighed kan faa et helt andet Skær i Glansen deraf, som det videre hedder :

Over de glødende Fjelde
Lyskongens Hærskarer tjælde !

At »tjælde« er at klæde med Tæpper, saaledes som de gamle Nordboer pyntede en mørk Bjælkehal til Fest. Vi ser, hvorledes Solstraalerne, Lysenglene i Solkongens Tjeneste, drager baldyrede Væv med straalende Glans over Landskabet, der før laa i ensformigt Mørke. Tænk f. Eks. paa en Li, hvor Huse og Tofter, Skove og Sten træder frem i stærke Farver af rødt og grønt og blaat, naar Solen falder paa Fjeldets sortegraa Flader !

Og da Hallen er tjældet, kommer der Klang i den af mange Stemmer :

Oppe, oppe, Fugl i Lund !

Først altsaa af Fuglerøsterne i den tidligste Morgenstund. Men saa ogsaa af Menneskebørns Tale:

Oppe, oppe, Barnemund !

— naar de Smaa med røde Kinder rejser sig i Sengen og raaber: »Mor, jeg drømte —.«

Og i al denne Lysglans, al denne Morgenglæde med Solstraaler, Sang og Tale, dær føler jeg det selv:

Oppe mit Haab med Solen !

Man maa sandelig ynke dem, som ikke kender denne Livsfornyelse i Morgenstunden. Men dog endnu mere dem, der ikke har oplevet en saadan aandelig Morgenstund i deres Ungdom !

For at I, som her er samlede, maa lære at synge: »Oppe mit Haab i Solen !« — derfor er det, vi holder Skole for jer i jeres Livs Morgenstund. — Og gid det maa lykkes at give jer alle Del i Dagens Glæde !

I møder vist i meget forskellig Stemning, efter hvad I har oplevet i den nærmeste Fortid i Hjemmet eller i fremmede Folks Tjeneste, og efter som I er kommet mer eller mindre ind i

Livets Dagslys. — Maaske nogle af jer endnu sover deres Morgensøvn. Maaske andre sidder med trykket Sind i »Mismodets Skyborg«, mens atter andre allerede kan udtrykke deres Sindsstemning med Bjørnsons Ord.

Vi vil gerne have jer alle i Tale, I søvnige, I mismodige og I muntre Piger, for at gøre jeres Ungdomstid glad i Ordets bedste Betydning. — Dertil hører først en almindelig Vækkelse med Lys og Sang, fremkaldt af god Oplysning og skøn Poesi. — Men senere maa der mere til. For vi vil jo ikke gøre jer til Drømmere og Skønaander, men til vaagne Mennesker — med Virkeligheden for Øje.

Den Morgen, som gerne skulde kaste Glans over Livet her paa Skolen og over hele jeres Livsdag paa Jorden, den maa være fyldt med mere end Naturstemninger. Den Morgen, som skal blive til Velsignelse, maa udspringe af »den signede Stund, den Midnatstid, Vorherre han lod sig føde.«

Da klared det op i Østerlid,
Til dejligste Morgenrøde !

Saaledes sang Grundtvig for hundrede Aar siden i en aandelig Vise om »den signede Dag« med endnu større Kraft og Fylde, end »Fiskerjenten« kunde kvidre om. Og *den* store Morgensang vilde vi gerne gøre jer unge fortrolige med, saa I kan færdes som Lysets Børn i Dagens Glans. — Gud give os Lykke dertil!

4.

Den 3. November 1926.

Velkommen, I Unge, her til vor Skole! — Hvorfor er I kommet her? — Det vilde vist se broget ud, naar hver af jer skulde svare paa det Spørgsmaal. — Nogle maatte vel nøjes med at sige: »Det var Far og Mor, som bestemte det,« eller »Det var en Kammerat, som overtalte mig dertil.« — De fleste vilde maaske svare: »Jeg er kommet her for at lære noget.«

Men hvad vil I saa lære? — »At læse, skrive og regne.« — Mer endnu? — »Ja, vi vil gerne vide, hvordan der ser ud i Verden, hvordan man laver de Ting, som vi bruger til Daglig, hvordan Sognets og Statens Sager er ordnede, hvad Mennesker skriver om i de mange Bøger osv.«

Naa, lad gaa! Men der er vel ogsaa nogle af jer, som tænker: »Vi vil gerne have lidt Hjælp til at klare, hvad der foregaar

inden i os selv. Der er saa mange Spørgsmaal dær, som vi ikke magter at oprede, og som vi dog længes efter at komme i Lag med. Vi ønsker at høre noget om Menneskets indre Liv !«

Det er altsammen godt nok, og vi skal se at gøre, hvad vi kan, for at lære jer, hvad I trænger til. — Men lad mig nu gøre jer et andet Spørgsmaal: *Hvorfor tror I, at vi holder Skole for jer ?*

»For at tjene Penge!« det lyder nu saa fælt. — »For at have en Levevej«, det er straks pænere sagt og ikke saa ilde tænkt. Men det er alligevel galt svaret. — Det kan gerne være, at der holdes adskillige Skoler, for at Lærerne kan have deres Udkomme deraf. Det er jo en ærlig Sag, især i vore Tider, hvor de fleste har faaet Færten af, at Kundskaber er nyttige. Hvorfor skulde saa ikke de, der har dem, sælge dem til Folk, der mangler dem, for en rimelig Pris, som jo kan bestemmes af, hvad Efterspørgsel der er.

Men nu vil jeg bede jer lægge Mærke til, at det ikke er en almindelig Skole, men en *Højskole*, I er kommet til. Og dær gaar det ikke an at regne Oplysningen ud i Penge. Den Undervisning, som vi vil give, kan slet ikke beregnes saaledes, for saa vilde Livet gaa af den.

»Er det da for Morskab, I holder Skole ?« vil maaske en og anden spørge. — Javel, det er virkelig morsomt, det er en Fornøjelse at undervise de Unge, naar det lykkes nogenlunde. Men det kan vi dog ikke nøjes med. Vi vil dog nødig, at vor Skole skal være en højere Forlystelsesanstalt, der kappes med Biograferne og saa videre om at underholde Ungdommen i dens ledige Timer.

»Naa,« siger I vel saa, »I har altsaa en alvorlig Sag at virke for. I er saadan en Slags Agitatorer, ligesom Politikerne eller dem, der kæmper for Afholdssagen, Arbejdersagen, Jordrenten osv. Og saa vil I nu se, om I kan vinde os for jeres Sag og gøre os til jeres Partifæller.«

Ja, nu kom vi da op paa et noget højere Sted. Men vi er endnu ikke naaet op til det Himmelbjerg, hvorpaa Højskolen er bygget, — selvom den i alle andre Henseender synes at ligge helt paa det jævne.

Deroppe findes der en højere Luft, som kaldes *Aand*. — Dette skal jeg ikke i Dag søge at forklare nærmere. Men jeg vil blot sige, at Aand er nær ved at være det modsatte af Penge. Det ses bl. a. af, at Pengene bliver færre, jo flere vi er om at dele dem, men Aanden bliver rigere, jo flere vi er om den. Derfor skal ingen rose os for, at vi gerne vil uddele saa meget som muligt af Aandens Gaver til saa mange som muligt.

Aand er ikke det samme som Kundskaber, Kløgt og Vid. Den er ikke en Egenskab ved kloge og sjælfulte Mennesker.

Den er en Kraft, som kommer ovenfra, og som vi maa tjene. — Hvis vi derfor giver jer noget mere end den Mad og den Skolegang, som I betaler for, saa er det noget, Aanden driver os til, og som vi ikke kan undlade, hvis vi ikke vil svigte det bedste, som vi selv har oplevet.

Deri er intet at takke *os* for. Men de af jer, som tager derimod, kan maaske komme til at takke Gud, for hvad han gav jer ved os »unyttige Tjenere.«

Aandens Magt møder os i Menneskeslægtens Historie, hvor den fører en stadig Kamp med Verdens aandløse Væsen. — I har i jeres Barndom hørt om *Babelstaarnet*. Det er et Billede paa Menneskers verdslige Stræben. — I har ogsaa hørt om *Abraham*, der i Tro paa Gud vandrede ud fra Babels Egne og levede som Hyrde i et fremmed Land med Haab om Herrens Velsignelse. Det er et Billede paa et aandeligt Liv under jævne Kaar. — I har vist ogsaa hørt lidt om, hvad de gamle Nordboer fortalte om *Asers* og *Jætters* Kamp, som varer til Verdens Ende.

Det er til denne Kamp, vi vil hverve jer. Det er ikke store Syner fra svundne Dage eller mægtige Opgaver i kommende Tider, som det her drejer sig om. Alt saadant er kun Midler til at kaste Lys over Aandens Liv i os Mennesker. Men Sagen selv er et Samvittighedsspørgsmaal til hvert Menneske, om han vil træde i Aandens Tjeneste. Og Ungdomstiden er netop den rette Stund dertil.

I staar alle overfor et afgørende Valg, som vi gerne vilde hjælpe jer til at gøre :

Valgets Time er for Haanden !
Danmarks Ungdom nu er Tiden,
Gør dit Valg i Verdensstriden,
Vælg imellem Kød og Aanden !

Vil du tro, hvad Ordet lærer,
At fra Himlen er os givet
Barneret til Guddomslivet,
Som os over Døden bærer ?

Eller tror du kun, vi fødes
Som en Funke af de Flammer,
Der fra Jordens Indvold stammer
Og i Verdensrummet ødes ?

Kalder du det Aand, naar Gnister
Glimter i en kløgtig Hjerne,
Lyser langt, men idet fjerne

Dog tilsidst al Lysning mister ?

Eller føler du, at Aanden,
Det er *Kraften fra det Fløje*,
Der kan Jordens Kræfter bøje,
Som et Stormvejr Vidjevaanden,

Der kan smelte Hjertets Malme,
Saa de Luer aldrig slukkes,
Selv naar vore Øjne lukkes,
Og naar Solens Straaler falme !

Selvgjort Syn kan her ej nytte !
Har du ej dit Haab i Himlen,
Vildes du i Verdensvrimlen, ;
Og din Daad bli'r Dødens Bytte !

Ja, dette er Sjælen i min Skoletanke. Den har jeg hyldet fra min Ungdom. Den glæder mig paa mine gamle Dage. Og den vil jeg af Hjertet ønske, at I alle maa blive grebne af !

HOLGER BEGTRUP

III

FRA HØJSKOLELIVET

**THOMAS BIRKEDAL
BREDSORFF**

En Tale ved hans Jordefærd den 7. Juli 1922.

For os, der har kendt Thomas Birkedal Bredsdorff fra hans Barndom til hans Død, stadfæster hans Levnedsløb Sangens Ord:

— Saa immer sig igen forynger
Hver ædel Slægt i Syd og Nord. —

Han var af ædel, dansk og kristelig Slægt baade paa fædrene og mødrene Side, og den foryngede sig i ham efter Livets Lov fra Mindernes Væld.

Da jeg første Gang kom i hans Barndomshjem i Jærnved Præstegaard ved Ribe, gjorde det Indtryk paa mig at se to mægtige røde og hvide Vimpler slyngede paa Væggen over Sofapladsen i Dagligstuen. Saaledes var de danske Minder slyngede ind i hans Barndomsliv, — i god Samklang med den skønne danske Sang, der lød, naar hans ærlige Fader satte sig ved Klaveret.

»Livet i Huset« var hans Moder, *Marie Birkedal*, der under mange Aars Legemssvaghed, som Sønnen arvede, var fyldt af rige Stemninger og i sit Hjerte bar en dejlig Arv fra Fædrehjemmet i Ryslinge. — Gennem hende fik Thomas Del i alt, hvad *Vilhelm Birkedal* havde levet i og vidnet om med sin stærke, bevægelige Røst. Han voksede op, — ikke i Skyggen, nej i Glansen af det store Navn, der fra Daaben af var indflettet

i hans eget. Gennem Moderens Hjerte gik de aandelige Skatte i Arv til ham, og allerede som halvvoxen var Thomas Bredsdorff hjemme, som et Barn i Huset, i det velsignede Menigheds- og Folkeliv, som *Grundtvig* var den store Talsmand for.

Hans Sjæl var fra Vuggen historisk-poetisk stemt, og aldrig fik han udtømt det rige Væld af danske Minder, som han bar i sit stemningsfulde Sind. Jeg tror, ingen kunde tale saa levende bevæget som han om Grundtvigs danske Højtidssalmer eller Middelalderens dejlige Folkeviser, — eller med mere dansk Lune end han om Ludvig Holberg !

Men han var ingen Sildefødning, der levede aandeligt af Levningerne fra Fædrenes Bord. — Han havde i sin Ungdom en gærende Frihedstrang, der higede efter nye Syner. Og dette bragte ham i Studenterdagene under stærk Paavirkning af de Tanker, som *Georg Brandes* forkyndte. — Hans arvede »Romantik« kom under »Realismens« Ildprøve. Han mistede ikke sin Barndoms Tro derved. Men han kendte Tvivl, og hans Thomas-Navn fik en ny Klang i Prøvens Dage.

Af dette Birtingsbad foryngedes hans ædle Slægtsarv, og det var helt betagende at være Vidne til, hvorledes han som ung Højskolelærer, endnu med Skygger over Sindet af den haarde Sjælekamp, fik Mod til at løfte Røsten og tale bevæget til andre Unge om den gennem Strid genvundne og foryngede Barndomsarv.

Vi har aldrig paa Frederiksborg Højskole, og næppe paa nogen anden, haft en Taler, der saaledes kunde gribe de Unge, fordi han talte ud af det samme kæmpende, haabende og søgende Ungdomssind, som hans Tilhørere mere uklart kendte hos sig selv.

Men efter denne Begyndertid naaede han efterhaanden den Fred og Tryghed, den mandige Overbevisning, som en Ungdomslærer maa have, naar hans Gerning i Længden skal blive til Velsignelse. Og jeg siger kun, hvad min Ven selv sandede, naar jeg nævner, at det var hans Ægteskab med *Margrethe*, den kloge, kærlige og trofaste Hustru, som modnede ham til en Mand med klar Bevidsthed om Midler og Maal for hans Livsgerning.

Som den, der kendte hans Forældre godt, lagde jeg Mærke til, at Arven fra den ærlige, nøgterne Fader nu kom mere til sin Ret hos ham end i den sværmeriske Ungdomstid. — Jeg maatte beundre hans Viljestyrke, som kunde bære mange Aars Svaghed, der vilde have gjort mangan anden til en kælen Skrantning, uden at det nedbrød hans Handlekraft. Her føltes Sindets Magt over Legemet.

Det var kun naturligt, at Thomas Bredsdorff, da han var

naaet til fuld Udfoldelse af sine rige Evner, higede efter at faa sin egen Skole. Og skønt det var et stort Tab for os, da han forlod os, har jeg altid kunnet ønske ham Held paa hans mere selvstændige Bane.

Jeg er taknemlig for, at der aldrig har været andet end godt imellem Roskilde og Frederiksborg Højskoler, aldrig Kappelstrid i daarlig Betydning, altid aandeligt Fællesskab. De to Skoler, der ligner hinanden saa meget i ydre Kaar, har været drevne i samme Aand som ægte Søsterskoler. Og jeg har følt, at det Højskolearbejde, som er vort Livskald, blev dobbelt rigt, da Thomas Bredsdorff tog fat her. — Gid det fremdeles maa blive saaledes imellem os.

Jeg ser ogsaa godt, at Bredsdorff ikke vilde have naaet den fremskudte Stilling, han efter alles Dom indtog indenfor den danske Højskole, dersom han ikke selv havde kunnet bygge sin Skole og lede den helt efter sit eget Hovede.

Ved hans Grav siger jeg: Gud ske Lov, at vort Venskab, vort aandelige Broderskab varede og voksede. — Han savnede vel hos mig i de første Aar, vi levede sammen, noget af den Ligestemthed i Sjælen og aabne Fortrolighed, som han dengang trængte saa meget til og fandt hos sine jævnaldrende Venner. Men efterhaanden som det mindre blev den personlige Udvikling og mere den aandelige Opgave, der lagde Beslag paa ham, kom vi til en fuldere Forstaaelse med hinanden. — Hvor ofte har vi ikke kunnet opmuntre, trøste og glæde hinanden ved vort fælles Syn paa Højskolens inderste Væsen og egentlige Opgave ! Hvor styrkende har det ikke været for os begge !

Men Thomas Bredsdorff har jo i en langt videre Kreds været til Glæde og Gavn for Folkehøjskolesagen i Danmark og det øvrige Norden. — Jeg tænker, alle nulevende grundtvigske Højskolemænd kan samles i dyb Taknemlighed og Hyldest ved denne Mands Grav og samstemme i, at han i de sidste tyve Aar har været vor Skoles ypperste Mærkesmand.

Jeg kalder ham ikke Høvdingen, Føreren, Læremesteren, men netop Mærkesmanden, Fanebæreren for vor Flok.

Som Dannebrog hang over hans Vugge i Barndomshjemmet, saa vajede det højt og frit over hans Skole. Og hvor ofte har han ikke med Begejstring og Mod løftet Bannerstagen og viist Flaget, naar han stod i aandeligt Kampstævne. — Paa hans Ordførergerning passer Sangen:

Hil dig, vor Fane,
Korsbanner hvidt !
Du paa din Bane
Overfløj tit
Højere oppe

Aandernes Troppe,
Danskerne følger dig frit !

Ja, varmt og djærvt har han vidnet om det Livssyn, som bærer den danske Folkehøjskole: om Danskhed, om Frihed, om Hjemmets Ret overfor Verdens kolde Magter, om Aandens Sejer i Kræfternes frie Røre !

Gid vi alle maa faa Mod til at følge det Banner, han som en Thord Folesen holdt fast i sin Haand, indtil han segnede under det i Døden ! Og gid det samme korstegnede Flag fremdeles maa vaje højt og frit over denne Skole !

Gud velsigne Thomas Bredsdorffs Minde! Gud velsigne hans Hustru og deres Børn ! Han give dem Lykke og gode Raad til at virke videre, som de ønsker det, med deres Medarbejdere i den store Gerning for Danmarks Ungdom, der saa trofast er øvet her, siden disse skønne Bygninger blev rejst ved de gamle Kilder i Hjertet af Sælland med Udsigt over den historiske Fjord og til den herlige Kirke !

Hil dig, Roskild, ja hilsæl,
Helligkorses Rosenkilde !
Tidligt sprang du af dit Væld,
Gid du og hentørres silde !

Lad os samles her ved Thomas Bredsdorffs Baare i en Bøn til Gud Fader for den danske Højskole, at han ikke vil tage Aanden fra os, at vi Gamle, som er tilbage, maa faa Mod og Kraft til at vidne om den Livsoplysning, vi har tjent fra vor Ungdom, og at den unge Slægt maa faa Lykke til at føre Gerningen videre i den rette, danske og kristelige Aand !

HOLGER BEGTRUP

 III
 FRA HØJSKOLELIVET

***HVORLEDES JEG BLEV
 »GRUNDTVIGIANER«***

Af alle de Mennesker, som har øvet aandelig Indflydelse paa mig, er der paa langt nær ingen, der har haft saa meget at sige for mit indre og ydre Liv som *N. F. S. Grundtvig*. — Jeg regner det for en Guds Lykke, at jeg allerede i min Barndom kom til at sværme for denne aandelige Høvding i og af fri Drift sluttede mig til hans Følge, som jeg siden aldrig har svigtet. Men hvorledes jeg allerede som Dreng blev »Grundtvigianer«, har jeg svært ved at oprede, skønt mit bevidste Sjæleliv i Barnedommen ellers staar mærkelig klart for min Erindring.

Mine Forældre har ikke gjort mig dertil, for de var selv af en anden, mere gammeldags kristelig Skole. — Fader var en troende luthersk Præst af samme theologiske Præg som Biskop Mynster. Hans bedste Oplevelse var Deltagelsen i de gudelige Forsamlinger i Vendsyssel, som begyndte i 1853, mens han var Præst i Flade og Gærum ved Frederikshavn, og som Mormonernes første Komme gav Stødet til. Den unge *Skov-Kirsten* hørte til hans nærmeste Venner, og *Peter Larsen Skrappenborg* besøgte ham flere Gange. Han nærede Ærbødighed for sin Biskop, *P. C. Kierkegaard*. Men disse Folks grundtvigske Anskuelser tilegnede han sig ikke. — Da han i 1857 blev forflyttet til Birkerød, hvor jeg er født, søgte han i Begyndelsen at fortsætte Forsamlingslivet med vakte Lægfolk; men da det glippede, trak han sig aandeligt ind i sit Studerekammer og virkede kun ved de ugentlige Kirketjenester som Ordets Forkynder. — Det var hans overbevisning, at de evangeliske Tekster, der oplæses om Søndagen, var den Kærne

af Guds Ord, der sammen med Sakrammenterne skal føde Herrens Hjord. I sin Tale derom fremhævede han altid Jesus Kristus som vor Frelser. Og dette trofaste Vidnesbyrd takker jeg ham for i hans Grav.

Min Fader agtede Grundtvig som en gammeldags troende Kristen. Men han delte ikke hans særegne Syn paa Troens Ord og havde ingen Sans for hans folkelige Grundtanker. Derimod havde han en Egenskab, som jeg mindes med dyb Taknemlighed: Han var i højeste Grad frisindet og lagde intet Baand paa min selvstændige sjælelige Udvikling, selv i Barndomsaarene.

Moder var en livlig og begavet Kvinde. Fra sit vestsællandske Hjem i Kirke-Helsingør Præstegaard havde hun arvet en hjertelig Gudfrygtighed. Hendes Fader, Præsten *Marcus Mathiesen*, stod i venskabeligt Forhold til Brødrene *Peter Andreas* og *Ferdinand Fenger*, uden dog selv at være Grundtvigianer. Hans Døtre fik den stærkt grundtvigianske *Metha Nygaard* til Huslærerinde. Men jeg tror, at hendes personlige Særheder mindskede den aandelige Indflydelse, hun saa gerne vilde øve paa de unge Piger. — Saa vidt jeg kan dømme derom, følte Moder ikke stor Trang til at danne sig nogen sammenhængende aandelig Anskuelse af Livet, men lod sin ærlige Kristentro udfolde sig i kærlige Følelser og fromme Stemninger. — Naar hun, saa vel som Fader, i deres sidste Leveaar blev mere prægede af Grundtvigs kirkelige Syn, saa tror jeg nok, at det for en Del skyldes den Indflydelse, jeg i min voksne Alder kom til at øve i mit Barndomshjem. — Men det var altsaa ikke mine Forældre, der gjorde mig til Grundtvigianer, skønt de aldrig sørgede over, at jeg blev det.

Det frisindede Forhold, hvori Fader og Moder stillede sig til den grundtvigske Livsanskuelse, viste sig imidlertid ogsaa deri, at de uden Betænkning tog Hjælpere i Huset, som mer eller mindre var paavirkede deraf.

Fra 1858 til 1868 var *Johan Mantzius* Huslærer i Birkerød Præstegaard og spillede en meget stor Rolle i Børnenes daglige Liv og Opdragelse. Som yngre Broder til *Kristian Mantzius* og Svoger til *C. Hostrup* var han godt inde i det æstetiske Liv, som den Gang prægede de dannede Københavnerne. Han elskede Poesi, dyrkede Oehlenschläger og hele den rige Guldalderdigtning, som han banede Vejen for. Han beundrede J. L. Heiberg og var fortrolig med de nye danske Lystspil af Heiberg, Hertz og Hostrup. Han kendte de store Skuespillere paa det kongelige Theater. Han levede og aandede i det dejlige Blomsterflor, som den Gang udfoldede sig paa det danske Sprog i Kunstens Verden. Og da han havde en særdeles god Smag og Sans for det naturlige, kunde han meddele os Børn en

virkelig god poetisk Dannelselse. — Jeg skylder ham det første Grundlag for min Uddannelse til Lærer i dansk Sprog og dansk Digtning for Højskolens Ungdom. Men jeg skylder ham ogsaa den første Indvielse i Grundtvigs historiske Betragtning af Menneskelivet.

Mantzius underviste os nemlig paa grundtvigsk Maade i »den historiske Børnelærdom«. Han fulgte temmelig nøje de Anvisninger, Grundtvig har givet i Fortalen til »Krønnike–Rim til levende Skolebrug«. Han gjorde os fortrolige med Kortet over den gamle Verden og »Tidens Strøm«, lod os lære den korte Oversigt over Verdenshistorien og nogle af Krønnike–Rimene udenad, og fortalte saa, med Støtte af Jensens Verdenshistorie, om Hovedfolkene i Oldtid og Middelalder paa en for mig meget fængslende Maade. — Saaledes vandt jeg meget tidlig et tydeligt Overblik over »Menneskeslægtens Levnedsløb«, og da Mantzius overalt tog Folkedigtningen med, fortalte os græske og nordiske Gudesagn, læste islandske Sagaer for os, lod os synge historiske Sange og saa videre, oplod Historiens Poesi sig for mit barnlige Blik og satte min Sjæl i Samklang med, »hvad ædle kaldte Livets Lyst«, saa jeg derfra hentede min Barndoms bedste Glæder.

Ved en saadan Undervisning gælder det i høj Grad, at enhver »nyder, som han nemmer«. Jeg tror ikke, alle mine Kammerater i Skolen var saa glade ved Historien som jeg. Men jeg veed, at det for mig var en aandelig Livsudfoldelse, der svarede helt til mine medfødte Evner og Anlæg. Da jeg senere kom i Latinskole og fik den reglementerede Skolebogsundervisning, maatte jeg ynke dem, der ikke kendte andet til Historie end »derfra og dertil« som i de andre tørre Fag. Og da jeg som Student hørte *Rasmus Nielsens* aandrige Foredrag om Historiens Filosofi, som var en stor Nyhed for de andre Russer, følte jeg det kun som lidt løse Variationer over de Toner, jeg var fortrolig med fra min tidlige Barndom.

Saaledes gjorde Mantzius mig allerede i Børneskolen til Grundtvigs Discipel i historisk Retning. Men naar jeg tog saa godt ved Læren, stammer det vistnok fra, at mit Sjæleliv var særlig anlagt derfor. Det var mig saa naturligt at følge Grundtvigs Tankegang, at jeg i mange Aar gik ud fra, at den for alle danske Mennesker maatte være en selvfølgelig Sandhed, naar de fik deres Øjne aabnede derfor. Grundtvig kom til at staa for mig som Danskhedens selvskrevne Talsmand, fordi han var dens almengyldige Udtryk. Men denne Mening har jeg i Aarenes Løb maattet ændre. Vel var Grundtvig dansk med Hud og Haar, med Aand og Hjerte. Men hans Danskhed er mere særpræget, end jeg forhen regnede

med. Jeg ser nu, at man godt kan være et aandelig dansk Menneske uden at kunne følge Grundtvig i hans Tale om Danskhed, og at man maa have en ejendommelig Sjæleevne for helt ud at kunne forstaa hans Syner og Sange.

Denne ejendommelige Evne kan man betegne som historisk–poetisk Sans. Dette var Grundtvigs »herskende Evne«. Men man behøver ingenlunde at være et Geni som han for at eje den samme Sans. Det er nemlig ikke noget, som kun kan findes hos højtudviklede Mennesker med store historiske Kundskaber og rigt poetisk Stemningsliv. Vi træffer den lige saa tit hos jævne Bønder som hos fine Æstetikere. Men den er — desværre — langt fra saa almindelig, som jeg i min Ungdom troede. En Tænker, der kun slutter fra sikre Kendsgerninger, og en Digter, som kun lever i lyriske Stemninger, er lige langt fra det historisk–poetiske, og enes gerne om at regne det for løst Drømmeri fra Grænselandet mellem Kunst og Videnskab. Men det er i Virkeligheden en ejendommelig Sans for det strømmende Liv i Slægtens Udvikling. Det er en Evne til at genopleve de svundne Tider i sit eget Hjerte, saa at Forstand, Følelse og Fantasi sammensmelter i et aandeligt Syn paa Menneskelivet i dets store Sammenhæng. Et Barn, som med Glæde hører gamle Sagn og har en hjemlig Følelse derved, er historisk–poetisk. En Yngling, der betages af et historisk Digt og mærker, hvorledes hans danske Hjem udvider sig derved fra en Dagligstue til en højtbygget Hal, en Mand, som føler sig i Pagt med Livets Kræfter og dybe Grundlove, naar han lytter til en aandfuld Tale om Tidernes Gang, han er historisk–poetisk stemt.

Denne historiske Poesi møder os i meget af den bedste danske Digting. Den er tit samlet i nogle Vers af en gammel Folkevis, den aander i de gamle Heltesange og blomstrer i Oehlenschlägers dejlige Romancer. Men den er aldrig strømmet saa stærkt gennem nogen Digterharpe eller udviklet saa aandfuldt af nogen Pennefører som i Grundtvigs Digte og historiske Skrifter. Her bydes den kraftigste Skjaldemjød i saa fulde Skaaler, at ingen Enkelt har kunnet rumme den i sit eget Bæger. Men til Lykke er vi dog nogle, som har nippet deraf fra vor Barndom og endnu lædskes derved i vor Alderdom. Og de, som har faaet Smag derfor, vil føle sig kaldede til at give deres Landsmænd Del i den herlige Drik og tjene som Skaffere ved det folkelige »Høstgilde«, der holdes paa saa godt et Bryg. — Saaledes maa ogsaa jeg gennem min Barndoms levende Skolegang regne mig for kaldet til at tolke Grundtvigs historisk–poetiske Syner for den unge Slægt i vore Dage.

Men jeg har tilegnet mig noget endnu bedre i Grundtvigs Skole og føler mig knyttet til ham ved endnu stærkere Baand

end dem, som hans historiske Poesi allerede i min Barndom saa venligt slyngede om min Sjæl. — Grundtvig var jo ikke alene Folkeandens kaarne Talsmand. Men — jeg siger trøstig — han var en Guds Profet for den danske Menighed. Og hvad han i saa Henseende betød for Kristenlivet iblandt os, det saae jeg allerede med mine Barneøjne. Det følte jeg som et dejligt Lys over min Barndoms Tro. Ja, ogsaa i kirkelig Henseende var jeg »Grundtvigianer«, mens jeg endnu kun var en Dreng af Aar. Og det lærte jeg ikke af Johan Mantzius, som ikke magtede at give noget varmt Vidnesbyrd derom. Men der var et andet Menneske i vort Hjem og en god Ven af vort Hus, som i al Fald var med til at føre mig ind paa denne Vej.

Vi havde en Husjomfru i Birkerød Præstegaard, som hed *Bolette Bartholdy*, men som vi Børn altid kaldte for »Todle«. — Det er helt underligt for mig at omtale hende her, fordi jeg derved ligesom blotter et af mine dyrebareste Barneminder. Men naar jeg nu en Gang har vovet at tale offentligt om mig selv og min barnlige Udvikling, saa gaar det ikke an at glemme hende, som jeg næst min Moder skylder den største Tak for Kærlighed imod mig, da jeg var altfor lille til at gøre Gengæld.

Todle havde, ligesom Mantzius, været i Præstegaarden, før jeg blev født, og hun blev der, saa længe jeg var i Hjemmet. Da min Søster Eline blev født Aaret efter mig, blev jeg overgivet til Todles Forsorg, og siden stod min lille Seng flere Aar i hendes Kammer. Hun blev saaledes min Fostermoder, og Samlivet med hende fik blivende Betydning for min Opdragelse. — Hun var en Skovriderdatter fra Vemmetofte, men havde ikke faaet synderlig Skoledannelse. Derimod var hun blevet præget i Livets Skole ved dygtigt Arbejde og dyb Guds frygt. Jeg har ikke kendt noget Menneske, som saa øjensynlig var adlet gennem sit Liv i Lønkkammeret. I sit ydre var hun tarvelig. Hun gik altid i en mørk Kjole med en lille hvid Strimmel om Halsen. Men selv hendes Dragt bar Præg af hendes Personlighed. Hun var i alle Henseender nøjsom og fordringsløs. Og dog gjorde hun sig gældende ved en fast Vilje, som ikke var let at bøje, men som altid stilede paa det, der tjente til fælles Bedste. — Kristentroen var hendes Livs Ledestjerne. Hun var ikke fremtalende derom. Men hun satte aldrig sit Lys under en Skæppe. Det var tændt paa stagen i hendes lille Stue og skinnede klart for alle dem, som kom derind. Jeg maa takke Gud for, at det især altid skinnede mildt paa mig, og — uden at jeg kan gøre nærmere Rede derfor — tror jeg nok, at jeg derigennem fra min første Barndom fik Del i det Liv i Ordet, som er Kristendommens egentlige Kilde.

Hendes Ideeforbindelser ordnede sig med sjælden Sammenhæng om Troen paa Gud som Livets Brændpunkt.

Men ud derfra voksede Tanker om Menneskelivet stadig rigere frem i hendes Sjæl. Da jeg blev lidt ældre, maatte jeg beundre hendes Evne til at faa en god Samtale i Gang, tit mere ved at spørge end ved at belære. Naar man sad hos hende paa Tomandshaand eller i en lille Vennekreds, fik Ordskiftet altid et godt Indhold. Ved hendes levende Sans for alt menneskeligt udvidede Sindet sig under Talens Gang. Hun hørte særdeles gerne paa, hvad vi andre sagde, og med en saadan Tilhører følte man sig tvunget til at tale ud af det bedste, der boede i ens Sjæl.

Om Todle egentlig var »Grundtvigianer«, da jeg kom under hendes aandelige og udvortes Varetægt, veed jeg ikke saa lige. Jeg tror snarere, at hun voksede dertil sammen med mig. Da jeg engang paa hendes gamle Dage sagde til hende: »Det er dig, som har gjort mig til Grundtvigianer !« svarede hun :
 »Nej, Holger, det er dig, som har gjort mig dertil !« Og hun tilføjede en Forklaring, som vist nok kan være rigtig: »Du kom til mig med *Grundtvigs Festsalmer*, og ved at synge dem sammen kom vi til at dele Grundtvigs Syn paa Kristendommen.«

Jeg var elleve Aar, da jeg blev Ejer af »Festsalmerne«, i den sidste — tiende — Udgave fra Grundtvigs egen Levetid. Det var i 1870. Da jeg et Par Aar efter kom til København for at gaa i Latinskole, bad Todle mig om at maatte beholde Bogen og gav mig til Gengæld et Eksemplar af den ny Udgave, som Brandt besørgede, og som jeg har endnu. — Hvorledes jeg straks kom til at leve med Grundtvigs Digtning, kan ses deraf, at jeg selv begyndte at digte i hans Stil. Da han i Pinsen 1871 fejrede sit 60–Aars–Jubilæum som Præst, digtede jeg et Kvad til hans Ære, som dog kun blev kendt af faa Mennesker i min hjemlige Kreds.

Det begyndte saaledes :

Du gamle Skjald i Danehaven,
 Som nu ej stander langt fra Graven,
 Vi hilser dig, Profet i Nord !
 Og lytter glade til dit Ord. — —

Og det hedder i et af de følgende Vers:

I tresindstyve Aar han haver
 Nu været Præst med Aandens Gaver.
 Han altid var Vorherre tro,
 Sin Kristendom bekendte fro,
 Og altid gik han lige frem
 Ad Livets Vej mod Himmelhjem.

Da Grundtvig døde Aaret efter, skrev jeg dette Mindevers om ham i Todles og mit Eksemplar af Festsalmerne :

Nu er han død, den gamle Skjald,
 Der sang i Danahaven,
 Men i dit Sind dig ham genkald
 Og lad ham stige af Graven !
 Lad ham oplyse, opvække dig,
 Saa frem du skrider ad Livets Vej
 Med Haab til, hvad der skal komme,
 Til een Gang dit Liv er omme !

Den tænksomme Læser vil maaske se, at jeg i min barnlige Begejstring har været nær ved at forveksle Grundtvig og Helligaanden, saaledes som ogsaa ældre Vartovgængere dengang blev beskyldt for at gøre. Men man kan næppe nægte, at den meget unge Digter har haft en ærlig Vilje til at hylde sin Mester i en trofast Efterklang af hans egne Toner.

Som der kan paapeges falske Toner i disse mine første Greb i Grundtvigs Harpe, saa var der desværre rent udvortes adskillige falske Toner i min Sang af hans Salmer sammen med Todle, for jeg har altid haft en kraftig Røst men et daarligt Øre for Musik. Men dette forstyrrede os ikke,

Naar under Sang, med dit vingede Ord,
 Sjælen af By over Stjernerne foer.

Ja, Grundtvigs Salmer, de blev nok mine egentlige Læremestre i den fri og levende Betragtning af Kristendommen, som han var Talsmand for. Og jeg tænker, det er gaaet mangfoldige andre paa samme Maade. Jeg tror ikke, alle Grundtvigs Prækener og Skrifter har gjort saa mange Mennesker til »Grundtvigianere«, som hans herlige »Sangværk«, hvor det er taget op til levende Brug i Menigheden og i kristne Hjem. Deri har han samlet næsten alt, hvad der blev givet ham at forkynde sit Folk. De hundrede Salmer, som vi kan udenad, fordi vi har sunget dem fra vor Barndom, de har varmet vore Hjerter, ildnet vort Sind og klaret vore Tanker som intet andet Ord af noget Medmenneske. I dem har det Liv, som Guds Ord har skabt i os, udfoldet sig til Bekendelse, Bøn og Tak til Gud. Med dem har jeg vandret paa Guds Veje fra min Barndom til min Alderdom, og jeg kan ikke tænke mig andet, end at de vil følge mig ind i Evigheden !

Det var glædeligt for mig at mærke, hvorledes disse Salmer

under min Opvækst ogsaa vandt Indgang i mit Hjem og i vor Kirke, efter at en Del af dem var optagne i Tillægget til den almindelige Salmebog for Kirke- og Husandagt. — Fader stod i Begyndelsen lidt fremmed overfor dem. Men jeg husker, hvorledes han efterhaanden fik dem kære og brugte flere og flere af dem ved Kirketjenesten, som fik nyt Liv derved. De gjorde ogsaa hans kristelige Tankegang mere »kirkelig« paa hans gamle Dage, saa han kunde sige til mig: »Du maa ikke tro, at vi ser saa forskelligt paa Kristendommen.« Troens Ord ved Daaben blev ogsaa for ham mere og mere Grundordet i hele Gudstjenesten, og han ytrede ved Lejlighed, at det for ham var en hellig Arv lige fra Apostlenes Dage. Det stemte jo ogsaa inderlig godt med hans stadige Vidnesbyrd: »Jeg veed mig intet andet til Salighed end Jesus Kristus og ham korsfæstet !«

Jeg maa heller ikke glemme, at der i den lille Kreds, som flittig søgte til Kirken, i det mindste var een Mand, som i mange Aar havde været Grundtvigs fuldtro Discipel. Det var »Urtegaardsmand« *Niels Jensen* fra Kajerød. Han var barnefødt, 1809, i Nøddebo, men kom som tiaars Dreng med sine Forældre til Birkerød Sogn og ejede i mange Aar et Hus med lidt Jord og en dejlig Have et Kvarters Gang fra Præstegaarden. Som Gardist i København havde han faaet Grundtvig at høre, og han gik senere ret ofte paa sin Fod de tre Mil til Hovedstaden for at komme i Vartov Kirke. — Da Fader kom til Birkerød, var Niels Jensen en af de faa, som tog Del i de smaa Forsamlinger, Fader holdt, og som siden tit besøgte os i Præstegaarden. Mine Forældre holdt saa meget af denne jævne Mand, at de bad ham om at staa Fadder ved min Daab. Og jeg tør sige, at han i fuldeste Maal opfyldte de Pligter, der kan paahvile en kristelig Gudfar. Fra Barnsben kom jeg ofte i hans hyggelige Husmandsstue og glædede mig over den store Samling af Grundtvigs Skrifter, som stod dær og stadig blev læst af ham. Niels Jensen var nemlig en af de sjældne Almuesmænd, som efter Dagens anstrengende Slid tog Brillerne paa og læste flittig, især de i lange Vinteraftner. Og han var »inde i Grundtvig« som faa andre. — Han levede længe nok til at være med, da Frederiksborg Højskole blev indviet i 1895, og han gav mig en værdifuld Arv i de grundtvigske Skrifter, som havde været hans bedste Skat her paa Jorden. — Ved denne Mand blev Vejen ogsaa aabnet for mig til den folkelige Side af Grundtvigs Gerning.

Da jeg i August 1872 kom til København som Discipel i Metropolitanskolen, var jeg, med mine tretten Leveaar, en aldeles »bevidst« Grundtvigianer. Jeg havde naturligvis i Sinde at søge til Kirke i Vartov. Men det havde ingen Hast, da jeg var overbevist om, at Grundtvig vilde leve, til han blev hundrede

Aar. Jeg forsømte derfor at høre ham de to første Søndage, og Dagen efter den sidste af dem døde han fredeligt i sin Stol ude paa Store Tuborg, uden at jeg nogensinde fik ham at se. Jeg saae kun Snippen af hans Ligfølge, da hans Kiste blev ført til Banegaarden for at jordes paa Køge Aas.

Derimod hørte jeg siden ofte Pastor *C. J. Brandt* og tog Del i den vidunderlige Salmesang, som i de Aar lød hver Søndag i Vartov Kirke. Og saaledes gled jeg med Glæde ind i det grundtvigske Menighedsliv, der skulde blive mit Livs største Velsignelse.